

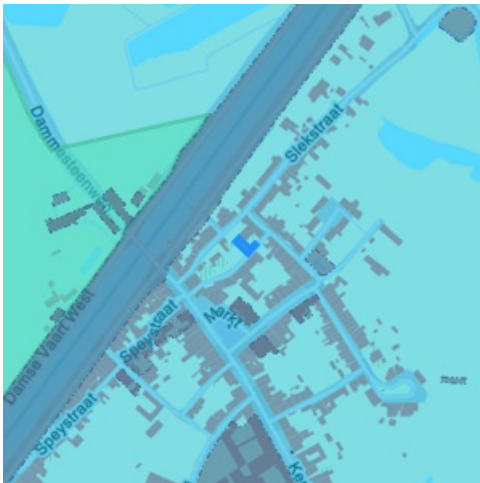
Gegevens opvraging

Ordernummer:	O2025-1028079	Datum opzoeking:	28/10/2025
Referentienummer:	25-8340 Speystr2-3	Zoekdata:	31006C0137/00R000
Perceel:	31006C0137/00R000		

Resultaat opvraging perceel gelegen in Damme afdeling DAMME 1 AFD/DAMME/, sectie C met perceelnummer 0137/00R000 [31006C0137/00R000]

Informatievraag: Beschermd onroerend erfgoed (Met juridische gevolgen)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

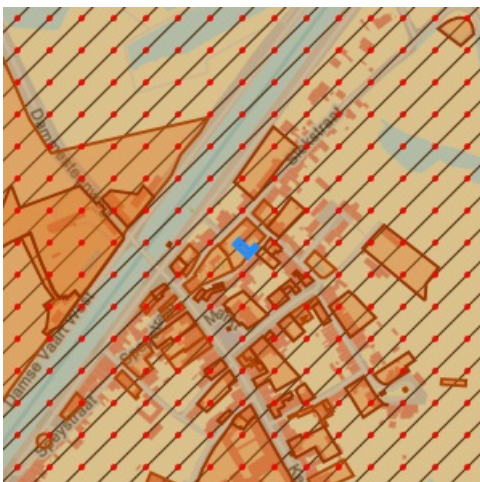
- **Stadskern Damme:** (detail zie bijlage)

Legende

■ Cultuurhistorische landschappen	■ Monumenten
■ Archeologische sites	- - - Overgangszones
■ Stads- en dorpsgezichten	

Informatievraag: Vastgestelde inventaris onroerend erfgoed (Met juridische gevolgen)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- **Historische stadskern van Damme:** (detail zie bijlage)
- **Lagere meisjesschool:** (detail zie bijlage)
- **Stadskern Damme:** (detail zie bijlage)
- **Damse Vaart en tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal met omgevende polders nabij Dudzele, Oostkerke en Hoeke, Fort van Beieren en krekens van Lapscheure:** (detail zie bijlage)

Legende

■ Landschapsatlas	■ Archeologische zones
■ Landschapelijk erfgoed	■ Bouwkundig erfgoed

Informatievraag: Erfgoedlandschap (Met juridische gevolgen)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Het onroerend goed is niet opgenomen in het erfgoedlandschap

Legende

- Landschapelijk erfgoed

Informatievraag: Unesco werelderfgoed (Met juridische gevolgen)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Het onroerend goed is niet opgenomen in de Unesco Werelderfgoedlijst

Legende

- Bufferzones
- Kernzones

Informatievraag: Gebieden geen archeologie (Met juridische gevolgen)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Het onroerend erfgoed is niet opgenomen in gebieden waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt

Legende

- Gewestelijk
- Gemeentelijk

Informatievraag: Erfgoed plannen (Met juridische gevolgen)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Het onroerend goed heeft geen erfgoed plannen

Legende

- Beheersplannen
- Onroerenderfgoedrichtplannen

Informatievraag: Wetenschappelijke inventaris onroerend erfgoed (Aanvullend overzicht)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- **Historische stadskern van Damme:** Archeologisch (detail zie bijlage)
- **Lagere meisjesschool:** Bouwkundig (detail zie bijlage)
- **Stadskern Damme:** Bouwkundig, Landschappelijk (detail zie bijlage)
- **Damse Vaart en tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal met omgevend polders nabij Dudzele, Oostkerke en Hoeke, Fort van Beieren en krekens van Lapscheure:** Landschappelijk (detail zie bijlage)

Legende

- Archeologische erfgoed elementen
- Archeologische erfgoed gehelen
- Bouwkundig erfgoed elementen
- Landschappelijk erfgoed elementen
- Landschappelijk erfgoed gehelen

Informatievraag: Archeologienota's (Aanvullend overzicht)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Het onroerend goed heeft geen goedgekeurde archeologienota's

Legende

- Archeologienota's

Informatievraag: Eindverslag archeologie (Aanvullend overzicht)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Het onroerend goed heeft geen eindverslagen van archeologisch onderzoek

Legende

 Eindverslag archeologie

Welke informatie kan u terugvinden in dit uittreksel?

Beschermd onroerend erfgoed

De minister bevoegd voor onroerend erfgoed kan een goed beschermen als het door de erfgoedwaarden van algemeen belang is. Het moet minimaal in de staat blijven waarin het zich bevond op het moment van de bescherming.

Is het onroerend goed beschermd, dan gelden er verschillende specifieke juridische (per monument, stads- of dorpsgezicht of cultuurhistorisch landschap) gevolgen om het behoud ervan te garanderen. Bovendien kan je beroep doen op verschillende vormen van financiële ondersteuning.

Er zijn vier mogelijke vormen van bescherming: een beschermd monument, een beschermd cultuurhistorisch landschap, een beschermd stads- of dorpsgezicht en een beschermde archeologische site. Binnen elk van deze statuten is het mogelijk om een overgangszone in te stellen. Zo'n zone ondersteunt de erfgoedwaarden van het beschermde goed.

Vastgesteld onroerend erfgoed

De vaststelling van een inventaris is één van de instrumenten die de Vlaamse overheid kan inzetten om onroerend erfgoed te behouden. Hiermee bevestigt de bevoegde minister dat alle erfgoeditems op een vastgestelde lijst erfgoedwaarde bezitten en nog altijd bewaard zijn. Bij een vastgesteld item moet de overheid, eigenaar of beheerder rekening houden met rechtsgevolgen. De rechtsgevolgen zijn minder uitgebreid dan bij een beschermd erfgoed. Bovendien gelden voor alle vastgesteld bouwkundig en landschappelijk erfgoed in Vlaanderen eenzelfde set rechtsgevolgen.

Het onroerenderfgoeddecreet voorziet bevoegdheid voor steden en gemeenten voor het inventariseren van bouwkundig en landschappelijk erfgoed. De Vlaamse overheid inventariseert het archeologisch erfgoed, varend erfgoed en de landschappelijke gehelen (Landschapsatlas).

Erfgoedlandschap

Anders dan bij een bescherming of vaststelling van een onroerend goed verloopt de procedure van een erfgoedlandschap via de regelgeving Ruimtelijke Ordening. Als er voor een gebied een RUP wordt opgemaakt, kan de plannende overheid (gemeente, provincie of Vlaanderen) ervoor kiezen om hier ook een erfgoedlandschap in af te bakenen. Zo kunnen er stedenbouwkundige voorschriften gekoppeld worden aan het erfgoedlandschap waarmee ingezet wordt op erfgoedzorg. Wordt je goed erfgoedlandschap, moet je rekening houden met zorgplicht.

Unesco werelderfgoed

De Werelderfgoedconventie van 1972 betracht cultureel en natuurlijk erfgoed dat van unieke en universele waarde is voor de mensheid, te bewaren en te ontsluiten voor toekomstige generaties. Meer dan 190 lidstaten hebben deze Conventie ondertekend. België is sinds 1996 ook partij bij het Werelderfgoedverdrag. Zowel cultureel als natuurlijk erfgoed, als erfgoed dat daarvan een gecombineerde vorm is, kan voor de Werelderfgoedlijst worden voorgedragen. Vlaanderen telt momenteel zeven beschermingen op de Werelderfgoedlijst: een serie van 13 begijnhoven en van 26 belforten, het atelier Plantin-Moretus, de woning Giuette, de volledige Brugse binnenstad, het Zoniënwoud, de Wortel-Kolonie en begraafplaatsen en herdenkingsites van WO I.

Gebieden geen archeologie

De kaart wordt sinds 2016 periodiek vastgesteld door het agentschap. Op die manier kunnen percelen of gebieden die beantwoorden aan de criteria voor opname op korte termijn op de kaart opgenomen worden. Dit geeft bouwheren, verkavelaars en ontwikkelaars met plannen voor dergelijke percelen de mogelijkheid om vrijgesteld te worden van een archeologisch vooronderzoek, zonder vertraging en bijkomende kosten.

Plannen

Een goedgekeurd beheersplan legt geen actieve verplichtingen op. Het is en blijft een geconcretiseerde beheersvisie voor een erfgoedplaats. Toch heeft het document in zekere mate een 'dwingend' kader waarbinnen je moet blijven: als je werken wil uitvoeren, moeten ze stroken met de beheersdoelstellingen uit het beheersplan. Zijn de beheersdoelstellingen niet meer passend, dan kan je een aanpassing van het beheersplan aanvragen of een nieuw beheersplan opmaken. De geldigheidsduur van een plan is 24 jaar. In bepaalde gevallen heb je een goedgekeurd beheersplan nodig om een erfgoedpremie aan te vragen.

Geïventariseerd wetenschappelijk onroerend erfgoed

Het agentschap Onroerend Erfgoed heeft de expliciete opdracht om al het waardevolle onroerend erfgoed in Vlaanderen te inventariseren. Door de jaren heen zijn er meerdere wetenschappelijke inventarissen opgemaakt over bouwkundig, landschappelijk en archeologisch erfgoed.

Geïventariseerd onroerend erfgoed is opgenomen in een wetenschappelijke inventaris. Zo'n opname heeft geen rechtsgevolgen. Het goed wordt enkel beschreven en gedocumenteerd.

Archeologienota's en nota's

Een bouwheer is in bepaalde gevallen verplicht om een archeologienota toe te voegen aan een vergunningsaanvraag. Hij stelt daarvoor een erkend archeoloog aan om een archeologisch vooronderzoek uit te voeren en een archeologienota op te stellen. Of je verplicht bent een archeologienota toe te voegen aan je vergunningsaanvraag is onder meer afhankelijk van: oppervlakte perceel en bodemingreep, ruimtelijke bestemming van perceel en of het terrein zich situeert in een beschermde archeologische site, in een vastgestelde archeologische zone of in een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.

Eindverslag archeologisch onderzoek

Bij bouw- of verkavelingsprojecten maakt een erkend archeoloog verschillende verslagen op om archeologisch erfgoed te documenteren. De bouwheer moet aangeven of er archeologisch erfgoed op het terrein wordt verwacht en hoe hiermee zal worden omgegaan. Een vooronderzoek resulteert in een archeologienota of een nota bij een uitgesteld vooronderzoek. Als uit het vooronderzoek blijkt dat een archeologische site verder onderzocht moet worden, volgt een opgraving, uitgevoerd door een erkend archeoloog. Binnen twee maanden na het veldwerk maakt de archeoloog een archeologierapport met voorlopige bevindingen, dat aantoont dat het werk op het terrein is voltooid en de bouwwerkzaamheden kunnen beginnen. Het definitieve eindverslag, met alle onderzoeksresultaten, wordt binnen twee jaar na de opgraving bezorgd.

Wetgeving

Decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014 (Belgisch Staatsblad 17 oktober 2013 en 15 april 2014). Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de uitvoering van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.

Meer info

www.onroenderfgoed.be

Bron vastgoedinfo

Deze opvraging bevat overheidsinformatie verkregen van het Agentschap Onroerend Erfgoed, Koning Albert-II-Laan 19, bus 5, 1210 Brussel en Informatie Vlaanderen, Havenlaan 88, 1000 Brussel wat betreft het Grootschalig Referentie Bestand Vlaanderen (GRB).

Document gegenereerd op basis van de gegevens ontvangen van het Agentschap Onroerend erfgoed via de ORIS webservices.

CIB vlaanderen vzw - Kortrijksesteenweg 1005 - 9000 Gent
0425.043.508 - vastgoedinfo@vastgoedloket.be

Bijlage

Informatieaanvraag Onroerend erfgoed

(Referentienummer: 25-8340 Speystr2-3)

Resultaat opvraging perceel gelegen in Damme afdeling DAMME 1 AFD/DAMME/, sectie C met perceelnummer 0137/00R000 [31006C0137/00R000]

Beschermd onroerend erfgoed

Beschermd stads- of dorpsgezicht, intrinsiek: Stads kern Damme

beschermd stads- of dorpsgezicht, intrinsiek

Beknopte karakterisering

Typologies burgerhuizen, dorpswoningen, herbergen, hoeven, kanalen (infrastructuur), steden

Beschrijving

De stads kern van Damme is beschermd als dorpsgezicht op 13-10-1986. De bescherming als dorpsgezicht werd op 30 maart 1987 gewijzigd naar een bescherming als stadsgezicht.

Waarden

Artikel 2 van het ministerieel besluit van 13 oktober 1986 houdende bescherming van monumenten, stads- en dorpsgezichten wordt vervangen door volgend artikel:

Art. 2. - Wordt beschermd als stadsgezicht, zoals afgebakend op bijgaand plan, overeenkomstig de bepalingen van het decreet van 3 maart 1976, om reden van historische, artistieke en sociaal-culturele waarde:

1. Damme: Stadsgezicht.

Is de aanduiding van

- **Burgstraat, Corneliestraat, Dammesteeweg, Damse Vaart West, Damse Vaart-Zuid, Haringmarkt, Jacob van Maerlantstraat, Kerkstraat, Ketelstraat, Markt, Oude Sluissedijk, Polderstraat, Pottenbakkersstraat, Rabattestraat, Romboutswervedijk, Sint-Janstraat, Slekstraat, Speystraat (Damme)** De stads kern van Damme wordt omsloten door een 17de-eeuwse aarden vesting met bastions, ravelijnen en grachten en bestaat uit een concentrische aanleg, kruisgewijs doorsneden door de historische Kerkstraat en door de vaart van Brugge naar Sluis.

Is de omvattende aanduiding van

- **Burgstraat 16 (Damme)** Eénlagig gebouw voorheen behorend bij nummer 14, vermoedelijk opklimmend tot de 18de eeuw.
- **Markt (Damme)** Opgericht op initiatief van het stadsbestuur, bestendig bij besluit van de Belgische regering (K.B. van 15 mei 1859). Gemaakt door de Brugse beeldhouwer Hendrik Pickery (1828-1894) en onthuld op 9 september 1860.
- **Kerkstraat (Damme)** Brug over het Zuidervaartje, gegraven in 1841-1848 om het overtollig water vanuit Sint-Michiels, Sint-Kruis en Assebroek (Brugge) af te voeren, hierbij ter hoogte van het stadscentrum het zuidelijk tracé van de 17de-eeuwse stervormige vesting volgend.
- **Damse Vaart-Zuid (Damme)** Voormalig 20ste-eeuws brugwachtershuisje gelegen op steiger aan de hoge dijkever van de vaart. Klein witgeschilderd éénlagig bakstenen gebouwtje op gecementeerde en zwart geschilderde plint, onder licht overkragend zadeldak.
- **Kerkstraat 13-15 (Damme)** Voormalig breedhuis met laatclassicistische inslag vermoedelijk daterend uit circa eerste helft van de 19de eeuw, zie als één volume aangeduid op het primitief kadasterplan (1834); oudere kern zie kelders en weergave van bebouwing (diephuisen) op kaart van A. Sanderus (1641-1644). Thans opgedeeld in twee panden. Oorspronkelijk onderkelderd dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak (nok evenwijdig met straat; respectievelijk mechanische en Vlaamse pannen).
- **Jacob van Maerlantstraat 1 (Damme)** Breedhuis, thans "Eetcafé De Spieghele", naar verluidt daterend van de 17de eeuw met mogelijk oudere kern zie kaart van Marcus Gerards (1562). Dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen met half ondergrondse kelderverdieping. Bepleisterde en geschilderde lijstgevel met classicistische inslag op hoge gecementeerde plint onder zadeldak
- **Kerkstraat 17 (Damme)** Burgerhuis met laatclassicistische inslag vermoedelijk uit eind 18de-eerste kwart 19de eeuw, mogelijk met oudere kern. Breedhuis van zes traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen). Geschilderde en deels bepleisterde lijstgevel op gecementeerde plint onder aflijnende geschilderde houten kroonlijst op consoles.
- **Kerkstraat 30-32 (Damme)** Woonhuizen, nummer 30 voorheen gekend als "'t Trompetje", vermoedelijk teruggaand op één groot diephuis met dubbele trapgevel en ondiepe zijaanbouw weergegeven op stadsplannen van Marcus Gerards (1562) en J. Blaeu

(1649) en als dusdanig aangeduid op het primitief kadasterplan (1834). In de loop van de 19de-20ste eeuw opgedeeld in twee panden.

- **Kerkstraat 6 (Damme)** Gelegen aan hoek met Slekstraat en Speystraat. In oorsprong 19de-eeuwse herberg met smidse, in 1884 uitgebreid langs de Slekstraat.. Vrijstaand breedhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen; later aangebrachte dakkapellen onder schilddakje (daktegels). Bakstenen lijstgevel onder geschilderde houten gootlijst op consoles; arduinen onderdorpels.
- **Burgstraat 1 (Damme)** Dubbelhuis van drie traveeën en twee bouwlagen met half ondergrondse kelderverdieping volgens kadaster opgetrokken in 1879.
- **Burgstraat 7 (Damme)** Dubbelhuis van vijf traveeën en één bouwlaag met half ondergrondse kelderverdieping (dichtgemetseld) onder zadeldak. Geschilderde en verankerde baksteenbouw op zwart geschilderde plint.
- **Jacob van Maerlantstraat 21 (Damme)** Haaks op de straat ingeplant éénlagig woonhuis, in oorsprong bestaande uit twee kleine huisjes opklimmend tot de 18de eeuw. In het derde kwart van de 20ste eeuw verbouwd en uitgebreid. Witgekalkte baksteenbouw met gepekte plint onder pannen zadeldak. Muuropeningen voorzien van luiken. Laaddeurtje in zijpuntgevel.
- **Kerkstraat 37 (Damme)** Haaks ingeplant éénlaagshuis, licht vooruitspringend ten opzichte van de rooilijn, minimaal opklimmend tot de eerste helft van de 19de eeuw zie huidig volume aangeduid op primitief kadasterplan (1834), mogelijk met oudere kern, zie bebouwing weergegeven op Ferrariskaart. In latere fase vergroot en uitgebreid met evenwijdig doch iets lager bijgebouw aan zuidzijde.
- **Kerkstraat 43 (Damme)** Dorpswoning volgens kadaster opgetrokken in 1905, gelegen aan de splitsing met de Oude Sluissedijk. Breedhuis van vier traveeën en anderhalve bouwlaag onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen). Lijstgevel getypeerd door kleurrijk materiaalgebruik.
- **Oude Sluissedijk 6-8 (Damme)** Gerenoveerd woonhuis, voorheen samenstel van twee dorpswoningen in spiegelbeeldschema, zie gedichte deuropening rechts, opgetrokken volgens kadaster circa 1914.
- **Pottenbakkersstraat 5 (Damme)** Gerenoveerd éénlaagshuisje daterend uit de eerste helft van de 19de eeuw, zie weergegeven op primitief kadasterplan (1834). Verankerde baksteenbouw, voorheen witgekalkt op hoge gecementeerde en van schijnvoegen voorziene plint
- **Slekstraat 5 (Damme)** Gelegen aan de hoek met Ketelstraat. Eénlagig woonhuis opgetrokken volgens kadaster in 1899 op de plaats van een ouder gebouw. Hoekpand van drie traveeën met witgekalkte lijstgevel op zwartgeschilderde en van schijnvoegen voorziene gecementeerde plint, onder zadeldak.
- **Speystraat 1 (Damme)** Achterin gelegen éénlaagshuisje, afgescheiden van de straat door witgekalkt bakstenen muurtje en ijzeren hek. Gaat terug op L-vormig volume, weergegeven op primitief kadasterplan (1834). Woonhuis van drie traveeën, witgekalkt op gepekte plint, onder zadeldak
- **Jacob van Maerlantstraat 8 (Damme)** Woonhuis, heden "Eethuis de Zuidkant" daterend uit circa tweede helft 18de-begin 19de eeuw met mogelijk oudere kern.
- **Slekstraat 18 (Damme)** Beeldbepalend langgestrekt woonhuis gedateerd 1771, zie muurankers westzijgevel. Langgestrekt éénlagig volume onder mansardedak, gelegen op groot perceel met tuin uitkomend aan de Damse Vaart-Zuid. Zowel rechts als links zij-ingang naar achterliggende tuin. Deels witgeschilderde en gecementeerde baksteenbouw op gecementeerde en zwartgeschilderde plint; geprofileerde houten kroonlijst op klossen.
- **Pottenbakkersstraat 3 (Damme)** Woning met bijgebouw inspringend ten opzichte van de rooilijn van nummer 1, teruggaand op twee kleinere panden weergegeven op primitief kadasterplan (1834). Witgekalkte en verankerde baksteenbouw met hoge gepekte plint van twee + één travee(ën) en anderhalve bouwlaag onder pannen zadeldak (nok evenwijdig met straat; nieuwe pannen).
- **Pottenbakkersstraat 9-11 (Damme)** Oorspronkelijk vier éénlaagshuisjes opklimmend tot de eerste helft van de 19de eeuw, zie weergegeven op het primitief kadasterplan (1834), thans omgevormd tot twee woonhuizen.
- **Damse Vaart-Zuid 13-14, 14A-B (Damme)** Woonhuizen opgetrokken volgens kadaster in 1898 op de plaats van twee oudere panden, aangeduid op het primitief kadasterplan (1834). Dubbelhuizen met onbeschilderde bakstenen lijstgevels op natuurstenen plint onder pannen zadeldaken.
- **Ketelstraat 2-4 (Damme)** Kleinschalige rijhuizen volgens kadaster opgetrokken in 1907. Verankerde baksteenbouw van anderhalve bouwlaag en respectievelijk drie en twee traveeën onder pannen zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen).
- **Haringmarkt (Damme)** Reeds in de 13de eeuw (1269) wordt, omwille van het brakke grondwater door de aanwezigheid van zeewater, een loden pijp aangelegd om drinkwater uit de vijvers van het kasteel van Male naar Damme te leiden. Eind 19de-begin 20ste eeuw wordt de huidige pomp geplaatst aan de zuidzijde van het plein. Gietijzeren handpomp waarvoor natuurstenen getraliede opvangbak.
- **Corneliestraat 1-5 (Damme)** Eenheidsbebouwing van kleine dorpswoningen uit het begin van de 20ste eeuw. Eénlagige enkelhuizen van drie tot vier traveeën onder pannen zadeldak
- **Corneliestraat 6-20 (Damme)** Eenheidsbebouwing van kleine dorpswoningen opgetrokken in 1907 zie ingewerkte gevelsteen op bovenverdieping tussen nummers 10 en 12. Enkelhuizen in spiegelbeeldschema (nummers 8-20) van twee à drie traveeën en anderhalve bouwlaag onder zadeldak
- **Ketelstraat 1-3 (Damme)** Ensemble van oorspronkelijk drie arbeidershuisjes volgens kadaster gebouwd in 1844, waarvan heden twee samengevoegd (nummer 3).
- **Slekstraat 2-4, 8 (Damme)** Ensemble van vier éénlaagshuisjes in spiegelbeeldschema opgetrokken volgens kadaster in 1839-1840; thans gerenoveerd. Kleinschalige rijbebouwing van respectievelijk drie (nummers 2-4) en twee (nummers 6-8) traveeën onder zadeldak (nieuwe pannen).
- **Pottenbakkersstraat 10, 14 (Damme)** Ensemble van drie éénlaagshuizen in repeterend schema, opgetrokken volgens kadaster

in 1901 (nummer 14) en uitgebreid met nummers 10-12 circa 1927. Gecementeerde en witgeschilderde baksteenbouw voorheen met hoge gecementeerde (nummer 14 voorzien van schijnvoegen) plint, thans lage zwartgeschilderde plint, onder zadeldak.

- **Markt (Damme)** Gedenkplaat voor de gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog. Bas-reliëf in natuurstenen muurtje links van het stadhuis, oorspronkelijk geplaatst aan de voorkant van het trappenbordes van het stadhuis.
- **Haringmarkt 1-3 (Damme)** Eénlagige, gekoppelde woonhuizen opgetrokken volgens kadaster circa 1837 als vrijstaand volume aan de noordwestelijke zijde van het plein. Verankerde en witgekalkte baksteenbouw met gepekte plint onder een groot pannen zadeldak.
- **Burgstraat 5 (Damme)** Ommuurd L-vormig gebouwencomplex in historiserende stijl. Poortgebouw aan straatzijde met aan oostzijde grote vleugel haaks op de straat en aan noordzijde tweede gebouw parallel met de straat. Tuin ten oosten van het complex, binnenkoer aan de westzijde, beide ommuurd door hoge tuinmuur voorzien van steunberen.
- **Kerkstraat 18A-B (Damme)** Gereconstrueerd hoekpand (2000-2001) met laat-classicistische inslag, oorspronkelijk daterend uit de 17de-18de eeuw met oudere, 14de-eeuwse kern. Vrij getrouwe reconstructie omwille van slechte bouwfysische toestand. Behoud van 18de-eeuwse dakkap (twee schaargebinten waarop nokgebinte en "half", dwars geplaatst gebint), moerbalken en buitenschrijnwerk. De gevels zijn 50 cm verhoogd omwille van wooncomfort. Afgeschuinde hoekbeeldnis met natuurstenen beeld van Sint-Jozef onder baldakijn, op console met wapenschild van Damme.
- **Damse Vaart-Zuid 3 (Damme)** Half vrijstaand burgerhuishuis opgetrokken volgens kadaster in 1861 en volgens iconografische bronnen met een bouwlaag opgehoogd in het eerste kwart van de 20ste eeuw. Breedhuis van vier traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak.
- **Speystraat 4 (Damme)** Voormalige herberg opgetrokken volgens kadaster in 1873; voorheen met ingang langsheen de Kerkstraat, nu langs de Speystraat. Het pand wordt zwaar geteisterd op het einde van de Tweede Wereldoorlog wanneer de Duitsers de nabijgelegen brug over de Damse Vaart opblazen. Dubbelhuis van drie traveeën en twee bouwlagen onder schilddak. Witgeschilderde baksteenbouw op hoge gecementeerde plint.
- **Kerkstraat 2 (Damme)** Herberg vermoedelijk daterend uit de eerste helft van de 19de eeuw, zie bebouwing weergegeven op primitief kadasterplan (1834). Hoekpand met laatclassicistische inslag van zes traveeën en twee bouwlagen onder mank zadeldak (nok evenwijdig met straat; mechanische pannen).
- **Kerkstraat 38 (Damme)** Half vrijstaand breedhuis met neoclassicistische inslag. Eén van de grootste en meest beklante herbergen in Damme circa 1900. Vermoedelijk teruggaand op oudere middeleeuwse bebouwing, zie breedhuis weergegeven op stadsplannen van Marcus Gerards (1562) en J. Blaeu (1649). Huidig groot volume reeds aangeduid op primitief kadasterplan (1834). Verankerde en witgekalkte baksteenbouw met lijstgevel van zes traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak.
- **Kerkstraat 1 (Damme)** Hoekpand met Damse Vaart-Zuid, "Estaminet Soetkin", reeds aangeduid op het primitief kadasterplan (1834), doch mogelijk met oudere kern. Hoekpand van respectievelijk twee traveeën (zijde Kerkstraat) + 1 afgeschuinde hoektravee + zes traveeën (zijde Damse Vaart-Zuid) en twee bouwlagen onder zadeldak (nok loodrecht op Kerkstraat; mechanische pannen).
- **Kerkstraat 10 (Damme)** Breedhuis volgens L. Devlieghe daterend uit de 17de eeuw, voorheen gekend als Herberg "(In) de Oude Beurs", thans handelspand met zelfde benaming. Inspringende ligging ten opzichte het huis nummer 8, waardoor beide, samen met nummer 12, als het ware deel uitmaken van de noordoostzijde van de markt gekenmerkt door rooilijn met tandgewijs verloop. Vormt voorheen met het vermoedelijk 16de-eeuws pand nummer 8 één geheel.
- **Damse Vaart-Zuid 12 (Damme)** Deels teruggaand op de voormalige 19de-eeuwse herberg "De Vlaamsche Leeuw". De voormalige herberg wordt circa 1864-1865 gebouwd voor Jacobus Blauwet. Breedhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak. In het interbellum, wanneer Damme als toeristisch oord opbloeit en de behoefte aan logiesmogelijkheden groeit, wordt de herberg uitgebreid met één bouwlaag en wordt de begane grond aangepast.
- **Kerkstraat 27 (Damme)** Half vrijstaand herenhuis opgetrokken circa eerste helft van de 19de eeuw, zie volume reeds weergegeven op het primitief kadasterplan (1834). Dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak bekroond door houten hoofdgestel met ruitmotief onder rondboogfronton.
- **Kerkstraat 8 (Damme)** Hoekpand naar verluidt daterend uit de 16de eeuw. Vooruitspringende ligging ten opzichte van de rooilijn aan de zuidzijde waardoor het huis als het ware de markt aan de noordzijde afsluit. Vormt voorheen met het naast- en inspringend gelegen -vermoedelijk 17de-eeuws- pand één geheel.
- **Kerkstraat 31 (Damme)** Hoekpand minimaal opklimmend tot eind 18de-eerste helft 19de eeuw, mogelijk met oudere kern, zie bebouwing (breedhuis) weergegeven op kaarten van Marcus Gerards (1562) en A. Sanderus (1641-1644); huidig volume aangeduid op primitief kadasterplan (1834). Breedhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen). Dubbelhuis met geschilderde lijstgevel op gecementeerde plint onder nieuwe gootlijst; ongeschilderde zijgevel.
- **Damse Vaart West 5 (Damme)** Minimaal opklimmend tot de 18de eeuw, hoeve reeds weergegeven op de Atlas der Buurtwegen van 1845. Vrijstaand woonhuis langsheen de straat met stalgebouw aan de noordoostzijde en klein bijgebouwtje aan de zuidwestzijde van het erf. Witgeschilderde en verankerde bakstenen gebouwen op gepekte plint.
- **Damse Vaart West 6 (Damme)** Hoeve, eertijds behorend bij de Sint-Christoffelhoeve, bestaande uit een 20ste-eeuws woonhuis in landelijke stijl en een losstaande schuur met schaapstal uit eind 18de-begin 19de eeuw aan de westzijde van het erf, heropgebouwd in 1970. De hoeve is ommuurd door een lage bakstenen muur, witgeschilderd op gepekte plint met pijlers voorzien van piramidevormige spits; ijzeren toegangshek tot verhard erf.
- **Kerkstraat 48 (Damme)** Historische stadshoeve gekend als "Hoeve met drie linden", gelegen recht tegenover de kerkwegel, in kern opklimmend tot de 18de eeuw, zie jaartalsteen "1792" in puntgevel van het woonhuis. Uitgebreid in 1830 met stalvleugel langs de straat en in de loop van de 19de-20ste eeuw met losstaande, achterliggende bijgebouwen, onder meer schuur. In het begin van de 20ste eeuw woonhuis langs de straat in gebruik als kosterhuis en broodzaak, behorend bij de ertegenover gelegen

(thans verdwenen) bakkerij. Hoeve oorspronkelijk in L-vormige opstelling met later bijgebouwde losstaande bestanddelen op deels verhard erf. IJzeren hek (nieuw) tussen bakstenen pijlers als toegang tot het erf, van de straat afgesloten door hoge bakstenen muur die de verscheidene bouwvolumes met elkaar verbindt. Gekasseide erftoegang en drie gekandelaarde lindes langs de straatkant.

- **Kerkstraat 11 (Damme)** Huis zogenaamd Biscaeyen, verwijzend naar de wijnhandel waarvan de stad Damme in de middeleeuwen het stapelrecht bezit. Historisch ensemble opklimmend tot de 14de eeuw. Samenstel van twee diephuizen uit de 17de eeuw met oude kern, en een poortgebouw uit circa 1860, loodrecht op de straat gepositioneerd. Gekasseid erf met bakhuis uit de tweede helft van de 19de eeuw en een schuur van rond 1750, wat uitzonderlijk is in stedelijke context.
- **Jacob van Maerlantstraat 3, Kerkstraat 22A (Damme)** Imposant 15de-eeuws patriciërshuis in laatgotische stijl met oudere kern, gerestaureerd en heropgebouwd in de jaren 1993-1996 na zware beschadiging en gedeeltelijke instorting tijdens een voorjaarsstorm in 1990. Het dubbelhuis bestaat uit twee diephuizen, die voor 1594 werden samengevoegd onder de naam De Grote Sterre, en die dateren uit de late 15de en vroege 16de eeuw. Tuin met achteruitgang naar de Kerkstraat toe, met groot bakstenen poortgebouw en een stalvleugel.
- **Jacob van Maerlantstraat 9 (Damme)** Voormalige patriciërswoning uit de 16de-17de eeuw met mogelijk oudere kern, weergegeven als breedhuis op kaart van A. Sanderus (1641-1644). Breedhuis in laatgotische stijl van vier traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; mechanische pannen). Links, twee opkamertraveeën met half ondergrondse kelderverdieping.
- **Jacob van Maerlantstraat 11-13 (Damme)** Huis "Sint-Jan" of "Sint-J(e)an d'Angely", imposant 15de-eeuws patriciërshuis in laatgotische stijl met oudere kern.
- **Romboutswervedijk (Damme)** Kapel gebouwd in 1931 in opdracht van Eugène Braet-Marie Tuytens, na onverwachte genezing van zijn zoon. Gelegen aan de oostzijde van slag die de verbinding maakt met de Damse Vaart-West. Omhaagd perceel geflankeerd door bomen. Bakstenen kapel met trapgevel (vijf treden; natuurstenen afdekplaten).
- **Haringmarkt (Damme)** Kazemat van de Lieve, één van de materiële getuigen van diverse waterwerken te Damme uit de periode na 1616, hoewel door sommige bronnen ouder gedateerd. De kazemat is gelegen in een weide ten zuidoosten van de Haringmarkt, grosso modo op de plaats van de middeleeuwse Sint-Katharinoport en op een vroegere courtine tussen twee bastions zie glooiingen in het terrein, daterend van 1616-1620 bij de aanleg van de Spaanse verdedigingswallen.
- **Slekstraat 3, Speystraat 2 (Damme)** Gelegen op deels ommuurd en omhaagd perceel begrensd door de Slekstraat (noord), de Ketelstraat (oost) en de Speystraat (zuid). Voormalige lagere meisjesschool opgericht in 1861, in 1893 in gebruik genomen door de zusters van de Heilige Vincentius, als bijhuis van het moederklooster in Werken. Gebouwencomplex toegankelijk zowel via Slek- als Speystraat; omgeven langs noord- en zuidzijde op zwartgeschilderde plint. Haaks op de straat ingeplant hoofdgebouw met aanpalende lagere vleugel aan oostzijde. Voormalige woning van de onderwijzeres (1861) in neoclassicistische stijl. Voormalige woning van de onderwijzeres (1861) in neoclassicistische stijl.
- **Pottenbakkersstraat 1 (Damme)** Langgestrekt woonhuis vooruitspringend ten opzichte van de zuidelijke rooilijn, met aan westzijde bijgebouw verbonden door tuinmuur, oorspronkelijk vier kleine dorpswoningen met bijgebouw opgetrokken volgens kadaster circa 1844; achtereenvolgens samengevoegd in 1890 tot twee woningen en in 1893 tot één woonhuis. Witgekalkte en verankerde baksteenbouw met gepekte plint, van vier traveeën en anderhalve bouwlaag onder zadeldak
- **Damse Vaart West 4 (Damme)** Molenaarshuis, opgetrokken volgens kadaster in de jaren 1920 op de plaats van een ouder molenaarshuis; thans gerenoveerd. Vrijstaand woonhuis met nieuw aangelegde voortuin waarrond laag bakstenen tuinmuurtje met ijzeren hek. Aan noordzijde, haaks op het woonhuis, losstaand witgekalkt stalgebouw.
- **Jacob van Maerlantstraat 9A (Damme)** Hoekpand, thans uitgebaat als restaurant "De Lieve", opgetrokken volgens kadaster in 1902 op een nog onbebouwd perceel. Breedhuis in neoclassicistische stijl van vier traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak.
- **Haringmarkt (Damme)** Op het graspleintje aan de Haringmarkt staat een opgaande linde (*Tilia platyphyllos* ssp. *platyphyllos* 'Sanguinea'). Deze boom is aangeplant in 1905 ter herdenking van het 75-jarig bestaan van België. De linde is door zijn omvang en ligging beeldbepalend op het plein.
- **Kerkstraat (Damme)** Overgebleven gedeelte van 13de-eeuwse georiënteerde gotische kerk, uitgebreid in de loop van de 13de tot de 16de eeuw en waarvan schip, transept en torenspits afgebroken in 1725-1727. De koorpartij die in de loop van de tweede helft van de dertiende eeuw gevormd wordt tot hallenkoor is één van de oudste voorbeelden van dit type in Vlaanderen. Gelegen in grotendeels ommuurd terrein ten zuidwesten van het stadscentrum met aanpalend kerkhof met leilindes ten zuiden en kerplein ten noorden.
- **Burgstraat 9 (Damme)** Diepergelegen vrijstaande pastorie in tuin gelegen ten noordwesten van de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Opgetrokken circa 1854-1856 (opgetekend door kadaster in 1859) op de plaats van de vroegere -vermoedelijk 18de-eeuwse- pastorie, waarvan thans het bijgebouw ten westen is overgebleven. Met omheiningsmuur afgesloten tuin, toegankelijk via klein poortgebouwtje. In de tuin staan nog eeuwenoude taxusbomen en een imposante leilinde.
- **Jacob van Maerlantstraat 5 (Damme)** Restaurant "ter Kloeffe", voorheen in gebruik als postgebouw, opgetrokken circa tweede helft 18de-begin 19de eeuw met mogelijk oudere kern zie bebouwing (diephuis) op kaart van Marcus Gerards (1562). Breedhuis van vier traveeën en twee bouwlagen met half ondergrondse kelderverdieping onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; mechanische pannen).
- **Oude Sluissedijk 2-4 (Damme)** Samenstel van twee interbellumwoonhuizen in spiegelbeeldschema, opgetrokken volgens kadaster circa 1930, schuin ingeplant ten opzichte van rooilijn.
- **Kerkstraat 23-25 (Damme)** Samenstel van twee enkelhuizen met laatclassicistische inslag in spiegelbeeldschema, vermoedelijk daterend uit eind 18de-eerste kwart 19de eeuw, met oudere kern (kelder) zie bebouwing (diephuizen) weergegeven op kaart van A. Sanderus (1641-1644). Nummer 23, "Café 't Wapen van Damme"; nummer 25 eertijds "In De Paradijsappel"-thans privé-woning.

- **Ketelstraat (Damme)** Sas (of sluis) van de Lieve, één van de materiële getuigen van diverse waterwerken te Damme uit de periode kort na 1616.
- **Damse Vaart West 3 (Damme)** De Schellemolen is een stenen beltmolen met doorgang, die in 1867 als koren- en oliemolen werd opgetrokken op de plaats waar in 1865 een houten staakmolen was omgewaaid. Reeds in 1438 was er sprake van een staakmolen op deze plek, voordien van een watermolen, die reeds in 1267 als banmolen wordt vermeld.
- **Sint-Janstraat 1, 2A (Damme)** Historische stadshoeve opklimmend tot de 18de eeuw, gelegen in het centrum van Damme. Hoeve met 18de-eeuws boerenhuis en bijgebouwen, reeds weergegeven op Ferrariskaart van 1770-1778 en eind 18de-begin 19de eeuw uitgebreid met bijgebouwen aan zuidzijde. Hoeve met semigesloten erfopstelling van de gebouwen. Oorspronkelijk 18de-eeuws boerenhuis als oudste gedeelte van de hoeve, opgetrokken op L-vormig grondplan en voorzien van gekasseide stoep langs de Sint-Janstraat.
- **Dammesteenweg 1 (Damme)** Imposante hoeve opklimmend tot de 16de eeuw, gelegen in het historisch stadscentrum aan de brug over de Damse Vaart. De Sint-Christoffelhoeve is één van de weinige stadshoeves, gelegen binnen de 17de-eeuwse vestinggordel rond Damme. De hoeve stond eertijds in voor de bevoorrading van de bevolking bij langdurig beleg van de stad. Wellicht zogenaamd naar de Kleine Brugse Poort of de Kristoffelpoort, heropgebouwd in 1448 op de rechteroever van de Reie.
- **Dammesteenweg, Damse Vaart West (Damme)** Het graslandschap aan de Damse Vaart wordt gekenmerkt door een aantal historische hoeves waaronder de Sint-Christoffelhoeve en de Schellemolen en is gelegen binnen de 17de-eeuwse vestinggordel rond Damme.
- **Burgstraat 2-4, Kerkstraat 33 (Damme)** 13de-eeuws hospitaal opgetrokken in vroeggotische stijl, in de loop van de 15de tot de 20ste eeuw uitgebreid met diverse bijgebouwen. Is één van de zeldzaam bewaarde vroege voorbeelden van burgerlijke architectuur in Vlaanderen.
- **Rabattestraat (Damme)** Sluis van het Zwin, ook gekend als de zogenaamde "Sleckeput", één van de materiële getuigen van diverse waterwerken te Damme uit de periode na 1616, hoewel door sommige bronnen ouder gedateerd (zie kazemat, Haringmarkt en sas van de Lieve, Ketelstraat). Poel en restanten van opgaand metselwerk midden in een weiland.
- **Kerkstraat 44-46 (Damme)** Ensemble van twee panden met neoclassicistische inslag, thans eetgelegenheden "Uylenspiegel" (nummer 44) en "'t Hemeltje" (nummer 46). Gaat terug op voormalige smidse en herberg "In de Nieuwe Smisse", aangeduid als één bouwvolume op het primitief kadasterplan (1834), later opgesplitst.
- **Jacob van Maerlantstraat 29 (Damme)** Solitaire gekandelaarde zomerlinde in stadstuin.
- **Markt 1 (Damme)** Gotisch stadhuis, opgetrokken in 1464-1467 op de plaats en deels op de funderingen van de toendertijd bouwvallige grotere halle van 1241, dit naar ontwerp van de Brusselse bouwmeester Godevaert de Bosschere en zijn zoon Willem. Vrijstaand gebouw ten oosten van de Markt met een gekasseide tuin aan noord- en oostzijde toegankelijk via ijzeren hek tussen vierkante natuurstenen pijlers en muurtjes. Volume van zeven traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak, uitgevoerd in diverse Brabantse kalksteensoorten, en met zij- en achtergevels in baksteen; zuidzijde deels in Doornikse steen, vermoedelijk van de oudere 13de-eeuwse halle.
- **Burgstraat 14 (Damme)** Hoekpand opgetrokken volgens kadaster in 1881 op de plaats van een boerenhuis met aanpalende schuur.
- **Kerkstraat (Damme)** Twee kazematten aan weerszijden van de weg.
- **Damse Vaart-Zuid (Damme)** Uylenspiegelmonument gerealiseerd door de beeldhouwer Jef Claerhout (°Tielt, 1937) en geschonken door VTB-VAB in 1979 ter herdenking van het overlijden van Charles de Coster (München, 1827-Brussel, 1879), auteur van het Uylenspiegel-epos. Bronzen beeldengroep aan bakstenen muur geplaatst op het plantsoen van het smalle pleintje tussen de Damse Vaart-Zuid en de Speystraat, die ten zuidoosten erbij aansluit.
- **Damse Vaart-Zuid (Damme)** Verbroederingsmonument "DAMME-JODOIGNE" naar ontwerp van de Brugse beeldhouwer Jef Innegraeve (°1936) zie signering, opgesteld aan de parking ten zuidwesten van het stadscentrum. Vierkant natuurstenen plateau waarop twee gesculpteerde stenen, een vlakke (Vlaanderen) en een afgeronde (Wallonië); de ruimte ertussen verwijst naar de taalgrens.
- **Haringmarkt (Damme)** Verbroederingsmonument van Damme en de Duitse stad Damme-Oldenburg, gerealiseerd door de kunstenaar Jef Claerhout (°Tielt, 1937).
- **Kerkstraat 7 (Damme)** Hoekpand minimaal opklimmend tot de 18de eeuw met mogelijk oudere kern. Voormalig sashuis of huis van de speihouder of sluismeester, vanaf de 17de eeuw zogenaamd "Klein Stadhuis".
- **Kerkstraat (Damme)** Waterpomp " 't Zeugsken" daterend uit de 19de eeuw en geplaatst tegen de uiterste rechtse penant van het huis nummer 38. Reeds in de 13de eeuw (1269) wordt, omwille van het brakke grondwater door de aanwezigheid van zeewater, een loden pijp aangelegd om drinkwater uit de vijvers van het kasteel van Male naar Damme te leiden (zie Vivenkapelle, Pijpeweg).
- **Damse Vaart West 2 (Damme)** Woonhuis met kunstsmederij en kopergieterij in grote tuin, opgetrokken volgens kadaster circa 1947 in opdracht van kunstsmid Frans Wiro van Hinsberg, die in 1959-1960 het 15de-eeuwse torenuurwerk van het stadhuis restaureert.
- **Jacob van Maerlantstraat 2 (Damme)** Woonwinkelhuis "Tijl en Nele" in regionalistische, historiserende bouwstijl, opgetrokken volgens kadaster in 1903 als eigendom van de Burgerlijke Godshuizen op de plaats van een oudere schuur, reeds aangeduid op primitief kadasterplan (1834). Dubbelhuis van drie traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen).

Heeft als voorganger

- **Burgstraat, Corneliestraat, Dammesteenweg, Damse Vaart West, Damse Vaart-Zuid, Haringmarkt, Jacob van**

Maerlantstraat, Kerkstraat, Ketelstraat, Markt, Oude Sluissedijk, Pottenbakkersstraat, Rabattestraat, Romboutswervedijk, Sint-Janstraat, Slekstraat, Speystraat (Damme) De stadskern van Damme is beschermd als dorpsgezicht op 13-10-1986. De bescherming als dorpsgezicht werd op 30 maart 1987 gewijzigd naar een bescherming als stadsgezicht.

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/13274>

Beschermingbesluiten

- [Hoeves, waterpomp en stadskern van Damme - https://id.erfgoed.net/besluiten/11155](https://id.erfgoed.net/besluiten/11155)
Definitieve wijzigingsbesluiten

Vastgestelde archeologische zone: Historische stadskern van Damme

vastgestelde archeologische zone

Beknopte karakterisering

Typologies [steden, stadsomwallingen](#)

Datering [middeleeuwen, nieuwe tijd](#)

Beschrijving

De historische stadskern is een immense en complexe archeologische zone die het resultaat is van een eeuwenlange intense bewoning binnen de stedelijke grenzen, meestal een omwalling. De stadsplattegrond kent een cumulatief karakter en verschillende fasen, met een oude nederzettingkern die soms teruggaat op een vroeg- of pre-middeleeuwse aanwezigheid. Voor de afbakening is in eerste instantie gekeken naar het 19de-eeuwse gereduceerde kadaster omdat dit de eerste nauwkeurige kadasterkaart is die nog een tijdsbeeld geeft van voor de industrialisering.

Is de aanduiding van

- **Damme (Damme)** Deze zone omvat de historische stadskern van Damme.

Is de omvattende aanduiding van

- **Damse Vaart West 3 (Damme)** De Schellemolen is een stenen beltmolen met doorgang, die in 1867 als koren- en oliemolen werd opgetrokken op de plaats waar in 1865 een houten staakmolen was omgewaaid. Reeds in 1438 was er sprake van een staakmolen op deze plek, voordien van een watermolen, die reeds in 1267 als banmolen wordt vermeld.

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/11881>

Beschermingbesluiten

- [Historische stadskern Damme - https://id.erfgoed.net/besluiten/5879](https://id.erfgoed.net/besluiten/5879)
Vaststellingsbesluiten

Vastgesteld bouwkundig erfgoed: Lagere meisjesschool

vastgesteld bouwkundig erfgoed

Beknopte karakterisering

Typologies [kapellen \(gebouwen en structuren\), onderwijzerswoningen, omheiningsmuren, lagere scholen, kleuterscholen, hagen](#)

Stijl

Datering [voor WO I, derde kwart 19de eeuw](#)

Beschrijving

Gelegen op deels ommuurd en omhaagd perceel begrensd door de Slekstraat (noord), de Ketelstraat (oost) en de Speystraat (zuid). Voormalige lagere meisjesschool opgericht in 1861, in 1893 in gebruik genomen door de zusters van de Heilige Vincentius, als bijhuis van het moederklooster in Werken. Gebouwencomplex toegankelijk zowel via Slek- als Speystraat; omgeven langs noord- en zuidzijde op zwartgeschilderde plint. Haaks op de straat ingeplant hoofdgebouw met aanpalende lagere vleugel aan oostzijde. Voormalige woning van de onderwijzeres (1861) in neoclassicistische stijl. Voormalige woning van de onderwijzeres (1861) in neoclassicistische stijl.

Waarden

Architecturale waarde

Historische waarde

Is de aanduiding van

- **Slekstraat 3, Speystraat 2 (Damme)** Gelegen op deels ommuurd en omhaagd perceel begrensd door de Slekstraat (noord), de Ketelstraat (oost) en de Speystraat (zuid). Voormalige lagere meisjesschool opgericht in 1861, in 1893 in gebruik genomen door de zusters van de Heilige Vincentius, als bijhuis van het moederklooster in Werken. Gebouwencomplex toegankelijk zowel via Slek- als Speystraat; omgeven langs noord- en zuidzijde op zwartgeschilderde plint. Haaks op de straat ingeplant hoofdgebouw met aanpalende lagere vleugel aan oostzijde. Voormalige woning van de onderwijzeres (1861) in neoclassicistische stijl. Voormalige woning van de onderwijzeres (1861) in neoclassicistische stijl.

Heeft als voorganger

- **Slekstraat 3, Speystraat 2 (Damme)** Stedelijke Basisschool "'t Dambord", gelegen op deels ommuurd en omhaagd perceel begrensd door de Slekstraat (noord), de Ketelstraat (oost) en de Speystraat (zuid). Opgenomen in het stadsgezicht, beschermd bij M.B. van 13/10/1986, gewijzigd bij M.B. van 30/03/1987. Voormalige lagere meisjesschool opgericht in 1861, in 1893 in gebruik

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/161920>

Beschermingsbesluiten

- [Besluit tot vaststelling van de inventaris bouwkundig erfgoed in de provincie West-Vlaanderen - https://id.erfgoed.net/besluiten/15115](https://id.erfgoed.net/besluiten/15115)
Schrappingsbesluiten Vaststellingsbesluiten

Vastgesteld bouwkundig erfgoed: Stadskern Damme

vastgesteld bouwkundig erfgoed

Beknopte karakterisering

Typologies [steden](#), [kanalen \(infrastructuur\)](#)

Beschrijving

De stadskern van Damme wordt omsloten door een 17de-eeuwse aarden vesting met bastions, ravelijnen en grachten en bestaat uit een concentrische aanleg, kruisgewijs doorsneden door de historische Kerkstraat en door de vaart van Brugge naar Sluis.

Waarden

Ruimtelijk-structurerende waarde

Historische waarde

Is de aanduiding van

- **Burgstraat, Corneliestraat, Dammesteeweg, Damse Vaart West, Damse Vaart-Zuid, Haringmarkt, Jacob van Maerlantstraat, Kerkstraat, Ketelstraat, Markt, Oude Sluissedijk, Polderstraat, Pottenbakkersstraat, Rabattestraat, Romboutswervedijk, Sint-Janstraat, Slekstraat, Speystraat (Damme)** De stadskern van Damme wordt omsloten door een 17de-eeuwse aarden vesting met bastions, ravelijnen en grachten en bestaat uit een concentrische aanleg, kruisgewijs doorsneden door de historische Kerkstraat en door de vaart van Brugge naar Sluis.

Is de omvattende aanduiding van

- **Kerkstraat (Damme)** Brug over het Zuidervaartje, gegraven in 1841-1848 om het overtollig water vanuit Sint-Michiels, Sint-Kruis en Assebroek (Brugge) af te voeren, hierbij ter hoogte van het stadscentrum het zuidelijk tracé van de 17de-eeuwse stervormige vesting volgend.
- **Kerkstraat 17 (Damme)** Burgerhuis met laatclassicistische inslag vermoedelijk uit eind 18de-eerste kwart 19de eeuw, mogelijk met oudere kern. Breedhuis van zes traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen). Geschilderde en deels bepleisterde lijstgevel op gecementeerde plint onder aflijnende geschilderde houten kroonlijst op consoles.

- **Kerkstraat 13-15 (Damme)** Voormalig breedhuis met laatclassicistische inslag vermoedelijk daterend uit circa eerste helft van de 19de eeuw, zie als één volume aangeduid op het primitief kadasterplan (1834); oudere kern zie kelders en weergave van bebouwing (diephuisen) op kaart van A. Sanderus (1641-1644). Thans opgedeeld in twee panden. Oorspronkelijk onderkelderd dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak (nok evenwijdig met straat; respectievelijk mechanische en Vlaamse pannen).
- **Kerkstraat 30-32 (Damme)** Woonhuizen, nummer 30 voorheen gekend als "'t Trompetje", vermoedelijk teruggaand op één groot diephuis met dubbele trapgevel en ondiepe zijaanbouw weergegeven op stadsplannen van Marcus Gerards (1562) en J. Blaeu (1649) en als dusdanig aangeduid op het primitief kadasterplan (1834). In de loop van de 19de-20ste eeuw opgedeeld in twee panden.
- **Kerkstraat 6 (Damme)** Gelegen aan hoek met Slekstraat en Speystraat. In oorsprong 19de-eeuwse herberg met smidse, in 1884 uitgebreid langs de Slekstraat.. Vrijstaand breedhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen; later aangebrachte dakkapellen onder schilddakje (daktegels). Bakstenen lijstgevel onder geschilderde houten gootlijst op consoles; arduinen onderdorpels.
- **Oude Sluissedijk 6-8 (Damme)** Gerenoveerd woonhuis, voorheen samenstel van twee dorpswoningen in spiegelbeeldschema, zie gedichte deuropening rechts, opgetrokken volgens kadaster circa 1914.
- **Kerkstraat 43 (Damme)** Dorpswoning volgens kadaster opgetrokken in 1905, gelegen aan de splitsing met de Oude Sluissedijk. Breedhuis van vier traveeën en anderhalve bouwlaag onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen). Lijstgevel getypeerd door kleurrijk materiaalgebruik.
- **Kerkstraat 37 (Damme)** Haaks ingeplant éénlaagshuis, licht vooruitspringend ten opzichte van de rooilijn, minimaal opklimmend tot de eerste helft van de 19de eeuw zie huidig volume aangeduid op primitief kadasterplan (1834), mogelijk met oudere kern, zie bebouwing weergegeven op Ferrariskaart. In latere fase vergroot en uitgebreid met evenwijdig doch iets lager bijgebouw aan zuidzijde.
- **Kerkstraat 18A-B (Damme)** Gereconstrueerd hoekpand (2000-2001) met laat-classicistische inslag, oorspronkelijk daterend uit de 17de-18de eeuw met oudere, 14de-eeuwse kern. Vrij getrouwe reconstructie omwille van slechte bouwfysische toestand. Behoud van 18de-eeuwse dakkap (twee schaargebinten waarop nokgebinte en "half", dwars geplaatst gebint), moerbalken en buitenschrijnwerk. De gevels zijn 50 cm verhoogd omwille van wooncomfort. Afgeschuinde hoekbeeldnis met natuurstenen beeld van Sint-Jozef onder baldakijn, op console met wapenschild van Damme.
- **Kerkstraat 2 (Damme)** Herberg vermoedelijk daterend uit de eerste helft van de 19de eeuw, zie bebouwing weergegeven op primitief kadasterplan (1834). Hoekpand met laatclassicistische inslag van zes traveeën en twee bouwlagen onder mank zadeldak (nok evenwijdig met straat; mechanische pannen).
- **Kerkstraat 38 (Damme)** Half vrijstaand breedhuis met neoclassicistische inslag. Eén van de grootste en meest beklante herbergen in Damme circa 1900. Vermoedelijk teruggaand op oudere middeleeuwse bebouwing, zie breedhuis weergegeven op stadsplannen van Marcus Gerards (1562) en J. Blaeu (1649). Huidig groot volume reeds aangeduid op primitief kadasterplan (1834). Verankerde en witgekalkte baksteenbouw met lijstgevel van zes traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak
- **Kerkstraat 1 (Damme)** Hoekpand met Damse Vaart-Zuid, "Estaminet Soetkin", reeds aangeduid op het primitief kadasterplan (1834), doch mogelijk met oudere kern. Hoekpand van respectievelijk twee traveeën (zijde Kerkstraat) + 1 afgeschuinde hoektravee + zes traveeën (zijde Damse Vaart-Zuid) en twee bouwlagen onder zadeldak (nok loodrecht op Kerkstraat; mechanische pannen).
- **Kerkstraat 10 (Damme)** Breedhuis volgens L. Devlieghe daterend uit de 17de eeuw, voorheen gekend als Herberg "(In) de Oude Beurs", thans handelspand met zelfde benaming. Inspringende ligging ten opzichte het huis nummer 8, waardoor beide, samen met nummer 12, als het ware deel uitmaken van de noordoostzijde van de markt gekenmerkt door rooilijn met tandgewijs verloop. Vormt voorheen met het vermoedelijk 16de-eeuws pand nummer 8 één geheel.
- **Kerkstraat 27 (Damme)** Half vrijstaand herenhuis opgetrokken circa eerste helft van de 19de eeuw, zie volume reeds weergegeven op het primitief kadasterplan (1834). Dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak bekroond door houten hoofdgestel met ruitmotief onder rondboogfronton.
- **Kerkstraat 31 (Damme)** Hoekpand minimaal opklimmend tot eind 18de-eerste helft 19de eeuw, mogelijk met oudere kern, zie bebouwing (breedhuis) weergegeven op kaarten van Marcus Gerards (1562) en A. Sanderus (1641-1644); huidig volume aangeduid op primitief kadasterplan (1834). Breedhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen). Dubbelhuis met geschilderde lijstgevel op gecementeerde plint onder nieuwe gootlijst; ongeschilderde zijgevel.
- **Kerkstraat 8 (Damme)** Hoekpand naar verluidt daterend uit de 16de eeuw. Vooruitspringende ligging ten opzichte van de rooilijn aan de zuidzijde waardoor het huis als het ware de markt aan de noordzijde afsluit. Vormt voorheen met het naast- en inspringend gelegen -vermoedelijk 17de-eeuws- pand één geheel.
- **Damse Vaart West 5 (Damme)** Minimaal opklimmend tot de 18de eeuw, hoeve reeds weergegeven op de Atlas der Buurtwegen van 1845. Vrijstaand woonhuis langsheen de straat met stalgebouw aan de noordoostzijde en klein bijgebouwtje aan de zuidwestzijde van het erf. Witgeschilderde en verankerde bakstenen gebouwen op gepekte plint.
- **Damse Vaart West 6 (Damme)** Hoeve, eertijds behorend bij de Sint-Christoffelhoeve, bestaande uit een 20ste-eeuws woonhuis in landelijke stijl en een losstaande schuur met schaapstal uit eind 18de-begin 19de eeuw aan de westzijde van het erf, heropgebouwd in 1970. De hoeve is ommuurd door een lage bakstenen muur, witgeschilderd op gepekte plint met pijlers voorzien van piramidevormige spits; ijzeren toegangshek tot verhard erf.
- **Kerkstraat 48 (Damme)** Historische stadshoeve gekend als "Hoeve met drie linden", gelegen recht tegenover de kerkwegel, in kern opklimmend tot de 18de eeuw, zie jaartalsteen "1792" in puntgevel van het woonhuis. Uitgebreid in 1830 met stalvleugel langs de straat en in de loop van de 19de-20ste eeuw met losstaande, achterliggende bijgebouwen, onder meer schuur. In het

begin van de 20ste eeuw woonhuis langs de straat in gebruik als kostershuis en broodzaak, behorend bij de ertegenover gelegen (thans verdwenen) bakkerij. Hoeve oorspronkelijk in L-vormige opstelling met later bijgebouwde losstaande bestanddelen op deels verhard erf. IJzeren hek (nieuw) tussen bakstenen pijlers als toegang tot het erf, van de straat afgesloten door hoge bakstenen muur die de verscheidene bouwvolumes met elkaar verbindt. Gekasseide erftoegang en drie gekandelarde lindes langs de straatkant.

- **Kerkstraat 11 (Damme)** Huis zogenaamd Biscaeyen, verwijzend naar de wijnhandel waarvan de stad Damme in de middeleeuwen het stapelrecht bezit. Historisch ensemble opklimmend tot de 14de eeuw. Samenstel van twee diephuizen uit de 17de eeuw met oude kern, en een poortgebouw uit circa 1860, loodrecht op de straat geïmponeerd. Gekasseid erf met bakhuis uit de tweede helft van de 19de eeuw en een schuur van rond 1750, wat uitzonderlijk is in stedelijke context.
- **Romboutswervedijk (Damme)** Kapel gebouwd in 1931 in opdracht van Eugène Braet-Marie Tuytens, na onverwachte genezing van zijn zoon. Gelegen aan de oostzijde van slag die de verbinding maakt met de Damse Vaart-West. Omhaagd perceel geflankeerd door bomen. Bakstenen kapel met trapgevel (vijf treden; natuurstenen afdekplaten).
- **Damse Vaart West 4 (Damme)** Molenaarshuis, opgetrokken volgens kadaster in de jaren 1920 op de plaats van een ouder molenaarshuis; thans gerenoveerd. Vrijstaand woonhuis met nieuw aangelegde voortuin waarrond laag bakstenen tuinmuurtje met ijzeren hek. Aan noordzijde, haaks op het woonhuis, losstaand witgekalkt stalgebouw.
- **Kerkstraat (Damme)** Overgebleven gedeelte van 13de-eeuwse georiënteerde gotische kerk, uitgebreid in de loop van de 13de tot de 16de eeuw en waarvan schip, transept en torenspits afgebroken in 1725-1727. De koorpartij die in de loop van de tweede helft van de dertiende eeuw gevormd wordt tot hallenkoor is één van de oudste voorbeelden van dit type in Vlaanderen. Gelegen in grotendeels ommuurd terrein ten zuidwesten van het stadscentrum met aanpalend kerkhof met leilindes ten zuiden en kerkplein ten noorden.
- **Kerkstraat 23-25 (Damme)** Samenstel van twee enkelhuizen met laatclassicistische inslag in spiegelbeeldschema, vermoedelijk daterend uit eind 18de-eerste kwart 19de eeuw, met oudere kern (kelder) zie bebouwing (diephuizen) weergegeven op kaart van A. Sanderus (1641-1644). Nummer 23, "Café 't Wapen van Damme"; nummer 25 eertijds "In De Paradijsappel"-thans privé-woning.
- **Oude Sluissedijk 2-4 (Damme)** Samenstel van twee interbellumwoonhuizen in spiegelbeeldschema, opgetrokken volgens kadaster circa 1930, schuin ingeplant ten opzichte van rooilijn.
- **Damse Vaart West 3 (Damme)** De Schellemolen is een stenen beltmolen met doorgang, die in 1867 als koren- en oliemolen werd opgetrokken op de plaats waar in 1865 een houten staakmolen was omgewaaid. Reeds in 1438 was er sprake van een staakmolen op deze plek, voordien van een watermolen, die reeds in 1267 als banmolen wordt vermeld.
- **Burgstraat 2-4, Kerkstraat 33 (Damme)** 13de-eeuws hospitaal opgetrokken in vroeggotische stijl, in de loop van de 15de tot de 20ste eeuw uitgebreid met diverse bijgebouwen. Is één van de zeldzaam bewaarde vroege voorbeelden van burgerlijke architectuur in Vlaanderen.
- **Rabattestraat (Damme)** Sluis van het Zwin, ook gekend als de zogenaamde "Sleckeput", één van de materiële getuigen van diverse waterwerken te Damme uit de periode na 1616, hoewel door sommige bronnen ouder gedateerd (zie kazemat, Haringmarkt en sas van de Lieve, Ketelstraat). Poel en restanten van opgaand metselwerk midden in een weiland.
- **Kerkstraat 44-46 (Damme)** Ensemble van twee panden met neoclassicistische inslag, thans eetgelegenheden "Uylenspiegel" (nummer 44) en "'t Hemeltje" (nummer 46). Gaat terug op voormalige smidse en herberg "In de Nieuwe Smisse", aangeduid als één bouwvolume op het primitief kadasterplan (1834), later opgesplitst.
- **Kerkstraat (Damme)** Twee kazematten aan weerszijden van de weg.
- **Kerkstraat 7 (Damme)** Hoekpand minimaal opklimmend tot de 18de eeuw met mogelijk oudere kern. Voormalig sashuis of huis van de speihouder of sluismeester, vanaf de 17de eeuw zogenaamd "Klein Stadhuis".
- **Kerkstraat (Damme)** Waterpomp " 't Zeugsken" daterend uit de 19de eeuw en geplaatst tegen de uiterste rechtse penant van het huis nummer 38. Reeds in de 13de eeuw (1269) wordt, omwille van het brakke grondwater door de aanwezigheid van zeewater, een loden pijp aangelegd om drinkwater uit de vijvers van het kasteel van Male naar Damme te leiden (zie Vivenkapelle, Pijpeweg).
- **Damse Vaart West 2 (Damme)** Woonhuis met kunstmederij en kopergieterij in grote tuin, opgetrokken volgens kadaster circa 1947 in opdracht van kunstsmid Frans Wiro van Hinsberg, die in 1959-1960 het 15de-eeuwse torenuurwerk van het stadhuis restaureert.

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/173846>

Beschermingsbesluiten

- [Besluit tot vaststelling van de inventaris bouwkundig erfgoed in de provincie West-Vlaanderen - https://id.erfgoed.net/besluiten/15115](https://id.erfgoed.net/besluiten/15115)
SchrappingsbesluitenVaststellingsbesluiten

Vastgesteld gebied in de landschapsatlas: Damse Vaart en tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal met omgevende polders nabij Dudzele, Oostkerke en Hoeke, Fort van Beieren en krekken van Lapscheure

vastgesteld gebied in de landschapsatlas

Beknopte karakterisering

Typologies knotbomen, standbeelden, struwelige ruigten, wielen, opgaande bomen, drijfwegen, zilte graslanden, sites met walgracht, veenwinning, rietlanden, pompgemalen, microreliëfvormen, linies, dode krekens, kerken, kazematten, kastelen (woningen), wateringeng, ontwateringsgrachten, grachten (infrastructuur), redoutes, forten, bunkers, hoogstamboomgaarden, batterijen, agrarische landschappen, bruggen, hoeven, kanalen (infrastructuur), sluizen, windmolens, steenbakkerijen, dorpen, vestingen van het gebastioneerd stelsel, dijken, kleiwinning, bomenrijen, open landschappen, halfopen landschappen, polders

Beschrijving

Dit gebied bevindt zich in de kustpolders ten noordoosten van Brugge, aan weerszijden van de Damse Vaart. Het omvat het typische landschap van de Oostkustpolders langs de voormalige Zvingeul en nabij Dudzele, gekenmerkt door vlakke, open tot halfopen agrarische landschappen doorsneden door dijken, zoals de Romboutswervedijk, de Krinkeldijk, de Mostaertdijk (voorheen Greveningedijk), de Oude Sluissedijk, de Zuiddijk, de Branddijk en de Sint-Pietersdijk en kanalen, zoals de Lieve, de Damse Vaart en het Schipdonk- en Leopoldkanaal, die in vele gevallen geaccentueerd worden door opgaande bomenrijen, soms aangevuld met knotbomen en struwelen.

In het gebied komt een hoge concentratie zilte poldergraslanden met microreliëf voor met daarnaast ook talrijke grachtjes en sloten met rietkragen, waarvan enkele gerelateerd zijn aan dode kreeksystemen zoals het Lapscheurse Gat, de Zevengemete en Platte Kreek, het Rietgeleed en de Verloren Kreek, de Stampershoekbeek en de restanten van de voormalige Zvingeul. De graslandkernen worden afgewisseld met verspreid gelegen akkerlanden. Diverse, vaak kunstmatige ontwateringsgrachten zoals de Ronselarebeek, de Moerader, de Hoekevaart, het Zuid-over-de-Lieve-Geleed, de Hoge Watering en de Edebeek staan in voor de complexe afwatering van het gebied, beheerd door wateringeng.

In de polderdorpen Dudzele, Oostkerke, Hoeke en Lapscheure komt, naast parochiekerken, lokaal nog typische dorpsbebouwing voor, terwijl in het uitgestrekte open ruimtegebied talrijke historische hoeven, sommige met walgracht, worden aangetroffen. Enkele bewoningskernen zijn verdwenen zoals de voormalige Zwinhavens van Monnikerede en Hoeke of zijn verplaatst zoals Lapscheure, terwijl Dudzele naast de huidige parochiekerk een opvallende torenruïne van een voormalige kerk bezit. Ook bewaarde en vervaagde vestingwerken zijn talrijk aanwezig in het gebied, met als meest opvallende structuren de stadskern van Damme en het Fort van Beieren, en daarnaast ook enkele voormalige redoutes en forten langs de Damse Vaart en een deel van de Cantelmolinie met restanten van aarden wallen, grachten, bastions en redans alsook een hoornwerk.

Motivatie van de afbakening

De afbakening omvat een deel van de Oostkustpolders ten noordoosten van Brugge met de vestingstad Damme en de kleinschalige dorpen Dudzele, Oostkerke, Hoeke en Lapscheure, doorsneden door de Damse Vaart en de tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal tussen de A11 aan de achterhaven van Zeebrugge en de N410 aan het gehucht Strobrugge bij Maldegem. Aan de oostzijde wordt de afbakening bepaald door de landsgrens, langs de N253 rond Sluis. Aan de zuidoostzijde ligt een overgangsgebied naar de zandstreek.

In het westen en noorden worden bestaande wegen gevolgd zoals de Gemene Weidestraat, de Dudzeelse Steenweg, de Damse Steenweg, de Hoekestraat en de Roden Ossenstraat. In het oosten en zuiden worden eveneens hoofdzakelijk bestaande wegen gevolgd, waaronder de Zeedijk, de Sint-Pietersdijk, de Zuiddijk, de Vivensteenweg, de Pijpeweg en de Broekweg, maar ook waterlopen zoals de Verloren Kreek, het Zuid-over-de-Lieve-Geleed, de Hoge Watering en het Zuidervaartje. Ook de wegen parallel aan de tweelingkanalen, zoals de Zeekanaalweg, de Leopoldsvaart-Noord, de Leopoldsvaart-Oost en de trekweg Schipdonkvaart-Zuid, zijn bepalend voor de afbakening.

De landelijke bebouwing zonder duidelijke erfgoedwaarde aan de rand van deze wegen en kanalen maakt geen deel uit van het afgebakende gebied zodat de grens op de tuinpercelen ligt aan de achterzijde van de bebouwing. Bouwkundig erfgoed en sites die belangrijk zijn om de landschapsgenese van het gebied te begrijpen, zitten wel mee in de afbakening verrat, net zoals bebouwing waarvan de schaal en de inplanting nog verwijst naar een vroegere landelijke bebouwing. In dorpscontexten werd eveneens gezocht naar homogene afbakeningen.

De Damse Vaart met kanaalbeplanting, beschermd als monument (MB 02/02/2017), het Fort van Beieren in Koolkerke, beschermd als cultuurhistorisch landschap (KB 06/07/1976) en de naastgelegen Hoeven De Groote Schuure en (Klein) Fort van Beieren, beschermd als dorpsgezicht met monumenten (MB 19/04/2013), de Sint-Christoffelhoeve en omgeving, beschermd als cultuurhistorisch landschap (KB 29/05/1964), de verdwenen Zwinhavens Hoeke en Monnikerede, beschermd als archeologische sites (respectievelijk MB 05/05/2022

en MB 19/05/2022), de Krinkeldijk met dijkbegroeiing, beschermd als monument (MB 15/12/2016), de windmolen van Hoeke met omgeving, beschermd als dorpsgezicht met monument (MB 16/11/1981), het krekengebied bij Lapscheure, beschermd als cultuurhistorisch landschap (MB 01/08/1988) en de Blauwe Sluis met omgeving, eveneens beschermd als cultuurhistorisch landschap met monument (KB 05/02/1976), worden integraal in de afbakening opgenomen.

Kleinere individuele beschermingen zoals diverse gebouwen binnen de stadskern van Damme, de Schellemolen, beschermd als monument (RB 20/07/1946), het Sas en de Kazemat van de Lieve en de Sluis van het Zwin, alle beschermd als monument (MB 17/10/1997), de ruïne van de Sint-Leonarduskerk van Dudzele, beschermd als monument (KB 20/02/1939), de Hoeve De Stamper, beschermd als monument (MB 16/02/2012), de toren van de Sint-Kwintenskerk van Oostkerke, beschermd monument (KB 19/04/1937), de pastorie van Oostkerke, de Hoeve 't Oosthof en het kasteel van Oostkerke met omliggende tuin, Spegelsweg en romp van de Oude Molen, alle beschermd als monument (MB 16/02/2012), de Sint-Jacob-de-Meerderekerk van Hoeke, beschermd als monument (KB 25/03/1938), de Heilige Drievuldigheid en Heilig Christianuskerk van Lapscheure, beschermd als monument (MB 17/06/1992), de pastorie, kosterswoning en herberg in Lapscheure, alle beschermd als monument (MB 16/02/2012), de Duitse observatieposten, bunkers en manschappenverblijfsplaats van het Stützpunkt Gustav, alle beschermd als monument (MB 25/04/2018), worden eveneens integraal in de afbakening opgenomen.

Overige beschermingen zoals de stadskern van Damme, beschermd als stadsgezicht (MB 30/03/1987), en het dorpscentrum van Dudzele, beschermd als dorpsgezicht (KB 21/08/1979), worden nagenoeg volledig in de afbakening opgenomen. Enkele beperkte delen, onder meer met recente bebouwing en infrastructuur, die bovendien geen fysieke relatie meer hebben met het open ruimtegebied, worden niet ingesloten.

Ook de bescherming van de Cantelmolinie, beschermd als cultuurhistorisch landschap (MB 18/11/1991), wordt slechts gedeeltelijk opgenomen. De verdere aansluiting van deze linie, waarin ook de Vuile Vaart betekenis heeft, verdient eerder een vervolledigde opname binnen het landschappelijk geheel van Het Zwin met Hazegraspolders, Koningsbos, Willem-Leopoldpolder, Oud Fort Isabella en Cantelmolinie.

Door de aanpassingen aan de perimeter worden ook de Duitse bunkers van het weerstandsnest Ludendorf, beschermd als monument (MB 26/02/2007), en ook enkele Duitse bunkers, observatieposten en posten voor kanonstellingen van de Hollandstellung, beschermd als monument (MB 25/04/2018), in de afbakening opgenomen.

Voor de huidige afbakening is uitgegaan van de gebieden 'Damse Vaart met omgevende polders, Fort van Beieren en kreken van Lapscheure' en 'Polders nabij Dudzele' zoals deze in 2012, na een actualisatie van de Landschapsatlas (2001), zijn afgebakend. Ten opzichte van deze afbakening werden enkele aanpassingen doorgevoerd:

- Het westelijke deel van de ondertussen beschermde Damse Vaart tot aan de Brugse stadsvesten en voor de Dampoort wordt consequent toegevoegd. De langsliggende vastgestelde panden - hoofdzakelijk burgerhuizen - worden evenwel niet opgenomen in de afbakening omdat deze niet watergebonden zijn. Herberg De Vijf Ringen, wel gerelateerd aan het kanaal, wordt eveneens niet meegenomen, omdat dit object ondertussen geen erfgoedwaarde meer heeft.
- In het westen, langs de Brugsesteenweg en de Vriezeganzenstraat wordt een vastgestelde voormalige herberg in Koolkerke, later gebruikt als tolhuis voor de steenweg, consequent toegevoegd.
- In het noordwesten wordt de afbakening aangepast zodat het vastgesteld steegbeluik in de Feverystraat in Dudzele samen met de kern van het beschermd dorpsgezicht 'Dorpscentrum Dudzele' consequent wordt afgebakend. Daarbij aansluitend wordt ook de vastgestelde middeleeuwse hoeve Ashoop in Dudzele meer integraal opgenomen.
- De Sint-Pietersdijkhoeve langsheen de Sint-Pietersdijk in Damme wordt niet opgenomen, omdat dit object ondertussen geen erfgoedwaarde meer heeft.
- In het noorden, langsheen de Oostkerkestraat, wordt een gasontspanningsstation van Fluxys volledig buiten de afbakening gehouden.
- Het tracé van de tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal wordt, voor zover aan weerszijden gesitueerd in open ruimtegebied en omwille van het ruimtelijk-structurend belang in het vlakke poldergebied, ook opgenomen tussen de A11, aan de achterhaven van Zeebrugge, en de N410, aan het gehucht Strobrugge bij Maldegem.
- Het Kanaaltracé van de Lieve, met inbegrip van de Lievebermen, waarvan de geschiedenis een belangrijke link heeft met de vroegere Zwingel, kan gedeeltelijk, en voor zover gerelateerd aan het open ruimtegebied, opgenomen worden. Ook de context van de boogbrug over het Zuid-over-de-Lieve-Geleed en de restanten van de Konduitput kunnen op die manier beter afgebakend worden.
- Andere kleinschalige wijzigingen zijn ingegeven vanuit een maximale aflijning op perceelsgrenzen zoals beschikbaar op een recentste versie van het Grootchalige Referentie Bestand (GRB).

Waarden

Wetenschappelijke waarde

Het huidige landschap rond de voormalige Zwingel en het Lapscheurse Gat, en meer bepaald de bodem en het micro-reliëf, zijn het resultaat van enerzijds de langdurige getijdenwerking via hoofd- en zijkreken tot ver landinwaarts, en anderzijds de menselijke ingrepen om de getijdenwerking en overstromingen in de hand te houden zodat gebieden gefaseerd ingepolderd konden worden. De complexe bodemgesteldheid bepaalt nog grotendeels het landgebruik waarbij graslanden overwegend in de lagere dekkleigronden, de uitgeveende of uitgebrikte gronden, de overdekte poel- en overdekte kleiplaatgronden en de geulgronden voorkomen en de wegen,

akkers en bebouwing eerder op de hogere, al dan niet overdekte kreekruiggronden en op de schorgronden.

Het maritiem-landschappelijk geheel heeft een grote informatiewaarde inzake de geomorfologie, geologie en genese van het poldergebied rond de voormalige Zwingel en het Lapscheurse Gat omdat het, ondanks de talrijke vergravingen door de eventuele veenontginning, de aanleg van dijken, kanalen en vestingwerken en kleiontginning in functie van baksteennijverheid, lokaal goed bewaard is gebleven.

Het uitgebreide krekensysteem dat langzamerhand op natuurlijke wijze, en al dan niet door menselijk toedoen is verland, vormt de basisstructuur voor een grote verscheidenheid aan bodemkundige gradiënten. Dit weerspiegelt zich in het algemeen landgebruik (landbouwpercelen, bewoning, wegen, ...) en in een grote verscheidenheid aan landschapselementen met een soortenrijke flora en fauna tot gevolg. Er is een typische soortenrijke verlandingsvegetatie aanwezig in de kreken.

De uitgestrekte graslandcomplexen hebben een floristische rijkdom met een groot aandeel water- en moerasvegetaties, evenals graslandvegetaties gebonden aan zilte milieus. Op faunistisch vlak vormen deze gebieden broed-, pleister- en overwinteringsplaatsen voor steltlopers en ganzen. De stadswallen van Damme verdienen een afzonderlijke vermelding omwille van de floristische waarde, met onder meer zeer waardevolle moeras- en moerasbosvegetaties met drijftillen.

Stedenbouwkundige waarde

Damme heeft als gebastioneerde vestingstad een uitgesproken stedenbouwkundige waarde. Gegroeid vanuit een middeleeuwse voorhaven van Brugge, is de herwerking en aanpassing tot garnizoensstad in de vroege 17de en vroege 18de eeuw, respectievelijk op basis van ontwerpen van de vestingbouwkundigen Guillaume Flamaen en Sébastien Le Prestre de Vauban, zeer intact en bijgevolg illustratief. De nagenoeg volledige stervormige aarden vesting met zeven bastions is uniek voor Vlaanderen. Het huidige stratenpatroon ondersteunt de vestingstructuur en geeft blijk van een planmatige inrichting van de bebouwde ruimte.

Ruimtelijk-structurende waarde

De drie kanalen, met name de Damse Vaart en de tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal, zijn de voornaamste beeldbepalende en landschapsstructurende elementen in het maritiem-landschappelijke geheel. De taluds zijn beplant met opgaande bomen die de kanalen van ver zichtbaar maken en het dominant open tot halfopen polderlandschap verder indelen in grote compartimenten. De Damse Vaart vormt een centrale as in het gebied en wordt gekruist door de tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal.

Ook de polderdijken, voor zover beplant met opgaande bomen, dragen bij aan de compartimenterende landschapsstructuur van het gebied. Zij bepalen de inpolderingsperiode met bijhorende ontginningsfase, en vormen de assen waarlangs de landbouwpercelen worden ontsloten. De begeleidende bomenrijen versterken de landschaps-visuele ervaring. Tot op vandaag zijn de meeste wegen in het gebied op dijken gelegen, een ligging die de landschappelijke ervaring sterk beïnvloedt. De talrijke opgaande bomenrijen structureren het maritiem-landschappelijke geheel in verticale zin en leiden de blik in het overigens zeer vlakke landschap.

Culturele waarde

Het gebied heeft een uitgesproken culturele waarde als maritiem-landschappelijk geheel waaraan het permanent zoeken naar en het bestendigen van scheepvaartverbindingen op zee verbonden is. De geschiedenis van de (verzanding van de) Zwingel staat in relatie tot de regionaal-historische ontwikkeling van vooral de steden Brugge en Damme, en in mindere mate ook Gent, bekend als type-voorbeelden voor de bloei (maar ook het verval) van middeleeuwse steden. Damme is een bijzondere getuige van de middeleeuwse voorhaven van Brugge, nadien geëvolueerd tot vestingstad.

Het maritiem-landschappelijk geheel getuigt van een zekere middeleeuwse welvaartsperiode met belangrijke economische en culturele ontwikkelingen (overzeese handel, internationale bedevaart,...) gevolgd door een lange periode van recessie en conflicten (godsdienstoorlogen, successieoorlogen en revolutionaire oorlogen). Volksverhalen over de dreiging van de zee (stormvloed, dijkdoorbraken) en reële en fictieve figuren uit diverse tijdvakken, zoals respectievelijk Jacob van Maerlant en Tjil Uilenspiegel - in het gebied geëvoceerd door standbeelden - hangen hiermee samen.

Esthetische waarde

Het gebied heeft een hoge esthetische waarde met goed bewaarde kenmerken. Dijken en kanalen, beiden geaccentueerd door begeleidende bomenrijen, compartimenteren het landschap in grote open ruimten met weidse zichten. Bijzonder attractief zijn de kronkelende wegen geflankeerd door bomenrijen, in vele gevallen gekoppeld aan dijken (waaronder Krinkeldijk en Romboutswervedijk) of waterlopen (Zaalkeetstraat langs de Vuile Vaart). Het poldergebied heeft een grotendeels authentiek landelijk en uitgesproken agrarisch karakter vanwege de lage bebouwingsgraad, de grillige waterlopenstructuur in samenhang met percelering en de grote graslandcomplexen met microreliëf. De kerktorens zijn de meest opvallende bakens in het landschap, in het bijzonder de kerken van Damme en Oostkerke, met hun afgeknotte torens. De gebastioneerde vestingstructuur van Damme in een opvallende en nagenoeg volledige stervorm met duidelijk verhoogde aarden wallen, plaatselijk ook geaccentueerd door opgaande bomenrijen, is visueel zeer goed herkenbaar. Dudzele, Oostkerke en Hoeke zijn compacte polderdorpen waarvan het historische karakter zeer gaaf bewaard gebleven is. Het kasteel van Oostkerke, met de bijhorende gereputeerde tuinaanleg naar ontwerp van Mien Ruys, vormt een gaaf ensemble.

De kreken van Lapscheure (waaronder Zuid-over-de-Lieve-Geleed, Zevengemete, Flettersdam en Rietgeleed) hebben een grote belevingswaarde door hun natuurlijk karakter, dankzij hun bochtig en kronkelend verloop, begeleid door rietkragen. Het maritiem-landschappelijke geheel laat de waarnemer zintuigelijke schoonheid ervaren. De typische kenmerken van het vlakke polderlandschap met opgaande, door de wind gebogen bomenrijen en zware wolkenhemels zijn vastgelegd in meerdere kunstuitingen, zoals schilderijen,

verhalen en liedjes.

Historische waarde

Het gebied heeft historische waarde omwille van de bijzonder karakteristieke ontginningsgeschiedenis gelinkt aan de oostelijke kustvlakte. Door de stapsgewijze bedijking en inpoldering was de antropogene invloed op het landschap in het gebied zeer groot. De op zee gewonnen gronden werden als landbouwgronden in gebruik genomen. Het resultaat ervan is een grotendeels door de mens getekend polderlandschap, met dijken, afwateringsgrachten en typische perceleringspatronen.

Elke inpolderingsfase en eventuele veenontginningsfase wordt gekenmerkt door een specifieke mix van landschapskenmerken, zoals opslibingshoogte, dijk morfologie, microreliëf, geulrestanten, perceelstructuur en –vorm,... De huidige percelering en het landgebruik zijn goed vergelijkbaar met de toestand op de historische kaarten, waarbij een groot deel van de huidige graslanden een historisch permanent karakter heeft.

Het huidige hydrografisch stelsel met kanalen, vaarten en geleden (waaronder Lieve, Verse Vaart, Hoekevaart, Zuid-over-de-Lieve-Geleed, Damse Vaart, Zuidervaartje, Leopoldkanaal en Schipdonkkanaal), geulen en krekken (waaronder Lapscheurse Gat, Platte kreek en Verloren Kreek), grachten, sloten en laantjes is het complexe resultaat van verschillende historische fasen. Daarbij horen zowel zeer vroege, middeleeuwse scheepvaartverbindingen als recentere afwateringssystemen. Het huidige wegenpatroon vertoont een zeer grote gaafheid en gaat grotendeels terug op de middeleeuwse situatie. De verspreide bebouwing bestaat in hoofdzaak uit hoeves, waarvan er veel een oudere oorsprong hebben dan de 17de eeuw. Er is een sterke historische relatie met de ontginning en ingebruikname van de diverse polders (waaronder Robbe Moreelpolder, Namenpolder, Sint-Jobpolder en Pannepolder) door de mens.

De polderdijken (waaronder Krinkeldijk, Romboutswervedijk, Sint-Pietersdijk en Zeedijk) en verhoogde bermen van kanalen (waaronder Lievebermen, Versevaartdijk, dijken van Damse Vaart en Schipdonk- en Leopoldkanaal) vormen cruciale landschapsstructuren in de ontstaansgeschiedenis, als grensstellende of waterkerende elementen, uitzonderlijk ook met relictten van vroegere dijkdoorbraken (wielen) en waterbouwkundige constructies (waaronder sluizen en hevelduikers), als fundament voor wegen of strategische structuren in oorlogstijd (waaronder vestingwerken en bunkers),...

Damme ontstond in de tweede helft van de 12de eeuw, aan de dam die de Zwingeel begrensdde. Door deze unieke positie aan de landinwaartse uitbreiding van de zee, verwierf ze een belangrijke positie als voorhaven van Brugge, waardoor het een bloeiend handelscentrum werd. Ook de verdwenen Zwinhavens van Monnikenrede en Hoeke ontstonden als handelsvestigingen langs de Zwingeel. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog werd Damme tot een omwalde stervormige vestingstad met zeven bastions uitgebouwd. De vestingstructuur is nagenoeg intact bewaard gebleven en goed herkenbaar aan de hoogteverschillen, percelering en verschillende militaire en waterbouwkundige constructies in de nabije omgeving. Damme en omgeving vormen een bijzonder relict van een vestinglandschap. In de ruime omgeving zijn er nog heel veel relictten van forten, redoutes en linies aanwezig als getuige van de Tachtigjarige Oorlog en de andere conflicten die zich in de loop van de geschiedenis in deze grensstreek hebben afgespeeld.

In de stad Damme bevinden zich verschillende historisch belangrijke gebouwen: o.a. ruïne van de Onze-Lieve-Vrouw-Kerk, het stadhuis, het Sint-Janshospitaal en de Sint-Christoffelhoeve met dominante toegangspoort gelegen aan de Damse Vaart. Dudzele, Oostkerke, Hoeke en Lapscheure vormen gaaf bewaarde polderdorpen. De twee afgeknotte kerktorens van Damme en Oostkerke zijn illustratieve stenen getuigen van het maritieme netwerk van de Zwinstreek in de middeleeuwen. Al deze aangehaalde historische elementen getuigen van de maatschappelijke ontwikkelingen, gebeurtenissen en het specifieke landgebruik in dit maritiem-landschappelijke geheel.

Archeologische waarde

Het gebied heeft archeologische waarde omwille van de talrijke overblijfselen en sporen van bedijkingen, nederzettingen, kanalisaties en verdedigingswerken, waaronder de verdwenen Zwinhavens Monnikenrede en Hoeke, beide onderdeel van het middeleeuwse havennetwerk van Brugge, de verdwenen dorpskern van Lapscheure en de vervaagde forten en linies langsheen de vroegere Zwingeel. Vooral de densiteit en gaafheid van enkele (deels gereconstrueerde) 16de- tot 18de-eeuwse zogenaamde Staats-Spaanse en Oostenrijks-Franse vestingwerken in het gebied is opmerkelijk (waaronder de gebastioneerde stadsvesting van Damme, het hoornwerk bij het Oud Fort Sint-Donaas met een deel van de aansluitende Cantelmolinie en het Fort van Beieren). Al deze overblijfselen en sporen laten toe het maritiem-landschappelijke geheel te reconstrueren.

Is de aanduiding van

- **Dudzele, Koolkerke, Sint-Kruis (Brugge), Damme, Hoeke, Lapscheure, Oostkerke (Damme), Westkapelle (Knokke-Heist), Maldegem (Maldegem)** Dit gebied, 4.844 ha groot, bevindt zich in de kustpolders ten noordoosten van Brugge, aan weerszijden van de Damse Vaart. Het omvat het typische landschap van de Oostkustpolders langsheen de voormalige Zwingeel en nabij Dudzele, gekenmerkt door vlakke, open tot halfopen agrarische landschappen doorsneden door dijken, zoals de Romboutswervedijk, de Krinkeldijk, de Mostaertdijk (voorheen Greveningedijk), de Oude Sluissedijk, de Zuiddijk, de Branddijk en de Sint-Pietersdijk en kanalen, zoals de Lieve, de Damse Vaart en het Schipdonk- en Leopoldkanaal, die in vele gevallen geaccentueerd worden door opgaande bomenrijen, soms aangevuld met knobbomen en struwelen.

Is de omvattende aanduiding van

- **Sint-Lenardsstraat (Brugge)** Gekandelaarde linden op en rond het kerkhof van de Sint-Pietersbandenkerk
- **Kerkstraat (Damme)** Gekandelaarde zomerlinden op en rond het kerkhof van de Onze-Lieve-Vrouw-Hemelveertkerk geplant in verschillende rijen.
- **Damse Vaart West 5 (Damme)** Opgaande solitaire gewone es nabij hoeve.

- **Jacob van Maerlantstraat 21 (Damme)** Solitaire gekandelaarde zomerlinde in stadstuin.
- **Dammesteenweg 1 (Damme)** Twee afgetopte taxussen bij tuinpoort Sint-Christoffelhoeve
- **Kerkstraat (Damme)** Twee opgaande taxussen bij de calvarieberg op het kerkhof van de Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartkerk.
- **Fort Sint-Donaas 1 (Damme)** Vier gekandelaarde linden voor de Sint-Donaashoeve.
- **Dammesteenweg 1 (Damme)** Zes gekandelaarde zomerlinden als schermbeplanting bij Sint-Christoffelhoeve

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/174127>

Beschermingsbesluiten

- **Damse Vaart en tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal met omgevende polders nabij Dudzele, Oostkerke en Hoeke, Fort van Beieren en krekens van Lapscheure** - <https://id.erfgoed.net/besluiten/15145>
Vaststellingsbesluiten

Historische stadskern van Damme

Beknopte karakterisering

Typologies stadsomwallingen, steden

Datering nieuwe tijd, middeleeuwen

Beschrijving

Algemene Beschrijving

Geografisch maakt de historische kern van Damme deel uit van de Noordzeepolders en bevindt zich deels op een opgevlude kreek, uitgeschuurd door het Zwin tot tegen de oudere kreekkrug van de Gapaard (ongeveer 1200 m ten zuidwesten van het huidige Damme) en deels op bedijkte en opgeslibde slikken- en schorregronden. Op het gewestplan staat de historische kern voor minder dan de helft ingekleurd als woongebied met culturele, historische en/of esthetische waarde. Het overige deel is natuurgebied. In het zuiden is er een klein deel ingekleurd als woongebied met landelijk karakter. Nagenoeg de volledige archeologische zone is al gevat in de bescherming van de stadsgezichten Damme-Noord en Damme-Zuid (30 maart 1987). Daarnaast is in Damme-Noord rond de Christoffelhoeve een beschermd landschap (29 mei 1964) afgebakend en zijn de Schellemolen (20 juli 1946), de Christoffelhoeve (21 september 1962) en de hoeve Damse Vaart 5 (30 maart 1987) als monument beschermd. In Damme-Zuid zijn onder andere het stadhuis, de Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaartkerk, de Grote Sterre, de sluizen van het Zwin en de Lieve, de kazemat van de Lieve en het Sint-Janshospitaal beschermd.

Archeologische nota

De kleine historische stadskern van Damme is gelegen binnen de restanten van de plaatselijk goed bewaarde 17de-eeuwse stadsomwalling en wordt in twee gedeeld door de Damse Vaart of het kanaal Brugge-Sluis (1810-1824). Het verloop van bastions, ravelijnen en grachten steekt schril af ten opzichte van het omliggende landschap, tekent zich sterk af in het bodemreliëf en percelering en is sterk bepalend voor de ruimtelijke structuur van het huidige stadje. Binnen de wallen zijn schaarse restanten bewaard van waterlopen uit de 13de eeuw als de Lieve en de Maleleie (Pijpeweg) en van de laatmiddeleeuwse stadsgrachten (Callaert e.a. 2006).

Pre-middeleeuwse gegevens over Damme zijn niet bekend, wat niet betekent dat er in de vroegere tijden geen menselijke activiteit mogelijk was. Uit de ruimere omgeving zijn er immers vondsten uit het epi-paleolithicum, het mesolithicum, het neolithicum en de Romeinse periode (Seys 1982).

De stad Damme dankt zijn ontstaan aan een gelukkige samenloop van een reeks historische en geologische feiten. Na een dynamische fase van toenemende kusterosie vanaf de laat-Romeinse tijd, wordt in de periode 550–750 na Chr. opnieuw een evenwicht bereikt. Het landschap kan evolueren naar een gebied van slikken en schorren en raakt opnieuw in exploitatie. Tegen 1000 na Christus is de oostelijke kustvlakte grotendeels verland. De totale verlanding van het gebied wordt in de hand gewerkt door indijking. Nog voor 1134 worden preventieve dijken aangelegd, zoals de Romboutswervedijk en de Branddijk. In 1134 slaat de zee opnieuw met volle kracht het schorregebied tussen de preventieve dijken binnen en schuurt een kreek uit tot tegen de kreekkrug van de Gapaard. Hierdoor ontstaat het Zwin, dat het landschap en het economisch leven van de streek voor de komende eeuwen diepgaand zal bepalen (Termote 1985).

De eerste bewoning was vermoedelijk een vissersnederzetting die waarschijnlijk kort na het afsluiten van het Zwin met een dam tot stand kwam. In 1180 – meteen ook de eerste officiële vermelding - kreeg Damme stadsrechten. Na het graven van de Reie als verbinding met de stad Brugge evolueerde Damme vrij vlug tot een bloeiende handelsnederzetting (Termote 1985).

In de groei van de middeleeuwse stad Damme kunnen we twee fasen onderscheiden. Tot het midden van de 13de eeuw greep de uitbreiding achter de dam (huidige Kerkstraat) en de Oude Sluissedijk plaats. In dit stadgedeelte vinden we de oudste monumenten van Damme, namelijk het Sint-Janshospitaal en de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Deze eerste nederzettingkern is te situeren in de oksel van de Kerkstraat en de Kattestraat. Ook de Katarinakerk werd in deze periode aan de landzijde van de Oude Sluissedijk opgericht. De afgelegen ligging laat vermoeden dat hier de verdere stadsuitbreiding gepland was (Termote 1985; Devliegheer 1983).

In de tweede helft van de 13de eeuw werden gelijklopend met de opslibbing en de verdere indijking van het Zwin gronden achter de dam ingenomen. Geologisch en archeologisch onderzoek kan de oorspronkelijke dijkfunctie van de Hoogstraat (huidige Jacob Van Maerlantstraat) bevestigen. De tegenhanger is de Noorddijk, die bij de aanleg van de latere kanalen zal verdwijnen. Bij de bedijking kwamen nieuwe bouwarealen vrij die verkaveld werden. In deze periode werd ook de Lieve gegraven, een rechtstreekse verbinding met de stad Gent. Op het einde van de 13de eeuw bereikte Damme zijn grootste uitbreiding, die samenvalt met het hoogtepunt van de economische activiteit –stapel en overslag – in de stad. Een eerste stadsomwalling werd aangelegd in 1297-1298. Deze dubbele omwalling is alleen gekend door kaartenmateriaal en lijkt een eerste haastig opgeworpen verdedigingsgordel te zijn, ten gevolge van een aanval door de Franse koning Filips de Schone (Termote 1985).

Eind 14de-begin 15de eeuw werd een tweede stadsomwalling gerealiseerd, die het bewoningsareaal omsloot zoals het dan tot stand gekomen was. Ze had enkele belangrijke wijzigingen aan de uitgangswegen en de haven tot gevolg. In deze periode grepen ook havenwerkzaamheden plaats die een poging waren om de Damse haven operationeel te houden. Zo werd het 'Nieuw Gedelf' aangelegd in het midden van de 14de eeuw. Deze aanpassingswerken brachten echter niet het verhoopte resultaat op en de vaargeul slibde verder dicht (Termote 1985).

Damme was enerzijds een stad met een havenfunctie, waaraan specifieke accommodatie beantwoorde en anderzijds een handelscentrum, dat de commerciële elite aantrok. Het religieus patrimonium is beperkt. Eigenlijk hoort enkel het Sint-Janshospitaal, dat al vóór 1249 vermeld wordt, in die categorie thuis.

Op het einde van de middeleeuwen had Damme zijn economische betekenis voorgoed verloren, maar won in de daaropvolgende eeuwen aan militaire betekenis. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog werd Damme als vestingstad door Spaanse ingenieur ontworpen. De aanleg vond plaats in 1616-1617 en bestond uit een regelmatige zevenhoek met bastions, verbonden door *courtines* en voorzien van een voorwal. Daarna volgde de aanleg van een *contrescarpe*. In 1703 werd er ook nog een hoornwerk in de richting van Sluis aan toegevoegd. Bij archeologische waarnemingen kon het 17de-eeuwse kunstwerk herhaaldelijk in detail gedocumenteerd worden. De bouw van het post-middeleeuwse Damse verdedigingssysteem heeft nagenoeg alle sporen van de laatmiddeleeuwse versterkingen uitgewist. Tenslotte verdwenen bij het graven van het kanaal Brugge-Sluis in 1810 nog een aantal andere laatmiddeleeuwse resten (Seys 1982; Dewilde 2002). Het stadje Damme heeft een indrukwekkend historisch verleden, maar heeft na de 17de-18de eeuw geen enkele industriële of economische ontwikkeling meer gekend. Hierdoor is het archeologische erfgoed in Damme nog relatief goed bewaard gebleven, wat de onderzoeken van de laatste jaren bewezen hebben.

Evaluatie van de bewaringstoestand en motivatie voor de afbakening

De stedelijke ruimte bewaart sporen van samenlevingen die daar achtereenvolgens aanwezig waren en deze ruimte aan hun noden hebben aangepast. Ze is met andere woorden het resultaat van een complex levenstraject waarbij de invulling veranderlijk was naargelang de sociaal-economische, maatschappelijke en institutionele context. Meer nog dan bij dorpen hebben stadsplattegronden een cumulatief karakter en verschillende fasen. De meeste steden zijn niet als geheel gepland, maar hebben vaak een oude nederzettingkern die teruggaat op een burcht of abdij, een economische infrastructuur of andere. Soms kunnen deze zelfs refereren naar een oudere, vroeg- of pre-middeleeuwse aanwezigheid.

Het gebruik van de 19de-eeuwse kadasterkaart (gereduceerd kadaster) als bron voor het onderzoek naar de historische gelaagdheid van een stad wordt gesuggereerd omdat deze een tijdsbeeld geeft van net voor de industrialisering en omdat dit de eerste nauwkeurige versie van het kadaster is met perceelsaanduiding. De oorspronkelijke perceelsindeling van een stad is een relatief stabiel element in de plattegrond, die vaak een prestedelijke oorsprong kent. Ondanks de processen van herverdeling blijven oude bezitsgrenzen en straatpatronen toch lang zichtbaar in het stedelijke landschap. De historische stedelijke kernen zijn immense archeologische sites en behoren tot de meest uitgebreide en complexe sites ter wereld, zowel in extensie als in stratigrafie. Tegelijkertijd zijn deze sites door permanente verstedelijking en stedelijke ontwikkeling ter plaatse zwaar bedreigd.

Wat betreft de afbakening wordt er traditioneel van uitgegaan dat de aanwezige versterkingen in de eerste plaats louter defensieve structuren waren en als dusdanig infrastructuur met een zware belemmerende invloed op de stadsontwikkeling. Hieruit volgt de constructie om de stadswallen te beschouwen als grenzen aan de stadsgroei en dus als bepaling van stadfasen. De stadswallen vormen een belangrijk onderdeel van de stedelijke identiteit en zijn als zodanig actieve componenten en bepalend voor de conceptuele stedelijke ruimte vóór de industriële periode en dus ook betekenisvol als afbakening van de complexe archeologische sites die steden zijn.

Omwille van al deze redenen wordt de grens van de archeologisch complexe en waardevolle ruimte vastgelegd op de buitenste afbakening van de stadsgracht rond de wallen en muren. De grachten bieden bovendien goede bewaringscondities voor organisch stedelijk afval. In een aantal gevallen werden de laatmiddeleeuwse muren tussen de 16de en de 18de eeuw vervangen door bastions en Vaubanversterkingen. De vergelijking met oudere stadspunten laat echter steeds zien dat deze latere omwallingen ook de volledige laatmiddeleeuwse ruimte omvatten.

Het intekenen van de kernen gebeurde vanuit de ruimste perceelsafbakening en rekening houdend met belangrijke fysieke grenzen. Deze afbakening concentreert zich in de eerste plaats op de begrenzingen die zichtbaar zijn op de kaart, zoals stadsmuren, omwalling,

stadsgrachten. Ook de open ruimten tussen de bebouwde kern en strategische elementen, zoals de rivieroever, worden opgenomen. Op deze manier zijn we honderd procent zeker dat de afbakening van de historische stedelijke kernen in Vlaanderen dekkend is voor de volledige zone met complex stadsarcheologisch erfgoed (Tys e.a. 2010).

Bibliografie

- Geredeuceerde Kadasterkaart van België, Dépôt de la Guerre, uitgegeven in 1845-1855, schaal 1:20.000.
- CALLAERT G., HOOFT E., SANTY P. & Snauwaert L. 2006: *Inventaris van het bouwkundig erfgoed. Provincie West-Vlaanderen. Gemeente Damme. Deel I: Stad Damme. Deelgemeenten Hoeke, Lapscheure en Moerkerke*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen WVI17, Brussel.
- DE GRUYSE J. 2009: *Archeologische begeleiding Jacob Van Maerlantstraat (Damme)*, Damme.
- DE MEULEMEESTER J. & TERMOTE J. 1985: Terreinverkennde opgraving op de weide Solvay te Damme, *Archaeologia Belgica* 1.2, 131-132.
- DEROOSE P., TERMOTE J. & VANDENDRIES M. 2011: Herwaarderingsplan Damme Noord. Studie in opdracht van de Provincie West-Vlaanderen, Koksijde.
- DEVLIEGHER L. 1971: Damme, *Archeologie*, 104-105.
- DEVLIEGHER L. 1974: De Sint-Katarinakerk te Damme, *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis gesticht onder de benaming "Société d'Emulation" te Brugge* 111. 1-2, 127.
- DEVLIEGHER L. 1974: Sint-Katarinakerk te Damme, *Archeologie*, 24.
- DEVLIEGHER L. 1983: De Sint-Katarinakerk te Damme, *Handelingen van de Société d'Emulation te Brugge*, 144-148.
- DEWILDE M. 1994: In de put te Damme (W.-VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 17, 52-54.
- DEWILDE M. 1995: Nog altijd in de put te Damme (W.-VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 18, 45-46.
- DEWILDE M. 2002: De vesten van Damme, *Archaeologia Mediaevalis* 25, 53-54.
- DUPREZ PH. D.M.C.R.E.A.G. 1970: *Archeologische vondsten in de middeleeuwse Damse havenkom Les fouilles archéologiques dans le port médiéval de Damme*, Brugge.
- MERTENS J. 1984: Sint-Katerinakerk te Damme, *Archeologie*, 68.
- SEYS A. 1982: Archeologisch onderzoek in de gemeente Damme. Prospectie-analyse-synthese, Onuitgegeven licentiaatsthesis Rijksuniversiteit Gent.
- SEYS A. & VERHAEGHE F. 1981: Middeleeuwse en post-middeleeuwse resten te Damme, *Archeologie* 37.
- TERMOTE J. 1985: Het ontstaan en de stadsontwikkeling van Damme, in WELVAERT F. & DIERICKX-VISSCHERS F.: *2000 jaar Zwinstreek*, Brugge, 102-111.
- TERMOTE J. 1986: Damme (W.-VI.), *Archeologie*, 23.
- TERMOTE J. 1987: Damme : Stadsarcheologisch onderzoek (W.VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 10, 54.
- TERMOTE J. & DE MEULEMEESTER J. 1985: Terreinverkennde opgraving te Damme, *Archaeologia Mediaevalis* 8, 66-67.
- TERMOTE J. & DE MEULEMEESTER J. 1984: Damme (W.-VI.): Terreinverkennde opgraving op de weide Solvay, *Archeologie*, 141.
- TYS D., BUYLE E., VERDURMEN I. & CANTERS F. 2010. *Vectorisering en karakterisering van nederzettingkernen op basis van het zgn. 'geredeuceerd kadaster'*, SKAR-Rapport 5, Brussel.
- VANDENBERGHE R. 1956: Damme laatste overblijfsels van de Lieve verdwenen, *Biekorf, Westvlaams Archief voor Geschiedenis, Oudheidkunde en Folklore* 57. 11, 341-344.
- VANDENBERGHE S. 1988: Damme, (W.-VI.): middeleeuws Saintonge-deksel, *Archeologie*, 33.

Omvat

- **Jacob van Maerlantstraat 29 (Damme)** Solitaire gekandelaarde zomerlinde in stadstuin.
- **Dammesteeweg 1 (Damme)** Solitaire taxus bij Sint-Christoffelhoeve
- **Damse Vaart West 5 (Damme)** Naar aanleiding van de verbouwing van de hoefwoning en het stalgebouw, werd een archeologische werfbegeleiding uitgevoerd.
- **Damse Vaart West 6 (Damme)** Tijdens de werfbegeleiding kwam men tot de constatactie dat de terreinen in de omgeving sterk verstoord en opgehoogd waren.
- **Slekstraat 20 (Damme)** Er vond een archeologisch vooronderzoek plaats naar aanleiding van een de sloop van een bestaande, onderkelderde woning met een oppervlakte van ca. 235 m² en de daaropvolgende aanleg van een nieuwe woning.

Is aangeduid als

- **Damme (Damme)** Deze zone omvat de historische stadskern van Damme.

Is gerelateerd aan

- **Kerkstraat 60 (Damme)** Met de proefsleuven zijn archeologische resten geïnventariseerd daterend uit de late middeleeuwen en het begin van de vroegmoderne periode.

Is deel van

- **Damme (Damme)**

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140002>

Lagere meisjesschool

Beknopte karakterisering

Typologies [hagen](#), [kleuterscholen](#), [lagere scholen](#), [omheiningmuren](#), [onderwijzerswoningen](#), [kapellen \(gebouwen en structuren\)](#)

Stijl

Datering [derde kwart 19de eeuw](#), [voor WO I](#)

Beschrijving

Stedelijke Basisschool "'t Dambord", gelegen op deels ommuurd en omhaagd perceel begrensd door de Sleestraat (noord), de Ketelstraat (oost) en de Speystraat (zuid).

Voormalige lagere meisjesschool opgericht in 1861, in 1893 in gebruik genomen door de zusters van de Heilige Vincentius, als bijhuis van het moederklooster in Werken. Gesteund door pastoor Debaecker krijgen de zusters een onderwijstaak in opvolging van de juffrouwen Verplancke, die er tot dan gratis lesgeven. In 1901 uitbreiding aan oostzijde met haakse vleugel strekkend tot aan de Ketelstraat en bijgebouwen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog dienen de schoolgebouwen tot verblijf van de soldaten. Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog, waarbij de zusters naar Frankrijk vluchten, nemen Duitse soldaten hun intrek in de klaslokalen. Na de oorlog wordt de school uitgebreid met een kapel en een kleuterklas. In 1976 wordt het zusterschooltje ten gevolge van fusie overgeheveld naar de gemeenteschool. Tot 2002 blijven de zusters er wonen in ruil voor onderhoud en toezicht van de schoolgebouwen. Thans gebouwen deels in gebruik voor kinderopvang.

Gebouwencomplex toegankelijk zowel via Sleek- als Speystraat; omgeven langs noord- en zuidzijde op zwartgeschilderde plint. Haaks op de straat ingeplant hoofdgebouw met aanpalende lagere vleugel aan oostzijde. Voormalige woning van de onderwijzeres (1861) in neoclassicistische stijl. Dubbelhuis van drie traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (mechanische pannen). Witgeschilderde baksteenbouw op hoge gecementeerde plint. Lijstgevel horizontaal geritmeerd door doorlopende arduinen kordon van vensters in tweede bouwlaag. Licht getoogde muuropeningen gevat onder dito bakstenen druiplijstje, op bovenverdieping met elkaar verbonden. Arduinen onderdorpels. T-ramen, met glas in lood op bovenverdieping. Accoladebogig uitgewerkte houten rolluikkasten. Sierankers in zijgevels. Aansluitend haakse vleugel (1901) onder pannen zadeldak (nok evenwijdig met straat) opengewerkt door grote klasvensters. Nieuwe bijgebouwen in noord- en zuidoostelijke hoek. Aan westzijde speelplaats en recente bijgebouwen.

- Kadasterarchief West-Vlaanderen te Brugge, 207 : Mutatieschetsen, Damme, 1861/66, 1901/3.

Is aangeduid als

- **Slekstraat 3, Speystraat 2 (Damme)** Gelegen op deels ommuurd en omhaagd perceel begrensd door de Slekstraat (noord), de Ketelstraat (oost) en de Speystraat (zuid). Voormalige lagere meisjesschool opgericht in 1861, in 1893 in gebruik genomen door de zusters van de Heilige Vincentius, als bijhuis van het moederklooster in Werken. Gebouwencomplex toegankelijk zowel via Slek- als Speystraat; omgeven langs noord- en zuidzijde op zwartgeschilderde plint. Haaks op de straat ingeplant hoofdgebouw met aanpalende lagere vleugel aan oostzijde. Voormalige woning van de onderwijzeres (1861) in neoclassicistische stijl. Voormalige woning van de onderwijzeres (1861) in neoclassicistische stijl.
- **Slekstraat 3, Speystraat 2 (Damme)** Stedelijke Basisschool "'t Dambord", gelegen op deels ommuurd en omhaagd perceel begrensd door de Slekstraat (noord), de Ketelstraat (oost) en de Speystraat (zuid). Opgenomen in het stadsgezicht, beschermd bij M.B. van 13/10/1986, gewijzigd bij M.B. van 30/03/1987. Voormalige lagere meisjesschool opgericht in 1861, in 1893 in gebruik

Is deel van de aanduiding als

- **Burgstraat, Corneliestraat, Dammesteenweg, Damse Vaart West, Damse Vaart-Zuid, Haringmarkt, Jacob van Maerlantstraat, Kerkstraat, Ketelstraat, Markt, Oude Sluissedijk, Pottenbakkersstraat, Rabattestraat, Romboutswervedijk, Sint-Janstraat, Slekstraat, Speystraat (Damme)** De stadskern van Damme is beschermd als dorpsgezicht op 13-10-1986. De bescherming als dorpsgezicht werd op 30 maart 1987 gewijzigd naar een bescherming als stadsgezicht.
- **Burgstraat, Corneliestraat, Dammesteenweg, Damse Vaart West, Damse Vaart-Zuid, Haringmarkt, Jacob van Maerlantstraat, Kerkstraat, Ketelstraat, Markt, Oude Sluissedijk, Polderstraat, Pottenbakkersstraat, Rabattestraat, Romboutswervedijk, Sint-Janstraat, Slekstraat, Speystraat (Damme)** De stadskern van Damme is beschermd als dorpsgezicht op 13-10-1986. De bescherming als dorpsgezicht werd op 30 maart 1987 gewijzigd naar een bescherming als stadsgezicht.

Is deel van

- **Slekstraat (Damme)**
- **Speystraat (Damme)**

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/78739>

Stadskern Damme

Beknopte karakterisering

Typologies [vestingen](#), [kanalen \(infrastructuur\)](#), [steden](#)

Beschrijving

De stadskern van Damme wordt omsloten door een 17de-eeuwse aarden vesting met bastions, ravelijnen en grachten en bestaat uit een concentrische aanleg, kruisgewijs doorsneden door de historische Kerkstraat en door de vaart van Brugge naar Sluis. De bebouwing concentreert zich in hoofdzaak ten zuiden van deze vaart.

Op de hoofdvas van de Kerkstraat, met behouden kassei-bestrating, bevinden zich de voornaamste gebouwen: [stadhuis](#), [Sint-](#)

Janshospitaal en de [Onze-Lieve-Vrouwekerk](#). Zij beheersen het uitzicht van het stadje en bepalen in hoofdzaak de middeleeuwse sfeer.

De kleinschalige bebouwing van één of twee bouwlagen wisselt zich af met de sterk sprekende open ruimten van de tuinen. Opvallend zijn de zogenaamde muurstraten met een tracé gevormd door bakstenen tuinmuren (Brugstraat, Pottenbakkersstraat, Sint-Janstraat).

Kenmerkend voor het landelijk karakter van Damme, is de aanwezigheid van een aantal hoeven binnen de versterking. Twee hoeven liggen buiten het stadscentrum, maar toch binnen de vesting.

- Onroerend Erfgoed West-Vlaanderen, Beschermingsdossier DW000521, Stadsgezicht met vier monumenten (M. Goossens, 1986).

Omvat

- **Kerkstraat (Damme)** Brug over het Zuidervaartje, gegraven in 1841-1848 om het overtollig water vanuit Sint-Michiels, Sint-Kruis en Assebroek (Brugge) af te voeren, hierbij ter hoogte van het stadscentrum het zuidelijk tracé van de 17de-eeuwse stervormige vesting volgend.
- **Kerkstraat 13-15 (Damme)** Voormalig breedhuis met laatclassicistische inslag vermoedelijk daterend uit circa eerste helft van de 19de eeuw, zie als één volume aangeduid op het primitief kadasterplan (1834); oudere kern zie kelders en weergave van bebouwing (diephuisen) op kaart van A. Sanderus (1641-1644). Thans opgedeeld in twee panden. Oorspronkelijk onderkelderd dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak (nok evenwijdig met straat; respectievelijk mechanische en Vlaamse pannen).
- **Kerkstraat 17 (Damme)** Burgerhuis met laatclassicistische inslag vermoedelijk uit eind 18de-eerste kwart 19de eeuw, mogelijk met oudere kern. Breedhuis van zes traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen). Geschilderde en deels bepleisterde lijstgevel op gecementeerde plint onder aflijnende geschilderde houten kroonlijst op consoles.
- **Kerkstraat 30-32 (Damme)** Woonhuizen, nummer 30 voorheen gekend als "'t Trompetje", vermoedelijk teruggaand op één groot diephuis met dubbele trapgevel en ondiepe zijaanbouw weergegeven op stadsplannen van Marcus Gerards (1562) en J. Blaeu (1649) en als dusdanig aangeduid op het primitief kadasterplan (1834). In de loop van de 19de-20ste eeuw opgedeeld in twee panden.
- **Kerkstraat 6 (Damme)** Gelegen aan hoek met Slekstraat en Speystraat. In oorsprong 19de-eeuwse herberg met smidse, in 1884 uitgebreid langs de Slekstraat.. Vrijstaand breedhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen; later aangebrachte dakkapellen onder schilddakje (daktegels). Bakstenen lijstgevel onder geschilderde houten gootlijst op consoles; arduinen onderdorpels.
- **Kerkstraat 37 (Damme)** Haaks ingeplant éénlaagshuis, licht vooruitspringend ten opzichte van de rooilijn, minimaal opklimmend tot de eerste helft van de 19de eeuw zie huidig volume aangeduid op primitief kadasterplan (1834), mogelijk met oudere kern, zie bebouwing weergegeven op Ferrariskaart. In latere fase vergroot en uitgebreid met evenwijdig doch iets lager bijgebouw aan zuidzijde.
- **Kerkstraat 43 (Damme)** Dorpswoning volgens kadaster opgetrokken in 1905, gelegen aan de splitsing met de Oude Sluissedijk. Breedhuis van vier traveeën en anderhalve bouwaag onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen). Lijstgevel getypeerd door kleurrijk materiaalgebruik.
- **Oude Sluissedijk 6-8 (Damme)** Gerenoveerd woonhuis, voorheen samenstel van twee dorpswoningen in spiegelbeeldschema, zie gedichte deuropening rechts, opgetrokken volgens kadaster circa 1914.
- **Kerkstraat 18A-B (Damme)** Gereconstrueerd hoekpand (2000-2001) met laat-classicistische inslag, oorspronkelijk daterend uit de 17de-18de eeuw met oudere, 14de-eeuwse kern. Vrij getrouwe reconstructie omwille van slechte bouwfysische toestand. Behoud van 18de-eeuwse dakkap (twee schaargebinten waarop nokgebinte en "half", dwars geplaatst gebint), moerbalken en buitenschrijnwerk. De gevels zijn 50 cm verhoogd omwille van wooncomfort. Afgeschuinde hoekbeeldnis met natuurstenen beeld van Sint-Jozef onder baldakijn, op console met wapenschild van Damme.
- **Kerkstraat 2 (Damme)** Herberg vermoedelijk daterend uit de eerste helft van de 19de eeuw, zie bebouwing weergegeven op primitief kadasterplan (1834). Hoekpand met laatclassicistische inslag van zes traveeën en twee bouwlagen onder mank zadeldak (nok evenwijdig met straat; mechanische pannen).
- **Kerkstraat 38 (Damme)** Half vrijstaand breedhuis met neoclassicistische inslag. Eén van de grootste en meest beklante herbergen in Damme circa 1900. Vermoedelijk teruggaand op oudere middeleeuwse bebouwing, zie breedhuis weergegeven op stadsplannen van Marcus Gerards (1562) en J. Blaeu (1649). Huidig groot volume reeds aangeduid op primitief kadasterplan (1834). Verankerde en witgekalkte baksteenbouw met lijstgevel van zes traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak
- **Kerkstraat 1 (Damme)** Hoekpand met Damse Vaart-Zuid, "Estaminet Soetkin", reeds aangeduid op het primitief kadasterplan (1834), doch mogelijk met oudere kern. Hoekpand van respectievelijk twee traveeën (zijde Kerkstraat) + 1 afgeschuinde hoektravee + zes traveeën (zijde Damse Vaart-Zuid) en twee bouwlagen onder zadeldak (nok loodrecht op Kerkstraat; mechanische pannen).
- **Kerkstraat 10 (Damme)** Breedhuis volgens L. Devlieghe daterend uit de 17de eeuw, voorheen gekend als Herberg "(In) de Oude Beurs", thans handelspand met zelfde benaming. Inspringende ligging ten opzichte het huis nummer 8, waardoor beide, samen met nummer 12, als het ware deel uitmaken van de noordoostzijde van de markt gekenmerkt door rooilijn met tandgewijs verloop. Vormt voorheen met het vermoedelijk 16de-eeuws pand nummer 8 één geheel.
- **Kerkstraat 27 (Damme)** Half vrijstaand herenhuis opgetrokken circa eerste helft van de 19de eeuw, zie volume reeds weergegeven op het primitief kadasterplan (1834). Dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak bekroond door houten hoofdstel met ruitmotief onder rondboogfronton.

- **Kerkstraat 8 (Damme)** Hoekpand naar verluidt daterend uit de 16de eeuw. Vooruitspringende ligging ten opzichte van de rooilijn aan de zuidzijde waardoor het huis als het ware de markt aan de noordzijde afsluit. Vormt voorheen met het naast- en inspringend gelegen -vermoedelijk 17de-eeuws- pand één geheel.
- **Kerkstraat 31 (Damme)** Hoekpand minimaal opklimmend tot eind 18de-eerste helft 19de eeuw, mogelijk met oudere kern, zie bebouwing (breedhuis) weergegeven op kaarten van Marcus Gerards (1562) en A. Sanderus (1641-1644); huidig volume aangeduid op primitief kadasterplan (1834). Breedhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen). Dubbelhuis met geschilderde lijstgevel op gecementeerde plint onder nieuwe gootlijst; ongeschilderde zijgevel.
- **Damse Vaart West 5 (Damme)** Minimaal opklimmend tot de 18de eeuw; hoeve reeds weergegeven op de Atlas der Buurtwegen van 1845. Vrijstaand woonhuis langsheen de straat met stalgebouw aan de noordoostzijde en klein bijgebouwtje aan de zuidwestzijde van het erf. Witgeschilderde en verankerde bakstenen gebouwen op gepekte plint.
- **Damse Vaart West 6 (Damme)** Hoeve, eertijds behorend bij de Sint-Christoffelhoeve, bestaande uit een 20ste-eeuws woonhuis in landelijke stijl en een losstaande schuur met schaapstal uit eind 18de-begin 19de eeuw aan de westzijde van het erf, heropgebouwd in 1970. De hoeve is ommuurd door een lage bakstenen muur, witgeschilderd op gepekte plint met pijlers voorzien van piramidevormige spits; ijzeren toegangshek tot verhard erf.
- **Kerkstraat 48 (Damme)** Historische stadshoeve gekend als "Hoeve met drie lindes", gelegen recht tegenover de kerkwegel, in kern opklimmend tot de 18de eeuw, zie jaartalsteen "1792" in puntgevel van het woonhuis. Uitgebreid in 1830 met stalvleugel langs de straat en in de loop van de 19de-20ste eeuw met losstaande, achterliggende bijgebouwen, onder meer schuur. In het begin van de 20ste eeuw woonhuis langs de straat in gebruik als kostershuis en broodzaak, behorend bij de ertegenover gelegen (thans verdwenen) bakkerij. Hoeve oorspronkelijk in L-vormige opstelling met later bijgebouwde losstaande bestanddelen op deels verhard erf. Ijzeren hek (nieuw) tussen bakstenen pijlers als toegang tot het erf, van de straat afgesloten door hoge bakstenen muur die de verscheidene bouwvolumes met elkaar verbindt. Gekasseide erftoegang en drie gekandelaarde lindes langs de straatkant.
- **Kerkstraat 11 (Damme)** Huis zogenaamd Biscaeyen, verwijzend naar de wijnhandel waarvan de stad Damme in de middeleeuwen het stapelrecht bezit. Historisch ensemble opklimmend tot de 14de eeuw. Samenstel van twee diephuizen uit de 17de eeuw met oude kern, en een poortgebouw uit circa 1860, loodrecht op de straat gepositioneerd. Gekasseid erf met bakhuis uit de tweede helft van de 19de eeuw en een schuur van rond 1750, wat uitzonderlijk is in stedelijke context.
- **Romboutswervedijk (Damme)** Kapel gebouwd in 1931 in opdracht van Eugène Braet-Marie Tuytens, na onverwachte genezing van zijn zoon. Gelegen aan de oostzijde van slag die de verbinding maakt met de Damse Vaart-West. Omhaagd perceel geflankeerd door bomen. Bakstenen kapel met trapgevel (vijf treden; natuurstenen afdekplaten).
- **Damse Vaart West 4 (Damme)** Molenaarshuis, opgetrokken volgens kadaster in de jaren 1920 op de plaats van een ouder molenaarshuis; thans gerenoveerd. Vrijstaand woonhuis met nieuw aangelegde voortuin waarrond laag bakstenen tuinmuurtje met ijzeren hek. Aan noordzijde, haaks op het woonhuis, losstaand witgekalkt stalgebouw.
- **Kerkstraat (Damme)** Overgebleven gedeelte van 13de-eeuwse georiënteerde gotische kerk, uitgebreid in de loop van de 13de tot de 16de eeuw en waarvan schip, transept en torenspits afgebroken in 1725-1727. De koorpartij die in de loop van de tweede helft van de dertiende eeuw omgevormd wordt tot hallenkoor is één van de oudste voorbeelden van dit type in Vlaanderen. Gelegen in grotendeels ommuurd terrein ten zuidwesten van het stadscentrum met aanpalend kerkhof met leilindes ten zuiden en kerkplein ten noorden.
- **Oude Sluissedijk 2-4 (Damme)** Samenstel van twee interbellumwoonhuizen in spiegelbeeldschema, opgetrokken volgens kadaster circa 1930, schuin ingeplant ten opzichte van rooilijn.
- **Kerkstraat 23-25 (Damme)** Samenstel van twee enkelhuizen met laatclassicistische inslag in spiegelbeeldschema, vermoedelijk daterend uit eind 18de-eerste kwart 19de eeuw, met oudere kern (kelder) zie bebouwing (diephuizen) weergegeven op kaart van A. Sanderus (1641-1644). Nummer 23, "Café 't Wapen van Damme"; nummer 25 eertijds "In De Paradijsappel"-thans privé-woning.
- **Damse Vaart West 3 (Damme)** De Schellemolen is een stenen beltmolen met doorgang, die in 1867 als koren- en oliemolen werd opgetrokken op de plaats waar in 1865 een houten staakmolen was omgewaaid. Reeds in 1438 was er sprake van een staakmolen op deze plek, voordien van een watermolen, die reeds in 1267 als banmolen wordt vermeld.
- **Burgstraat 2-4, Kerkstraat 33 (Damme)** 13de-eeuws hospitaal opgetrokken in vroeggotische stijl, in de loop van de 15de tot de 20ste eeuw uitgebreid met diverse bijgebouwen. Is één van de zeldzaam bewaarde vroege voorbeelden van burgerlijke architectuur in Vlaanderen.
- **Rabattestraat (Damme)** Sluis van het Zwin, ook gekend als de zogenamde "Sleckeput", één van de materiële getuigen van diverse waterwerken te Damme uit de periode na 1616, hoewel door sommige bronnen ouder gedateerd (zie kazemat, Haringmarkt en sas van de Lieve, Ketelstraat). Poel en restanten van opgaand metselwerk midden in een weiland.
- **Kerkstraat 44-46 (Damme)** Ensemble van twee panden met neoclassicistische inslag, thans eetgelegenheden "Uylenspiegel" (nummer 44) en "'t Hemeltje" (nummer 46). Gaat terug op voormalige smidse en herberg "In de Nieuwe Smisse", aangeduid als één bouwvolume op het primitief kadasterplan (1834), later opgesplitst.
- **Jacob van Maerlantstraat 29 (Damme)** Solitaire gekandelaarde zomerlinde in stadstuin.
- **Dammesteenweg 1 (Damme)** Solitaire taxus bij Sint-Christoffelhoeve
- **Kerkstraat (Damme)** Twee kazematten aan weerszijden van de weg.
- **Kerkstraat 7 (Damme)** Hoekpand minimaal opklimmend tot de 18de eeuw met mogelijk oudere kern. Voormalig sashuis of huis van de speihouder of sluismeester, vanaf de 17de eeuw zogenaamd "Klein Stadhuis".
- **Kerkstraat (Damme)** Waterpomp " 't Zeugskens" daterend uit de 19de eeuw en geplaatst tegen de uiterste rechtse penant van het huis nummer 38. Reeds in de 13de eeuw (1269) wordt, omwille van het brakke grondwater door de aanwezigheid van

zeewater, een loden pijp aangelegd om drinkwater uit de vijvers van het kasteel van Male naar Damme te leiden (zie Vivenkapelle, Pijpeweg).

- **Damse Vaart West 2 (Damme)** Woonhuis met kunstsmederij en kopergieterij in grote tuin, opgetrokken volgens kadaster circa 1947 in opdracht van kunstsmed Frans Wiro van Hinsberg, die in 1959-1960 het 15de-eeuwse torenuurwerk van het stadhuis restaureert.
- **Burgstraat (Damme)**
- **Corneliestraat (Damme)**
- **Dammesteenweg (Damme)**
- **Haringmarkt (Damme)**
- **Jacob van Maerlantstraat (Damme)**
- **Ketelstraat (Damme)**
- **Markt (Damme)**
- **Pottenbakkersstraat (Damme)**
- **Sint-Janstraat (Damme)**
- **Slekstraat (Damme)**
- **Speystraat (Damme)**

Is aangeduid als

- **Burgstraat, Corneliestraat, Dammesteenweg, Damse Vaart West, Damse Vaart-Zuid, Haringmarkt, Jacob van Maerlantstraat, Kerkstraat, Ketelstraat, Markt, Oude Sluissedijk, Polderstraat, Pottenbakkersstraat, Rabattestraat, Romboutswervedijk, Sint-Janstraat, Slekstraat, Speystraat (Damme)** De stadskern van Damme wordt omsloten door een 17de-eeuwse aarden vesting met bastions, ravelijnen en grachten en bestaat uit een concentrische aanleg, kruisgewijs doorsneden door de historische Kerkstraat en door de vaart van Brugge naar Sluis.
- **Burgstraat, Corneliestraat, Dammesteenweg, Damse Vaart West, Damse Vaart-Zuid, Haringmarkt, Jacob van Maerlantstraat, Kerkstraat, Ketelstraat, Markt, Oude Sluissedijk, Pottenbakkersstraat, Rabattestraat, Romboutswervedijk, Sint-Janstraat, Slekstraat, Speystraat (Damme)** De stadskern van Damme is beschermd als dorpsgezicht op 13-10-1986. De bescherming als dorpsgezicht werd op 30 maart 1987 gewijzigd naar een bescherming als stadsgezicht.
- **Burgstraat, Corneliestraat, Dammesteenweg, Damse Vaart West, Damse Vaart-Zuid, Haringmarkt, Jacob van Maerlantstraat, Kerkstraat, Ketelstraat, Markt, Oude Sluissedijk, Polderstraat, Pottenbakkersstraat, Rabattestraat, Romboutswervedijk, Sint-Janstraat, Slekstraat, Speystraat (Damme)** De stadskern van Damme is beschermd als dorpsgezicht op 13-10-1986. De bescherming als dorpsgezicht werd op 30 maart 1987 gewijzigd naar een bescherming als stadsgezicht.

Is gerelateerd aan

- **Kerkstraat 60 (Damme)** Met de proefsleuven zijn archeologische resten geïventariseerd daterend uit de late middeleeuwen en het begin van de vroegmoderne periode.

Is deel van

- **Damme (Damme)**

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/302015>

Damse Vaart en tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal met omgevende polders nabij Dudzele, Oostkerke en Hoeke, Fort van Beieren en krekens van Lapscheure

Beknopte karakterisering

Typologies standbeelden, wielen, struwelige ruigten, knotbomen, opgaande bomen, drijfwegen, zilte graslanden, sites met walgracht, veenwinning, rietlanden, pompgemalen, microreliëfvormen, linies, dode kreken, kerken, kazematten, kastelen (woningen), wateringen, ontwateringsgrachten, grachten (infrastructuur), redoutes, forten, bunkers, hoogstamboomgaarden, batterijen, agrarische landschappen, polders, halfopen landschappen, open landschappen, bomenrijen, kleiwinning, dijken, vestingen van het gebastioneerd stelsel, dorpen, steenbakkerijen, windmolens, sluizen, landhuizen, kanalen (infrastructuur), hoeven, bruggen

Beschrijving

Dit gebied, 4.844 ha groot, bevindt zich in de kustpolders ten noordoosten van Brugge, aan weerszijden van de Damse Vaart. Het omvat het typische landschap van de Oostkustpolders langsheen de voormalige Zwingel en nabij Dudzele, gekenmerkt door vlakke, open tot halfopen agrarische landschappen doorsneden door dijken, zoals de Romboutswervedijk, de Krinkeldijk, de Mostaertdijk (voorheen Greveningedijk), de Oude Sluissedijk, de Zuiddijk, de Branddijk en de Sint-Pietersdijk en kanalen, zoals de Lieve, de Damse Vaart en het Schipdonk- en Leopoldkanaal, die in vele gevallen geaccentueerd worden door opgaande bomenrijen, soms aangevuld met knotbomen en struwelen.

In het gebied komt een hoge concentratie zilte poldergraslanden met microreliëf voor met daarnaast ook talrijke grachtjes en sloten met rietkragen, waarvan enkele gerelateerd zijn aan dode kreekssystemen zoals het Lapscheurse Gat, de Zevengemete en Platte Kreek, het Rietgeleed en de Verloren Kreek, de Stampershoekbeek en de restanten van de voormalige Zwingel. De graslandkernen worden afgewisseld met verspreid gelegen akkerlanden. Diverse, vaak kunstmatige ontwateringsgrachten zoals de Ronselarebeek, de Moerader, de Hoekevaart, het Zuid-over-de-Lieve-Geleed, de Hoge Watering en de Edebeek staan in voor de complexe afwatering van het gebied, beheerd door wateringen.

In de polderdorpen Dudzele, Oostkerke, Hoeke en Lapscheure komt, naast parochiekerken, lokaal nog typische dorpsbebouwing voor, terwijl in het uitgestrekte open ruimtegebied talrijke historische hoeven, sommige met walgracht, worden aangetroffen. Enkele bewoningskernen zijn verdwenen zoals de voormalige Zwinhavens van Monnikerede en Hoeke of zijn verplaatst zoals Lapscheure, terwijl Dudzele naast de huidige parochiekerk een opvallende torenruïne van een voormalige kerk bezit. Ook bewaarde en vervaagde vestingwerken zijn talrijk aanwezig in het gebied, met als meest opvallende structuren de stadskern van Damme en het Fort van Beieren, en daarnaast ook enkele voormalige redoutes en forten langs de Damse Vaart en een deel van de Cantelmolinie met restanten van aarden wallen, grachten, bastions en redans alsook een hoornwerk.

Fysische geografie

De laatste ijstijd eindigde zo'n 11.000 jaar geleden. De laatste fase van deze ijstijd, het Weichseliaan, werd gekenmerkt door een extreem koud klimaat. Doordat de ijskappen een enorme hoeveelheid water ophielden, werd deze periode gekenmerkt door een grote droogte. De zeespiegel was dermate gedaald dat delen van het Kanaal en de Noordzee herschappen waren in een grote zandvlakte. Het einde van

de ijstijd betekende een geleidelijke opwarming van onze streken en luidde een nieuw geologisch tijdperk in dat tot vandaag de dag duurt, het Holoceen. Algemeen deed er zich een zeespiegelstijging voor die belangrijke veranderingen (geleidelijke vernatting) teweeg bracht in de kustgebieden. Onder invloed van die zeespiegelstijging evolueerde de natte en laaggelegen (zandige) kustvlakte tot een dicht moerasbos, dat geleidelijk aan veranderde in een veenmoeras. Dit resulteerde na verloop van tijd in een vaak metersdik veenpakket in de bodem, een opeenstapeling van niet-afgebroken plantenmateriaal. De mariene invloed reikte aanvankelijk nog niet tot de huidige kustpolders, omdat de kustlijn zich nog te ver van de huidige bevond. De zeespiegel bleef echter voortdurend en geleidelijk aan stijgen, waardoor de druk op het binnenland toenam. In de loop van het laatste millennium vóór Christus drong de zee via getijdengeulen binnen in het veenmoeras. Dit veroorzaakte een domino-effect aan gevolgen. Zo kwam de veengroei abrupt ten einde door het plotse binnendringen van zout water en hadden de getijdengeulen een drainerend effect, wat een inklinking van het veenmoeras veroorzaakte. Hierdoor kon de zee nog meer binnendringen in het verlaagde binnenland, met meer en breder vertakte getijdegeulen. Na enkele eeuwen was de kustvlakte veranderd in een instabiel slikken- en schorrenlandschap, waarvan grote delen periodiek onder water kwamen te staan.

Cultuurhistorisch landschap

Toch was het slikken- en schorrenlandschap minder ontoegankelijk dan lange tijd werd aangenomen. In navolging van archeologische waarnemingen in onze buurlanden werden de afgelopen jaren ook in Vlaanderen op verschillende plaatsen sporen aangesneden die dateren uit de ijzertijd en de Romeinse tijd. Hieruit blijkt dat de mens deze kustvlakte bewoonde en economisch exploiteerde (ontginning van veen, zout, graasweide en verbinding met zee) en dat ze toen reeds dijken bouwden om hun woonsten te verdedigen tegen overstroming. In Oostkerke bijvoorbeeld werden bij archeologische prospectie op verschillende plaatsen Romeinse sporen aangetroffen.

In de Laat-Romeinse tijd, 4de-5de eeuw na Christus, leek de mariene invloed dermate te zijn toegenomen dat de kustvlakte zo goed als ontoegankelijk werd voor structurele bewoning. Sommige onderzoekers menen dat er een verband is tussen deze toename van de getijdenwerking en een intensieve Romeinse veenexploitatie, die de verlaging van het landschap in de hand werkte, maar hierover zijn nog weinig data voorhanden. Door de getijdenwerking werd niet alleen periodiek zout water aangevoerd, maar eveneens grote hoeveelheden kleiige en zandige sedimenten. Hierdoor werden de veenlagen en oude bewoningssites bedekt met een afzettingsspakket van enkele meters dik. Dit impliceerde echter ook dat het schorregebied geleidelijk aan voldoende hoog opslibde en toegankelijk werd.

Zo blijkt uit archeologische opgravingen dat grote delen van de kustvlakte reeds vanaf de 8ste eeuw bewoond waren en dat tal van grote getijdengeulen op dat moment reeds zo goed als volledig dichtgeslibd waren. De middeleeuwse ontginning van de kustvlakte ging dan ook aanvankelijk niet gepaard met actieve inpoldering, maar wel met het in gebruik nemen van natuurlijk opgeslibd gebied. Wel werden her en der kleine en veelal defensieve dijkes opgeworpen, die de nederzettingen moesten vrijwaren van watersnood. Bewoningssites werden op lichte verhevenheden opgeworpen.

In het gebied zijn tientallen archeologische sites gekend waar zich vanaf de 10de eeuw bewoning ontwikkelde, veelal onder de vorm van geïsoleerde hoeven of kleine gehuchtjes, die in sommige gevallen uitgroeiden tot dorpskernen, zoals in Oostkerke en de oude kern van Lapscheure nabij de Verloren Kreek. De kustvlakte was in de middeleeuwen echter nog niet volledig afgesloten van de zee. Een aantal geulen bleven tot ver in de middeleeuwen actief en onderhevig aan getijdenwerking, zoals de zogenaamde 'Sincfal', een grote zeeboezem tussen Knokke en Cadzand, met geulen en tussenliggende eilandjes.

Het verdwenen plaatsje 'Michem' of 'Mikkem', tussen Koolkerke en Oostkerke, kan hoogstwaarschijnlijk als een 10de- tot 12de-eeuwse voorhaven geïdentificeerd worden, namelijk op een locatie nabij de oude Zwingel, waar het getij in de kreek aan invloed verloor en daar naar het oosten draaide. Men kan aannemen dat de mens de Zwingel moedwillig in stand hield, in functie van onder meer de afvoer van water en een vaarroute naar zee. Dit bleek evenwel niet steeds even veilig. Zo kende de 'Sincfal' in de 11de en 12de eeuw een reeks serieuze stormvloed, waaronder deze van 1134, die resulteerden in ernstige overstromingen en een grote uitbreiding van de hoofdgeul tot nabij Damme. Deze geul werd later het 'Zwin' genoemd en de landwaartse uitbreiding ervan maakte het ontstaan en de ontwikkeling van andere handelsplaatsen als Damme en Monnikerede mogelijk.

Een bijzondere site in het gebied vormt het [Kasteel van Oostkerke](#), waarvan archeologisch onderzoek uitwees dat de vroegste bebouwing, wellicht met een houten en later bakstenen woontoren, teruggaat tot de 10de-11de eeuw. Deze site was aanvankelijk ontsloten door een rechthoekige weg die verschillende domeingoederen van de heren van Oostkerke ontsloot en vereenzelvigd kan worden met de wegsegmenten van [Spegelweg](#) en [Hulsterlo](#). Deze rechthoekige structuur staat haaks op de jongere polderdijken en zou teruggaan op één van de oudste drijfwegen in het gebied, voor het eerst vermeld in 1268, waarlangs het vee, hoofdzakelijk schapen, vanuit het binnenland naar de kustvlakte werd gedreven. De weg, vertrekkende vanaf de Antwerpse heerweg bij Sijsele en doorlopend tot in Oostkerke zou ook dienst gedaan hebben als eerste ontginningsas voor de ingebruikname van de polders, op initiatief van de Gentse Sint-Pietersabdij.

Damme ontstond in de tweede helft van de 12de eeuw, aan de dam die het Zwin begrensd. Bodemkundig en archivalisch onderzoek tonen aan dat de ligging van de afsluitdijk van het Zwin samenvalt met het tracé van de huidige Kerkstraat. In de dam werd een grote zeesluis of spui gebouwd, de zogenaamde 'Speie', die vanuit het Zwin toegang gaf tot een aanlegkade aan de gekanaliseerde 'Reie', een 11de-eeuwse vaarverbinding tussen Brugge en Damme. Zo ontstond Damme op de samenkomst van de Reie en het Zwin, als voorhaven van Brugge. Damme ontwikkelde zich zeer snel tot de belangrijkste havenstad van het graafschap Vlaanderen.

Om het overstromingsgevaar te beperken werden vanaf de 12de eeuw heel wat dijken opgeworpen. Daarbij worden twee types onderscheiden: defensieve dijken die het land moesten beschermen tegen overstromingen en vermijden dat er nog zout/zilt water binnenstroomde, en offensieve dijken waarbij een gebied dat aanvankelijk nog onder getijdenwerking stond, systematisch werd ingepolderd. Om de noordelijk gelegen gronden tussen Damme, Oostkerke en Hoeke te beschermen tegen de zee werden langs de Zwingel verschillende grote dijken opgeworpen, zoals de [Romboutswervedijk](#) en de [Krinkeldijk](#). De Krinkeldijk vormt met het eindpunt

van de oorspronkelijke, meer noordwaarts gelegen Bloedlozedijk of Brolozedijk een scherpe hoek, wat de plaatsnaam Hoeke verklaart. Ook de polders ten zuiden van Damme dienden beveiligd te worden tegen overstromingsgevaar. De [Branddijk](#) (huidige straatnamen: Bonemstraat - Branddijk – Masschersheule - Damweg) werd vermoedelijk in het laatste kwart van de 12de eeuw aangelegd als defensieve dijk zodat het gebied ten zuiden ervan geen invloed meer ondervond van de getijdenwerking vanuit de Zwingel. Gedurende de 13de eeuw werd dan de [Zuiddijk](#) aangelegd en nog later de [Oude Sluissedijk](#) en de [Sint-Pietersdijk](#), die beschouwd worden als offensieve dijken. Al deze middeleeuwse dijken, vaak met een bochtig patroon (confer ook Krinkeldijk), vormden veelal de grenzen van wateringen (voorlopers van huidige polderbesturen) zoals de 'Watering Romboutswerve', 'Watering van s' Heer Baselis' en de 'Kerkwatering van Oostkerke' en voorts ten noorden van de Zuiddijk de 'Watering Stampershoek', ten zuiden de 'Watering Noord-over-de-Lieve', ten oosten de 'Maldegemse polder' en ten noorden de 'Grote Nieuwe Polder'. Uitzonderlijk komen langs deze structuren ook wielen voor, als relict van vroegere dijkdoorbraken, zoals de [Meerminneput](#) in Oostkerke.

Het gebied van de Branddijk – Zuiddijk - Oude Sluissedijk wordt ook gekenmerkt door een typische langgerekte percelering, dwars op de dijk en parallel met de straat Hulsterlo, en door diverse hoeven die langs de Zuiddijk ingeplant zijn en die teruggaan op oude sites, herkenbaar op oude kaartdocumenten. Het getuigt in ieder geval van een vrij systematische ontginning van het gebied, wellicht ook op initiatief van de Sint-Pietersabdij.

Het kanaal van het 'Oude Zwin' of 'Kanaal van Sint-Donaas' of 'Koolkerkse Vaart' met vertakking naar de 'Sluysse Vaert' en 'Zwinvaart' (buiten het gebied ook bekend als 'Eienbroekvaart' of 'Pereboomvaart'), met oorspronkelijke ligging langsheen de huidige Koolkerksesteenweg, werd in de 12de eeuw gegraven om Brugge met de zee te verbinden. Hierdoor werd Brugge over Koolkerke en Oostkerke verbonden met een sluis nabij Monnikerede. Ter hoogte van het gehucht 'Pereboom' lag een sas. Andere vroeg gegraven watergangen in het gebied zijn de 'Eivoordebeek' of 'Eivoorde Ader' of 'Dudzeelse Watergang' tussen Koolkerke en Dudzele (buiten het gebied ook verbonden met het 'Lisseweegs Vaartje' en de site Ter Doest), de 'Ronselaerse watergang' of 'Ronsaardbeek' of 'Ronsaer Ader' tussen Koolkerke en Oostkerke en de 'Edewatergang' of 'Edebeek' tussen Brugge en Damme en de 'Maleleie' tussen Damme en Male (Sint-Kruis). Ook hier, in het westelijke en zuidelijke deel van het gebied, waren wateringen gelegen zoals deze van 'Groot Reygaertsvliet' en 'Romboutswerve' en 'van den Broek' en 'Moerkerke Zuid-over-de-Lieve'.

Vanaf 1251 startte de stad Gent met de aanleg van de 'Lieve' of zogenaamde 'Ghendtsche Leye', waardoor een betere en efficiëntere verbinding met de zee kon worden gerealiseerd. Gent kende immers een enorme opgang als handels- en nijverheidsstad, maar ontbrak een goede tolvrije verbinding naar zee. Het oorspronkelijke, door gravin Margaretha van Constantinopel goedgekeurde tracé uit 1251, liep vanaf Gent naar Aardenburg en dan in de uitgediepte loop van de 'Ede' naar Sluis. In 1262 - tijdens de aanleg van dit kanaal - werd evenwel beslist om (ook) een verbinding te maken met het Zwin, over Moerkerke. Opvallend zijn de [Lievebermen](#) langs dit kanaal, een gemiddeld 77m brede en verhoogde strook die door de stad Gent via grootschalige onteigening werd verworven om een onafhankelijk peilbeheer te kunnen garanderen. Gedurende de middeleeuwen mondde de Lieve ten noorden van de stad Damme uit in het Zwin via een sluis met twee spuien: de [Sleckeput](#) of 'Noordsche Speye', die uitgaaf op het Zwin zelf, en het [Sas van de Lieve](#) of 'Gentsche Speye', iets stroomopwaarts ervan. Het tussenliggende stukje werd de 'Gentsche Zoute' genoemd. Damme werd dus, naast voorhaven van Brugge, ook een voorhaven van Gent en kreeg, door het kanaal van de Lieve, ook een goede verbinding voor binnenschepen naar de Schelde en de Leie.

De aanleg van de Lieve zorgde wel voor een groot afwateringsprobleem in de polders omdat alle polderwaterlopen dwars doorgesneden werden en de waterafvoer vanuit het binnenland naar zee verhinderd werd. Bovendien was er vastgelegd dat de polderwaterlopen niet aangesloten mochten worden op het kanaal. Het waterpeil in de Lieve moest dus onafhankelijk van het gebiedseigen water kunnen beheerd worden. Pas in de 14de eeuw werd een akkoord bereikt om het oppervlaktewater van de waterlopen ten zuiden van de Lieve onder het scheepvaartkanaal door te leiden. Dit gebeurde met een hevelduiker of sifon of zogenaamde 'conduyt', die onder de Lieve doorliep. Het water werd via de langsracht van de Hoge Watering verzameld in de 'Konduitput', gelegen naast de [boogbrug over het Zuid-over-de-Lieve-Geleed](#). Toen de Lieve omstreeks 1872 opgevuld raakte, werd het hevelsysteem uitbroken. In die optiek vormde de Konduitput dus een zeer belangrijk punt voor de waterbeheersing van de polders tussen Brugge en Damme, waar het water via de Hoge Watering en het Zuid-over-de-Lieve-Geleed naar zee kon afgevoerd worden.

Vanaf het einde van de 12de eeuw tot begin 14de eeuw werd het gebied ten zuiden van de Romboutswervedijk en Krinkeldijk (ten oosten van Damme) gradueel ingepolderd. Vanuit de perifere zones schoof men steeds verder op naar de Zwingel toe, waardoor de Zwingel steeds smaller werd. In tegenstelling tot de meer defensieve, zeeverende functie in de vorige eeuw, werden grote polders ingedijkt met het oog op landwinning, zo onder meer de Robbe Moreelpolder bij Hoeke en de Namenpolder, de Sint-Jobpolder, de Onze-Lieve-Vrouw-Polder en de Spermaliepolder bij Lapscheure. Bij deze ontginningen werden vele, doorgaans omwalde hoeven gebouwd en nieuwe leengoederen gesticht, onder meer de '[Hoeve Groot Steentje](#)', de '[Hoeve Schottenhof](#)', het '[Hoeve Bonem](#)' en de '[Hoeve Hof ter Ede](#)'.

De verzanding van de Zwingel vanaf de 13de eeuw was een serieuze tegenvaller voor de handelsactiviteiten in Damme, gezien de cruciale rol van deze hoofdgeul voor de scheepvaart. Bovendien ontstonden er geleidelijk aan andere Zwinhaventjes zoals [Hoeke](#) (circa 1250) en [Monnikerede](#) (circa 1280) op de linkeroever van de Zwingel. Op huidig Nederlands grondgebied volgden op de linkeroever ook nog Sint-Anna-Ter-Muiden of 'Mude' (circa 1240) en op de rechteroever Sluis (ca. 1260). Als aanlegplaatsen vormden ze een integraal onderdeel van het Brugse havennetwerk en evolueerden van simpele vissersdorpjes naar voorhavens met stedelijke allures.

Vanaf de 14de tot de 16de eeuw kende Damme een sterke achteruitgang en teloorgang als zeehaven. Het stadsplan van Jacob van Deventer, getekend tussen 1550 en 1565, toont een vervallen stad binnen de middeleeuwse omwalling; veel ruimte binnen de vestingen is niet meer bewoond. Het eertijds welvarende Zwinhaventje Monnikerede werd in de loop van de 16de eeuw verlaten en is vandaag niet meer herkenbaar en quasi volledig verdwenen. Enkel archeologische restanten bleven over.

Vanaf het midden van de 16de eeuw hoopte Brugge opnieuw de verzandingproblemen op te lossen met het delven van een nieuw kanaal tussen Damme en Sluis. Daartoe werd tussen 1548 en 1564 de 'Verse Vaart' of 'Zoete Vaart' ten westen van het Zwin gegraven. Wegens de enorme verzanding en de te grote lasten op de voorbijgaande schepen, besloot Brugge reeds in 1564-1566 de nieuwe 'Verse Vaart' af te dammen bij 'Bekaf' (confer Oostkerke, Bekofstraat). Men groef het Oude Zwin weer uit, vanwaar een gekanaliseerd 'Leugenzwin' terug aansluiting gaf op de 'Verse Vaart' te Monnikerede, die richting Damme werd afgesloten en daar benoemd werd als het zogenaamde 'Verloren Einde' of 'Verloren Rek'. Daardoor had Damme voortaan geen rechtstreekse verbinding meer met de zee tenzij men langs Brugge kon omvaren. De verbinding van Brugge met Sluis, via de 'Verse Vaart' en het 'Oude Zwin', is duidelijk af te lezen op de kaart van Pieter Pourbus, vervaardigd tussen 1561 en 1571. Deze kaart toont ook heel wat oude hoeven, windmolens en dijken.

De Tachtigjarige oorlog, die in 1568 uitbrak tussen de Noordelijke Nederlanden en Spanje, heeft een grote invloed gehad op het gebied. De Zwinstreek vormde een grensregio waarin tal van militaire conflicten plaatsvonden. Daarbij werden vaak zones om strategische redenen onder water gezet. De Noord-Nederlandse troepen staken in 1583 bij Sluis enkele dijken door en het instromende zeewater schuurde een diepe kreek uit die nu nog gekend is als het 'Lapscheurse Gat'. De oude dorpskern van Lapscheure, gelokaliseerd nabij de Spermaliepolder, ter hoogte van de oostelijke grens van de Zeedijk, werd bij deze overstromingen volledig van de kaart geveegd. Enkel de (deels opgegraven) resten van de [middeleeuwse kerk](#) zijn op vandaag herkenbaar gebleven. Men veronderstelt dat rond de kerksite ook archeologische resten van het dorp te vinden zijn. Lapscheure werd nadien opnieuw gesticht, ongeveer twee kilometer verder naar het zuidwesten. Een groot gebied, met onder meer de Pannepolder (gelegen binnen de oudere Sint-Jobpolder), werd in de 17de-18de eeuw opnieuw ingepolderd. De [Zeedijk](#) en [Groenendijk](#) zijn eveneens inpolderingsdijken uit deze periode en hebben een zeer rechtlijnig tracé.

De Spanjaarden legden vanaf omstreeks 1604-1605 versterkingen aan vanaf het Fort Sint-Paulus of Sint-Pol (huidige Zoutelaan te Knokke) tot aan het [Oud Fort Sint-Donaas](#), nabij de huidige Damse Vaart. De meeste vestingwerken werden omstreeks 1632 verder verbonden door de [Cantelmolinie](#), een doorlopende liniegracht met wallen, redans en oorspronkelijk ook enkele redoutes, vernoemd naar generaal Andrea de Cantelmo en voortbouwend op een verdedigingslinie tussen 1622-1623 versterkt door graaf Paul-Bernard de Fontaine. In 1616-1620 werd [Damme](#) omgebouwd tot garnizoensstad en omgeven door een stervormige vesting naar ontwerp van vestingbouwkundige Guillaume Flamaen. Damme werd een stevig bolwerk met een permanente bezetting van wisselende nationaliteiten. Het gebouwenbestand van de stad nam in deze periode sterk af en de activiteiten rond de havenkom liepen terug.

Bij de 17de-eeuwse vestingwerken rond Damme werd de Lieve tussen twee hoge muren binnen de stadswallen geleid. In die periode werd ook het kanaal Gent-Brugge gegraven en verloor de Lieve haar economische waarde als scheepvaartverbinding van Gent naar zee. Door de verzanding van het Zwin was deze trouwens ook al op de terugweg. Vanaf 1660 werd de Lieve vervolgens rond de stad geleid, in de buitenste vestinggracht, en werden de hoge muren van de vroegere doorgang gebruikt als grondvest voor een kazemat op de stadswallen, de zogenaamde '[kazemat van de Lieve](#)'.

Ook na het einde van de Tachtigjarige Oorlog (1648) ging de Zwinstreek nog tientallen jaren gebukt onder de last van oorlogen, onder meer tijdens de bezetting door de Hollanders in 1663. De scheepvaart ging bijna helemaal teniet. Tijdens de Spaanse Successieoorlog (1702-1713) werd Damme nog verder versterkt, onder meer op voorstel van de bekende Franse vestingbouwkundige Sébastien Le Prestre de Vauban. De stadswallen werden gedeeltelijk hersteld en uitgebreid met een hoornwerk in de richting van de grens met de Noordelijke Nederlanden (Sluis). Er werden ook enkele vooruitgeschoven forten gebouwd, waaronder de redoute [Verbrande Fort](#) aan de kruising van de Romboutswervedijk met de Versevaardijk, de redoute [Fort van Bekaf](#) aan de Versevaart, de redoute [Fort Sint-Job](#) langs de Zoute Vaart en de redoute [Fort van Damme](#) op de linkeroever van de gekanaliseerde Reie. In dezelfde periode werd ook het [Fort van Beieren](#) of 'Fort de Bavière' aangelegd, vernoemd naar keurvorst Maximiliaan van Beieren, voor de verdediging van de stad Brugge. Andere, reeds bestaande forten, werden hersteld en eventueel nog verder versterkt, zoals het Fort Sint-Donaas, dat omstreeks 1704 werd uitgebreid met extra redoutes en een hoornwerk met zogeheten zwaluwstaart, naar ontwerp van de Hollandse vestingbouwkundige Menno Van Coehoorn. Damme zelf bleef van militaire betekenis tot omstreeks 1760. Uit deze periode bleef langsheen de Roden-Ossenstraat in Westkapelle ook een [Nederlands-Oostenrijkse grenspaal](#) bewaard.

De talrijke geleden en kanalen, soms in aansluiting op kreek, vereisten een specifiek peilbeheer waarvoor meerdere constructies werden gebouwd, waaronder de [Zwarte Sluis](#) op de Hoekevaart, nabij het voormalige Fort Sint-Frederik, gebouwd in 1617 ter vervanging van de oudere zogenaamde 'Hoekesluis' en de [Blauwe Sluis](#) op het Zuid-over-de-Lieve-Geleed, opgetrokken in 1746 ter vervanging van de oudere zogenaamde 'Sint-Jobsluis'.

De kabinetskaart van de graaf de Ferraris toont een beeld van het landschap omstreeks 1771-1778. De toenmalige landschapsstructuren en -patronen vertonen opvallend sterke gelijkenissen met de huidige, zowel voor wat betreft landgebruik, ligging van dijken en waterlopen als nederzettingenpatroon. Vooral inzake het landgebruik zijn de wijzigingen beperkt in vergelijking met vele andere Vlaamse regio's: de ligging van akkers (drogere kreekruigten) en grasland (nattere komgronden) sluit vandaag opvallend sterk aan bij het patroon van eind 18de eeuw. De Oostenrijkse kabinetskaart geeft voorts aan dat er destijds nabij de dorpen wel meer boomgaarden en bomenrijen waren. Het landschap was destijds meer gesloten, ook al waren de grote kanalen met beeldbepalende bomenrijen langs de berm er nog niet. Perceelsrandbegroeiingen bestonden ten tijde van de Ferraris vermoedelijk wel meer uit lagere beplantingen zoals hagen, houtkanten en knotbomenrijen. De forten en redoutes van de Spaanse successieoorlogen zijn op de kabinetskaart van de Ferraris duidelijk weergegeven, hetgeen zeer waardevolle informatie oplevert aangezien deze militaire bouwwerken nadien sterk vervaagden.

Tussen 1810 en 1824 werd een nieuw kanaal gegraven om Duinkerke in Noord-Frankrijk via Brugge te verbinden met Sluis en de Westerschelde. Dit kanaal is bekend onder de naam van de [Damse Vaart](#) of ook wel het 'Napoleonkanaal' of 'Kanaal Brugge-Sluis'. Bij het graven trachtte men zoveel mogelijk bestaande waterwegen te integreren. Tussen Damme en Sluis was dit de oude bedding van het

Zwin. Het kanaal werd dwars door Damme getrokken, waardoor een marktplein en veel huizen verloren gingen.

Haaks op de Damse Vaart werd tussen 1843 en 1854 het [Leopoldkanaal](#) gegraven in functie van de afwatering van de noordelijke Scheldepoldergebieden aansluitend bij Middelburg, Sint-Laureins, Sint-Jan-in-Eremo, Watervliet, Boekhoute en Assenede. Bij de Belgische onafhankelijkheid van 1830 was de bestaande afwatering van een groot deel van deze polders immers in het gedrang gekomen, omdat de Nederlanders de kreken en geleden die naar Zeeuws-Vlaanderen afwaterden, afsloten, waaronder het Zuid-over-de-Lieve-Geleed. In aanvangsfase werd vanaf Heist een segment gegraven tot aan de Damse Vaart nabij de redoute Verbrande Fort. Nadien werd ten noorden van Moerkerke het vervolg gegraven in oostelijke richting tot voorbij Strobrugge richting Zelzate, waarbij onvervuild water uit de Scheldepolders werd afgevoerd (confer 'De Blinker'). Tussen 1841 en 1848 werd ten zuiden van de Damse Vaart ook het Zuidervaartje gegraven, een voortgezet afwateringskanaal richting Leopoldkanaal, deels aangelegd in de oude vestinggracht rond Damme.

Deels parallel aan het Leopoldkanaal werd vervolgens, tussen 1846 en 1860, het [Schipdonkkanaal](#) of Afleidingskanaal van de Leie gegraven, tussen de Leie in Deinze en Heist aan zee, waar het in de Noordzee uitmondt. Dit kanaal moest het vervuilde water van de Leie (confer 'De Stinker') uit Gent wegleiden. Tevens kon men hierdoor het waterniveau van de Leie beter regelen in de strijd tegen overstromingen. Om de scheepvaart op de Damse Vaart niet te hinderen werd het kanaalwater van zowel het Leopoldkanaal als het Schipdonkkanaal door middel van hevelduikers onder de Damse Vaart heen geleid, op de plaats die nog steeds bekend is als [De Sifons](#). Een vroegere [wachterswoning](#) bleef er bewaard. Tussen Heist en Strobrugge bij Maldegem lopen de beide waterwegen als tweelingkanalen naast elkaar. Om de noordwaartse afwatering te verzekeren werd het Zuidervaartje met een hevelduiker onder het Schipdonkkanaal heen geleid. Deze deels bewaarde constructie is nog steeds bekend als de [Sifon van het Zuidervaartje](#).

Met de onafhankelijkheid van België werd de staatsgrens met Nederland tussen 1831 en 1839 vastgelegd, waarvan in het gebied dicht bij Sluis twee originele grenspalen bewaard bleven, onder meer ter hoogte van de Damse Vaart-Oost en het Lapscheurse Gat.

Echt oorlogsgeweld is er tijdens de Eerste Wereldoorlog niet geweest in het gebied, maar de aanwezigheid van de bezettingstroepen was overduidelijk. De zogenaamde [Hollandstelling](#) bestond uit een draadversperring met een netwerk van bunkers. Op en rond het Oud Fort Sint-Donaas komt het [Stützpunkt Dora](#) voor. Ook in de Spermaliepolder en aan de Zeedijk nabij Lapscheure, met het Duitse zogenaamde [Stützpunkt Gustav](#), alsook langs het Leopold- en Schipdonkkanaal tussen Leestjesbrug en Strobrugge komen nog clusters van betonconstructies met bunkers, observatie- en mitrailleurposten en manschappenverblijfplaatsen uit de Eerste Wereldoorlog voor.

Ook in de Tweede Wereldoorlog werden in het gebied nog bunkersites gebouwd, waaronder het Duitse [Weerstandsnest Ludendorf](#) in Dudzele, opgetrokken tussen 1942 en 1943 nabij de Zelzatebrug over het Schipdonk- en Leopoldkanaal, een [Duitse bunker](#) bij de Hoeve Blauwe Zaal en een [Bunkercomplex van de Zweitestellung](#) nabij Strobrugge in Maldegem, beide als onderdeel van de Atlantikwall. In oktober en november 1944 vonden uiteindelijk nog hevige gevechten plaats in het gebied, vooral langs de tweelingkanalen, met een treffen tussen Duitse verdedigingsstroepen en Canadese bevrijdingstroepen. Deze laatste voerden daar de operatie 'Switchback' uit, als onderdeel van de zogenaamde Strijd om de Schelde. Een getuige hiervan is een noodbrug in stalen vakwerk of zogenaamde [Baileybrug](#) bij het Oud Fort Sint-Donaas in Westkapelle.

Tot de Tweede Wereldoorlog was er op de Damse Vaart nog een bootverbinding tussen Brugge en Sluis. Gedurende de achttiendaagse veldtocht in mei 1940 werden de hevelduikers of sifons van de afleidingskanalen onder de Damse Vaart door Franse genietroepen opgeblazen. De Duitse bezetter legde vervolgens twee voorlopige dammen aan op de Damse Vaart, die later een definitief karakter kregen. Vanaf dat moment werd de Damse Vaart via een buizenstelsel onder het Schipdonk- en Leopoldkanaal geleid en werden de beide afleidingskanalen in open bedding aangelegd. Dicht bij hetzelfde knooppunt werd omstreeks 1970 het [Pompgemaal van het Zuidervaartje](#) gebouwd, met regelbare schuif op het Schipdonkkanaal en uitstroomconstructie in het Leopoldkanaal.

De steenbakkerijverheid had vooral in de 20ste eeuw een grote impact op het landschap in het noordoostelijke deel van het gebied. Daarvoor waren evenwel reeds kleinschalige steenbakkerijen actief in het gebied. In 1906 werden grotere ontginningsactiviteiten opgestart, waarbij in eerste instantie kleigroeves ontstonden tussen Hoeke en Lapscheure (steenbakkerij De Fonseca-Maenhout). Latere ontginningen, op het einde van de jaren 1970, volgden nabij het Oud Fort Sint-Donaas. In 1983 werd de kleiwinning stopgezet, waarna de groeves deels verbosten.

In de 20ste eeuw ontwikkelde het pittoreske Damme zich geleidelijk tot een toeristisch centrum. Het kanaal en de aanliggende infrastructuur van dijken, jaagpaden en opgaande beplanting is, mede door de hoge landschapsesthetische kwaliteiten, steeds een publieke aantrekkingspool geweest. Vroege vormen van recreatief gebruik - al of niet collectief georganiseerd - zoals zwemmen en schaatsen, illustreren dit en leven door in meer recente toeristisch-recreatieve gebruiksvormen waaronder het varen, het hengelen en het fietsen. De archetypisch Vlaamse landschapkenmerken van de Damse Vaart, waarin de opgaande populieren tot het collectief geheugen behoren, zijn vastgelegd in talrijke - soms bekende - schrijf-, beeld- en spreektaal (literatuur, aantekeningen, schilderijen, foto's, liedjes,...). Illustratieve aspecten hierbij zijn de Middelnederlandse dichtwerken en encyclopedische bijdragen van Jacob van Maerlant, de Franstalige roman van auteur Charles De Coster over de avonturen van Tijl Ulenspiegel en Lamme Goedzak, gebaseerd op een Duitse sage, die deze hoofdpersonages neerzet in de 16de-eeuwse geuzenstrijd rond Damme. Verder ook het referentiebeeld van laat 19de-eeuwse en vroeg 20ste-eeuwse schilderwerken van onder meer Theo van Rysselberghe en Emmanuel Viérin en tenslotte ook een reisverhaal door Stijn Streuvels en liedwerk van Jacques Brel. In bijna al deze kunstuitingen komen het vlakke polderlandschap met opgaande, door de wind gebogen bomenrijen en zware wolkenhemels aan bod.

Huidig landschapsbeeld

Het gebied wordt globaal gekenmerkt door een open tot halfopen polderlandschap, waarin de kanalen, dijken (veelal in combinatie met wegen), bomenrijen en waterlopen de voornaamste structuurbepalende elementen zijn. Grote delen van de polders vertonen nog een

typisch landgebruik gerelateerd aan de fysische structuur van kreekrugronden en komgronden. De oorspronkelijke krekenslibden toe met aanvankelijk zand en bovenaan klei, maar door inklinking van het veen in de aansluitende komgronden werden deze vroegere geulen in reliëf gezet en vormen nu ruggen tussen de omliggende komgronden (reliëfinversie). Op de hogere en drogere kreekrugronden treft men nog (vooral) akkerland aan. Hierop komen ook de verspreide bebouwing en de wegen voor. De komgronden zijn van oudsher ingenomen door – soms zilte – graslanden en vertonen een uitgesproken microreliëf, hetzij natuurlijk ontstaan, hetzij door vroegere vergraving (ontvening, uitbrikking, bedijking,...).

Tussen de percelen zijn talrijke grachtjes gegraven waarin rietkragen staan. De historisch permanente graslanden, vaak met veedrinkpoelen, hebben een grote floristische en faunistische waarde, in het bijzonder als overwinteringsplaats voor ganzen uit het noorden en als broedplaats voor steltlopers in de zomer.

De al dan niet vervaagde vestingwerken dragen een bijzondere variatie aan biotopen, deels grasland, deels struweel en bos en deels open water met overgangen naar rietland met bijzondere verlandingsvegetaties.

De perceelsvormen verschillen nogal: in sommige delen van het gebied hebben de percelen overwegend een onregelmatige en grillige vorm, in andere delen zijn ze zeer rechthoekig en vertonen eenzelfde patroon en oriëntatie ten opzichte van de dijken of waterlopen.

Kreken, geleden, aders, grachten en laantjes

Het uitgebreide middeleeuwse grachtennetwerk is aangelegd in functie van de waterhuishouding van het gebied. Het is een hiërarchisch netwerk van perceelsgrachten over grotere aders en geleden. Vermoedelijk dienden deze in de winter en natte periodes vooral om water af te voeren, in de zomer veeleer om water vast te houden. Rietkragen accentueren deze landschapsstructurende elementen. Op de graslanden worden frequent laantjes aangetroffen. Dit zijn ondiepe, rechte greppels in het perceel die soms wel en soms niet in verbinding staan met de gracht rond het perceel.

De Eivoordebeek, de Ronsaardbeek/Ronselarebeek, de Romboutswerve, de Moerader, de Eienbroekvaart, de Hoekevaart, het Rietgeleed, de Zevengemete en het Zuid-over-de-Lieve-Geleed vormen de belangrijkste waterlopen in het gebied. Deze gegraven watergangen dateren overwegend uit de late middeleeuwen en fungeren als verzamelgrachten. In het noordoostelijke deel van het gebied sluiten de watergangen aan op de kreekrestanten van de voormalige Zwingel en van het Lapscheurse Gat, waaronder de Zevengemete en Platte Kreek, het Rietgeleed, de Verloren Kreek en de Stampershoekbeek.

De percelen zijn duidelijk geënt op de waterlopen of de dijken (veelal haaks erop) en hebben vaak een langgerekte vorm (repelpercelen). In het landgebruik is een opvallende relatie met de hoogteligging van het terrein: een groter aandeel graslandgebruik in de lagere gebieden (centraal in gebied) en groter aandeel akkerland op de hogere gronden (zuidwestelijk deel met de Onze-Lieve-Vrouw-Polder en noordoostelijke zone rond de Zeedijk en Groenendijk). In die laatste gebieden is een trend vast te stellen waarbij lange smalle percelen worden samengevoegd tot grotere en bredere percelen.

Dijken

De dijken getuigen van het gevecht van de mens tegen de zee om het land veilig te stellen tegen overstromingen en om het gebied stapsgewijze in te polderen. De eerste dijken waren defensieve dijken die in de loop van de 11de en 12de eeuw ontstonden. Binnen het gebied gaat het onder meer om de Bloedlozedijk of Brolozedijk die vanuit het noorden tot in Hoeke liep (heden verdwenen) en de Krinkeldijk en Romboutswervedijk die beide nog vóór de stormvloed van 1134 werden aangelegd en de noordelijke begrenzing vormden van de Zwingel. Sommige dijken zijn ondertussen niet meer herkenbaar, zoals de dijk van de Kerkwatering van Oostkerke.

Vanaf het einde van de 12de eeuw startte de systematische inpoldering van het schorregebied. Hiertoe werd in de 12de tot 14de eeuw een stelsel van dijken aangelegd, waarbij men globaal opschoof van zuidoost naar noordwest, met onder meer de Zuiddijk (zuidoostelijke grens) en de Oude Sluissedijk. Begin 17de eeuw werd gestart met het opnieuw indijken van de polders die gedurende de Tachtigjarige Oorlog overstroomd waren vanuit het Lapscheurse Gat. Onder meer de Sint-Pietersdijk, de (Nieuwe) Zeedijk en de Groenendijk dateren uit deze periode. De Versevaardijk daarentegen is geen inpolderingsdijk maar een overblijfsel van de kanaaltaluds langs de Verse Vaart.

De dijken, voor zover niet afgegraven, vormen vandaag een visueel opvallende landschapsstructuur door hun hoogte, door hun beplanting en door de kleinschalige bebouwing erlangs. Op meerdere plaatsen zijn de dijken beplant met één of meerdere opgaande bomenrijen, maar ook knotbomen en struwelen. Vooral de opgaande bomen bakenen de polders visueel duidelijk af. Het merendeel van de bomen zijn populieren, waaronder oude cultuurvariëteiten van Canadapopulier (met typische kromme stammen), zoals de vrouwelijke variëteit 'Marilandica' en de mannelijke variëteit 'Serotina' en de ervan afgeleide 'Blauwe van Exaarde' en de 'Regenerata', die allen karakteristiek zijn voor de 18de- en vooral 19de-eeuwse landschappen van de regio. In de struwelen komen plaatselijk autochtone genenbronnen voor met onder meer soorten als Sleedoorn, Eén- en Tweestijlige meidoorn, Heggenroos, Hondroos en daarnaast ook Heesterpruim en bastaardmeidoorn.

De meeste dijken hebben een gelijkaardige oriëntatie, parallel met de Zwingel. In de Lemspolder en in percelen tussen het Fort Sint-Job en de Sint-Donaashoeve (Lapscheure) komen echter ook restanten van korte dwarsdijken voor. Bij de opbouw van de dijken werd zowel klei als zand gebruikt. In de loop der tijden werden de polderdijken versterkt en verhoogd. Uitzonderlijk komen wielen (onder andere de Meerminneput in Oostkerke) voor als relict van vroegere dijkdoorbraken. Bovenop de dijken lopen vaak wegen. Door de verhoogde ligging van deze wegen is de landschappelijke ervaring meer uitgesproken. De dijkwegen zijn grotendeels verhard (onder andere de Krinkeldijk, de Oude Sluissedijk en de Sint-Pietersdijk), maar er zijn ook nog meerdere half-verharde en zelfs onverharde dijkwegen (onder andere delen van de Romboutswervedijk, de Groenendijk en de Landsdijk). Over een gedeelte van de Zeedijk is er een verharde weg aan de voet van het dijklichaam gelegd en is de weg bovenop de dijk onverhard gebleven. Kasseiwegen zijn er nog in de Oude Westkapellestraat (Hoeke), aan de kerk van Hoeke en in het centrum van Damme.

Kanalen

In het gebied zijn meerdere sporen bewaard van vroegere, middeleeuwse kanalisaties met het oog op een scheepvaartverbindingen tussen Brugge en de zee, al dan niet via Damme. Zo bijvoorbeeld het Kanaal van het Oude Zwin of de Koolkerkse Vaart ter hoogte van de Brugse Steenweg/Koolkerkesteenweg (Koolkerke/Oostkerke) en de Verse Vaart (Oostkerke).

Het in oorsprong 13de-eeuwse kanaal van de Lieve, zonder opgaande bomenrijen, is binnen het gebied grotendeels herleid tot een gracht en plaatselijk vergraven door recenter aangelegde kanalen. Dit relict van een scheepvaartverbinding tussen Gent en de zee, via Damme is met voorsprong het oudst bekende scheepvaartkanaal in Vlaanderen. De vroegste graafwerken ervan worden algemeen gesitueerd in 1251. Aan de langgerekte percelen van de Lievebermen, die een andere oriëntatie hebben dan die in de omgeving, en aan de ligging van de Hoge Watering, een eveneens middeleeuwse parallelle afwateringsgracht, is het tracé van het eertijds bedijkte kanaal nog duidelijk herkenbaar. Deze uitzonderlijk brede reliëfstrook is een unieke getuige van de grootschalige onteigening door de Gentse Oudburg, voor de aanleg van het middeleeuwse kanaal. In het gebied moest deze verbinding immers worden aangelegd in een ander ambtsgebied, namelijk van het Brugse Vrije. Bij dit tracé horen ook nog enkele resterende watergebonden bouwkundige constructies, waaronder een verbouwde kazemat met overwelfde doorgang binnen de stadsversterking van Damme en een overbrugde waterdoorgang of zogenaamde Konduitput tussen Damme en Moerkerke.

Voor de aanwezige 19de-eeuwse kanalen geven een sterk structurerend landschapsbeeld. De Damse Vaart vormt de centrale as in het gebied. De andere twee, Schipdonkkanaal en Leopoldkanaal, staan er loodrecht op. De Damse Vaart is deels gegraven in de vroegere bedding van de gekanaliseerde Reie en in die van de Zwingel. De kanaaltaluds langs de Damse Vaart zijn beplant met opgaande bomen die het kanaal van ver zichtbaar maken in het landschap. Het betreft bijna uitsluitend Canadapopulieren, met een ruime staalkaart aan oude cultuurvariëteiten (met typische kromme stammen). De oude vrouwelijke variëteit 'Marilandica' overheerst, met bomen die hoofdzakelijk van 1922-1923 dateren. Daarnaast komen nog exemplaren van de alleroudste variëteit 'Serotina' voor, evenals de hiervan afgeleide 'Blauwe van Exaarde'. Verspreid tussen de oudere bomen komen rijen voor met recentere 20ste-eeuwse cultuurvariëteiten (met rechte stammen), voornamelijk 'Robusta' en de UNAL-selecties 'Ogy' en 'Ghoy'.

Langs de Damse Vaart staan enkele oorspronkelijke gietijzeren en natuurstenen afstandspalen die de kilometerverdeling van het kanaal aangeven. Nabij Damme (Dammesteenweg) en Hoeke (Oude Westkappellestraat) zijn nog twee brugconstructies bewaard met originele kenmerken zoals ijzeren leuning en begeleidende afsluitingen op natuurstenen kegels, al of niet voorzien van natuurstenen schampalen. In Damme zelf, staat op een steiger aan de oosteroever van het kanaal (Damse Vaart-Zuid), nog een brugwachtershuisje.

Het Schipdonk- en Leopoldkanaal lopen hier in het gebied parallel aan elkaar, met een geringe onderlinge afstand, waardoor ze soms ook de 'tweelingkanalen' worden genoemd. Samen vormen ze een sterke visuele grens door de kanaaltaluds en vooral door de begeleidende bomenrijen met opgaande bomen. Hier betreft het bijna uitsluitend recentere 20ste-eeuwse cultuurvariëteiten van Canadapopulier, namelijk 'Robusta' en overige UNAL-selecties, hoewel recent en plaatselijk ook oudere cultuurvariëteiten zijn heraanplant.

Tenslotte is door het herstellen van een traditionele begrazing de herinnering aan herders met schaapskudde langs de kanaaltaluds van de Damse Vaart terug levendig gemaakt.

Bomenrijen, bossen en boomgaarden

Het open polderlandschap wordt, behalve langs de dijken en kanalen, nog op een aantal andere plaatsen visueel gecompartmenteerd door bomenrijen. Deze zijn vooral gesitueerd langs landelijke polderwegen zoals de Amelinsbrugstraat (Oostkerke), de Pompestraat (Oostkerke), de Zuidbroekstraat (Oostkerke) en de Polderstraat (Damme). Het merendeel van de opgaande bomen zijn opnieuw populieren, die hoge uniforme groenschermen vormen. Recent wordt ook geëxperimenteerd met heraanplant van opgaande steeliepen. Ook knotwilgenrijen zijn talrijk aanwezig. De bomenrijen versterken de bestaande structuren in het landschap en maken het landschap duidelijk leesbaar.

De voormalige steenbakkerijen bij Lapscheure en bij het Oud Fort Sint-Donaas (Hoeke) zijn, samen met het Fort van Beieren, de enige sites in het gebied waar echt bos van enige omvang voorkomt. Ook bepaalde delen van de vestinggrachten rond Damme zijn ingenomen door (moeras)bos, al heeft dit eerder het uitzicht van een wilgenstruweel. In de struwelen komen plaatselijk autochtone genenbronnen voor met onder meer soorten als Grauwe wilg, Schietwilg, Boswilg, Katwilg, Kraakwilg, Zachte berk, Zwarte els en Gewone es en daarnaast ook Rossige wilg en specifieke kruisingen van wilgen.

Vandaag komen er nog slechts enkele boomgaarden voor in het gebied, doorgaans in de onmiddellijke omgeving van hoeven en van beperkte omvang. Een uitzonderlijke hoogstamboomgaard is gelegen langs de Polderstraat, waar enkele typische rassen uit de polderstreek in voorkomen, onder meer de 'Dubbele Bellefleur', de 'Ijzerappel' of 'Marie-Joseph d'Othée' en de 'Stene'. De boomgaard is aan de westzijde beplant met okkernoten als windbeschutting. In enkele zones, zoals ten noorden en ten noordoosten van Lapscheure, zijn er nog concentraties van oude afsluitingshagen met overwegend Eénstijlige meidoorn.

Nederzettingen

De voornaamste nederzetting in het gebied is de stad Damme, waarvan in de wordingsgeschiedenis verschillende fasen kunnen onderscheiden worden. Na het ontstaan als havennederzetting in de tweede helft van de 12de eeuw groeide Damme in de 13de eeuw uit tot een zeer bloeiende havenstad. Van de middeleeuwse fase zijn nog meerdere elementen aanwezig, zoals een deel van het stratenpatroon, de perceelstructuur (diepe percelen met achterliggende stapelplaatsen dwars op de toenmalige dijk, bijvoorbeeld de Jacob Van Maerlantstraat) en de oorsprong van een heel aantal gebouwen, waaronder de Onze-Lieve-Vrouwekerk en het Sint-Janshospitaal en het inmiddels verdwenen Magdalenagasthuis. In Damme is ook de invloedrijke middelnederlandse dichter Jacob van Maerlant begraven, bekend om zijn kennisverbreding via de Vlaamse volkstaal.

In de 16de eeuw werd de middeleeuwse stadsstructuur van Damme grondig gewijzigd, door de aanleg van grachten, wallen, kazematten, ravelijnen enzovoort op basis van de principes en het model van een gebastioneerde vesting. Deze ingreep heeft het topografisch uitzicht van Damme grondig gewijzigd: het noordelijk deel van de stad verdween nagenoeg volledig, de meeste sporen van de laatmiddeleeuwse versterkingen werden uitgewist en het wegen- en waterlopenpatroon werd sterk aangepast. De stervormige stadsverdediging dateert hoofdzakelijk uit de 17de eeuw, maar werd gedeeltelijk hersteld en uitgebreid in de 18de eeuw en bestaat uit een enkele omwalling en een dubbele begrachting die in totaliteit zeer goed bewaard is gebleven.

Een nieuwe belangrijke fase voor Damme was de aanleg van de Damse Vaart tussen 1810 en 1824. Het noordelijk gedeelte van de stad werd van het centrum afgesneden en de Korenmarkt en de vele herenhuizen erlangs verdwenen. De havenkom en de drie waterlopen Zwin, Reie en Lieve, die eeuwenlang in het centrum van de stad stroomden, worden gedempt en eventueel omgeleid. Enkele straten werden ook ingekort, onder meer de Kattestraat en de Burgstraat, of doorgetrokken, onder meer de Hoogstraat (heden Jacob van Maerlantstraat) en de Kerkstraat (noordwaarts tot de Romboutswervedijk, heden deel van de Dammesteeweg). De oude loop van het Zwin werd plaatselijk overbouwd.

Vanaf de bewaarde stadswallen heeft men een vrij uitzicht op de omgevende polders en tevens op de stadskern zelf. Langs deze grachten en wallen staan hier en daar opgaande bomenrijen, hoofdzakelijk cultuurpopulieren, die op deze locatie zeker niet oorspronkelijk zijn. Dergelijke beplantingen stroken ook niet met de uitgangsprincipes van een gebastioneerde vesting. Ze benadrukken evenwel zeer sterk de vestingstructuur en zijn vanuit de wijde omgeving goed zichtbaar in dit vlakke polderlandschap.

Een deel van de oude vestinggrachten zijn nu in beheer als natuureservaat waarbij men opeenvolgende stadia van verlandingsvegetaties tracht te bekomen (onder andere open water, rietkragen, drijftillen, moerasbos). De verhoogde stadswallen zijn grotendeels door grasland ingenomen waardoor vervaagde grachten en depressies goed herkenbaar blijven. Akkerlandgebruik wordt vermeden omdat grondbewerkingen (ploegen, frezen, ...) en erosievorming nefast zijn voor het behoud van de voormalige gebastioneerde vestingstructuren.

Daarnaast zijn er in het gebied vier kleine polderdorpen gelegen, namelijk Dudzele, Oostkerke, Hoeke en Lapscheure. De Sint-Kwintenskerk van Oostkerke en de Onze-Lieve-Vrouw-HemelvaartKerk van Damme hebben beide een afgeknotte toren. Men vermoedt dat dit geen onafgewerkt stadium is maar diende om er vuren aan te leggen als primitieve lichtbakens langs de (gekanaliseerde) vaargeul. Bij de Sint-Pietersbandenkerk van Dudzele is een opvallende ruïne bewaard van de vroegere Sint-Leonarduskerk met traptoren en aanzetten van een portaal, gordelboog en scheimuur.

De drie nederzettingen ten westen van de Damse Vaart (Dudzele, Oostkerke en Hoeke) hebben nog zeer gave bewoningskernen zonder veel storende nieuwbouw. De huidige nederzetting Lapscheure, ten oosten van de Damse Vaart, heeft een aparte ontwikkeling gekend door de verplaatsing van de oorspronkelijke bewoningskern. In de nabijheid van Damme, Hoeke en Oostkerke staat er telkens een windmolen, respectievelijk de 'Schellemolen', de 'Molen van Thooft' en de 'Hoekemolen'. In Oostkerke waren er oorspronkelijk zelfs twee, maar van de 'Oude Molen' of 'Molen Mengé' is enkel de romp bewaard gebleven.

Het ontstaan van nederzetting Dudzele als woonterp, en afgeleid van 'Dudazela', wordt in de 9de eeuw gesitueerd, mogelijk als Frankische stichting met bijhorende schaapsweiden. Sommige auteurs wijzen een driesnederzetting aan met typische driehoekige pleinstructuur rond de Sint-Leonardsstraat en de Amaat Vynckestraat. Het dorp kent in de middeleeuwen een grote bekendheid als bedevaartsoord van Sint-Leonardus die er zeker al circa 1060 wordt vereerd. Koolkerke ontstaat in de 12de eeuw als dochterparochie van Dudzele.

De dorpskom van Dudzele met Sint-Pietersbandenkerk en Romaanse torenruïne van de Sint-Leonarduskerk met omgevend kerkhof en gedenkkapel bestaat uit enkele typische dorpswoningen waaronder, een pastorie, een voormalige meisjesschool, een voormalige herberg, een smidse en een steegbeluik. De invalswegen worden gekenmerkt door aaneengesloten bebouwing bestaande uit burger- en arbeiderswoningen waarvan de oudste opklimmen tot de 17de eeuw.

De dorpskom van Oostkerke ligt op een verhoogde natuurlijke zandafzetting of op een kunstmatig opgeworpen woonterp en is mogelijks reeds in de 8ste eeuw ontstaan. De vroegste vermelding als 'Ostkerka', in een document van 1028, draagt vermoedelijk de betekenis van 'kerk ten oosten van Dudzele'. De kerk, die met haar massieve westtoren de omgeving domineert, ligt centraal in het dorp en vormt de kern waarrond het dorp zich ontwikkeld heeft. De bewoning van Oostkerke bestaat in hoofdzaak uit lage, witgeschilderde huizen die dicht tegen elkaar aangebouwd zijn. De meeste huizen zijn na de zware beschietingen in 1944 grotendeels heropgebouwd in historiserende stijl. De dorpskom heeft zijn landelijke karakter behouden.

Ten zuidwesten van de kerk bevindt zich het Kasteel van Oostkerke. De torens van kerk en kasteel bepalen de omgeving en symboliseren de kerkelijke en burgerlijke geschiedenis van Oostkerke. Het kasteeldomein van Oostkerke kreeg bij de heropbouw na de Tweede Wereldoorlog internationale uitstraling door de tuinontwerpen die de Nederlandse tuinarchitecte Mien Ruys. De architecturale kasteeltuin, met elementen in het ontwerp die verwijzen naar de vroegere opper- en neerhofstructuur, werd omzichtig ingepast in het omliggende polderlandschap.

Hoeke is ontstaan op de plaats waar de Krinkeldijk en de Bloedlozedijk of Brolozedijk samenkomen, en was in oorsprong een gehucht van Oostkerke. De eerste schriftelijke vermelding van Hoeke dateert van 1252. Door zijn ligging vlakbij het Zwin ontwikkelde Hoeke zich gedurende de middeleeuwen tot voorhaven van Brugge.

De huidige dorpskern langs de Oostkerkestraat en Sint-Jacobsstraat is een restant van het westelijke gedeelte van het middeleeuwse havenstadje en is door de eeuwen heen gereduceerd tot de in kern 13de-eeuwse Sint-Jacob-de-Meerdere-Kerk, waarrond zich een kleine woonkern bevindt, met onder meer een pastorie en een gemeenteschool. Van de lage dorpswoningen hebben sommigen een 18de-eeuwse kern. Het huidige uitzicht werd echter bepaald op het eind van de 19de en gedurende de 20ste eeuw.

Hoeke was ook een vertrekplaats voor de pelgrims uit het noorden die een tocht naar Santiago de Compostela maakten. In dit stadje kwamen ze aan per boot en vatten hun tocht aan. Via Lissewege en Brugge namen ze de 'Via Turonensis' als route naar het zuiden.

Lapscheure is een straatdorp dat zich vanaf de 17de eeuw heeft ontwikkeld langs de Hoogstraat en Vredestraat, waar in 1640 een nieuw bedehuis werd gebouwd. De oorspronkelijk dorpskern, reeds in 1019 vermeld als 'Lappescura' en ontstaan als dochterparochie van Oostkerke, is evenwel meer dan een kilometer noordoostwaarts gesitueerd, langs een vroegere kreektrand. Stormvloedten teisterden deze locatie onder meer in 1134, bij de vorming van het Zwin. Militaire inundaties, onder meer in 1583, zorgen opnieuw voor vernielingen, waarna de kerk en vermoedelijk ook het dorp niet volledig worden heropgebouwd. In 1639 wordt vervolgens beslist tot het stichten van een nieuwe nederzetting, in de meer centraal gelegen Sint-Jobpolder. Van de oorspronkelijke kerk nabij de huidige Zeedijk zijn archeologische resten bewaard.

De huidige Heilige Drievuldigheid en Heilige Christianuskerk van Lapscheure wordt gebouwd in 1652 en vormt nog steeds het centrum van de dorpskern. De bebouwing bevindt zich aan de oostkant van de Hoogstraat en bestaat uit 19de- en begin-20ste-eeuwse dorpswoningen, waartussen nieuwbouwwoningen. De voormalige 19de-eeuwse pastorie, de gemeenteschool en het vroegere gemeentehuis zijn in deze straat te vinden. De bebouwing in de Vredestraat sluit aan bij die van de Hoogstraat, maar bevat tevens enkele grote historische hoeven.

Waar het grondgebied van Lapscheure aan het Nederlandse Sluis grenst, zijn twee beschilderde ijzeren grenspalen op achtzijdige sokkel bewaard, met inscriptie van het jaartal 1843 tussen wapenschilden met Belgische en Nederlandse leeuw. Het betreffen gelijkaardige, genummerde grenspalen zoals elders langs deze landgrens tussen Knokke en Teuven (Voeren).

Buiten de nederzettingen bepalen alleenstaande grote hoeven, verspreid over het gebied, het landschapsbeeld (zie verder). Kleine groepen woningen zijn geconcentreerd rond oude herbergen, bij bruggen of knooppunten van wegen.

Hoeven

In het polderlandschap liggen verspreide hoeven, voornamelijk met een 18de- of 19de-eeuws uitzicht maar veelal met een oudere kern en soms bewaarde restanten van omwallingen. De meeste hoevesites zijn aangegeven op de 16de-eeuwse kaart van Pieter Pourbus, onder meer de Hoeve Bonem, die teruggaat op een 13de-eeuwse heerlijkheid, de Hoeve Blauwe Zaal, minstens bekend uit de 15de eeuw, of de Hoeve Schottenhof, minstens uit de vroege 17de eeuw.

De hoevebouw wordt gekenmerkt door losstaande, veelal witgekalkte bestanddelen onder pannen zadeldaken met woonstalhuis, soms voorzien van opkamer, al dan niet onder verhoogde nok. Hoeven zijn eerder zeldzaam op de uitgeveende gronden en op de nog steeds natte poelgronden. Een groot aantal belangrijke hoeven, al dan niet omwald, is terug te vinden op historische kaarten. De vruchtbare poldergronden zorgden voor specifieke bouwvormen, met name de grote bergschuren, zoals onder meer bij de Hoeve De Grootte Schuure.

Vanaf de tweede helft van de 20ste eeuw worden talrijke hoeven ingrijpend gerenoveerd en/of omgevormd tot woningen of tweede verblijven, soms met verlies aan authenticiteit.

Vestingwerken

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog tussen Spanje en de Verenigde Provinciën (1568-1648) loopt het front vast ter hoogte van de Zwinmonding en het Lapscheurse Gat. Tussen 1616-1620 wordt in Damme onder de heerschappij van aartshertogen Albrecht en Isabella en door Spaanse ingenieurs een gebastioneerde verdedigingsgordel aangelegd naar ontwerp van vestingbouwkundige Guillaume Flamaen. Dit is nog steeds één van de belangrijkste militaire architecturale verwezenlijkingen in de Zwinstreek en tot op vandaag goed zichtbaar in het landschap. De vesting bestaat uit een stervormige aarden omwalling met zeven, door courtines verbonden bastions, later voorzien van ravelijnen en twee grachten (hoofd- en buitengracht) met daarbinnen soldatenbarakken en magazijnen. Onder andere de forten Sint-Donaas, Sint-Job en Sint-Frederik zijn ooit gebouwd om de Zoute Vaart te beschermen tegen de Noordelijke Nederlanden. Aanvankelijk werd de westelijke oever van het Zwin tussen 1622-1623 als verdedigingslinie versterkt door graaf Paul-Bernard de Fontaine. Meerdere vestingwerken werden omstreeks 1632 verder verbonden door de Cantelmolinie, een doorlopende liniegracht met wallen, redans en oorspronkelijk ook enkele redoutes, vernoemd naar generaal Andrea de Cantelmo, die deze structuur in 1640 reeds herstelde en verzwaaarde. Het Oud Fort Sint-Donaas is tevens een tijdlang als overslaghaven gebruikt, toen de Zwingel was verzand waardoor grotere schepen niet meer tot in Damme, laat staan tot Brugge konden varen. Op en rond de sites van het Fort Bekaf en het Fort Sint-Donaas is later klei ontgonnen in functie van baksteenproductie.

Tijdens de Spaanse Successieoorlog (1702-1713) is Damme nog verder versterkt. De stadswallen zijn toen uitgebreid met een hoornwerk in de richting van de grens met de Noordelijke Nederlanden (Sluis) naar ontwerp van de Franse vestingbouwkundige Sébastien Le Prestre de Vauban. Enkele vooruitgeschoven verdedigingswerken worden gebouwd waaronder de redoute Verbrande Fort aan de kruising van de Romboutswervedijk met de Versevaardijk en het Fort van Damme op de linkeroever van de gekanaliseerde Reie, op 1,3 kilometer vóór de stad. Andere, reeds bestaande forten, werden hersteld en eventueel nog verder versterkt, zoals het Fort Sint-Donaas, dat omstreeks 1704 werd uitgebreid met extra redoutes en een hoornwerk met zogeheten zwaluwstaart, naar ontwerp van de Hollandse vestingbouwkundige Menno Van Coehoorn. Ook het Fort van Beieren is in die periode aangelegd, maar het werd nooit belegerd en heeft dus eigenlijk nooit dienst gedaan. In de omgeving werden nog enkele kleinere fortjes en verdedigingspunten aangelegd, maar de meeste zijn sterk genivelleerd waardoor ze minder herkenbaar zijn in het landschap. In de loop van de 18de eeuw werd het Fort van Beieren deels geïntegreerd de uitgebreide aanleg van het kasteeldomein 'Ter Stappen' of 'van Stappens'; de vestingstructuur zelf bleef grotendeels bewaard en werd toen en ook later nog in de 19de eeuw aangevuld met aanleg van paden, brugjes, bos, parkbomen enzovoort. Het kasteel zelf is in de jaren 1950 afgebroken. Onder meer een toegangshek, een moestuinmuur

en restanten van een ijskelder zijn wel deels bewaard gebleven.

Tenslotte zijn talrijke vestingwerken of delen van fortificaties in de laatste tientallen jaren geheel of gedeeltelijk hersteld, zoals het hoornwerk van het Fort Sint-Donaas, met een deel van de Cantelmolinie, een bastion van het Fort van Beieren en een segment van de stadsvest met bastion rond de Stad Damme.

- Heraldische kaart van het Brugse Vrije door Pieter Pourbus, 1571, gekopieerd door Pieter Claeissens jr. 1601, facsimile-uitgave, Universitaire Pers, Leuven, 60.
- Ferrariskaart 1771-1778: Carte de cabinet des Pays-Bas autrichiens levée à l'initiative du comte de Ferraris, 1771-1778, schaal 1:11.520, originelen in de Koninklijke Bibliotheek, Kaarten en plans, Ms. IV 5.627.
- Grenskaart 1843: Carte de la frontière annexée à la Convention de limites entre les Pays - Bas et la Belgique conclue à Maastricht le 8 aout 1843, schaal 1:10.000, originelen berusten bij het Nationaal Archief Den Haag, Topografische Dienst en Rechtsvoorgangers: Kaartenarchief, nummer toegang 4.TOPO, inventarisnummer 3.2.1 (sectie 1), 3.2.2 (sectie 2), 3.2.3 (sectie 3)
- Gereduceerd kadaster 1845-1855: Gereduceerde kadasterplan gemeente, door het Krijgsdepot, schaal 1:20.000, originelen bij het Nationaal Geografisch Instituut.
- Popp 1842-1879: Atlas cadastral de la Belgique, publié avec l'autorisation de Monsieur le Ministre des Finances, schaal 1:1250, 1:2500, 1:5000, 1:7500, originelen in Koninklijke Bibliotheek, Kaarten en plans, 0381.
- Atlas van de Buurtwegen 1843-1845: Atlas van de Buurtwegen, opgesteld naar aanleiding van de wet op de buurtwegen van 10 april 1841, schaal 1:2.500 (overzichtsplannen schaal 1:10.000), originelen in de resp. provincies of gemeenten.
- Vandermaelen 1846-1854: Carte topographique de la Belgique à l'échelle de 1 à 20.000 en 250 feuilles, dressée sous la direction de Ph. Vander Maelen, fondateur de l'Etablissement géographique de Bruxelles, schaal 1:20.000, originelen in de Koninklijke Bibliotheek van België, Kaarten en Plans, VDM II B.
- Topokaart 1860-1873: Topografische kaart van België, eerste basiskaart, terreinopnames 1860-1873, uitgegeven door het Krijgsdepot tussen 1865-1880, schaal 1:20.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.
- Topokaart 1879-1890: Topografische kaart van België, eerste basiskaart, eerste uitgave: 1ste herziening 1879-1890, schaal 1:20.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.
- Topokaart 1890-1902: Topografische kaart van België, eerste basiskaart, eerste uitgave: 2de herziening 1890-1902, schaal 1:20.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.
- Topokaart 1903-1912: Topografische kaart van België, eerste basiskaart, eerste uitgave: 3de herziening 1903-1912, schaal 1:20.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.
- Topokaart 1928-1950: Topografische kaart van België, eerste basiskaart, tweede uitgave, terreinopnames 1928-1950, schaal 1:20.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.
- Topokaart 1949-1970: Topografische kaart van België, tweede basiskaart, eerste uitgave, terreinopnames 1949-1969, schaal 1:25.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.
- Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw 1950-1970: Topografische kaarten, opname 1950 – 1970, schaal 1:5.000, originelen in Vlaamse overheid, Departement MOW, Algemene Technische Ondersteuning.
- Topokaart 1970-1989: Topografische kaart van België, tweede basiskaart, tweede uitgave, terreinopnames 1970-1989, schaal 1:25.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.
- DTM 2013-2015: Informatie Vlaanderen, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM, raster, 1 m, afgeleid van LiDAR-hoogtegegevens, 2013-2015.
- ANDRIES A. e.a., 2008: *De Lieve: tsoenste juweel dat de stede heeft*, Wondelgem, Tijdelijke Vereniging de Gentsche Lieve, 216.
- ANTROP M., VAN EETVELDE V., JANSSENS J., MARTENS I. & VAN DAMME S. 2002: *Traditionele landschappen van het Vlaamse gewest*, onuitgegeven rapport, Universiteit Gent, Vakgroep Geografie, Gent.
- BOSSU J., 1996: Fortificaties in de Zwinstreek en het Brugse Vrije tussen 1579 en 1839 in de klassieke cartografie: 1. De Tachtigjarige Oorlog van de Unie van Utrecht (1589) tot het Twaalfjarige Bestand (1621), *Vesting: tijdschrift van de Simon Stevin-Stichting*, 1, 9-21.
- BOSSU J., 1996: Fortificaties in de Zwinstreek en het Brugse Vrije tussen 1579 en 1839 in de klassieke cartografie: 2. De Tachtigjarige Oorlog van het Twaalfjarige Bestand (1621 tot aan de Vrede van Munster (1648)), *Vesting: tijdschrift van de Simon Stevin-Stichting*, 2, 2-24.
- BOSSU J., 1996: Fortificaties in de Zwinstreek en het Brugse Vrije tussen 1579 en 1839 in de klassieke cartografie: 3. Van de Vrede van Munster (1648) tot het Verdrag van de Vierentwintig Artikelen (1839), *Vesting: tijdschrift van de Simon Stevin-Stichting*, 3, 3-13.
- CAFMEYER M., S.D.: De Wateringen Zuid- en Noord-over-de-Lieve op het einde van de 15e eeuw, *Huldeboek Jos De Smet*, 97-119.
- DEBONNE V. & DREESEN R. 2015: Stenen immigranten in de Zwinstreek. Natuursteen in de Onze-Lieve-Vrouwhemelvaartkerk in Damme, *Relicta. Archeologie, Monumenten- en Landschapsonderzoek in Vlaanderen*, 12, 149-180.
- DEVENTER W., LAMBRECHTS J., LOOSVELDT K., MENTENS J. 2010: *Ankerplaats 'Damse Vaart met omgevende polders, Fort van Beieren en krekens van Lapscheure'*. *Geactualiseerde Landschapssatlas, A30064-A30018-A3005*, Agentschap Onroerend Erfgoed, Brussel, 35.
- DE KEYSER R. 1975: De Meerminneput te Oostkerke, *Rond de Poldertorens*, 1, 37-40.
- DE KEYSER R. 1995: De sluis op het Zwin of Zoute Vaart, *Rond de Poldertorens*, 4, 119.
- DE KEYSER R. 1997: De Siphons te Oostkerke, *Rond de Poldertorens*, 3, 85-93.
- DE SMET M., 1978: Afwateringsproblemen ten Oosten van Brugge van 1100 tot 1850, *Rond de Poldertorens*, 101-127.
- ERVYNCK A. e.a., 1999: *Human occupation because of a regression, or the cause of a transgression*, Oudenburg.

- GELAUDE F. 2017: Het tracé en de rabotten van de Lieve, *Monumenten & Landschappen*, 36-1, 4-21.
- HILLEWAERT B. 1984: *Archeologische Inventaris Vlaanderen*. Band II: Oostkerke-bij-Brugge, Gent.
- HILLEWAERT B. 1985: Verdwenen bewoning te Michem, *Liber Amicorum René De Keyser*, 109-122.
- HILLEWAERT B. 1986: La petite ville de Monnikerede: analyse du relief et étude microtopographique, *Scholae Archeologicae*, 4, 5-48.
- HILLEWAERT B., HOLLEVOET Y. en RYCKAERT M. 2011: *Op het raakvlak van twee landschappen, de vroegste geschiedenis van Brugge*, Brugge, 176.
- HUTSEBAUT J. en VERMEERSCH T. 2015: *De Damse Vaart*, Provincie West-Vlaanderen, Brugge, 176.
- MOSTAERT F. 2000: Geografische situering en ontwikkeling van de Vlaamse kuststreek, in DE MEULEMEESTER J. (red.), *Met zicht op Zee*, overdruk Vlaanderen, 49-3.
- S.N. 2000: *Kust en polder, landschapseducatie in de Zwinstreek*, werkboek, Provincie West-Vlaanderen.
- OPDEDRINCK J. 1936: De oude kapellen van Damme, *Biekorf*, 42, 241-247.
- SIMONS V. (red.) 2023: *Landschapsbiografie van de Zwinstreek*, MUST Stedebouw in opdracht van Provincie West-Vlaanderen, 158.
- OPSTAELE B. (red.) 2015: *Beheerplan Fort van Beieren*, Bureau Greenspot & Fris in het Landschap, Provincie West-Vlaanderen, 111.
- OPSTAELE B. en EMMERY R. 2016: *Beheerplan Blauwe Sluis en omgeving te Lapscheure (Damme)*, Greenspot vof & Archivolt, Oostkustpolder, 130.
- STROBBE M. 1983: Het landschap van de Zwinstreek, *Monumenten & Landschappen*, 2-3, 8-23.
- TERMOTE J. & ZWAENEPOEL A. 2004: *Forten en verdedigingswerken in het Oost- en West-Vlaamse Krekengebied. Inventarisatie, beschrijving, beheersituatie, visieontwikkeling*, Westtoer, studie in opdracht van de Provincies Oost- en West-Vlaanderen.
- TERRY C. 2014: Als de abundantie vrime wateren afcomen. De doorsnede van de Lievebermen tussen Leestjes en Moerkerkebrug tijdens de overstroming van 1730, *Erfgoedblad Damme*, 13-3, 76
- TERRY C. 2015: De Lievebermen in Damme, getuigen van de grootschalige onteigening voor het Lievekanaal in de 13de eeuw, *Monumenten & Landschappen*, 34-6, 18-29.
- TERRY C. 2016: De Lievebermen in Moerkerke en Damme, unieke getuigen van de brede dijken voor de Gentsche Leye uit 1262, *Rond de Poldertorens*, 4.
- TRACHET J. en DE CLERCQ W. 2014: Het Zwinproject: Middeleeuws Brugge en zijn voorhavens: een landschapsarcheologische bijdrage tot het Zwindebat, *Archaeologica Mediaevalis*, 37, 113-116.
- TRACHET J. (red.) 2015: Turning back the tide: The Zwin debate in perspective. A historio-graphical review of the medieval port system northeast of Bruges, *Revue du Nord*, 97-413, 305-321.
- TRACHET J. (red.) 2016: Het tij gekeerd: Het Zwindebat in perspectief, *De Grote Rede: Nieuws over onze Kust en Zee*, 42, 5-11.
- TRACHET J. 2017: Verlande voorhavens, verdwenen middeleeuwse havensites in de Zwinstreek, *Monumenten & Landschappen*, 36-5, 6-25.
- TYS D. 2001: De verwerping van het zgn. Duinkerke-transgressiemodel en nieuwe inzichten in de vroegste bedijking van de kustvlakte, in HUYE E. & VANDERMAESEN M. (red.), *Polders en wateringen*, Brussel, 17-53.
- VAN HECKE E., ANTROP M., SCHMITZ S., SEVENANT M., VAN EETVELDE V. 2009: *Landschappen, platteland en landbouw, Atlas van België* in opdracht van het Federale Wetenschapsbeleid en van de Commissie voor de Nationale Atlas, Gent.
- VERHULST A. 1995: *Landbouw in Middeleeuws Vlaanderen*, Gemeentekrediet.
- VERMEERSCH V. (red.) 1982: *Brugge en de zee: van Bryggia tot Zeebrugge*, Antwerpen, 335.
- ZWAENEPOEL A. 2002: *Populieren in traditionele landschappen: te mijden exoten of landschappelijk waardevolle bomen? Case-study in het Beverhoutsveld (Oostkamp, Beernem), in de Assebroekse meersen (Assebroek, Oostkamp) en langs de Damse Vaart (Brugge, Damme)*.

Dit gebied bevindt zich in de kustpolders ten noordoosten van Brugge, aan weerszijden van de Damse Vaart en grenst aan de 'Polders van Dudzele'. Het omvat het typische landschap van de Zwinpolders, gekenmerkt door vlakke open tot halfopen agrarische gebieden doorsneden door dijken en kanalen, die in vele gevallen geaccentueerd worden door bomerijen.

Fysische geografie

De laatste ijstijd eindigde zo'n 11.000 jaar geleden. De laatste fase van deze ijstijd, het weichseliaan, werd gekenmerkt door een extreem koud klimaat. Doordat enorme hoeveelheden water in de ijskappen gevangen zaten, werd deze periode gekenmerkt door een grote droogte. De zeespiegel was dermate gedaald dat delen van het Kanaal en de Noordzee herschappen waren in een grote zandvlakte. Het einde van de ijstijd betekende een geleidelijke opwarming van onze streken en luidde een nieuw geologisch tijdperk in dat tot vandaag de dag duurt, het holoceen. Algemeen deed er zich een zeespiegelstijging voor die belangrijke veranderingen (geleidelijke vernatting) teweeg bracht in de kustgebieden. Onder invloed van die zeespiegelstijging evolueerde de natte en laaggelegen (zandige) kustvlakte tot een dicht moerasbos, dat geleidelijk aan veranderde in een veenmoeras. Dit resulteerde na verloop van tijd in een vaak metersdik veenpakket in de bodem, een opeenstapeling van niet-afgebroken plantenmateriaal. De mariene invloed reikte aanvankelijk nog niet tot de huidige kustpolders, omdat de kustlijn zich nog te ver van de huidige bevond. De zeespiegel bleef echter voortdurend en geleidelijk aan stijgen, waardoor de druk op het binnenland toenam. In de loop van het laatste millennium vóór Christus drong de zee via getijdengeulen binnen in het veenmoeras. Dit veroorzaakte een domino-effect aan gevolgen. Zo kwam de veengroei abrupt ten einde door het plotse binnendringen van zout water en hadden de getijdengeulen een drainerend effect, wat een inklinking van het veenmoeras veroorzaakte. Hierdoor kon de zee nog meer binnendringen in het verlaagde binnenland, met meer en breder vertakte getijdegeulen. Na enkele eeuwen was de kustvlakte veranderd in een instabiel slikken- en schorrenlandschap, waarvan grote delen

periodiek onder water kwamen te staan.

Cultuurhistorie

Toch was het slikken- en schorrenlandschap minder ontoegankelijk dan lange tijd werd aangenomen. In navolging van archeologische waarnemingen in onze buurlanden werden de afgelopen jaren ook in Vlaanderen op verschillende plaatsen sporen aangesneden die dateren uit de ijzertijd en de Romeinse tijd. Hieruit blijkt dat de mens deze kustvlakte bewoonde en economisch exploiteerde (ontginning van veen, zout, graasweide en verbinding met zee) en dat ze toen reeds dijken bouwden om hun woonsten te verdedigen tegen overstroming. In Oostkerke bijvoorbeeld werden op verschillende plaatsen Romeinse sporen aangetroffen bij archeologische prospectie. In de Laat-Romeinse tijd (4de-5de eeuw) lijkt de mariene invloed dermate te zijn toegenomen dat de kustvlakte zo goed als ontoegankelijk werd voor structurele bewoning. Sommige vorsers menen dat er een verband is tussen deze toename van de getijdenwerking en een intensieve Romeinse veenexploitatie, die de verlaging van het landschap in de hand werkte, maar hierover zijn nog weinig data voorhanden. Door de getijdenwerking werd niet alleen periodiek zout water aangevoerd, maar eveneens grote hoeveelheden kleiige en zandige sedimenten. Hierdoor werden de veenlagen en oude bewoningssites bedekt met een pakket van enkele meters dik. Dit impliceerde echter ook dat het schorregebied geleidelijk aan voldoende hoog opslibde en toegankelijk werd. Zo blijkt uit archeologische opgravingen dat grote delen van de kustvlakte reeds vanaf de 8ste eeuw bewoond waren en dat tal van grote getijdengeulen op dat moment reeds zo goed als volledig dichtgeslibd waren. De middeleeuwse ontginning van de kustvlakte ging dan ook aanvankelijk niet gepaard met actieve inpoldering, maar wel met het in gebruik nemen van natuurlijk opgeslibd gebied. Wel werden her en der kleine en veelal defensieve dijkes opgeworpen, die de woonst moesten vrijwaren van watersnood. Andere woningen of boerderijen werden op lichte verhevenheden opgeworpen. Zowel in Oostkerke als Lapscheure zijn tientallen archeologische sites gekend waar zich vanaf de 10de eeuw bewoning ontwikkelde, veelal onder de vorm van geïsoleerde boerderijen of kleine gehuchtjes, die in sommige gevallen uitgroeiden tot dorpskernen (Oostkerke, de oude kern van Lapscheure). De kustvlakte was in de middeleeuwen echter nog niet volledig afgesloten van de zee. Een aantal getijdengeulen bleven tot ver in de middeleeuwen actief en onderhevig aan getijdenwerking, zoals de grote zeeboezem tussen Knokke en Cadzand (Sincfal of Zwin) met geulen en tussenliggende eilandjes. Men kan aannemen dat de mens deze geulen moedwillig in stand hield, in functie van onder meer de afvoer van water en vaargeul naar zee. Dit bleek evenwel niet steeds even veilig. Zo kende de Sincfal in de 11de en 12de eeuw een reeks serieuze stormvloed die resulteerden in ernstige overstromingen en een grote uitbreiding van de geul tot nabij Damme, die later 'Zwin' genoemd werd. Deze landwaartse uitbreiding van de geul maakte echter het ontstaan en de ontwikkeling van handelsplaatsen als Damme en Monnikerede mogelijk.

Damme ontstond in de tweede helft van de 12de eeuw, aan de dam die het 'Zwin' begrenste. De geul waarin het 'Zwin' aangelegd werd, is ontstaan door enkele stormvloed uit de 12de eeuw die ook overstromingen in de nabijge polders veroorzaakt hebben. Bodemkundig en archivalisch onderzoek tonen aan dat de ligging van de afsluitdijk van het 'Zwin' samenvalt met het tracé van de huidige Kerkstraat. In de dam werd een grote zeesluis of spui gebouwd, de 'Speie', die vanuit het Zwin toegang geeft tot de Reie (verbinding tussen Damme en Brugge) en de aanlegkade. Zo ontstaat Damme op de samenkomst van de Reie en het Zwin als voorhaven van Brugge. Damme ontwikkelt zich zeer snel tot de belangrijkste havenstad van het graafschap Vlaanderen en als belangrijk centrum van handel en nijverheid.

Om het overstromingsgevaar te beperken werden er vanaf de 12de eeuw heel wat dijken opgeworpen of verstevigd. We onderscheiden twee grote types: defensieve dijken die het land moesten beschermen tegen overstromingen en moesten vermijden dat er nog zout/zilt water binnenstroomde, en offensieve dijken waarbij een deel ingepolderd werd dat tevoren regelmatig onder water kwam in gevolge getijdenwerking in de geulen.

Om de noordelijk gelegen gronden tussen Damme, Oostkerke en Hoeke te beschermen tegen de zee werden langs de Zwingeel verschillende grote dijken opgeworpen, zoals de Krinkeldijk en Romboutswervedijk. De Krinkeldijk vormt met het eindpunt van de Bloedlozedijk een scherpe hoek, wat de plaatsnaam Hoeke verklaart. Ook de polders ten zuiden van Damme dienden beveiligd te worden tegen het overstromingsgevaar. De Branddijk (huidige straatnamen: Bonemstraat - Branddijk - Masschersheule - Damweg) werd vermoedelijk in het laatste kwart van de 12de eeuw aangelegd als defensieve dijk zodat het gebied ten zuiden ervan geen invloed meer ondervond van de getijdenwerking vanuit de Zwingeel en beveiligd werd tegen overstromingen. Gedurende de 13de eeuw werd dan de Zuiddijk aangelegd en nog later de Oude Sluissedijk die beschouwd wordt als een offensieve dijk (actieve inpoldering). De dijken vormden vaak de grenzen van watering (voorlopers van huidige polderbesturen): ten noorden van de Zuiddijk de 'Wateringe Stampershoek', ten zuiden de 'Wateringe Noord-over-de-Lieve'.

De straat 'Hulsterlo' staat haaks op voorgaande dijken en is eigenlijk een oudere landschapsstructuur; hij zou teruggaan op één van de oudst schaapswegen/driftwegen, genaamd van de polders (eerste vermelding 1268) waarlangs het vee vanuit het binnenland (zandstreek) naar de polders gedreven werd en die ook dienst deden als eerste ontginningswegen voor de ingebruikname van de polders, op initiatief van Gentse Sint-Pietersabdij. Ter hoogte van de Antwerpse heerweg (deelgemeente Sijsele, Damme) startte hij en liep door tot in Oostkerke, onder de naam 'Spegelsweg'.

Het gebied van de Branddijk-Zuiddijk-Oude Sluissedijk wordt ook gekenmerkt door typische langgerekte percelering, dwars op de dijk parallel met de straat Hulsterlo, diverse hoeven die langs de Zuiddijk ingeplant zijn en die teruggaan op oude sites die herkenbaar zijn op oude kaartdocumenten (onder andere Pourbuskaart). Het getuigt in ieder geval van een vrij systematische ontginning van het gebied, wellicht ook op initiatief van de Sint-Pietersabdij.

Het kanaal van het Oude Zwin, aan de westelijke grens van het gebied (huidige ligging Koolkerksesteenweg), werd in de 12de eeuw gegraven om Brugge met de zee te verbinden. Hierdoor werd Brugge over Koolkerke en Oostkerke verbonden met de sluis 'ter Monnikerede', gelegen nabij het gelijknamige stadje. Vanaf 1251 start de stad Gent met de aanleg van de zogenaamde 'Ghendtsche

Leye' of de Lieve, waardoor een betere en efficiëntere verbinding met de zee kan worden gerealiseerd. Gent kende immers een enorme opgang als handels- en nijverheidsstad, maar ontbrak een goede verbinding naar zee (zonder veel tolrechten). Het oorspronkelijk goedgekeurde tracé uit 1251 (door gravin Margaretha van Constantinopel) loopt vanaf Gent naar Aardenburg en dan in de uitgediepte loop van de Ede naar Sluis. In 1262 - tijdens de aanleg van de Lieve - werd er beslist om (ook) een verbinding te maken met het Zwin, over Moerkerke. Gedurende de middeleeuwen mondde de Lieve ten noorden van de stad Damme uit in het Zwin via een sluis met twee spuien: de 'Noordsche Speye' (die uitgaaf op het Zwin zelf) en de 'Gentsche Speye' iets stroomopwaarts ervan. Het tussenliggende stukje werd de 'Gentsche Zoute' genoemd. Damme wordt dus, naast voorhaven van Brugge, tevens voorhaven van Gent en kreeg door het Lievekanaal ook een goede verbinding voor binnenschepen naar de Schelde en de Leie.

Pas in de 17de eeuw, wanneer de vestingswallen rond Damme aangelegd worden, wordt de Lieve binnen de stadswallen geleid tussen twee hoge muren. In die periode wordt ook het kanaal Gent-Brugge gegraven en verliest de Lieve haar economische waarde als verbinding van Gent naar zee. Door de verzanding van het Zwin was dit trouwens ook al op zijn terugweg. Vanaf 1660 werd ze rond de stad geleid in de buitenste gracht en werden de hoge muren van de vroegere doorgang gebruikt als grondvesten voor een kazemat op de stadswallen (zogenaamde kazemat van de Lieve).

De aanleg van de Lieve zorgde wel voor een groot probleem voor afwatering van de polders omdat ze alle polderwaterlopen dwars doorsneed en dus de afvoer van water (afkomstig uit polders en binnenland) naar zee verhinderde; bovendien was er vastgelegd dat lozing van die waterlopen in de Lieve niet toegelaten was om het waterpeil te beheersen voor de scheepvaart. Pas in de 14de eeuw werd er een akkoord bereikt om het water van waterlopen ten zuiden van de Lieve via een duiker eronder te leiden. In de Konduitput of 'Conduutput', gelegen naast de brug over het Zuidover-de-Lievegeleed, werd daarom het water verzameld van de polders ten zuiden van de Gentse Lieve en de beken uit het binnenland en vervolgens onder het Lievekanaal geleid. Dit gebeurde met een zuiger die onder de Lieve doorliep. Toen de Lieve omstreeks 1872 opgevuld werd, werd het zuigersysteem uitgebroken. In die optiek vormde de Konduitput dus een zeer belangrijk punt voor de waterbeheersing van de polders tussen Damme en Brugge, waar het water verzameld werd en via het 'Zuid-over-de-Lievegeleed' naar zee kon afgevoerd worden.

Van het einde van de 12de eeuw tot begin 14de eeuw werd het gebied ten zuiden van de Krinkeldijk-Romboutswervedijk (ten oosten van Damme) gradueel ingepolderd ('Nieuwland'). Vanuit de perifere zones schoof men steeds verder op naar de Zwingel toe, waardoor de Zwingel steeds smaller werd. In tegenstelling tot de meer defensieve - zeeverende - functie in de vorige eeuw, worden grote polders ingedijkt met het oog op landwinning. Bij verkaveling en ontginning van de gronden worden vele (doorgaans omwalde) hoeven gebouwd en nieuwe leengoederen gesticht, onder meer het 'Hof Bonem'.

De verzanding van de Zwingel was een serieuze tegenvaller voor de economische activiteit in Damme, gezien de cruciale rol van de Zwingel voor de scheepvaart. Bovendien ontstonden er geleidelijk andere stadjes stroomafwaarts langs de oevers van het Zwin, onder meer Hoeke (circa 1250), Monnikerede (circa 1280) en Sluis. Vanaf de 14de tot de 16de eeuw kent Damme een sterke achteruitgang en teloorgang als zeehaven. Het stadsplan van Jacob van Deventer (1550-1565) toont een vervallen stad binnen de middeleeuwse omwalling; veel ruimte binnen de vestingen is niet meer bewoond. Het eertijds welvarende stadje Monnikerede wordt in de loop van de 16de eeuw verlaten en is vandaag niet meer herkenbaar en quasi volledig verdwenen; enkel archeologische restanten blijven over.

Vanaf het midden van de 16de eeuw hoopt Brugge opnieuw de verzandingproblemen op te lossen met het delven van een nieuw kanaal tussen Damme en Sluis in de periode 1548-1564, met name de 'Verse Vaart' of 'Soete Vaart' ten westen van het Zwin. Wegens de enorme verzanding en de te grote lasten op de voorbijgaande schepen, besluit Brugge reeds in 1564-1566 de nieuwe Verse Vaart af te dammen bij 'Bekaf' (confer Oostkerke, Bekofstraat). Men graaft het Oude Zwin weer uit, vanwaar een gekanaliseerd Leugenzwin terug aansluiting geeft op de Verse Vaart te Monnikerede, die richting Damme wordt afgesloten (zogenaamde 'Verloren Einde'; zie onder andere kaart de Ferraris). Daardoor heeft Damme geen rechtstreekse verbinding meer met de zee of men moet langs Brugge om varen. De verbinding van Brugge met Sluis, via Verse Vaart en Oude Zwin, is duidelijk af te lezen uit de kaart van Pieter Pourbus (1561-1571). Deze kaart toont ook heel wat oude hoeven, windmolens en dijken.

De Tachtigjarige oorlog, die in 1568 uitbrak tussen de Noordelijke Nederlanden en Spanje, heeft een grote invloed gehad op het Zwinlandschap. De Zwinstreek vormde de grensregio waarin tal van oorlogen/grensconflicten plaatsvonden. Daarbij werden vaak zones om strategische redenen onder water gezet. De Noord-Nederlandse troepen staken in Sluis enkele dijken door en het instromende zeewater schuurde een diepe kreek uit die nu nog gekend is als het Lapscheurse Gat. Oud Lapscheure - dat kan gelokaliseerd worden ter hoogte van de oostelijke grens van de Zeedijk (aan Spermaliepolder) - werd bij deze overstromingen volledig van de kaart geveegd. Enkel de (deels opgegraven) ruïnes van de romaanse kerk zijn op vandaag te herkennen. Men veronderstelt dat de archeologische resten van het dorp rond de kerk te vinden zijn.

Lapscheure werd nadien opnieuw gesticht, ongeveer 2 kilometer verder naar het zuidwesten. Een groot gebied werd in de 17de-18de eeuw opnieuw ingepolderd. De Zeedijk en Groenendijk zijn inpolderingsdijken uit deze periode en hebben een zeer rechtlijnig tracé. De Sint-Pietersdijk daarentegen werd aangelegd in de middeleeuwen en heeft een veel minder rechtlijnig patroon, waarin af en toe bochten en kronkels zitten; hij is in ieder geval herkenbaar op de Pourbuskaart die de toestand toont in de 16de eeuw.

De Spanjaarden legden versterkingen aan vanaf het Fort Sint-Pol (huidige Zoutelaan te Knokke) tot aan het Fort Sint-Donaas (nabij huidige Damse vaart). De verbinding werd gevormd door de Linie van Cantelmo. In 1616-1620 werd Damme omgebouwd tot garnizoensstad en omgeven door een stervormige vesting. Damme wordt een stevig bolwerk met een permanente bezetting van wisselende nationaliteiten. Het gebouwenbestand van de stad neemt sterk af in deze periode en er is geen activiteit meer te zien aan de havenkom. Damme bleef van militaire betekenis tot omstreeks 1760. Ook na het einde van de Tachtigjarige Oorlog (1648) gaat de Zwinstreek nog tientallen jaren gebukt onder de last van oorlogen, onder meer tijdens de bezetting door de Hollanders in 1663. De handel en scheepvaart gaan bijna helemaal teniet. Tijdens de Spaanse Successieoorlog (1702-1713) wordt Damme nog verder

versterkt. De stadswallen worden uitgebreid met een hoornwerk in de richting van de grens met de Noordelijke Nederlanden (Sluis). Enkele vooruitgeschoven forten worden gebouwd, waaronder het 'Verbrande Fort' aan de kruising van de Romboutswervedijk met de Versevaartdijk (confer Oostkerke) en het Fort van Damme op de linkeroever van de Reie op 1,3 kilometer vóór de stad. In dezelfde periode wordt ook het Fort van Beieren aangelegd voor de verdediging van de stad Brugge.

De kaart van de Ferraris toont ons een beeld van het landschap omstreeks 1770-1778. De toenmalige landschapsstructuren en -patronen vertonen opvallend sterke gelijkenissen met de huidige, zowel voor wat betreft bodemgebruik, ligging van dijken en waterlopen als nederzettingenpatroon. Vooral inzake het bodemgebruik zijn de wijzigingen beperkt in vergelijking met vele andere Vlaamse regio's: de ligging van akkers (drogere kreekruigten) en grasland (nattere gronden) sluit vandaag opvallend sterk aan bij het patroon van eind 18de eeuw. De Oostenrijkse kabinetskaart geeft voorts aan dat er destijds wel meer boomgaarden (nabij de dorpen) en bomenrijen waren. Het landschap was destijds meer gesloten, ook al waren de grote kanalen met beeldbepalende bomenrijen langs de bermen er nog niet. Perceelsrandbegroeiingen bestonden ten tijde van de Ferraris vermoedelijk wel meer uit lagere beplantingen zoals hagen, houtkanten en knotbomenrijen. De forten en redoutes van de Spaanse successieoorlogen zijn op de kaart van de Ferraris duidelijk weergegeven, hetgeen zeer waardevolle informatie oplevert aangezien deze militaire bouwwerken nadien sterk vervaagden.

Tussen 1810 en 1824 werd een kanaal uitgraven om Noord-Frankrijk via Brugge te verbinden met Sluis en de Westerschelde. Dit kanaal kennen we onder de naam van Napoleonkanaal of Damse vaart. Bij het graven trachtte men zoveel mogelijk bestaande waterwegen te integreren. Tussen Damme en Sluis was dit de oude bedding van het Zwin. Het werd dwars door Damme getrokken, waardoor een marktplein en veel huizen verloren gingen.

Het Leopoldkanaal werd tussen 1843 en 1854 gegraven in functie van de afwatering van poldergebieden. Bij de Belgische onafhankelijkheid kwam de bestaande afwatering van een groot deel van de polders immers in het gedrang, omdat de Nederlanders de beken die naar Zeeuws-Vlaanderen afwaterden, afsloten (bijvoorbeeld: Lievegeleed waarop de Blauwe Sluis staat).

Het Schipdonkkanaal of het afleidingskanaal van de Leie werd gegraven tussen 1846 en 1860, tussen de Leie in Deinze en Heist aan zee, waar het in de Noordzee uitmondt. Het kanaal moest het vervuilde water van de Leie uit Gent wegleiden. Tevens kon men hierdoor het waterniveau van de Leie beter regelen in de strijd tegen overstromingen. Ook de functie als bijkomende waterweg was handig meegenomen.

Om de scheepvaart op de Damse Vaart niet te hinderen wordt het water er onderdoor geleid door middel van hevels of 'sifons'. Oorspronkelijk sifoneerde het Schipdonkkanaal en Leopoldkanaal onder de Damse Vaart. In 1940 worden de sifons te Oostkerke door Franse genietroepen opgeblazen, waarna dit knooppunt zo werd heraangelegd dat de Damse Vaart sifoneert onder de beide andere kanalen. Scheepvaart van Brugge naar Sluis was van toen ook niet meer mogelijk.

Met de onafhankelijkheid van België werd de staatsgrens met Nederland tussen 1831 en 1839 vastgelegd. De grens werd met sierlijke gietijzeren palen gemarkeerd. Na de onafhankelijkheid wilde men het overvloedige polderwater via eigen kanalen naar zee afvoeren. Ten behoeve van de afwatering vanuit Sint-Michiels, Sint-Kruis en Assebroek (Brugge) in 1841-1848 werd het Zuidervaartje in een gracht omheen de stad en de rechterflank van het nog bestaande hoornwerk gegraven.

De steenbakkerijnijverheid had in de 20ste eeuw een grote impact op het landschap ten westen van de N49. In 1906 werden de activiteiten opgestart, waarbij in eerste instantie de putten tussen Hoeke en Lapscheure ontstonden. De uitgravingen nabij het Oud fort Sint-Donaas gebeurden pas later, op het einde van de jaren 1970. In 1983 werd de kleiwinning stopgezet, waarna de kleiputten verder verboden.

Echt oorlogsgeweld is er tijdens de Eerste Wereldoorlog niet geweest in de omgeving van Damme, maar de aanwezigheid van de bezettingstroepen was overduidelijk. De zogenaamde Hollandstellung bestond uit een draadversperring met een netwerk van bunkers. In de Spermaliepolder en aan de Zeedijk vinden we nog clusters van deze bunkers terug.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog verdween de bootverbinding met Sluis en de Damse Vaart werd naderhand aan weerszijden afgedamd. Het neerstorten van een V1-bom veroorzaakte schade in de buurt van de Haringmarkt. Tot de Tweede Wereldoorlog was er een bootverbinding tussen Brugge en Sluis via de Damse Vaart en werd het water van het Leopold- en Schipdonkkanaal onder de Damse Vaart geleid via sifons. Gedurende de achttiendaagse veldtocht in mei 1940 werden de sifons te Oostkerke door Franse genietroepen opgeblazen. De Duitse bezetter legde vervolgens twee voorlopige dammen aan op de Damse Vaart, die later wel een definitief karakter kregen. Vanaf dat moment werd de Damse Vaart via een buizenstelsel onder de beide kanalen geleid met sifons en is de situatie dus helemaal anders dan tevoren. In de 20ste eeuw ontwikkelde het pittoreske Damme zich geleidelijk tot een toeristisch centrum. In de tweede helft van de 20ste eeuw had de schaalvergroting van de landbouw ook gevolgen rond Damme. Markant voorbeeld is het huidige grote akkercomplex tussen het Zuidervaartje en de Oude Sluissedijk ten noordoosten van Damme. Op een luchtfoto van 1944 merken we dat dit gebied nog ingedeeld was in tientallen kleine repelvormige percelen met noordwest-zuidoost oriëntatie, terwijl er vandaag opvallend grote akkerpercelen zijn.

Huidig landschapsbeeld

Het gebied wordt globaal gekenmerkt door een open tot halfopen polderlandschap, waarin de kanalen, dijken (veelal in combinatie met wegen), bomenrijen en waterlopen de voornaamste structuurbepalende elementen zijn. Grote delen van de polders vertonen nog het typisch grondgebruik gerelateerd aan de fysische structuur van kreekruigten en komgronden. De oorspronkelijke kreekgronden toe met aanvankelijk zand en bovenaan klei, maar door inklinking van het veen in de aansluitende komgronden werden deze vroegere kreekgeulen in reliëf gezet en vormen nu ruggen tussen de omliggende komgronden (reliëfinversie). Op de hogere en drogere kreekruigten treft men nog (vooral) akkerland aan. Hierop komen ook de verspreide bebouwing en de wegen voor. De komgronden zijn van oudsher grasland (historisch permanent grasland) en vertonen microreliëf hetzij natuurlijk, hetzij door vergraving ontstaan

(ontvening, uitbrikking, bedijking, waterhuishouding).

Tussen de percelen zijn talrijke grachtjes gegraven waarin rietkragen staan. Weilanden hebben vaak een veedrinkpoel. De historisch permanente graslanden hebben een grote floristische en faunistische waarde, in het bijzonder als overwinteringsplaats voor ganzen uit het noorden.

De perceelsvorm verschilt nogal volgens deelgebied: in sommige gebieden hebben de percelen overwegend een onregelmatige en grillige vorm, in andere gebieden zijn ze zeer rechthoekig en vertonen eenzelfde patroon en oriëntatie ten opzichte van de dijken of waterlopen.

Kreken, geleden, aders, grachten en laantjes

Er werd - reeds van in de middeleeuwen - een uitgebreid grachtennetwerk aangelegd in functie van de waterhuishouding van het gebied. Het is een hiërarchisch netwerk van laantjes over perceelsgrachten tot grotere aders en geleden. Vermoedelijk dienden ze in de winter en natte periodes vooral om water af te voeren, in de zomer veeleer om water aan te voeren. In de grachten komt veel rietvegetatie voor (rietkragen). De rietkragen en -landen accentueren deze landschapsstructurende elementen. Op de graslanden treffen we frequent laantjes aan. Dit zijn ondiepe, rechte greppels in het perceel die soms wel en soms niet in verbinding staan met de gracht rond het perceel.

De Rietgeule, Zevengemeten en het Zuid-over-de-Lievegeleed vormen de belangrijkste waterlopen voor het deelgebied 'kreken van Lapscheure', grosso modo begrepen tussen de Sint-Pietersdijk, Oude Sluisdijk, Zeedijk en Groenendijk. De percelen zijn duidelijk geënt op de waterlopen of de dijken (veelal haaks erop) en hebben vaak een langgerekte vorm (repelpercelen). In het landgebruik zien we een opvallende relatie met de hoogteligging van het terrein: een groter aandeel graslandgebruik in de lagere gebieden (centraal in gebied) en groter aandeel akkerland op de hogere gronden (zuidwestelijk deel met de Onze-Lieve-Vrouw-Polder en Hoge Hem, en noordoostelijke zone rond Zeedijk en Groenendijk). In die laatste gebieden stellen we een trend vast dat de lange smalle percelen samengevoegd worden tot grotere, bredere percelen.

Het Lievekanaal is grotendeels gedempt en herleid tot een gracht. Aan de langgerekte percelen die een andere oriëntatie hebben dan die in de omgeving is het tracé wel nog duidelijk herkenbaar. De sluis op het Lievegeleed (=Blauwe Sluis) is niet op de kreek zelf aangebracht, maar op een nabijgelegen zandige kreekrug. De Blauwe Sluis dateert van 1746 en werd gebouwd ter vervanging van een oudere zogenaamde 'Sint-Jobsluis'. De Blauwe Sluis is een bakstenen constructie met twee rondboogopeningen van circa 2,10 meter breed over het Geleed. De buitenwanden zijn bekleed met grote blokken arduin. Nabij de Zuidervaart zijn in het weiland nog enkele restanten van een kreek te zien. Op deze Zuidervaart staat een vrij vervallen sluisje, de 'Sluispoort' dat men nauwelijks herkent door de opslag van struiken en bomen errond.

De Hoekevaart heeft nog een zeer natuurlijk oeverprofiel waar oevervegetatie voorkomt die een schommelend waterpeil verdraagt. De Zwarte Sluis zorgde voor de regeling van de waterafvoer en het waterpeil in de Hoekevaart. Tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog, in 1605, wordt op de grens met Westkapelle het Fort Sint-Frederik aangelegd ter verdediging van de strategisch belangrijke Zwarte Sluis.

De kreek waar nu het Zuid-over-de-Lieve-Geleed ligt, was verbonden met het Lapscheurse Gat. Dit geleed zorgde voor de afwatering van het gebied ten zuiden van het Lievekanaal (pas vanaf 17de eeuw). Door de Lieve was de waterhuishouding van het gebied immers verstoord en moest er meer water worden afgevoerd vanuit Brugge en omstreken. De zogenaamde aders, zoals 'Romboutswerveader' en 'Moerader' zijn gegraven watergangen die overwegend uit de late middeleeuwen dateren en fungeren als verzamelgrachten. De Eierbroekvaart ligt op de plaats van het Oude Zwin.

Dijken

De dijken getuigen van het gevecht van de mens met de zee om land veilig te stellen tegen overstromingen en van de stapsgewijze inpoldering van het gebied. De eerste dijken waren defensieve dijken die in de loop van de 11de en 12de eeuw ontstonden. Binnen het gebied gaat het om de Bloedlozendijk die vanuit het noorden tot in Hoeke liep (heden verdwenen). De Krinkeldijk en Romboutswervedijk werden nog vóór de stormvloed van 1134 aangelegd en werden de noordelijke grens van de Zwingel.

Vanaf het einde van de 12de eeuw startte de systematische inpoldering van het schorregebied. Hiertoe werd in de 12de tot 14de eeuw een stelsel van dijken aangelegd, waarbij men globaal opschoof van zuidoost naar noordwest, met onder andere Hondsdam (te Damme), Zuidijk (zuidoostelijke grens), Sluisdijk (meerdere delen), Dijk aan Lemspolder-Oude Moeye, Landsdijk en Schaapsdijk.

Begin 17de eeuw werd gestart met het opnieuw indijken van de polders die gedurende de Tachtigjarige Oorlog overstroomd waren vanuit het Lapscheurse Gat. De Sint-Pietersdijk, (Nieuwe) Zeedijk en Groenendijk dateren uit deze periode. De Versevaardijk daarentegen is geen inpolderingsdijk maar een overblijfsel van de bedijking langs de Verse Vaart.

De dijken vormen vandaag een visueel opvallende landschapsstructuur door hun hoogte, door hun beplanting (vooral populierenrijen, maar ook knotbomen, struweel) en door de bebouwing erlangs. Op meerdere plaatsen zijn de dijken beplant met één of meerdere opgaande bomenrijen. Deze bomen bakenen de polders zowel visueel als in historisch oogpunt goed af. Het merendeel van de bomen zijn populieren, waaronder oude cultuurvariëteiten van Canadapopulier, zoals 'Marilandica', 'Serotina' en 'Blauwe van Exaarde'.

Op plaatsen waar de dijk doorbreekt wordt vaak een laagte uitgespoeld, ook een 'wiel' genoemd. De weggespoelde en verder afgezette gronden - meestal zandig - worden 'overslaggronden' genoemd. Aan de Krinkeldijk te Oostkerke en aan de Romboutswervedijk hebben zich hoogstwaarschijnlijk dergelijke dijkdoorbraken voorgedaan. Ten noordoosten van Lapscheure zijn er op meerdere plaatsen overslaggronden, als resultanten van de dijkdoorbraken van het Lapscheurse Gat tijdens de Tachtigjarige Oorlog.

De meeste dijken hebben een gelijkaardige oriëntatie, parallel met de Zwingel. In de Lemspolder en in percelen tussen fort Sint-Job en

hoeve Sint-Donaas komen echter ook restanten van korte dwarsdijken voor. Bij de opbouw van de dijken werd klei en zand gebruikt, hoogstwaarschijnlijk van de (toenmalige) nabijgelegen schorren. In de loop der tijden werden de polderdijken hoger en zwaarder. Op de dijken lopen vaak wegen. Door de verhoogde ligging van deze wegen is de landschappelijke ervaring meer uitgesproken. De dijkwegen zijn grotendeels verhard (onder andere Sint-Pietersdijk, Krinkeldijk, Oude Slusedijk), maar er zijn ook nog meerdere half-verhard en onverharde dijkwegen (Groenendijk, Landsdijk). Over een gedeelte van de Zeedijk is er een verharde weg aan de voet van de dijk gelegd en is de weg op de dijk onverhard gebleven. Kasseiwegen zijn er nog in de Oude Westkapellestraat (Hoeke), aan de kerk van Hoeke en in het centrum van Damme.

Kanalen

De aanwezige kanalen hebben een sterke landschapsstructureerende rol. De Damse Vaart vormt de centrale as van het gebied. De andere twee - Schipdonkkanaal en Leopoldkanaal - staan er loodrecht op. De Damse Vaart is gegraven in de vroegere bedding van de Zwingeul en maakte het transport per schip naar Brugge mogelijk. Dit bestendigde de historische waterverbinding van Brugge met zee.

De dijken langs de Damse Vaart zijn beplant met opgaande bomen die het kanaal van ver zichtbaar maken in het landschap. Het betreft bijna uitsluitend Canadapopulieren, met een ruime staalkaart aan oude en nieuwe variëteiten. De oude vrouwelijke variëteit 'Marilandica' overheerst, met bomen die hoofdzakelijk van 1922-1923 dateren. Daarnaast komen nog exemplaren van de alleroudeste variëteit 'Serotina' voor, evenals de hiervan afgeleide 'Blauwe van Exaarde'. Verspreid tussen de oudere bomen komen recentere rijen voor van voornamelijk 'Robusta' en de UNAL-auramericana's 'Ogy' en 'Ghoy'. Het Leopoldkanaal en het Schipdonkkanaal (ook 'Aflidingskanaal van de Leie') lopen parallel, met een onderlinge afstand variërend van enkele tot een tiental meters en worden daarom soms ook de 'tweelingkanalen' genoemd. Samen vormen ze een sterke visuele grens door de kanaalbermen en vooral door begeleidende bomenrijen.

Bomenrijen, bossen en boomgaarden

Het open polderlandschap wordt op tal van plaatsen visueel gecompartmenteerd door bomenrijen. Deze zijn vooral gelegen op de kanaaltaluds (de drie kanalen), op de dijken (bijvoorbeeld Romboutswervedijk, Krinkeldijk, Groenendijk, Zeedijk) en langs andere wegen. Ook de stervormige verdedigingsstructuur van Damme wordt geaccentueerd door bomenrijen. Meestal gaat het om meerdere bomenrijen, in dreefverband of parallelle rijen op de kanaaltaluds. Het merendeel van de bomen zijn populieren, die hoge uniforme groenschermen vormen. Onder andere langs de Damse Vaart en de Krinkeldijk gaat het om oude cultuurvariëteiten van Canadapopulier. De mannelijke variëteit 'Serotina' en de ervan afgeleide 'Blauwe van Exaarde' zijn, net als de 'Marilandica' en de 'Regenerata' (met typische kromme stammen) karakteristiek voor de 18de en vooral 19de-eeuwse landschappen van de regio. Ook knotwilgenrijen zijn talrijk aanwezig. De bomenrijen versterken de bestaande structuren in het landschap en maken het landschap hierdoor beter leesbaar.

De voormalige steenbakkerij van het Fort van Beieren en Fort Sint-Donaas zijn de enige sites met bos (vermoedelijk natuurlijke opslag) van enige omvang. Vandaag komen er nog slechts enkele boomgaarden voor in het gebied, doorgaans in de onmiddellijke omgeving van hoeven en van beperkte omvang. De historische kaarten leren ons dat er in de 18de en 19de eeuw meer boomgaarden waren, vooral nabij de dorpen Oostkerke, Hoeke en Lapscheure.

In enkele zones, zoals ten noorden en ten noordoosten van Lapscheure, zijn er nog concentraties van oude doornhagen. Tussen Hoeke en Oostkerke zijn er enkele vlakvormige zones (vijftal nabijgelegen perceeltjes) die recent verstruweelden.

Nederzettingen

In de wordingsgeschiedenis van de stad Damme kunnen verschillende fasen onderscheiden worden. Na het ontstaan als havennederzetting in de tweede helft van de 12de eeuw groeit Damme in de 13de eeuw uit tot een zeer bloeiende havenstad. Van de middeleeuwse fase zijn nog meerdere elementen aanwezig, zoals een deel van het stratenpatroon, de perceelstructuur (diepe percelen met achterliggende stapelplaatsen dwars op de toenmalige dijk, bijvoorbeeld Jacob Van Maerlantstraat) en de oorsprong van een heel aantal gebouwen, waaronder de Onze-Lieve-Vrouwekerk, Sint-Janshospitaal en het Magdalenagasthuis.

In de 16de eeuw werd de middeleeuwse stadsstructuur van Damme grondig gewijzigd, door de aanleg van grachten, wallen, bastions, kazematten, ravelijnen enzovoort op basis van de principes en het model van de Vauban-vesting. Deze ingreep heeft het topografisch uitzicht van Damme grondig gewijzigd: het noordelijk deel van de stad verdwijnt nagenoeg volledig, nagenoeg elk spoor van de laatmiddeleeuwse versterkingen wordt uitgewist en het wegenpatroon en waterlopen worden sterk aangepast. De stervormige stadsverdediging dateert uit de Tachtigjarige Oorlog tussen de Noordelijke Nederlanden en Spanje en bestaat uit een enkele omwalling en een dubbele begraving die in totaliteit zeer goed bewaard gebleven is en daarvoor ook zeer bekend is.

Van op de wallen heeft men een vergezicht op de omgevende polders en tevens een zicht op de stadskern zelf. Langs deze grachten en de wal staan hier en daar opgaande bomenrijen die in de 17de eeuw zeker niet aanwezig waren, omdat dit niet strookt met de uitgangsprincipes van een Vauban-vesting. Ze benadrukken evenwel zeer sterk de vestingstructuur en zijn vanuit de wijde omgeving zichtbaar zijn in dit vlakke polderlandschap.

Een deel van de oude omwalling is nu natuurreservaat waar men in de grachten de opeenvolgende stadia van verlandingsvegetatie tracht te bekomen (onder andere rietkragen, moerasbos). De stadswallen zijn grotendeels als grasland aangewend waarbij de vervaagde grachten en depressies goed herkenbaar blijven. Akkerland is nefast voor het behoud van de structuren van voormalige Vauban-vesting, door de landbouw bewerkingen (ploegen, frezen, ...) en door de grotere erosiewerking op akkers.

Een nieuwe belangrijke fase voor Damme was de aanleg van de Damse Vaart tussen 1810 en 1824. Het noordelijk gedeelte van de stad wordt van het centrum afgesneden en de Korenmarkt en de vele herenhuisen erlangs verdwijnen. De havenkom en de drie waterlopen Lieve, Reie en Zwin, die eeuwenlang in het centrum van de stad stromen, worden gedempt met het zand van de Damse Vaart. Enkele straten worden ingekort, onder meer de Katte- en de Burgstraat, of doorgetrokken, onder meer de Hoog- (heden Jacob van

Maerlantstraat) en de Kerkstraat (noordwaarts tot de Romboutswervedijk, heden deel van de Dammesteenweg). De oude loop van het Zwin wordt bebouwd.

Daarnaast zijn er drie kleine polderdorpen in het gebied gelegen, namelijk Lapscheure, Hoeke, en Oostkerke. De kleine polderwoningen zijn zeer kenmerkend. De kerktorens van Damme en Oostkerke hebben een platte kerktoren. Men vermoedt dat dit geen onafgewerkt stadium is maar diende om er vuur aan te leggen als primitieve bakens langs het kanaal.

De twee nederzettingen ten westen van de Damse Vaart (Oostkerke en Hoeke) hebben nog een zeer gave bewoningskern zonder veel storende nieuwbouw. Lapscheure is qua nederzetting minder waardevol door de vele nieuwe lintbebouwing errond. Het kleinschalige van dit dorp dreigt verloren te gaan. In de nabijheid van Damme, Hoeke en Oostkerke staat er telkens een windmolen. In Oostkerke waren er zelfs twee, maar van de Molen Mengé is enkel de romp bewaard gebleven.

Hoeke is ontstaan op de plaats waar de Krinkeldijk en de Bloedlozendijk samenkomen, en was in oorsprong een gehucht van Oostkerke. De eerste schriftelijke vermelding van Hoeke dateert van 1252. Door zijn ligging vlakbij het Zwin ontwikkelde Hoeke zich gedurende de middeleeuwen tot een 'voorstad' van de wereldhaven Brugge.

De huidige dorpskern langs de Oostkerke- en Sint-Jacobsstraat is een restant van het westelijke gedeelte van het middeleeuwse havenstadje en is door de eeuwen heen gereduceerd tot de in kern 13de-eeuwse kerk Sint-Jacob-de-Meerdere, waarrond een kleine woonkern. Van de lage dorpswoningen hebben sommigen een 18de-eeuwse kern; het huidige uitzicht werd echter op het eind van de 19de en gedurende de 20ste eeuw bepaald. Bij nieuwe woningen is het kleinschalige karakter van belang, evenals de inpassing in het algemene beeld van dit polderdorp.

Hoeke was ook een vertrekplaats voor de pelgrims uit het noorden die een tocht naar Santiago de Compostela deden. In dit stadje kwamen ze aan met de boot het en vatten hun tocht aan. Via Lissewege en Brugge namen ze de 'Via Turonensis' als route naar Santiago de Compostella.

De dorpskom van Oostkerke ligt op een verhoogde natuurlijke zandafzetting of op een kunstmatig opgeworpen vluchtheuvel en is mogelijks reeds in de 8ste eeuw ontstaan. Eerste vermelding als 'Ostkerka' in een document van 1028, vermoedelijk in de betekenis van 'kerk ten oosten van Dudzele'. De kerk, die met haar massieve westtoren de omgeving domineert, ligt centraal in het dorp en vormt de kern waarrond het dorp zich ontwikkeld heeft. De bewoning van Oostkerke bestaat in hoofdzaak uit lage, witgeschilde huizen die dicht tegen elkaar aangebouwd zijn. De meeste huizen zijn na de zware beschietingen in 1944 grotendeels heropgebouwd in historiserende stijl. De dorpskom heeft zijn landelijke karakter behouden en is ook zeer rustig, omdat het doorgaand verkeer niet door de dorpskom moet en langs de wegen buiten de dorpskern geleid wordt.

Ten zuidwesten van de kerk bevindt zich het Kasteel van Oostkerke. De torens van kerk en kasteel bepalen de omgeving en symboliseren de kerkelijke en burgerlijke geschiedenis van Oostkerke. Het Kasteel van Oostkerke kreeg bij de heropbouw na de Tweede Wereldoorlog internationale uitstraling door de ontwerpen die de Nederlandse tuinarchitecte Mien Ruys (1904-1999) maakte voor het kasteeldomein. De landschappelijke inpassing is geslaagd, met aansluiting bij omliggend polderlandschap, met weilanden, bomenrijen en een Marilandica-dreef die uitgaat op de romp van de Molen Mengé.

Lapscheure is een straatdorp dat zich vanaf de 17de eeuw ontwikkelt langs de Hoogstraat-Vredestraat, waar in 1640 het nieuwe houten bedehuis wordt gebouwd. De huidige stenen kerk is gebouwd in 1652 en vormt nog steeds het centrum van de dorpskern. De bebouwing bevindt zich aan de oostkant van de Hoogstraat en bestaat uit 19de- en begin-20ste-eeuwse dorpswoningen, waartussen nieuwbouwwoningen. De voormalige 19de-eeuwse pastorie, de gemeenteschool en het vroegere gemeentehuis zijn in deze straat te vinden. De bebouwing in de Vredestraat sluit aan bij die van de Hoogstraat, maar bevat tevens enkele grote historische hoeven.

Buiten het dorpscentrum bepalen de alleenstaande grote hoeven, verspreid over het landschap, het beeld. Kleine groepen woningen zijn geconcentreerd rond oude herbergen, bij bruggen of knooppunten van wegen.

Hoeven

In het polderlandschap liggen verspreide hoeven, voornamelijk met een 18de- of 19de-eeuws uitzicht maar veelal met een oudere kern en soms bewaarde restanten van omwallingen. De meeste hoevesites zijn aangegeven op de kaart van Pieter Pourbus (1561-1571), confer onder meer de hoeve 'Bonem', die teruggaat op een 13de-eeuwse heerlijkheid of de hoeve 'Blauwe Zaal', minstens bekend uit de 15de eeuw.

De hoevebouw wordt gekenmerkt door losstaande, veelal witgekalkte bestanddelen onder pannen zadeldaken met woonstalhuis, soms voorzien van opkamer, al dan niet onder verhoogde nok. Boerderijen zijn eerder zeldzaam op de uitgeveende gronden en op de nog steeds natte poelgronden. Een groot aantal belangrijke boerderijen vinden we terug op de vroegste kaarten, voorzien van een vierkante omwalling. De vruchtbare poldergronden zorgden voor specifieke bouwvormen, met name de grote bergschuren, zoals onder meer bij de hoeve 'Grote Schuure'.

Vanaf de tweede helft van de 20ste eeuw worden talrijke hoeven ingrijpend gerenoveerd en/of omgevormd tot woningen of tweede verblijven, met een verlies aan authenticiteit

Forten

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog tussen Spanje en de Verenigde Provinciën (1568-1648) loopt het front vast ter hoogte van de Zwinmonding en het Lapscheurse Gat. Tussen 1616-1620 wordt te Damme onder de heerschappij van aartshertogen Albrecht en Isabella door Spaanse ingenieurs een gebastioneerde verdedigingsgordel aangelegd naar ontwerp van ingenieur Guillaume Flamaen. Dit is nog steeds één van de belangrijkste militaire architecturale verwezenlijkingen in de Zwinstreek en tot op vandaag zichtbaar in het

landschap. De vesting bestaat uit een stervormige aarden omwalling met zeven door courtines verbonden bastions, later voorzien van ravelijnen en twee grachten (hoofd- en buitengracht) met daarbinnen soldatenbarakken en magazijnen. Onder andere de forten Sint-Donaas, Sint-Job en Frederik waren gebouwd om de Damse Vaart te beschermen tegen de Noordelijke Nederlanden. Fort Sint-Donaas werd tevens als overslaghaven gebruikt want de Zwingel was reeds te verzand om nog met grote schepen tot in Damme (laat staan Brugge) te varen. Van het Fort Sint-Donaas rest bijna niets meer. De andere forten zijn wel nog te herkennen. Op de site van Fort Sint-Donaas werd later klei uitgegraven.

Tijdens de Spaanse Successieoorlog (1702-1713) wordt Damme nog verder versterkt. De stadswallen worden uitgebreid met een hoornwerk in de richting van de grens met de Noordelijke Nederlanden (Sluis) Enkele vooruitgeschoven forten worden gebouwd waaronder het 'Verbrande Fort' aan de kruising van de Romboutswervedijk met de Versevaardijk (confer Oostkerke) en het 'Fort van Damme' op de linkeroever van de Reie op 1,3 kilometer vóór de stad. Ook het Fort van Beieren wordt in die periode aangelegd, maar het werd nooit belegerd en heeft dus eigenlijk nooit dienst gedaan. In de omgeving werden nog enkele kleinere fortjes en verdedigingspunten aangelegd, maar de meeste zijn minder goed bewaard of al sterk genivelleerd waardoor ze minder herkenbaar zijn op het terrein. In de loop van de 18de eeuw werd het dan bij het kasteeldomein 'Fort de Bavière' gevoegd; de vestingstructuur zelf bleef grotendeels bewaard en werd aangevuld met parkontwerp die resulteerde in bebossing, aanleg van brugjes, paden, inbreng typische parkbomen, enzovoort. Het kasteel zelf is in de jaren 1950 afgebroken. Moestuיןmuur en ijskelder zijn wel bewaard gebleven.

- Heraldische kaart van het Brugse Vrije door Pieter Pourbus, 1571, gekopieerd door Pieter Claeissens jr. 1601, facsimile-uitgave, Universitaire Pers, Leuven, 60.
- Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden voor Zijn Koninklijke Hoogheid de Hertog Karel Alexander van Lotharingen, Jozef Jean François de Ferraris, Koninklijke Bibliotheek van België, uitgegeven in 1770-1778, schaal 1:11.520 herleid naar 1:25.000.
- Gereduceerde Kadasterkaart van België, Dépôt de la Guerre, uitgegeven in 1845-1855, schaal 1:20.000.
- Atlas Cadastral parcellaire de la Belgique, Philippe-Christian Popp, uitgegeven in 1842-1879, schaal 1:5000.
- Topografische kaart van België, Philippe Vandermaelen, uitgegeven in 1846-1854, schaal 1:20.000.
- Topografische kaarten van België, Eerste editie, Krijgsdepot, uitgegeven in 1865-1880, schaal 1:20.000.
- Topografische kaarten van België, Tweede editie, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1880-1884, schaal 1:20.000.
- Topografische kaarten van België, Derde editie, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1889-1900, schaal 1:20.000.
- Topografische kaarten van België, Herziening derde editie, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1900-1930, schaal 1:20.000.
- Kaart van België, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1928-1950, schaal 1:20.000.
- Kaart van België, Militair Geografisch Instituut, uitgegeven in 1949-1970, schaal 1:25.000.
- ANDRIES A. e.a., 2008: *De Lieve: tsoenste juweel dat de stede heeft*, Wondelgem, Tijdelijke Vereniging de Gentsche Lieve, 216.
- ERVYNCK A. e.a., 1999: *Human occupation because of a regression, or the cause of a transgression, Oudenburg*.
- HILLEWAERT B. 1984: *Archeologische Inventaris Vlaanderen*. Band II: Oostkerke-bij-Brugge, Gent.
- MOSTAERT F. 2000: Geografische situering en ontwikkeling van de Vlaamse kuststreek, in DE MEULEMEESTER J. (red.), *Met zicht op Zee*, overdruk Vlaanderen, 49-3.
- S.N. 2000: *Kust en polder, landschapseducatie in de Zwinstreek*, werkboek, Provincie West-Vlaanderen.
- STROBBE M. 1983: Het landschap van de Zwinstreek, *Monumenten & Landschappen*, 2-3, 8-23.
- TERMOTE J. & ZWAENEPOEL A. 2004: *Forten en verdedigingswerken in het Oost- en West-Vlaamse Krekengebied*. Inventarisatie, beschrijving, beheersituatie, visieontwikkeling, Westtoer, studie in opdracht van de Provincies Oost- en West-Vlaanderen.
- TYS D. 2001: De verwerping van het zgn. Duinkerke-transgressiemodel en nieuwe inzichten in de vroegste bedijking van de kustvlakte, in HUYS E. & VANDERMAESEN M. (red.), *Polders en wateringen*, Brussel, 17-53.
- VERHULST A. 1995: *Landbouw in Middeleeuws Vlaanderen*, Gemeentekrediet.
- ZWAENEPOEL A. 2002: *Populieren in traditionele landschappen: te mijden exoten of landschappelijk waardevolle bomen?* Case-study in het Beverhoutsveld (Oostkamp, Beernem), in de Assebroekse meersen (Assebroek, Oostkamp) en langs de Damse Vaart (Brugge, Damme).
- ONROEREND ERFGOED, s.d.: Centrale Archeologische Inventaris [online], <http://cai.erfgoed.net/cai/index.php> (geraadpleegd 2009-2010).
- ONROEREND ERFGOED, s.d.: Databank Inventaris Bouwkundig Erfgoed [online], <http://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe> (geraadpleegd 2009-2010).

Omvat

- **Lapscheure (Damme)** Belgisch-Nederlandse grenspaal 356 geplaatst in een bosrand langs de Rondweg bij Sluis.
- **Lapscheure (Damme)** Belgisch-Nederlandse grenspaal 357 geplaatst in een akker langs de Rondweg bij Sluis.
- **Damse Vaart-Oost (Damme)** Belgisch-Nederlandse grenspaal 358 geplaatst op de kanaalbermen van de Damse Vaart-Oost
- **Damse Vaart-Oost (Damme)** Wiel, zogenaamd de Meerminneput, gelegen langs de voormalige, thans vervaagde polderdijk van de Kerkwatering.
- **Schipdonkvaart-Zuid (Damme)** Pompgemaal van het Zuidervaartje met regelbare schuif op het Schipdonkkanaal en uitstroomconstructie in het Leopoldkanaal.
- **Leopoldsvaart-Oost, Schipdonkvaart-Zuid (Damme)** Sifon van het Zuidervaartje onder het Schipdonkkanaal
- **Damse Vaart-Oost (Damme)** Restanten van de zogenaamde sifons, de hevelduikers waarmee het Schipdonk- en Leopoldkanaal

onder de Damse Vaart werden geleid. Bij uitbreiding ging deze naam gelden voor de omgeving rond deze constructie, gekenmerkt door grote bedrijvigheid in steenbakkerijen en aanlegplaatsen langs de Damse Vaart en de bijhorende herbergen.

- **Jacob van Maerlantstraat 29 (Damme)** Solitaire gekandelaarde zomerlinde in stadstuin.
- **Dammesteeweg 1 (Damme)** Solitaire taxus bij Sint-Christoffelhoeve
- **Damse Vaart-Noord, Krinkeldijk, Natiënlaan, Oostkerkestraat, Oude Westkapellestraat (Damme)** Hoeke maakt deel uit van het verdwenen middeleeuws havennetwerk van Brugge.
- **Bekofstraat, Bloedputstraat, Damse Vaart-Oost, Krinkeldijk, Monnikeredestraat (Damme)** Monnikerede maakt deel uit van het verdwenen middeleeuws havennetwerk van Brugge.
- **Sifon 2 (Damme)** Wachterswoning, opgetrokken voor het dienstpersoneel dat de oorspronkelijke schuiven van de sifons van het Leopoldkanaal en Schipdonkkanaal (respectievelijk gegraven in 1843-1854 en 1846-1860) onder de Damse Vaart bediende. Alleenstaande wachterswoning met dubbelhuisopstand van drie traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak, gelegen in deels omhaagde tuin.
- **Gemeneweidestraat (Brugge)** In opzet was het Fort van Beieren een vierkant gebastioneerd aarden fort met aan de oostelijke zijde een toegang. De basiselementen van het fort, de binnenwal, de binnengracht, het glacis en de buitengracht zijn nog steeds herkenbaar aanwezig.
- **Roden-Ossenstraat (Knokke-Heist)** Van het Fort Sint-Donaas is nog enkel een hoornwerk in de vorm van een zwaluwstaart bewaard. Het archeologisch onderzoek kon de juiste locatie van de dwarsgracht van de zwaluwstaart aantonen, die door het gebruik als stortplaats voor afval niet meer herkenbaar was. Daarnaast werd ook informatie ingezameld met betrekking tot de opvulling en het profiel van de grachten.
- **Romboutswervedijk (Damme)** De redoute van het Verbrand Fort vertoont een klassiek vierkante vorm en was oorspronkelijk voorzien van een gracht en een verdedigingswal. Vandaag is het fort te herkennen aan de depressies in het terrein die de contouren van de grachten volgen en een lichte ophoging van het middenplein.

Is aangeduid als

- **Koolkerke, Sint-Kruis (Brugge), Damme, Hoeke, Lapscheure, Oostkerke (Damme), Westkapelle (Knokke-Heist), Maldegem (Maldegem)** Dit gebied omvat het typische vlakke landschap van een deel van de Oostkustpolders ten noordoosten van Brugge met de vestingstad Damme en de kleinschalige dorpen Dudzele, Oostkerke, Hoeke en Lapscheure, doorsneden door de Damse Vaart en de tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal, die in vele gevallen geaccentueerd worden door bomenrijen. In dit grotendeels bedijkte polderlandschap liggen ook meerdere kreekrestanten van de voormalige Zwingel en van het Lapscheurse Gat. Bewaarde en vervaagde vestingwerken, zoals rond de stadskern van Damme en bij het Fort van Beieren zijn talrijk aanwezig.

Omvat de aanduiding als

- **Noorweegse Kaai (Brugge), Damse Vaart West, Damse Vaart-Noord, Damse Vaart-Oost, Damse Vaart-Zuid (Damme), Polderstraat (Knokke-Heist)** Deze bescherming betreft de Damse Vaart met inbegrip van de kanaalbeplanting erlangs.
- **Noorweegse Kaai (Brugge), Damse Vaart West, Damse Vaart-Noord, Damse Vaart-Oost, Damse Vaart-Zuid (Damme), Polderstraat (Knokke-Heist)** Deze bescherming betreft de Damse Vaart met inbegrip van de kanaalbeplanting erlangs.
- **Gemeneweidestraat (Brugge)** De bescherming omvat het Fort van Beieren.
- **Groenendijk, Kwabettestraat, Lapscheurestraat, Pannepolderstraat, Sint-Pietersdijk, Vlienderhaag (Damme)** Het kreekengebied te Lapscheure is beschermd als landschap.
- **Dammesteeweg, Damse Vaart West (Damme)** De Sint-Christoffelhoeve met omgeving te Damme, is beschermd als landschap.
- **Zeedijk (Damme)** De onmiddellijke omgeving en de kreek bij de Blauwe Sluis te Lapscheure zijn beschermd als landschap.

Is gerelateerd aan

- **Kerkstraat 60 (Damme)** Met de proefsleuven zijn archeologische resten geïnterpreteerd daterend uit de late middeleeuwen en het begin van de vroegmoderne periode.

Is deel van

- **Damme (Damme)**
- **Dudzele (Brugge)**
- **Hoeke (Damme)**
- **Brugge, Koolkerke (Brugge)**
- **Lapscheure (Damme)**
- **Oostkerke (Damme)**
- **Sint-Kruis (Brugge)**
- **Westkapelle (Knokke-Heist)**

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/300500>

Gegevens opvraging

Ordernummer:	O2025-1028032	Datum opzoeking:	28/10/2025
Referentienummer:	25-8340 Speystr2-2	Zoekdata:	31006C0137/00S000
Perceel:	31006C0137/00S000		

Resultaat opvraging perceel gelegen in Damme afdeling DAMME 1 AFD/DAMME/, sectie C met perceelnummer 0137/00S000 [31006C0137/00S000]

Informatievraag: Beschermd onroerend erfgoed (Met juridische gevolgen)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

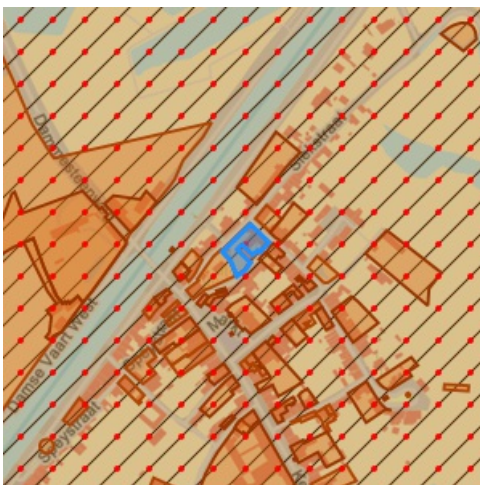
- **Stadskern Damme:** (detail zie bijlage)

Legende

Cultuurhistorische landschappen	Monumenten
Archeologische sites	Overgangszones
Stads- en dorpsgezichten	

Informatievraag: Vastgestelde inventaris onroerend erfgoed (Met juridische gevolgen)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- **Historische stadskern van Damme:** (detail zie bijlage)
- **Lagere meisjesschool:** (detail zie bijlage)
- **Stadskern Damme:** (detail zie bijlage)
- **Damse Vaart en tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal met omgevende polders nabij Dudzele, Oostkerke en Hoeke, Fort van Beieren en krekens van Lapscheure:** (detail zie bijlage)

Legende

Landschapsatlas	Archeologische zones
Landschapelijk erfgoed	Bouwkundig erfgoed

Informatievraag: Erfgoedlandschap (Met juridische gevolgen)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Het onroerend goed is niet opgenomen in het erfgoedlandschap

Legende

- Landschapelijk erfgoed

Informatievraag: Unesco werelderfgoed (Met juridische gevolgen)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Het onroerend goed is niet opgenomen in de Unesco Werelderfgoedlijst

Legende

- Bufferzones
- Kernzones

Informatievraag: Gebieden geen archeologie (Met juridische gevolgen)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Het onroerend erfgoed is niet opgenomen in gebieden waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt

Legende

- Gewestelijk
- Gemeentelijk

Informatievraag: Erfgoed plannen (Met juridische gevolgen)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Het onroerend goed heeft geen erfgoed plannen

Legende

- Beheersplannen
- Onroerenderfgoedrichtplannen

Informatievraag: Wetenschappelijke inventaris onroerend erfgoed (Aanvullend overzicht)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- **Historische stadskern van Damme:** Archeologisch (detail zie bijlage)
- **Lagere meisjesschool:** Bouwkundig (detail zie bijlage)
- **Stadskern Damme:** Bouwkundig, Landschappelijk (detail zie bijlage)
- **Damse Vaart en tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal met omgevende polders nabij Dudzele, Oostkerke en Hoeke, Fort van Beieren en krekens van Lapscheure:** Landschappelijk (detail zie bijlage)

Legende

- Archeologische erfgoed elementen
- Archeologische erfgoed gehelen
- Bouwkundig erfgoed elementen
- Landschappelijk erfgoed elementen
- Landschappelijk erfgoed gehelen

Informatievraag: Archeologienota's (Aanvullend overzicht)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Het onroerend goed heeft geen goedgekeurde archeologienota's

Legende

- Archeologienota's

Informatievraag: Eindverslag archeologie (Aanvullend overzicht)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Het onroerend goed heeft geen eindverslagen van archeologisch onderzoek

Legende

 Eindverslag archeologie

Welke informatie kan u terugvinden in dit uittreksel?

Beschermd onroerend erfgoed

De minister bevoegd voor onroerend erfgoed kan een goed beschermen als het door de erfgoedwaarden van algemeen belang is. Het moet minimaal in de staat blijven waarin het zich bevond op het moment van de bescherming.

Is het onroerend goed beschermd, dan gelden er verschillende specifieke juridische (per monument, stads- of dorpsgezicht of cultuurhistorisch landschap) gevolgen om het behoud ervan te garanderen. Bovendien kan je beroep doen op verschillende vormen van financiële ondersteuning.

Er zijn vier mogelijke vormen van bescherming: een beschermd monument, een beschermd cultuurhistorisch landschap, een beschermd stads- of dorpsgezicht en een beschermde archeologische site. Binnen elk van deze statuten is het mogelijk om een overgangszone in te stellen. Zo'n zone ondersteunt de erfgoedwaarden van het beschermde goed.

Vastgesteld onroerend erfgoed

De vaststelling van een inventaris is één van de instrumenten die de Vlaamse overheid kan inzetten om onroerend erfgoed te behouden. Hiermee bevestigt de bevoegde minister dat alle erfgoeditems op een vastgestelde lijst erfgoedwaarde bezitten en nog altijd bewaard zijn. Bij een vastgesteld item moet de overheid, eigenaar of beheerder rekening houden met rechtsgevolgen. De rechtsgevolgen zijn minder uitgebreid dan bij een beschermd erfgoed. Bovendien gelden voor alle vastgesteld bouwkundig en landschappelijk erfgoed in Vlaanderen eenzelfde set rechtsgevolgen.

Het onroerenderfgoeddecreet voorziet bevoegdheid voor steden en gemeenten voor het inventariseren van bouwkundig en landschappelijk erfgoed. De Vlaamse overheid inventariseert het archeologisch erfgoed, varend erfgoed en de landschappelijke gehelen (Landschapsatlas).

Erfgoedlandschap

Anders dan bij een bescherming of vaststelling van een onroerend goed verloopt de procedure van een erfgoedlandschap via de regelgeving Ruimtelijke Ordening. Als er voor een gebied een RUP wordt opgemaakt, kan de plannende overheid (gemeente, provincie of Vlaanderen) ervoor kiezen om hier ook een erfgoedlandschap in af te bakenen. Zo kunnen er stedenbouwkundige voorschriften gekoppeld worden aan het erfgoedlandschap waarmee ingezet wordt op erfgoedzorg. Wordt je goed erfgoedlandschap, moet je rekening houden met zorgplicht.

Unesco werelderfgoed

De Werelderfgoedconventie van 1972 betracht cultureel en natuurlijk erfgoed dat van unieke en universele waarde is voor de mensheid, te bewaren en te ontsluiten voor toekomstige generaties. Meer dan 190 lidstaten hebben deze Conventie ondertekend. België is sinds 1996 ook partij bij het Werelderfgoedverdrag. Zowel cultureel als natuurlijk erfgoed, als erfgoed dat daarvan een gecombineerde vorm is, kan voor de Werelderfgoedlijst worden voorgedragen. Vlaanderen telt momenteel zeven beschermingen op de Werelderfgoedlijst: een serie van 13 begijnhoven en van 26 belforten, het atelier Plantin-Moretus, de woning Giuette, de volledige Brugse binnenstad, het Zoniënwoud, de Wortel-Kolonie en begraafplaatsen en herdenkingsites van WO I.

Gebieden geen archeologie

De kaart wordt sinds 2016 periodiek vastgesteld door het agentschap. Op die manier kunnen percelen of gebieden die beantwoorden aan de criteria voor opname op korte termijn op de kaart opgenomen worden. Dit geeft bouwheren, verkavelaars en ontwikkelaars met plannen voor dergelijke percelen de mogelijkheid om vrijgesteld te worden van een archeologisch vooronderzoek, zonder vertraging en bijkomende kosten.

Plannen

Een goedgekeurd beheersplan legt geen actieve verplichtingen op. Het is en blijft een geconcretiseerde beheersvisie voor een erfgoedplaats. Toch heeft het document in zekere mate een 'dwingend' kader waarbinnen je moet blijven: als je werken wil uitvoeren, moeten ze stroken met de beheersdoelstellingen uit het beheersplan. Zijn de beheersdoelstellingen niet meer passend, dan kan je een aanpassing van het beheersplan aanvragen of een nieuw beheersplan opmaken. De geldigheidsduur van een plan is 24 jaar. In bepaalde gevallen heb je een goedgekeurd beheersplan nodig om een erfgoedpremie aan te vragen.

Geïntervieweerd wetenschappelijk onroerend erfgoed

Het agentschap Onroerend Erfgoed heeft de expliciete opdracht om al het waardevolle onroerend erfgoed in Vlaanderen te inventariseren. Door de jaren heen zijn er meerdere wetenschappelijke inventarissen opgemaakt over bouwkundig, landschappelijk en archeologisch erfgoed.

Geïntervieweerd onroerend erfgoed is opgenomen in een wetenschappelijke inventaris. Zo'n opname heeft geen rechtsgevolgen. Het goed wordt enkel beschreven en gedocumenteerd.

Archeologienota's en nota's

Een bouwheer is in bepaalde gevallen verplicht om een archeologienota toe te voegen aan een vergunningsaanvraag. Hij stelt daarvoor een erkend archeoloog aan om een archeologisch vooronderzoek uit te voeren en een archeologienota op te stellen. Of je verplicht bent een archeologienota toe te voegen aan je vergunningsaanvraag is onder meer afhankelijk van: oppervlakte perceel en bodemingreep, ruimtelijke bestemming van perceel en of het terrein zich situeert in een beschermde archeologische site, in een vastgestelde archeologische zone of in een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.

Eindverslag archeologisch onderzoek

Bij bouw- of verkavelingsprojecten maakt een erkend archeoloog verschillende verslagen op om archeologisch erfgoed te documenteren. De bouwheer moet aangeven of er archeologisch erfgoed op het terrein wordt verwacht en hoe hiermee zal worden omgegaan. Een vooronderzoek resulteert in een archeologienota of een nota bij een uitgesteld vooronderzoek. Als uit het vooronderzoek blijkt dat een archeologische site verder onderzocht moet worden, volgt een opgraving, uitgevoerd door een erkend archeoloog. Binnen twee maanden na het veldwerk maakt de archeoloog een archeologierapport met voorlopige bevindingen, dat aantoont dat het werk op het terrein is voltooid en de bouwwerkzaamheden kunnen beginnen. Het definitieve eindverslag, met alle onderzoeksresultaten, wordt binnen twee jaar na de opgraving bezorgd.

Wetgeving

Decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014 (Belgisch Staatsblad 17 oktober 2013 en 15 april 2014). Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de uitvoering van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.

Meer info

www.onroenderfgoed.be

Bron vastgoedinfo

Deze opvraging bevat overheidsinformatie verkregen van het Agentschap Onroerend Erfgoed, Koning Albert-II-Laan 19, bus 5, 1210 Brussel en Informatie Vlaanderen, Havenlaan 88, 1000 Brussel wat betreft het Grootschalig Referentie Bestand Vlaanderen (GRB).

Document gegenereerd op basis van de gegevens ontvangen van het Agentschap Onroerend erfgoed via de ORIS webservices.

CIB vlaanderen vzw - Kortrijksesteenweg 1005 - 9000 Gent
0425.043.508 - vastgoedinfo@vastgoedloket.be

Bijlage

Informatieaanvraag Onroerend erfgoed

(Referentienummer: 25-8340 Speystr2-2)

Resultaat opvraging perceel gelegen in Damme afdeling DAMME 1 AFD/DAMME/, sectie C met perceelnummer 0137/00S000 [31006C0137/00S000]

Beschermd onroerend erfgoed

Beschermd stads- of dorpsgezicht, intrinsiek: Stadskern Damme

beschermd stads- of dorpsgezicht, intrinsiek

Beknopte karakterisering

Typologies burgerhuizen, dorpswoningen, herbergen,
hoeven, kanalen (infrastructuur), steden

Beschrijving

De stadskern van Damme is beschermd als dorpsgezicht op 13-10-1986. De bescherming als dorpsgezicht werd op 30 maart 1987 gewijzigd naar een bescherming als stadsgezicht.

Waarden

Artikel 2 van het ministerieel besluit van 13 oktober 1986 houdende bescherming van monumenten, stads- en dorpsgezichten wordt vervangen door volgend artikel:

Art. 2. - Wordt beschermd als stadsgezicht, zoals afgebakend op bijgaand plan, overeenkomstig de bepalingen van het decreet van 3 maart 1976, om reden van historische, artistieke en sociaal-culturele waarde:

1. Damme: Stadsgezicht.

Is de aanduiding van

- **Burgstraat, Corneliestraat, Dammesteeweg, Damse Vaart West, Damse Vaart-Zuid, Haringmarkt, Jacob van Maerlantstraat, Kerkstraat, Ketelstraat, Markt, Oude Sluissedijk, Polderstraat, Pottenbakkersstraat, Rabattestraat, Romboutswervedijk, Sint-Janstraat, Slekstraat, Speystraat (Damme)** De stadskern van Damme wordt omsloten door een 17de-eeuwse aarden vesting met bastions, ravelijnen en grachten en bestaat uit een concentrische aanleg, kruisgewijs doorsneden door de historische Kerkstraat en door de vaart van Brugge naar Sluis.

Is de omvattende aanduiding van

- **Burgstraat 16 (Damme)** Eénlagig gebouw voorheen behorend bij nummer 14, vermoedelijk opklimmend tot de 18de eeuw.
- **Markt (Damme)** Opgericht op initiatief van het stadsbestuur, bestendig bij besluit van de Belgische regering (K.B. van 15 mei 1859). Gemaakt door de Brugse beeldhouwer Hendrik Pickery (1828-1894) en onthuld op 9 september 1860.
- **Kerkstraat (Damme)** Brug over het Zuidervaartje, gegraven in 1841-1848 om het overtollig water vanuit Sint-Michiels, Sint-Kruis en Assebroek (Brugge) af te voeren, hierbij ter hoogte van het stadscentrum het zuidelijk tracé van de 17de-eeuwse stervormige vesting volgend.
- **Damse Vaart-Zuid (Damme)** Voormalig 20ste-eeuws brugwachtershuisje gelegen op steiger aan de hoge dijkever van de vaart. Klein witgeschilderd éénlagig bakstenen gebouwtje op gecementeerde en zwart geschilderde plint, onder licht overkragend zadeldak.
- **Kerkstraat 13-15 (Damme)** Voormalig breedhuis met laatclassicistische inslag vermoedelijk daterend uit circa eerste helft van de 19de eeuw, zie als één volume aangeduid op het primitief kadasterplan (1834); oudere kern zie kelders en weergave van bebouwing (diephuisen) op kaart van A. Sanderus (1641-1644). Thans opgedeeld in twee panden. Oorspronkelijk onderkelderd dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak (nok evenwijdig met straat; respectievelijk mechanische en Vlaamse pannen).
- **Jacob van Maerlantstraat 1 (Damme)** Breedhuis, thans "Eetcafé De Spieghele", naar verluidt daterend van de 17de eeuw met mogelijk oudere kern zie kaart van Marcus Gerards (1562). Dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen met half ondergrondse kelderverdieping. Bepleisterde en geschilderde lijstgevel met classicistische inslag op hoge gecementeerde plint onder zadeldak
- **Kerkstraat 17 (Damme)** Burgerhuis met laatclassicistische inslag vermoedelijk uit eind 18de-eerste kwart 19de eeuw, mogelijk met oudere kern. Breedhuis van zes traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen). Geschilderde en deels bepleisterde lijstgevel op gecementeerde plint onder aflijnende geschilderde houten kroonlijst op consoles.
- **Kerkstraat 30-32 (Damme)** Woonhuizen, nummer 30 voorheen gekend als "'t Trompetje", vermoedelijk teruggaand op één groot diephuis met dubbele trapgevel en ondiepe zijaanbouw weergegeven op stadsplannen van Marcus Gerards (1562) en J. Blaeu

(1649) en als dusdanig aangeduid op het primitief kadasterplan (1834). In de loop van de 19de-20ste eeuw opgedeeld in twee panden.

- **Kerkstraat 6 (Damme)** Gelegen aan hoek met Slekstraat en Speystraat. In oorsprong 19de-eeuwse herberg met smidse, in 1884 uitgebreid langs de Slekstraat.. Vrijstaand breedhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen; later aangebrachte dakkapellen onder schilddakje (daktegels). Bakstenen lijstgevel onder geschilderde houten gootlijst op consoles; arduinen onderdorpels.
- **Burgstraat 1 (Damme)** Dubbelhuis van drie traveeën en twee bouwlagen met half ondergrondse kelderverdieping volgens kadaster opgetrokken in 1879.
- **Burgstraat 7 (Damme)** Dubbelhuis van vijf traveeën en één bouwlaag met half ondergrondse kelderverdieping (dichtgemetseld) onder zadeldak. Geschilderde en verankerde baksteenbouw op zwart geschilderde plint.
- **Jacob van Maerlantstraat 21 (Damme)** Haaks op de straat ingeplant éénlagig woonhuis, in oorsprong bestaande uit twee kleine huisjes opklimmend tot de 18de eeuw. In het derde kwart van de 20ste eeuw verbouwd en uitgebreid. Witgekalkte baksteenbouw met gepekte plint onder pannen zadeldak. Muuropeningen voorzien van luiken. Laaddeurtje in zijpuntgevel.
- **Kerkstraat 37 (Damme)** Haaks ingeplant éénlaagshuis, licht vooruitspringend ten opzichte van de rooilijn, minimaal opklimmend tot de eerste helft van de 19de eeuw zie huidig volume aangeduid op primitief kadasterplan (1834), mogelijk met oudere kern, zie bebouwing weergegeven op Ferrariskaart. In latere fase vergroot en uitgebreid met evenwijdig doch iets lager bijgebouw aan zuidzijde.
- **Kerkstraat 43 (Damme)** Dorpswoning volgens kadaster opgetrokken in 1905, gelegen aan de splitsing met de Oude Sluissedijk. Breedhuis van vier traveeën en anderhalve bouwlaag onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen). Lijstgevel getypeerd door kleurrijk materiaalgebruik.
- **Oude Sluissedijk 6-8 (Damme)** Gerenoveerd woonhuis, voorheen samenstel van twee dorpswoningen in spiegelbeeldschema, zie gedichte deuropening rechts, opgetrokken volgens kadaster circa 1914.
- **Pottenbakkersstraat 5 (Damme)** Gerenoveerd éénlaagshuisje daterend uit de eerste helft van de 19de eeuw, zie weergegeven op primitief kadasterplan (1834). Verankerde baksteenbouw, voorheen witgekalkt op hoge gecementeerde en van schijnvoegen voorziene plint
- **Slekstraat 5 (Damme)** Gelegen aan de hoek met Ketelstraat. Eénlagig woonhuis opgetrokken volgens kadaster in 1899 op de plaats van een ouder gebouw. Hoekpand van drie traveeën met witgekalkte lijstgevel op zwartgeschilderde en van schijnvoegen voorziene gecementeerde plint, onder zadeldak.
- **Speystraat 1 (Damme)** Achterin gelegen éénlaagshuisje, afgescheiden van de straat door witgekalkt bakstenen muurtje en ijzeren hek. Gaat terug op L-vormig volume, weergegeven op primitief kadasterplan (1834). Woonhuis van drie traveeën, witgekalkt op gepekte plint, onder zadeldak
- **Jacob van Maerlantstraat 8 (Damme)** Woonhuis, heden "Eethuis de Zuidkant" daterend uit circa tweede helft 18de-begin 19de eeuw met mogelijk oudere kern.
- **Slekstraat 18 (Damme)** Beeldbepalend langgestrekt woonhuis gedateerd 1771, zie muurankers westzijgevel. Langgestrekt éénlagig volume onder mansardedak, gelegen op groot perceel met tuin uitkomend aan de Damse Vaart-Zuid. Zowel rechts als links zij-ingang naar achterliggende tuin. Deels witgeschilderde en gecementeerde baksteenbouw op gecementeerde en zwartgeschilderde plint; geprofileerde houten kroonlijst op klossen.
- **Pottenbakkersstraat 3 (Damme)** Woning met bijgebouw inspringend ten opzichte van de rooilijn van nummer 1, teruggaand op twee kleinere panden weergegeven op primitief kadasterplan (1834). Witgekalkte en verankerde baksteenbouw met hoge gepekte plint van twee + één travee(ën) en anderhalve bouwlaag onder pannen zadeldak (nok evenwijdig met straat; nieuwe pannen).
- **Pottenbakkersstraat 9-11 (Damme)** Oorspronkelijk vier éénlaagshuisjes opklimmend tot de eerste helft van de 19de eeuw, zie weergegeven op het primitief kadasterplan (1834), thans omgevormd tot twee woonhuizen.
- **Damse Vaart-Zuid 13-14, 14A-B (Damme)** Woonhuizen opgetrokken volgens kadaster in 1898 op de plaats van twee oudere panden, aangeduid op het primitief kadasterplan (1834). Dubbelhuizen met onbeschilderde bakstenen lijstgevels op natuurstenen plint onder pannen zadeldaken.
- **Ketelstraat 2-4 (Damme)** Kleinschalige rijhuizen volgens kadaster opgetrokken in 1907. Verankerde baksteenbouw van anderhalve bouwlaag en respectievelijk drie en twee traveeën onder pannen zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen).
- **Haringmarkt (Damme)** Reeds in de 13de eeuw (1269) wordt, omwille van het brakke grondwater door de aanwezigheid van zeewater, een loden pijp aangelegd om drinkwater uit de vijvers van het kasteel van Male naar Damme te leiden. Eind 19de-begin 20ste eeuw wordt de huidige pomp geplaatst aan de zuidzijde van het plein. Gietijzeren handpomp waarvoor natuurstenen getraliede opvangbak.
- **Corneliestraat 1-5 (Damme)** Eenheidsbebouwing van kleine dorpswoningen uit het begin van de 20ste eeuw. Eénlagige enkelhuizen van drie tot vier traveeën onder pannen zadeldak
- **Corneliestraat 6-20 (Damme)** Eenheidsbebouwing van kleine dorpswoningen opgetrokken in 1907 zie ingewerkte gevelsteen op bovenverdieping tussen nummers 10 en 12. Enkelhuizen in spiegelbeeldschema (nummers 8-20) van twee à drie traveeën en anderhalve bouwlaag onder zadeldak
- **Ketelstraat 1-3 (Damme)** Ensemble van oorspronkelijk drie arbeidershuisjes volgens kadaster gebouwd in 1844, waarvan heden twee samengevoegd (nummer 3).
- **Slekstraat 2-4, 8 (Damme)** Ensemble van vier éénlaagshuisjes in spiegelbeeldschema opgetrokken volgens kadaster in 1839-1840; thans gerenoveerd. Kleinschalige rijbebouwing van respectievelijk drie (nummers 2-4) en twee (nummers 6-8) traveeën onder zadeldak (nieuwe pannen).
- **Pottenbakkersstraat 10, 14 (Damme)** Ensemble van drie éénlaagshuizen in repeterend schema, opgetrokken volgens kadaster

in 1901 (nummer 14) en uitgebreid met nummers 10-12 circa 1927. Gecementeerde en witgeschilderde baksteenbouw voorheen met hoge gecementeerde (nummer 14 voorzien van schijnvoegen) plint, thans lage zwartgeschilderde plint, onder zadeldak.

- **Markt (Damme)** Gedenkplaat voor de gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog. Bas-reliëf in natuurstenen muurtje links van het stadhuis, oorspronkelijk geplaatst aan de voorkant van het trappenbordes van het stadhuis.
- **Haringmarkt 1-3 (Damme)** Eénlagige, gekoppelde woonhuizen opgetrokken volgens kadaster circa 1837 als vrijstaand volume aan de noordwestelijke zijde van het plein. Verankerde en witgekalkte baksteenbouw met gepekte plint onder een groot pannen zadeldak.
- **Burgstraat 5 (Damme)** Ommuurd L-vormig gebouwencomplex in historiserende stijl. Poortgebouw aan straatzijde met aan oostzijde grote vleugel haaks op de straat en aan noordzijde tweede gebouw parallel met de straat. Tuin ten oosten van het complex, binnenkoer aan de westzijde, beide ommuurd door hoge tuinmuur voorzien van steunberen.
- **Kerkstraat 18A-B (Damme)** Gereconstrueerd hoekpand (2000-2001) met laat-classicistische inslag, oorspronkelijk daterend uit de 17de-18de eeuw met oudere, 14de-eeuwse kern. Vrij getrouwe reconstructie omwille van slechte bouwfysische toestand. Behoud van 18de-eeuwse dakkap (twee schaargebinten waarop nokgebinte en "half", dwars geplaatst gebint), moerbalken en buitenschrijnwerk. De gevels zijn 50 cm verhoogd omwille van wooncomfort. Afgeschuinde hoekbeeldnis met natuurstenen beeld van Sint-Jozef onder baldakijn, op console met wapenschild van Damme.
- **Damse Vaart-Zuid 3 (Damme)** Half vrijstaand burgerhuishuis opgetrokken volgens kadaster in 1861 en volgens iconografische bronnen met een bouwlaag opgehoogd in het eerste kwart van de 20ste eeuw. Breedhuis van vier traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak.
- **Speystraat 4 (Damme)** Voormalige herberg opgetrokken volgens kadaster in 1873; voorheen met ingang langsheen de Kerkstraat, nu langs de Speystraat. Het pand wordt zwaar geteisterd op het einde van de Tweede Wereldoorlog wanneer de Duitsers de nabijgelegen brug over de Damse Vaart opblazen. Dubbelhuis van drie traveeën en twee bouwlagen onder schilddak. Witgeschilderde baksteenbouw op hoge gecementeerde plint.
- **Kerkstraat 2 (Damme)** Herberg vermoedelijk daterend uit de eerste helft van de 19de eeuw, zie bebouwing weergegeven op primitief kadasterplan (1834). Hoekpand met laatclassicistische inslag van zes traveeën en twee bouwlagen onder mank zadeldak (nok evenwijdig met straat; mechanische pannen).
- **Kerkstraat 38 (Damme)** Half vrijstaand breedhuis met neoclassicistische inslag. Eén van de grootste en meest beklante herbergen in Damme circa 1900. Vermoedelijk teruggaand op oudere middeleeuwse bebouwing, zie breedhuis weergegeven op stadsplannen van Marcus Gerards (1562) en J. Blaeu (1649). Huidig groot volume reeds aangeduid op primitief kadasterplan (1834). Verankerde en witgekalkte baksteenbouw met lijstgevel van zes traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak
- **Kerkstraat 1 (Damme)** Hoekpand met Damse Vaart-Zuid, "Estaminet Soetkin", reeds aangeduid op het primitief kadasterplan (1834), doch mogelijk met oudere kern. Hoekpand van respectievelijk twee traveeën (zijde Kerkstraat) + 1 afgeschuinde hoektravee + zes traveeën (zijde Damse Vaart-Zuid) en twee bouwlagen onder zadeldak (nok loodrecht op Kerkstraat; mechanische pannen).
- **Kerkstraat 10 (Damme)** Breedhuis volgens L. Devlieghe daterend uit de 17de eeuw, voorheen gekend als Herberg "(In) de Oude Beurs", thans handelspand met zelfde benaming. Inspringende ligging ten opzichte het huis nummer 8, waardoor beide, samen met nummer 12, als het ware deel uitmaken van de noordoostzijde van de markt gekenmerkt door rooilijn met tandgewijs verloop. Vormt voorheen met het vermoedelijk 16de-eeuws pand nummer 8 één geheel.
- **Damse Vaart-Zuid 12 (Damme)** Deels teruggaand op de voormalige 19de-eeuwse herberg "De Vlaamsche Leeuw". De voormalige herberg wordt circa 1864-1865 gebouwd voor Jacobus Blauwet. Breedhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak. In het interbellum, wanneer Damme als toeristisch oord opbloeit en de behoefte aan logiesmogelijkheden groeit, wordt de herberg uitgebreid met één bouwlaag en wordt de begane grond aangepast.
- **Kerkstraat 27 (Damme)** Half vrijstaand herenhuis opgetrokken circa eerste helft van de 19de eeuw, zie volume reeds weergegeven op het primitief kadasterplan (1834). Dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak bekroond door houten hoofdgestel met ruitmotief onder rondboogfronton.
- **Kerkstraat 8 (Damme)** Hoekpand naar verluidt daterend uit de 16de eeuw. Vooruitspringende ligging ten opzichte van de rooilijn aan de zuidzijde waardoor het huis als het ware de markt aan de noordzijde afsluit. Vormt voorheen met het naast- en inspringend gelegen -vermoedelijk 17de-eeuws- pand één geheel.
- **Kerkstraat 31 (Damme)** Hoekpand minimaal opklimmend tot eind 18de-eerste helft 19de eeuw, mogelijk met oudere kern, zie bebouwing (breedhuis) weergegeven op kaarten van Marcus Gerards (1562) en A. Sanderus (1641-1644); huidig volume aangeduid op primitief kadasterplan (1834). Breedhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen). Dubbelhuis met geschilderde lijstgevel op gecementeerde plint onder nieuwe gootlijst; ongeschilderde zijgevel.
- **Damse Vaart West 5 (Damme)** Minimaal opklimmend tot de 18de eeuw, hoeve reeds weergegeven op de Atlas der Buurtwegen van 1845. Vrijstaand woonhuis langsheen de straat met stalgebouw aan de noordoostzijde en klein bijgebouwtje aan de zuidwestzijde van het erf. Witgeschilderde en verankerde bakstenen gebouwen op gepekte plint.
- **Damse Vaart West 6 (Damme)** Hoeve, eertijds behorend bij de Sint-Christoffelhoeve, bestaande uit een 20ste-eeuws woonhuis in landelijke stijl en een losstaande schuur met schaapstal uit eind 18de-begin 19de eeuw aan de westzijde van het erf, heropgebouwd in 1970. De hoeve is ommuurd door een lage bakstenen muur, witgeschilderd op gepekte plint met pijlers voorzien van piramidevormige spits; ijzeren toegangshek tot verhard erf.
- **Kerkstraat 48 (Damme)** Historische stadshoeve gekend als "Hoeve met drie linden", gelegen recht tegenover de kerkwegel, in kern opklimmend tot de 18de eeuw, zie jaartalsteen "1792" in puntgevel van het woonhuis. Uitgebreid in 1830 met stalvleugel langs de straat en in de loop van de 19de-20ste eeuw met losstaande, achterliggende bijgebouwen, onder meer schuur. In het begin van de 20ste eeuw woonhuis langs de straat in gebruik als kosterhuis en broodzaak, behorend bij de ertegenover gelegen

(thans verdwenen) bakkerij. Hoeve oorspronkelijk in L-vormige opstelling met later bijgebouwde losstaande bestanddelen op deels verhard erf. IJzeren hek (nieuw) tussen bakstenen pijlers als toegang tot het erf, van de straat afgesloten door hoge bakstenen muur die de verscheidene bouwvolumes met elkaar verbindt. Gekasseide erftoegang en drie gekandelaarde lindes langs de straatkant.

- **Kerkstraat 11 (Damme)** Huis zogenaamd Biscaeyen, verwijzend naar de wijnhandel waarvan de stad Damme in de middeleeuwen het stapelrecht bezit. Historisch ensemble opklimmend tot de 14de eeuw. Samenstel van twee diephuizen uit de 17de eeuw met oude kern, en een poortgebouw uit circa 1860, loodrecht op de straat gepositioneerd. Gekasseid erf met bakhuis uit de tweede helft van de 19de eeuw en een schuur van rond 1750, wat uitzonderlijk is in stedelijke context.
- **Jacob van Maerlantstraat 3, Kerkstraat 22A (Damme)** Imposant 15de-eeuws patriciërshuis in laatgotische stijl met oudere kern, gerestaureerd en heropgebouwd in de jaren 1993-1996 na zware beschadiging en gedeeltelijke instorting tijdens een voorjaarsstorm in 1990. Het dubbelhuis bestaat uit twee diephuizen, die voor 1594 werden samengevoegd onder de naam De Grote Sterre, en die dateren uit de late 15de en vroege 16de eeuw. Tuin met achteruitgang naar de Kerkstraat toe, met groot bakstenen poortgebouw en een stalvleugel.
- **Jacob van Maerlantstraat 9 (Damme)** Voormalige patriciërswoning uit de 16de-17de eeuw met mogelijk oudere kern, weergegeven als breedhuis op kaart van A. Sanderus (1641-1644). Breedhuis in laatgotische stijl van vier traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; mechanische pannen). Links, twee opkamertraveeën met half ondergrondse kelderverdieping.
- **Jacob van Maerlantstraat 11-13 (Damme)** Huis "Sint-Jan" of "Sint-J(e)an d'Angely", imposant 15de-eeuws patriciërshuis in laatgotische stijl met oudere kern.
- **Romboutswervedijk (Damme)** Kapel gebouwd in 1931 in opdracht van Eugène Braet-Marie Tuytens, na onverwachte genezing van zijn zoon. Gelegen aan de oostzijde van slag die de verbinding maakt met de Damse Vaart-West. Omhaagd perceel geflankeerd door bomen. Bakstenen kapel met trapgevel (vijf treden; natuurstenen afdekplaten).
- **Haringmarkt (Damme)** Kazemat van de Lieve, één van de materiële getuigen van diverse waterwerken te Damme uit de periode na 1616, hoewel door sommige bronnen ouder gedateerd. De kazemat is gelegen in een weide ten zuidoosten van de Haringmarkt, grosso modo op de plaats van de middeleeuwse Sint-Katharinoport en op een vroegere courtine tussen twee bastions zie glooiingen in het terrein, daterend van 1616-1620 bij de aanleg van de Spaanse verdedigingswallen.
- **Slekstraat 3, Speystraat 2 (Damme)** Gelegen op deels ommuurd en omhaagd perceel begrensd door de Slekstraat (noord), de Ketelstraat (oost) en de Speystraat (zuid). Voormalige lagere meisjesschool opgericht in 1861, in 1893 in gebruik genomen door de zusters van de Heilige Vincentius, als bijhuis van het moederklooster in Werken. Gebouwencomplex toegankelijk zowel via Slek- als Speystraat; omgeven langs noord- en zuidzijde op zwartgeschilderde plint. Haaks op de straat ingeplant hoofdgebouw met aanpalende lagere vleugel aan oostzijde. Voormalige woning van de onderwijzeres (1861) in neoclassicistische stijl. Voormalige woning van de onderwijzeres (1861) in neoclassicistische stijl.
- **Pottenbakkersstraat 1 (Damme)** Langgestrekt woonhuis vooruitspringend ten opzichte van de zuidelijke rooilijn, met aan westzijde bijgebouw verbonden door tuinmuur, oorspronkelijk vier kleine dorpswoningen met bijgebouw opgetrokken volgens kadaster circa 1844; achtereenvolgens samengevoegd in 1890 tot twee woningen en in 1893 tot één woonhuis. Witgekalkte en verankerde baksteenbouw met gepekte plint, van vier traveeën en anderhalve bouwlaag onder zadeldak
- **Damse Vaart West 4 (Damme)** Molenaarshuis, opgetrokken volgens kadaster in de jaren 1920 op de plaats van een ouder molenaarshuis; thans gerenoveerd. Vrijstaand woonhuis met nieuw aangelegde voortuin waarrond laag bakstenen tuinmuurtje met ijzeren hek. Aan noordzijde, haaks op het woonhuis, losstaand witgekalkt stalgebouw.
- **Jacob van Maerlantstraat 9A (Damme)** Hoekpand, thans uitgebaat als restaurant "De Lieve", opgetrokken volgens kadaster in 1902 op een nog onbebouwd perceel. Breedhuis in neoclassicistische stijl van vier traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak.
- **Haringmarkt (Damme)** Op het graspleintje aan de Haringmarkt staat een opgaande linde (*Tilia platyphyllos* ssp. *platyphyllos* 'Sanguinea'). Deze boom is aangeplant in 1905 ter herdenking van het 75-jarig bestaan van België. De linde is door zijn omvang en ligging beeldbepalend op het plein.
- **Kerkstraat (Damme)** Overgebleven gedeelte van 13de-eeuwse georiënteerde gotische kerk, uitgebreid in de loop van de 13de tot de 16de eeuw en waarvan schip, transept en torenspits afgebroken in 1725-1727. De koorpartij die in de loop van de tweede helft van de dertiende eeuw gevormd wordt tot hallenkoor is één van de oudste voorbeelden van dit type in Vlaanderen. Gelegen in grotendeels ommuurd terrein ten zuidwesten van het stadscentrum met aanpalend kerkhof met leilindes ten zuiden en kerplein ten noorden.
- **Burgstraat 9 (Damme)** Diepergelegen vrijstaande pastorie in tuin gelegen ten noordwesten van de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Opgetrokken circa 1854-1856 (opgetekend door kadaster in 1859) op de plaats van de vroegere -vermoedelijk 18de-eeuwse- pastorie, waarvan thans het bijgebouw ten westen is overgebleven. Met omheiningsmuur afgesloten tuin, toegankelijk via klein poortgebouwtje. In de tuin staan nog eeuwenoude taxusbomen en een imposante leilinde.
- **Jacob van Maerlantstraat 5 (Damme)** Restaurant "ter Kloeffe", voorheen in gebruik als postgebouw, opgetrokken circa tweede helft 18de-begin 19de eeuw met mogelijk oudere kern zie bebouwing (diephuis) op kaart van Marcus Gerards (1562). Breedhuis van vier traveeën en twee bouwlagen met half ondergrondse kelderverdieping onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; mechanische pannen).
- **Oude Sluissedijk 2-4 (Damme)** Samenstel van twee interbellumwoonhuizen in spiegelbeeldschema, opgetrokken volgens kadaster circa 1930, schuin ingeplant ten opzichte van rooilijn.
- **Kerkstraat 23-25 (Damme)** Samenstel van twee enkelhuizen met laatclassicistische inslag in spiegelbeeldschema, vermoedelijk daterend uit eind 18de-eerste kwart 19de eeuw, met oudere kern (kelder) zie bebouwing (diephuizen) weergegeven op kaart van A. Sanderus (1641-1644). Nummer 23, "Café 't Wapen van Damme"; nummer 25 eertijds "In De Paradijsappel"-thans privé-woning.

- **Ketelstraat (Damme)** Sas (of sluis) van de Lieve, één van de materiële getuigen van diverse waterwerken te Damme uit de periode kort na 1616.
- **Damse Vaart West 3 (Damme)** De Schellemolen is een stenen beltmolen met doorgang, die in 1867 als koren- en oliemolen werd opgetrokken op de plaats waar in 1865 een houten staakmolen was omgewaaid. Reeds in 1438 was er sprake van een staakmolen op deze plek, voordien van een watermolen, die reeds in 1267 als banmolen wordt vermeld.
- **Sint-Janstraat 1, 2A (Damme)** Historische stadshoeve opklimmend tot de 18de eeuw, gelegen in het centrum van Damme. Hoeve met 18de-eeuws boerenhuis en bijgebouwen, reeds weergegeven op Ferrariskaart van 1770-1778 en eind 18de-begin 19de eeuw uitgebreid met bijgebouwen aan zuidzijde. Hoeve met semigesloten erfopstelling van de gebouwen. Oorspronkelijk 18de-eeuws boerenhuis als oudste gedeelte van de hoeve, opgetrokken op L-vormig grondplan en voorzien van gekasseide stoep langs de Sint-Janstraat.
- **Dammesteenweg 1 (Damme)** Imposante hoeve opklimmend tot de 16de eeuw, gelegen in het historisch stadscentrum aan de brug over de Damse Vaart. De Sint-Christoffelhoeve is één van de weinige stadshoeves, gelegen binnen de 17de-eeuwse vestinggordel rond Damme. De hoeve stond eertijds in voor de bevoorrading van de bevolking bij langdurig beleg van de stad. Wellicht zogenaamd naar de Kleine Brugse Poort of de Kristoffelpoort, heropgebouwd in 1448 op de rechteroever van de Reie.
- **Dammesteenweg, Damse Vaart West (Damme)** Het graslandschap aan de Damse Vaart wordt gekenmerkt door een aantal historische hoeves waaronder de Sint-Christoffelhoeve en de Schellemolen en is gelegen binnen de 17de-eeuwse vestinggordel rond Damme.
- **Burgstraat 2-4, Kerkstraat 33 (Damme)** 13de-eeuws hospitaal opgetrokken in vroeggotische stijl, in de loop van de 15de tot de 20ste eeuw uitgebreid met diverse bijgebouwen. Is één van de zeldzaam bewaarde vroege voorbeelden van burgerlijke architectuur in Vlaanderen.
- **Rabattestraat (Damme)** Sluis van het Zwin, ook gekend als de zogenaamde "Sleckeput", één van de materiële getuigen van diverse waterwerken te Damme uit de periode na 1616, hoewel door sommige bronnen ouder gedateerd (zie kazemat, Haringmarkt en sas van de Lieve, Ketelstraat). Poel en restanten van opgaand metselwerk midden in een weiland.
- **Kerkstraat 44-46 (Damme)** Ensemble van twee panden met neoclassicistische inslag, thans eetgelegenheden "Uylenspiegel" (nummer 44) en "'t Hemeltje" (nummer 46). Gaat terug op voormalige smidse en herberg "In de Nieuwe Smisse", aangeduid als één bouwvolume op het primitief kadasterplan (1834), later opgesplitst.
- **Jacob van Maerlantstraat 29 (Damme)** Solitaire gekandelaarde zomerlinde in stadstuin.
- **Markt 1 (Damme)** Gotisch stadhuis, opgetrokken in 1464-1467 op de plaats en deels op de funderingen van de toendertijd bouwvallige grotere halle van 1241, dit naar ontwerp van de Brusselse bouwmeester Godevaert de Bosschere en zijn zoon Willem. Vrijstaand gebouw ten oosten van de Markt met een gekasseide tuin aan noord- en oostzijde toegankelijk via ijzeren hek tussen vierkante natuurstenen pijlers en muurtjes. Volume van zeven traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak, uitgevoerd in diverse Brabantse kalksteensoorten, en met zij- en achtergevels in baksteen; zuidzijde deels in Doornikse steen, vermoedelijk van de oudere 13de-eeuwse halle.
- **Burgstraat 14 (Damme)** Hoekpand opgetrokken volgens kadaster in 1881 op de plaats van een boerenhuis met aanpalende schuur.
- **Kerkstraat (Damme)** Twee kazematten aan weerszijden van de weg.
- **Damse Vaart-Zuid (Damme)** Uylenspiegelmonument gerealiseerd door de beeldhouwer Jef Claerhout (°Tielt, 1937) en geschonken door VTB-VAB in 1979 ter herdenking van het overlijden van Charles de Coster (München, 1827-Brussel, 1879), auteur van het Uylenspiegel-epos. Bronzen beeldengroep aan bakstenen muur geplaatst op het plantsoen van het smalle pleintje tussen de Damse Vaart-Zuid en de Speystraat, die ten zuidoosten erbij aansluit.
- **Damse Vaart-Zuid (Damme)** Verbroederingsmonument "DAMME-JODOIGNE" naar ontwerp van de Brugse beeldhouwer Jef Innegraeve (°1936) zie signering, opgesteld aan de parking ten zuidwesten van het stadscentrum. Vierkant natuurstenen plateau waarop twee gesculpteerde stenen, een vlakke (Vlaanderen) en een afgeronde (Wallonië); de ruimte ertussen verwijst naar de taalgrens.
- **Haringmarkt (Damme)** Verbroederingsmonument van Damme en de Duitse stad Damme-Oldenburg, gerealiseerd door de kunstenaar Jef Claerhout (°Tielt, 1937).
- **Kerkstraat 7 (Damme)** Hoekpand minimaal opklimmend tot de 18de eeuw met mogelijk oudere kern. Voormalig sashuis of huis van de speihouder of sluismeester, vanaf de 17de eeuw zogenaamd "Klein Stadhuis".
- **Kerkstraat (Damme)** Waterpomp " 't Zeugskén" daterend uit de 19de eeuw en geplaatst tegen de uiterste rechtse penant van het huis nummer 38. Reeds in de 13de eeuw (1269) wordt, omwille van het brakke grondwater door de aanwezigheid van zeewater, een loden pijp aangelegd om drinkwater uit de vijvers van het kasteel van Male naar Damme te leiden (zie Vivenkapelle, Pijpeweg).
- **Damse Vaart West 2 (Damme)** Woonhuis met kunstsmederij en kopergieterij in grote tuin, opgetrokken volgens kadaster circa 1947 in opdracht van kunstsmid Frans Wiro van Hinsberg, die in 1959-1960 het 15de-eeuwse torenuurwerk van het stadhuis restaureert.
- **Jacob van Maerlantstraat 2 (Damme)** Woonwinkelhuis "Tijl en Nele" in regionalistische, historiserende bouwstijl, opgetrokken volgens kadaster in 1903 als eigendom van de Burgerlijke Godshuizen op de plaats van een oudere schuur, reeds aangeduid op primitief kadasterplan (1834). Dubbelhuis van drie traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen).

Heeft als voorganger

- **Burgstraat, Corneliestraat, Dammesteenweg, Damse Vaart West, Damse Vaart-Zuid, Haringmarkt, Jacob van**

Maerlantstraat, Kerkstraat, Ketelstraat, Markt, Oude Sluissedijk, Pottenbakkersstraat, Rabattestraat, Romboutswervedijk, Sint-Janstraat, Slekstraat, Speystraat (Damme) De stadskern van Damme is beschermd als dorpsgezicht op 13-10-1986. De bescherming als dorpsgezicht werd op 30 maart 1987 gewijzigd naar een bescherming als stadsgezicht.

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/13274>

Beschermingbesluiten

- [Hoeves, waterpomp en stadskern van Damme - https://id.erfgoed.net/besluiten/11155](https://id.erfgoed.net/besluiten/11155)
Definitieve wijzigingsbesluiten

Vastgestelde archeologische zone: Historische stadskern van Damme

vastgestelde archeologische zone

Beknopte karakterisering

Typologies [steden, stadsomwallingen](#)

Datering [middeleeuwen, nieuwe tijd](#)

Beschrijving

De historische stadskern is een immense en complexe archeologische zone die het resultaat is van een eeuwenlange intense bewoning binnen de stedelijke grenzen, meestal een omwalling. De stadsplattegrond kent een cumulatief karakter en verschillende fasen, met een oude nederzettingkern die soms teruggaat op een vroeg- of pre-middeleeuwse aanwezigheid. Voor de afbakening is in eerste instantie gekeken naar het 19de-eeuwse gereduceerde kadaster omdat dit de eerste nauwkeurige kadasterkaart is die nog een tijdsbeeld geeft van voor de industrialisering.

Is de aanduiding van

- **Damme (Damme)** Deze zone omvat de historische stadskern van Damme.

Is de omvattende aanduiding van

- **Damse Vaart West 3 (Damme)** De Schellemolen is een stenen beltmolen met doorgang, die in 1867 als koren- en oliemolen werd opgetrokken op de plaats waar in 1865 een houten staakmolen was omgewaaid. Reeds in 1438 was er sprake van een staakmolen op deze plek, voordien van een watermolen, die reeds in 1267 als banmolen wordt vermeld.

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/11881>

Beschermingbesluiten

- [Historische stadskern Damme - https://id.erfgoed.net/besluiten/5879](https://id.erfgoed.net/besluiten/5879)
Vaststellingsbesluiten

Vastgesteld bouwkundig erfgoed: Lagere meisjesschool

vastgesteld bouwkundig erfgoed

Beknopte karakterisering

Typologies [kapellen \(gebouwen en structuren\), onderwijzerswoningen, omheiningsmuren, lagere scholen, kleuterscholen, hagen](#)

Stijl

Datering [voor WO I, derde kwart 19de eeuw](#)

Beschrijving

Gelegen op deels ommuurd en omhaagd perceel begrensd door de Slekstraat (noord), de Ketelstraat (oost) en de Speystraat (zuid). Voormalige lagere meisjesschool opgericht in 1861, in 1893 in gebruik genomen door de zusters van de Heilige Vincentius, als bijhuis van het moederklooster in Werken. Gebouwencomplex toegankelijk zowel via Slek- als Speystraat; omgeven langs noord- en zuidzijde op zwartgeschilderde plint. Haaks op de straat ingeplant hoofdgebouw met aanpalende lagere vleugel aan oostzijde. Voormalige woning van de onderwijzeres (1861) in neoclassicistische stijl. Voormalige woning van de onderwijzeres (1861) in neoclassicistische stijl.

Waarden

Architecturale waarde

Historische waarde

Is de aanduiding van

- **Slekstraat 3, Speystraat 2 (Damme)** Gelegen op deels ommuurd en omhaagd perceel begrensd door de Slekstraat (noord), de Ketelstraat (oost) en de Speystraat (zuid). Voormalige lagere meisjesschool opgericht in 1861, in 1893 in gebruik genomen door de zusters van de Heilige Vincentius, als bijhuis van het moederklooster in Werken. Gebouwencomplex toegankelijk zowel via Slek- als Speystraat; omgeven langs noord- en zuidzijde op zwartgeschilderde plint. Haaks op de straat ingeplant hoofdgebouw met aanpalende lagere vleugel aan oostzijde. Voormalige woning van de onderwijzeres (1861) in neoclassicistische stijl. Voormalige woning van de onderwijzeres (1861) in neoclassicistische stijl.

Heeft als voorganger

- **Slekstraat 3, Speystraat 2 (Damme)** Stedelijke Basisschool "'t Dambord", gelegen op deels ommuurd en omhaagd perceel begrensd door de Slekstraat (noord), de Ketelstraat (oost) en de Speystraat (zuid). Opgenomen in het stadsgezicht, beschermd bij M.B. van 13/10/1986, gewijzigd bij M.B. van 30/03/1987. Voormalige lagere meisjesschool opgericht in 1861, in 1893 in gebruik

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/161920>

Beschermingsbesluiten

- [Besluit tot vaststelling van de inventaris bouwkundig erfgoed in de provincie West-Vlaanderen - https://id.erfgoed.net/besluiten/15115](https://id.erfgoed.net/besluiten/15115)
Schrappingsbesluiten Vaststellingsbesluiten

Vastgesteld bouwkundig erfgoed: Stadskern Damme

vastgesteld bouwkundig erfgoed

Beknopte karakterisering

Typologies [steden](#), [kanalen \(infrastructuur\)](#)

Beschrijving

De stadskern van Damme wordt omsloten door een 17de-eeuwse aarden vesting met bastions, ravelijnen en grachten en bestaat uit een concentrische aanleg, kruisgewijs doorsneden door de historische Kerkstraat en door de vaart van Brugge naar Sluis.

Waarden

Ruimtelijk-structurerende waarde

Historische waarde

Is de aanduiding van

- **Burgstraat, Corneliestraat, Dammesteenweg, Damse Vaart West, Damse Vaart-Zuid, Haringmarkt, Jacob van Maerlantstraat, Kerkstraat, Ketelstraat, Markt, Oude Sluissedijk, Polderstraat, Pottenbakkersstraat, Rabattestraat, Romboutswervedijk, Sint-Janstraat, Slekstraat, Speystraat (Damme)** De stadskern van Damme wordt omsloten door een 17de-eeuwse aarden vesting met bastions, ravelijnen en grachten en bestaat uit een concentrische aanleg, kruisgewijs doorsneden door de historische Kerkstraat en door de vaart van Brugge naar Sluis.

Is de omvattende aanduiding van

- **Kerkstraat (Damme)** Brug over het Zuidervaartje, gegraven in 1841-1848 om het overtollig water vanuit Sint-Michiels, Sint-Kruis en Assebroek (Brugge) af te voeren, hierbij ter hoogte van het stadscentrum het zuidelijk tracé van de 17de-eeuwse stervormige vesting volgend.
- **Kerkstraat 17 (Damme)** Burgerhuis met laatclassicistische inslag vermoedelijk uit eind 18de-eerste kwart 19de eeuw, mogelijk met oudere kern. Breedhuis van zes traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen). Geschilderde en deels bepleisterde lijstgevel op gecementeerde plint onder aflijnende geschilderde houten kroonlijst op consoles.

- **Kerkstraat 13-15 (Damme)** Voormalig breedhuis met laatclassicistische inslag vermoedelijk daterend uit circa eerste helft van de 19de eeuw, zie als één volume aangeduid op het primitief kadasterplan (1834); oudere kern zie kelders en weergave van bebouwing (diephuisen) op kaart van A. Sanderus (1641-1644). Thans opgedeeld in twee panden. Oorspronkelijk onderkelderd dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak (nok evenwijdig met straat; respectievelijk mechanische en Vlaamse pannen).
- **Kerkstraat 30-32 (Damme)** Woonhuizen, nummer 30 voorheen gekend als "'t Trompetje", vermoedelijk teruggaand op één groot diephuis met dubbele trapgevel en ondiepe zijaanbouw weergegeven op stadsplannen van Marcus Gerards (1562) en J. Blaeu (1649) en als dusdanig aangeduid op het primitief kadasterplan (1834). In de loop van de 19de-20ste eeuw opgedeeld in twee panden.
- **Kerkstraat 6 (Damme)** Gelegen aan hoek met Slekstraat en Speystraat. In oorsprong 19de-eeuwse herberg met smidse, in 1884 uitgebreid langs de Slekstraat.. Vrijstaand breedhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen; later aangebrachte dakkapellen onder schilddakje (daktegels). Bakstenen lijstgevel onder geschilderde houten gootlijst op consoles; arduinen onderdorpels.
- **Oude Sluissedijk 6-8 (Damme)** Gerenoveerd woonhuis, voorheen samenstel van twee dorpswoningen in spiegelbeeldschema, zie gedichte deuropening rechts, opgetrokken volgens kadaster circa 1914.
- **Kerkstraat 43 (Damme)** Dorpswoning volgens kadaster opgetrokken in 1905, gelegen aan de splitsing met de Oude Sluissedijk. Breedhuis van vier traveeën en anderhalve bouwlaag onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen). Lijstgevel getypeerd door kleurrijk materiaalgebruik.
- **Kerkstraat 37 (Damme)** Haaks ingeplant éénlaagshuis, licht vooruitspringend ten opzichte van de rooilijn, minimaal opklimmend tot de eerste helft van de 19de eeuw zie huidig volume aangeduid op primitief kadasterplan (1834), mogelijk met oudere kern, zie bebouwing weergegeven op Ferrariskaart. In latere fase vergroot en uitgebreid met evenwijdig doch iets lager bijgebouw aan zuidzijde.
- **Kerkstraat 18A-B (Damme)** Gereconstrueerd hoekpand (2000-2001) met laat-classicistische inslag, oorspronkelijk daterend uit de 17de-18de eeuw met oudere, 14de-eeuwse kern. Vrij getrouwe reconstructie omwille van slechte bouwfysische toestand. Behoud van 18de-eeuwse dakkap (twee schaargebinten waarop nokgebinte en "half", dwars geplaatst gebint), moerbalken en buitenschrijnwerk. De gevels zijn 50 cm verhoogd omwille van wooncomfort. Afgeschuinde hoekbeeldnis met natuurstenen beeld van Sint-Jozef onder baldakijn, op console met wapenschild van Damme.
- **Kerkstraat 2 (Damme)** Herberg vermoedelijk daterend uit de eerste helft van de 19de eeuw, zie bebouwing weergegeven op primitief kadasterplan (1834). Hoekpand met laatclassicistische inslag van zes traveeën en twee bouwlagen onder mank zadeldak (nok evenwijdig met straat; mechanische pannen).
- **Kerkstraat 38 (Damme)** Half vrijstaand breedhuis met neoclassicistische inslag. Eén van de grootste en meest beklante herbergen in Damme circa 1900. Vermoedelijk teruggaand op oudere middeleeuwse bebouwing, zie breedhuis weergegeven op stadsplannen van Marcus Gerards (1562) en J. Blaeu (1649). Huidig groot volume reeds aangeduid op primitief kadasterplan (1834). Verankerde en witgekalkte baksteenbouw met lijstgevel van zes traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak
- **Kerkstraat 1 (Damme)** Hoekpand met Damse Vaart-Zuid, "Estaminet Soetkin", reeds aangeduid op het primitief kadasterplan (1834), doch mogelijk met oudere kern. Hoekpand van respectievelijk twee traveeën (zijde Kerkstraat) + 1 afgeschuinde hoektravee + zes traveeën (zijde Damse Vaart-Zuid) en twee bouwlagen onder zadeldak (nok loodrecht op Kerkstraat; mechanische pannen).
- **Kerkstraat 10 (Damme)** Breedhuis volgens L. Devlieghe daterend uit de 17de eeuw, voorheen gekend als Herberg "(In) de Oude Beurs", thans handelspand met zelfde benaming. Inspringende ligging ten opzichte het huis nummer 8, waardoor beide, samen met nummer 12, als het ware deel uitmaken van de noordoostzijde van de markt gekenmerkt door rooilijn met tandgewijs verloop. Vormt voorheen met het vermoedelijk 16de-eeuws pand nummer 8 één geheel.
- **Kerkstraat 27 (Damme)** Half vrijstaand herenhuis opgetrokken circa eerste helft van de 19de eeuw, zie volume reeds weergegeven op het primitief kadasterplan (1834). Dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak bekroond door houten hoofdgestel met ruitmotief onder rondboogfronton.
- **Kerkstraat 31 (Damme)** Hoekpand minimaal opklimmend tot eind 18de-eerste helft 19de eeuw, mogelijk met oudere kern, zie bebouwing (breedhuis) weergegeven op kaarten van Marcus Gerards (1562) en A. Sanderus (1641-1644); huidig volume aangeduid op primitief kadasterplan (1834). Breedhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen). Dubbelhuis met geschilderde lijstgevel op gecementeerde plint onder nieuwe gootlijst; ongeschilderde zijgevel.
- **Kerkstraat 8 (Damme)** Hoekpand naar verluidt daterend uit de 16de eeuw. Vooruitspringende ligging ten opzichte van de rooilijn aan de zuidzijde waardoor het huis als het ware de markt aan de noordzijde afsluit. Vormt voorheen met het naast- en inspringend gelegen -vermoedelijk 17de-eeuws- pand één geheel.
- **Damse Vaart West 5 (Damme)** Minimaal opklimmend tot de 18de eeuw, hoeve reeds weergegeven op de Atlas der Buurtwegen van 1845. Vrijstaand woonhuis langsheen de straat met stalgebouw aan de noordoostzijde en klein bijgebouwtje aan de zuidwestzijde van het erf. Witgeschilderde en verankerde bakstenen gebouwen op gepekte plint.
- **Damse Vaart West 6 (Damme)** Hoeve, eertijds behorend bij de Sint-Christoffelhoeve, bestaande uit een 20ste-eeuws woonhuis in landelijke stijl en een losstaande schuur met schaapstal uit eind 18de-begin 19de eeuw aan de westzijde van het erf, heropgebouwd in 1970. De hoeve is ommuurd door een lage bakstenen muur, witgeschilderd op gepekte plint met pijlers voorzien van piramidevormige spits; ijzeren toegangshek tot verhard erf.
- **Kerkstraat 48 (Damme)** Historische stadshoeve gekend als "Hoeve met drie linden", gelegen recht tegenover de kerkwegel, in kern opklimmend tot de 18de eeuw, zie jaartalsteen "1792" in puntgevel van het woonhuis. Uitgebreid in 1830 met stalvleugel langs de straat en in de loop van de 19de-20ste eeuw met losstaande, achterliggende bijgebouwen, onder meer schuur. In het

begin van de 20ste eeuw woonhuis langs de straat in gebruik als kostershuis en broodzaak, behorend bij de ertegenover gelegen (thans verdwenen) bakkerij. Hoeve oorspronkelijk in L-vormige opstelling met later bijgebouwde losstaande bestanddelen op deels verhard erf. IJzeren hek (nieuw) tussen bakstenen pijlers als toegang tot het erf, van de straat afgesloten door hoge bakstenen muur die de verscheidene bouwvolumes met elkaar verbindt. Gekasseide erftoegang en drie gekandelarde lindes langs de straatkant.

- **Kerkstraat 11 (Damme)** Huis zogenaamd Biscaeyen, verwijzend naar de wijnhandel waarvan de stad Damme in de middeleeuwen het stapelrecht bezit. Historisch ensemble opklimmend tot de 14de eeuw. Samenstel van twee diephuizen uit de 17de eeuw met oude kern, en een poortgebouw uit circa 1860, loodrecht op de straat geïmponeerd. Gekasseid erf met bakhuis uit de tweede helft van de 19de eeuw en een schuur van rond 1750, wat uitzonderlijk is in stedelijke context.
- **Romboutswervedijk (Damme)** Kapel gebouwd in 1931 in opdracht van Eugène Braet-Marie Tuytens, na onverwachte genezing van zijn zoon. Gelegen aan de oostzijde van slag die de verbinding maakt met de Damse Vaart-West. Omhaagd perceel geflankeerd door bomen. Bakstenen kapel met trapgevel (vijf treden; natuurstenen afdekplaten).
- **Damse Vaart West 4 (Damme)** Molenaarshuis, opgetrokken volgens kadaster in de jaren 1920 op de plaats van een ouder molenaarshuis; thans gerenoveerd. Vrijstaand woonhuis met nieuw aangelegde voortuin waarrond laag bakstenen tuinmuurtje met ijzeren hek. Aan noordzijde, haaks op het woonhuis, losstaand witgekalkt stalgebouw.
- **Kerkstraat (Damme)** Overgebleven gedeelte van 13de-eeuwse georiënteerde gotische kerk, uitgebreid in de loop van de 13de tot de 16de eeuw en waarvan schip, transept en torenspits afgebroken in 1725-1727. De koorpartij die in de loop van de tweede helft van de dertiende eeuw gevormd wordt tot hallenkoor is één van de oudste voorbeelden van dit type in Vlaanderen. Gelegen in grotendeels ommuurd terrein ten zuidwesten van het stadscentrum met aanpalend kerkhof met leilindes ten zuiden en kerkplein ten noorden.
- **Kerkstraat 23-25 (Damme)** Samenstel van twee enkelhuizen met laatclassicistische inslag in spiegelbeeldschema, vermoedelijk daterend uit eind 18de-eerste kwart 19de eeuw, met oudere kern (kelder) zie bebouwing (diephuizen) weergegeven op kaart van A. Sanderus (1641-1644). Nummer 23, "Café 't Wapen van Damme"; nummer 25 eertijds "In De Paradijsappel"-thans privé-woning.
- **Oude Sluissedijk 2-4 (Damme)** Samenstel van twee interbellumwoonhuizen in spiegelbeeldschema, opgetrokken volgens kadaster circa 1930, schuin ingeplant ten opzichte van rooilijn.
- **Damse Vaart West 3 (Damme)** De Schellemolen is een stenen beltmolen met doorgang, die in 1867 als koren- en oliemolen werd opgetrokken op de plaats waar in 1865 een houten staakmolen was omgewaaid. Reeds in 1438 was er sprake van een staakmolen op deze plek, voordien van een watermolen, die reeds in 1267 als banmolen wordt vermeld.
- **Burgstraat 2-4, Kerkstraat 33 (Damme)** 13de-eeuws hospitaal opgetrokken in vroeggotische stijl, in de loop van de 15de tot de 20ste eeuw uitgebreid met diverse bijgebouwen. Is één van de zeldzaam bewaarde vroege voorbeelden van burgerlijke architectuur in Vlaanderen.
- **Rabattestraat (Damme)** Sluis van het Zwin, ook gekend als de zogenaamde "Sleckeput", één van de materiële getuigen van diverse waterwerken te Damme uit de periode na 1616, hoewel door sommige bronnen ouder gedateerd (zie kazemat, Haringmarkt en sas van de Lieve, Ketelstraat). Poel en restanten van opgaand metselwerk midden in een weiland.
- **Kerkstraat 44-46 (Damme)** Ensemble van twee panden met neoclassicistische inslag, thans eetgelegenheden "Uylenspiegel" (nummer 44) en "'t Hemeltje" (nummer 46). Gaat terug op voormalige smidse en herberg "In de Nieuwe Smisse", aangeduid als één bouwvolume op het primitief kadasterplan (1834), later opgesplitst.
- **Kerkstraat (Damme)** Twee kazematten aan weerszijden van de weg.
- **Kerkstraat 7 (Damme)** Hoekpand minimaal opklimmend tot de 18de eeuw met mogelijk oudere kern. Voormalig sashuis of huis van de speihouder of sluismeester, vanaf de 17de eeuw zogenaamd "Klein Stadhuis".
- **Kerkstraat (Damme)** Waterpomp " 't Zeugsken" daterend uit de 19de eeuw en geplaatst tegen de uiterste rechtse penant van het huis nummer 38. Reeds in de 13de eeuw (1269) wordt, omwille van het brakke grondwater door de aanwezigheid van zeewater, een loden pijp aangelegd om drinkwater uit de vijvers van het kasteel van Male naar Damme te leiden (zie Vivenkapelle, Pijpeweg).
- **Damse Vaart West 2 (Damme)** Woonhuis met kunstmederij en kopergieterij in grote tuin, opgetrokken volgens kadaster circa 1947 in opdracht van kunstsmid Frans Wiro van Hinsberg, die in 1959-1960 het 15de-eeuwse torenuurwerk van het stadhuis restaureert.

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/173846>

Beschermingsbesluiten

- [Besluit tot vaststelling van de inventaris bouwkundig erfgoed in de provincie West-Vlaanderen - https://id.erfgoed.net/besluiten/15115](https://id.erfgoed.net/besluiten/15115)
SchrappingsbesluitenVaststellingsbesluiten

Vastgesteld gebied in de landschapsatlas: Damse Vaart en tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal met omgevende polders nabij Dudzele, Oostkerke en Hoeke, Fort van Beieren en krekken van Lapscheure

vastgesteld gebied in de landschapsatlas

Beknopte karakterisering

Typologies knotbomen, standbeelden, struwelige ruigten, wielen, opgaande bomen, drijfwegen, zilte graslanden, sites met walgracht, veenwinning, rietlanden, pompgemalen, microreliëfvormen, linies, dode krekens, kerken, kazematten, kastelen (woningen), wateringeng, ontwateringsgrachten, grachten (infrastructuur), redoutes, forten, bunkers, hoogstamboomgaarden, batterijen, agrarische landschappen, bruggen, hoeven, kanalen (infrastructuur), sluizen, windmolens, steenbakkerijen, dorpen, vestingen van het gebastioneerd stelsel, dijken, kleiwinning, bomenrijen, open landschappen, halfopen landschappen, polders

Beschrijving

Dit gebied bevindt zich in de kustpolders ten noordoosten van Brugge, aan weerszijden van de Damse Vaart. Het omvat het typische landschap van de Oostkustpolders langs de voormalige Zvingeul en nabij Dudzele, gekenmerkt door vlakke, open tot halfopen agrarische landschappen doorsneden door dijken, zoals de Romboutswervedijk, de Krinkeldijk, de Mostaertdijk (voorheen Greveningedijk), de Oude Sluissedijk, de Zuiddijk, de Branddijk en de Sint-Pietersdijk en kanalen, zoals de Lieve, de Damse Vaart en het Schipdonk- en Leopoldkanaal, die in vele gevallen geaccentueerd worden door opgaande bomenrijen, soms aangevuld met knotbomen en struwelen.

In het gebied komt een hoge concentratie zilte poldergraslanden met microreliëf voor met daarnaast ook talrijke grachtjes en sloten met rietkragen, waarvan enkele gerelateerd zijn aan dode kreeksystemen zoals het Lapscheurse Gat, de Zevengemete en Platte Kreek, het Rietgeleed en de Verloren Kreek, de Stampershoekbeek en de restanten van de voormalige Zvingeul. De graslandkernen worden afgewisseld met verspreid gelegen akkerlanden. Diverse, vaak kunstmatige ontwateringsgrachten zoals de Ronselarebeek, de Moerader, de Hoekevaart, het Zuid-over-de-Lieve-Geleed, de Hoge Watering en de Edebeek staan in voor de complexe afwatering van het gebied, beheerd door wateringeng.

In de polderdorpen Dudzele, Oostkerke, Hoeke en Lapscheure komt, naast parochiekerken, lokaal nog typische dorpsbebouwing voor, terwijl in het uitgestrekte open ruimtegebied talrijke historische hoeven, sommige met walgracht, worden aangetroffen. Enkele bewoningskernen zijn verdwenen zoals de voormalige Zwinhavens van Monnikerede en Hoeke of zijn verplaatst zoals Lapscheure, terwijl Dudzele naast de huidige parochiekerk een opvallende torenruïne van een voormalige kerk bezit. Ook bewaarde en vervaagde vestingwerken zijn talrijk aanwezig in het gebied, met als meest opvallende structuren de stadskern van Damme en het Fort van Beieren, en daarnaast ook enkele voormalige redoutes en forten langs de Damse Vaart en een deel van de Cantelmolinie met restanten van aarden wallen, grachten, bastions en redans alsook een hoornwerk.

Motivatie van de afbakening

De afbakening omvat een deel van de Oostkustpolders ten noordoosten van Brugge met de vestingstad Damme en de kleinschalige dorpen Dudzele, Oostkerke, Hoeke en Lapscheure, doorsneden door de Damse Vaart en de tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal tussen de A11 aan de achterhaven van Zeebrugge en de N410 aan het gehucht Strobrugge bij Maldegem. Aan de oostzijde wordt de afbakening bepaald door de landsgrens, langs de N253 rond Sluis. Aan de zuidoostzijde ligt een overgangsgebied naar de zandstreek.

In het westen en noorden worden bestaande wegen gevolgd zoals de Gemene Weidestraat, de Dudzeelse Steenweg, de Damse Steenweg, de Hoekestraat en de Roden Ossenstraat. In het oosten en zuiden worden eveneens hoofdzakelijk bestaande wegen gevolgd, waaronder de Zeedijk, de Sint-Pietersdijk, de Zuiddijk, de Vivensteenweg, de Pijpeweg en de Broekweg, maar ook waterlopen zoals de Verloren Kreek, het Zuid-over-de-Lieve-Geleed, de Hoge Watering en het Zuidervaartje. Ook de wegen parallel aan de tweelingkanalen, zoals de Zeekanaalweg, de Leopoldsvaart-Noord, de Leopoldsvaart-Oost en de trekweg Schipdonkvaart-Zuid, zijn bepalend voor de afbakening.

De landelijke bebouwing zonder duidelijke erfgoedwaarde aan de rand van deze wegen en kanalen maakt geen deel uit van het afgebakende gebied zodat de grens op de tuinpercelen ligt aan de achterzijde van de bebouwing. Bouwkundig erfgoed en sites die belangrijk zijn om de landschapsgenese van het gebied te begrijpen, zitten wel mee in de afbakening verrat, net zoals bebouwing waarvan de schaal en de inplanting nog verwijst naar een vroegere landelijke bebouwing. In dorpscontexten werd eveneens gezocht naar homogene afbakeningen.

De Damse Vaart met kanaalbeplanting, beschermd als monument (MB 02/02/2017), het Fort van Beieren in Koolkerke, beschermd als cultuurhistorisch landschap (KB 06/07/1976) en de naastgelegen Hoeven De Groote Schuure en (Klein) Fort van Beieren, beschermd als dorpsgezicht met monumenten (MB 19/04/2013), de Sint-Christoffelhoeve en omgeving, beschermd als cultuurhistorisch landschap (KB 29/05/1964), de verdwenen Zwinhavens Hoeke en Monnikerede, beschermd als archeologische sites (respectievelijk MB 05/05/2022

en MB 19/05/2022), de Krinkeldijk met dijkbegroeiing, beschermd als monument (MB 15/12/2016), de windmolen van Hoeke met omgeving, beschermd als dorpsgezicht met monument (MB 16/11/1981), het krekengebied bij Lapscheure, beschermd als cultuurhistorisch landschap (MB 01/08/1988) en de Blauwe Sluis met omgeving, eveneens beschermd als cultuurhistorisch landschap met monument (KB 05/02/1976), worden integraal in de afbakening opgenomen.

Kleinere individuele beschermingen zoals diverse gebouwen binnen de stadskern van Damme, de Schellemolen, beschermd als monument (RB 20/07/1946), het Sas en de Kazemat van de Lieve en de Sluis van het Zwin, alle beschermd als monument (MB 17/10/1997), de ruïne van de Sint-Leonarduskerk van Dudzele, beschermd als monument (KB 20/02/1939), de Hoeve De Stamper, beschermd als monument (MB 16/02/2012), de toren van de Sint-Kwintenskerk van Oostkerke, beschermd monument (KB 19/04/1937), de pastorie van Oostkerke, de Hoeve 't Oosthof en het kasteel van Oostkerke met omliggende tuin, Spegelsweg en romp van de Oude Molen, alle beschermd als monument (MB 16/02/2012), de Sint-Jacob-de-Meerderekerk van Hoeke, beschermd als monument (KB 25/03/1938), de Heilige Drievuldigheid en Heilig Christianuskerk van Lapscheure, beschermd als monument (MB 17/06/1992), de pastorie, kosterswoning en herberg in Lapscheure, alle beschermd als monument (MB 16/02/2012), de Duitse observatieposten, bunkers en manschappenverblijfsplaats van het Stützpunkt Gustav, alle beschermd als monument (MB 25/04/2018), worden eveneens integraal in de afbakening opgenomen.

Overige beschermingen zoals de stadskern van Damme, beschermd als stadsgezicht (MB 30/03/1987), en het dorpscentrum van Dudzele, beschermd als dorpsgezicht (KB 21/08/1979), worden nagenoeg volledig in de afbakening opgenomen. Enkele beperkte delen, onder meer met recente bebouwing en infrastructuur, die bovendien geen fysieke relatie meer hebben met het open ruimtegebied, worden niet ingesloten.

Ook de bescherming van de Cantelmolinie, beschermd als cultuurhistorisch landschap (MB 18/11/1991), wordt slechts gedeeltelijk opgenomen. De verdere aansluiting van deze linie, waarin ook de Vuile Vaart betekenis heeft, verdient eerder een vervolledigde opname binnen het landschappelijk geheel van Het Zwin met Hazegraspolders, Koningsbos, Willem-Leopoldpolder, Oud Fort Isabella en Cantelmolinie.

Door de aanpassingen aan de perimeter worden ook de Duitse bunkers van het weerstandsnest Ludendorf, beschermd als monument (MB 26/02/2007), en ook enkele Duitse bunkers, observatieposten en posten voor kanonstellingen van de Hollandstellung, beschermd als monument (MB 25/04/2018), in de afbakening opgenomen.

Voor de huidige afbakening is uitgegaan van de gebieden 'Damse Vaart met omgevende polders, Fort van Beieren en kreken van Lapscheure' en 'Polders nabij Dudzele' zoals deze in 2012, na een actualisatie van de Landschapsatlas (2001), zijn afgebakend. Ten opzichte van deze afbakening werden enkele aanpassingen doorgevoerd:

- Het westelijke deel van de ondertussen beschermde Damse Vaart tot aan de Brugse stadsvesten en voor de Dampoort wordt consequent toegevoegd. De langsliggende vastgestelde panden - hoofdzakelijk burgerhuizen - worden evenwel niet opgenomen in de afbakening omdat deze niet watergebonden zijn. Herberg De Vijf Ringen, wel gerelateerd aan het kanaal, wordt eveneens niet meegenomen, omdat dit object ondertussen geen erfgoedwaarde meer heeft.
- In het westen, langs de Brugsesteenweg en de Vriezeganzenstraat wordt een vastgestelde voormalige herberg in Koolkerke, later gebruikt als tolhuis voor de steenweg, consequent toegevoegd.
- In het noordwesten wordt de afbakening aangepast zodat het vastgesteld steegbeluik in de Feverystraat in Dudzele samen met de kern van het beschermd dorpsgezicht 'Dorpscentrum Dudzele' consequent wordt afgebakend. Daarbij aansluitend wordt ook de vastgestelde middeleeuwse hoeve Ashoop in Dudzele meer integraal opgenomen.
- De Sint-Pietersdijkhoeve langsheen de Sint-Pietersdijk in Damme wordt niet opgenomen, omdat dit object ondertussen geen erfgoedwaarde meer heeft.
- In het noorden, langsheen de Oostkerkestraat, wordt een gasontspanningsstation van Fluxys volledig buiten de afbakening gehouden.
- Het tracé van de tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal wordt, voor zover aan weerszijden gesitueerd in open ruimtegebied en omwille van het ruimtelijk-structurend belang in het vlakke poldergebied, ook opgenomen tussen de A11, aan de achterhaven van Zeebrugge, en de N410, aan het gehucht Strobrugge bij Maldegem.
- Het Kanaaltracé van de Lieve, met inbegrip van de Lievebermen, waarvan de geschiedenis een belangrijke link heeft met de vroegere Zwingel, kan gedeeltelijk, en voor zover gerelateerd aan het open ruimtegebied, opgenomen worden. Ook de context van de boogbrug over het Zuid-over-de-Lieve-Geleed en de restanten van de Konduitput kunnen op die manier beter afgebakend worden.
- Andere kleinschalige wijzigingen zijn ingegeven vanuit een maximale aflijning op perceelsgrenzen zoals beschikbaar op een recentste versie van het Grootchalige Referentie Bestand (GRB).

Waarden

Wetenschappelijke waarde

Het huidige landschap rond de voormalige Zwingel en het Lapscheurse Gat, en meer bepaald de bodem en het micro-reliëf, zijn het resultaat van enerzijds de langdurige getijdenwerking via hoofd- en zijkreken tot ver landinwaarts, en anderzijds de menselijke ingrepen om de getijdenwerking en overstromingen in de hand te houden zodat gebieden gefaseerd ingepolderd konden worden. De complexe bodemgesteldheid bepaalt nog grotendeels het landgebruik waarbij graslanden overwegend in de lagere dekkleigronden, de uitgeveende of uitgebrikte gronden, de overdekte poel- en overdekte kleiplaatgronden en de geulgronden voorkomen en de wegen,

akkers en bebouwing eerder op de hogere, al dan niet overdekte kreekruiggronden en op de schorgronden.

Het maritiem-landschappelijk geheel heeft een grote informatiewaarde inzake de geomorfologie, geologie en genese van het poldergebied rond de voormalige Zwingel en het Lapscheurse Gat omdat het, ondanks de talrijke vergravingen door de eventuele veenontginning, de aanleg van dijken, kanalen en vestingwerken en kleiontginning in functie van baksteennijverheid, lokaal goed bewaard is gebleven.

Het uitgebreide krekensysteem dat langzamerhand op natuurlijke wijze, en al dan niet door menselijk toedoen is verland, vormt de basisstructuur voor een grote verscheidenheid aan bodemkundige gradiënten. Dit weerspiegelt zich in het algemeen landgebruik (landbouwpercelen, bewoning, wegen, ...) en in een grote verscheidenheid aan landschapselementen met een soortenrijke flora en fauna tot gevolg. Er is een typische soortenrijke verlandingsvegetatie aanwezig in de kreken.

De uitgestrekte graslandcomplexen hebben een floristische rijkdom met een groot aandeel water- en moerasvegetaties, evenals graslandvegetaties gebonden aan zilte milieus. Op faunistisch vlak vormen deze gebieden broed-, pleister- en overwinteringsplaatsen voor steltlopers en ganzen. De stadswallen van Damme verdienen een afzonderlijke vermelding omwille van de floristische waarde, met onder meer zeer waardevolle moeras- en moerasbosvegetaties met drijftillen.

Stedenbouwkundige waarde

Damme heeft als gebastioneerde vestingstad een uitgesproken stedenbouwkundige waarde. Gegroeid vanuit een middeleeuwse voorhaven van Brugge, is de herwerking en aanpassing tot garnizoensstad in de vroege 17de en vroege 18de eeuw, respectievelijk op basis van ontwerpen van de vestingbouwkundigen Guillaume Flamaen en Sébastien Le Prestre de Vauban, zeer intact en bijgevolg illustratief. De nagenoeg volledige stervormige aarden vesting met zeven bastions is uniek voor Vlaanderen. Het huidige stratenpatroon ondersteunt de vestingstructuur en geeft blijk van een planmatige inrichting van de bebouwde ruimte.

Ruimtelijk-structurende waarde

De drie kanalen, met name de Damse Vaart en de tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal, zijn de voornaamste beeldbepalende en landschapsstructurende elementen in het maritiem-landschappelijke geheel. De taluds zijn beplant met opgaande bomen die de kanalen van ver zichtbaar maken en het dominant open tot halfopen polderlandschap verder indelen in grote compartimenten. De Damse Vaart vormt een centrale as in het gebied en wordt gekruist door de tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal.

Ook de polderdijken, voor zover beplant met opgaande bomen, dragen bij aan de compartimenterende landschapsstructuur van het gebied. Zij bepalen de inpolderingsperiode met bijhorende ontginningsfase, en vormen de assen waarlangs de landbouwpercelen worden ontsloten. De begeleidende bomenrijen versterken de landschaps-visuele ervaring. Tot op vandaag zijn de meeste wegen in het gebied op dijken gelegen, een ligging die de landschappelijke ervaring sterk beïnvloedt. De talrijke opgaande bomenrijen structureren het maritiem-landschappelijke geheel in verticale zin en leiden de blik in het overigens zeer vlakke landschap.

Culturele waarde

Het gebied heeft een uitgesproken culturele waarde als maritiem-landschappelijk geheel waaraan het permanent zoeken naar en het bestendigen van scheepvaartverbindingen op zee verbonden is. De geschiedenis van de (verzanding van de) Zwingel staat in relatie tot de regionaal-historische ontwikkeling van vooral de steden Brugge en Damme, en in mindere mate ook Gent, bekend als type-voorbeelden voor de bloei (maar ook het verval) van middeleeuwse steden. Damme is een bijzondere getuige van de middeleeuwse voorhaven van Brugge, nadien geëvolueerd tot vestingstad.

Het maritiem-landschappelijk geheel getuigt van een zekere middeleeuwse welvaartsperiode met belangrijke economische en culturele ontwikkelingen (overzeese handel, internationale bedevaart,...) gevolgd door een lange periode van recessie en conflicten (godsdienstoorlogen, successieoorlogen en revolutionaire oorlogen). Volksverhalen over de dreiging van de zee (stormvloed, dijkdoorbraken) en reële en fictieve figuren uit diverse tijdvakken, zoals respectievelijk Jacob van Maerlant en Tjil Uilenspiegel - in het gebied geëvoceerd door standbeelden - hangen hiermee samen.

Esthetische waarde

Het gebied heeft een hoge esthetische waarde met goed bewaarde kenmerken. Dijken en kanalen, beiden geaccentueerd door begeleidende bomenrijen, compartimenteren het landschap in grote open ruimten met weidse zichten. Bijzonder attractief zijn de kronkelende wegen geflankeerd door bomenrijen, in vele gevallen gekoppeld aan dijken (waaronder Krinkeldijk en Romboutswervedijk) of waterlopen (Zaalkeetstraat langs de Vuile Vaart). Het poldergebied heeft een grotendeels authentiek landelijk en uitgesproken agrarisch karakter vanwege de lage bebouwingsgraad, de grillige waterlopenstructuur in samenhang met percelering en de grote graslandcomplexen met microreliëf. De kerktorens zijn de meest opvallende bakens in het landschap, in het bijzonder de kerken van Damme en Oostkerke, met hun afgeknotte torens. De gebastioneerde vestingstructuur van Damme in een opvallende en nagenoeg volledige stervorm met duidelijk verhoogde aarden wallen, plaatselijk ook geaccentueerd door opgaande bomenrijen, is visueel zeer goed herkenbaar. Dudzele, Oostkerke en Hoeke zijn compacte polderdorpen waarvan het historische karakter zeer gaaf bewaard gebleven is. Het kasteel van Oostkerke, met de bijhorende gereputeerde tuinaanleg naar ontwerp van Mien Ruys, vormt een gaaf ensemble.

De kreken van Lapscheure (waaronder Zuid-over-de-Lieve-Geleed, Zevengemete, Flettersdam en Rietgeleed) hebben een grote belevingswaarde door hun natuurlijk karakter, dankzij hun bochtig en kronkelend verloop, begeleid door rietkragen. Het maritiem-landschappelijke geheel laat de waarnemer zintuigelijke schoonheid ervaren. De typische kenmerken van het vlakke polderlandschap met opgaande, door de wind gebogen bomenrijen en zware wolkenhemels zijn vastgelegd in meerdere kunstuitingen, zoals schilderijen,

verhalen en liedjes.

Historische waarde

Het gebied heeft historische waarde omwille van de bijzonder karakteristieke ontginningsgeschiedenis gelinkt aan de oostelijke kustvlakte. Door de stapsgewijze bedijking en inpoldering was de antropogene invloed op het landschap in het gebied zeer groot. De op zee gewonnen gronden werden als landbouwgronden in gebruik genomen. Het resultaat ervan is een grotendeels door de mens getekend polderlandschap, met dijken, afwateringsgrachten en typische perceleringspatronen.

Elke inpolderingsfase en eventuele veenontginningsfase wordt gekenmerkt door een specifieke mix van landschapskenmerken, zoals opslibingshoogte, dijk morfologie, microreliëf, geulrestanten, perceelstructuur en –vorm,... De huidige percelering en het landgebruik zijn goed vergelijkbaar met de toestand op de historische kaarten, waarbij een groot deel van de huidige graslanden een historisch permanent karakter heeft.

Het huidige hydrografisch stelsel met kanalen, vaarten en geleden (waaronder Lieve, Verse Vaart, Hoekevaart, Zuid-over-de-Lieve-Geleed, Damse Vaart, Zuidervaartje, Leopoldkanaal en Schipdonkkanaal), geulen en krekken (waaronder Lapscheurse Gat, Platte kreek en Verloren Kreek), grachten, sloten en laantjes is het complexe resultaat van verschillende historische fasen. Daarbij horen zowel zeer vroege, middeleeuwse scheepvaartverbindingen als recentere afwateringssystemen. Het huidige wegenpatroon vertoont een zeer grote gaafheid en gaat grotendeels terug op de middeleeuwse situatie. De verspreide bebouwing bestaat in hoofdzaak uit hoeves, waarvan er veel een oudere oorsprong hebben dan de 17de eeuw. Er is een sterke historische relatie met de ontginning en ingebruikname van de diverse polders (waaronder Robbe Moreelpolder, Namenpolder, Sint-Jobpolder en Pannepolder) door de mens.

De polderdijken (waaronder Krinkeldijk, Romboutswervedijk, Sint-Pietersdijk en Zeedijk) en verhoogde bermen van kanalen (waaronder Lievebermen, Versevaartdijk, dijken van Damse Vaart en Schipdonk- en Leopoldkanaal) vormen cruciale landschapsstructuren in de ontstaansgeschiedenis, als grensstellende of waterkerende elementen, uitzonderlijk ook met relictten van vroegere dijkdoorbraken (wielen) en waterbouwkundige constructies (waaronder sluizen en hevelduikers), als fundament voor wegen of strategische structuren in oorlogstijd (waaronder vestingwerken en bunkers),...

Damme ontstond in de tweede helft van de 12de eeuw, aan de dam die de Zwingeel begrensdde. Door deze unieke positie aan de landinwaartse uitbreiding van de zee, verwierf ze een belangrijke positie als voorhaven van Brugge, waardoor het een bloeiend handelscentrum werd. Ook de verdwenen Zwinhavens van Monnikenrede en Hoeke ontstonden als handelsvestigingen langs de Zwingeel. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog werd Damme tot een omwalde stervormige vestingstad met zeven bastions uitgebouwd. De vestingstructuur is nagenoeg intact bewaard gebleven en goed herkenbaar aan de hoogteverschillen, percelering en verschillende militaire en waterbouwkundige constructies in de nabije omgeving. Damme en omgeving vormen een bijzonder relict van een vestinglandschap. In de ruime omgeving zijn er nog heel veel relictten van forten, redoutes en linies aanwezig als getuige van de Tachtigjarige Oorlog en de andere conflicten die zich in de loop van de geschiedenis in deze grensstreek hebben afgespeeld.

In de stad Damme bevinden zich verschillende historisch belangrijke gebouwen: o.a. ruïne van de Onze-Lieve-Vrouw-Kerk, het stadhuis, het Sint-Janshospitaal en de Sint-Christoffelhoeve met dominante toegangspoort gelegen aan de Damse Vaart. Dudzele, Oostkerke, Hoeke en Lapscheure vormen gaaf bewaarde polderdorpen. De twee afgeknotte kerktorens van Damme en Oostkerke zijn illustratieve stenen getuigen van het maritieme netwerk van de Zwinstreek in de middeleeuwen. Al deze aangehaalde historische elementen getuigen van de maatschappelijke ontwikkelingen, gebeurtenissen en het specifieke landgebruik in dit maritiem-landschappelijke geheel.

Archeologische waarde

Het gebied heeft archeologische waarde omwille van de talrijke overblijfselen en sporen van bedijkingen, nederzettingen, kanalisaties en verdedigingswerken, waaronder de verdwenen Zwinhavens Monnikenrede en Hoeke, beide onderdeel van het middeleeuwse havennetwerk van Brugge, de verdwenen dorpskern van Lapscheure en de vervaagde forten en linies langsheen de vroegere Zwingeel. Vooral de densiteit en gaafheid van enkele (deels gereconstrueerde) 16de- tot 18de-eeuwse zogenaamde Staats-Spaanse en Oostenrijks-Franse vestingwerken in het gebied is opmerkelijk (waaronder de gebastioneerde stadsvesting van Damme, het hoornwerk bij het Oud Fort Sint-Donaas met een deel van de aansluitende Cantelmolinie en het Fort van Beieren). Al deze overblijfselen en sporen laten toe het maritiem-landschappelijke geheel te reconstrueren.

Is de aanduiding van

- **Dudzele, Koolkerke, Sint-Kruis (Brugge), Damme, Hoeke, Lapscheure, Oostkerke (Damme), Westkapelle (Knokke-Heist), Maldegem (Maldegem)** Dit gebied, 4.844 ha groot, bevindt zich in de kustpolders ten noordoosten van Brugge, aan weerszijden van de Damse Vaart. Het omvat het typische landschap van de Oostkustpolders langsheen de voormalige Zwingeel en nabij Dudzele, gekenmerkt door vlakke, open tot halfopen agrarische landschappen doorsneden door dijken, zoals de Romboutswervedijk, de Krinkeldijk, de Mostaertdijk (voorheen Greveningedijk), de Oude Sluissedijk, de Zuiddijk, de Branddijk en de Sint-Pietersdijk en kanalen, zoals de Lieve, de Damse Vaart en het Schipdonk- en Leopoldkanaal, die in vele gevallen geaccentueerd worden door opgaande bomerijen, soms aangevuld met knobomen en struwelen.

Is de omvattende aanduiding van

- **Sint-Lenardsstraat (Brugge)** Gekandelaarde linden op en rond het kerkhof van de Sint-Pietersbandenkerk
- **Kerkstraat (Damme)** Gekandelaarde zomerlinden op en rond het kerkhof van de Onze-Lieve-Vrouw-Hemelveertkerk geplant in verschillende rijen.
- **Damse Vaart West 5 (Damme)** Opgaande solitaire gewone es nabij hoeve.

- **Jacob van Maerlantstraat 21 (Damme)** Solitaire gekandelaarde zomerlinde in stadstuin.
- **Dammesteenweg 1 (Damme)** Twee afgetopte taxussen bij tuinpoort Sint-Christoffelhoeve
- **Kerkstraat (Damme)** Twee opgaande taxussen bij de calvarieberg op het kerkhof van de Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartkerk.
- **Fort Sint-Donaas 1 (Damme)** Vier gekandelaarde linden voor de Sint-Donaashoeve.
- **Dammesteenweg 1 (Damme)** Zes gekandelaarde zomerlinden als schermbeplanting bij Sint-Christoffelhoeve

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/174127>

Beschermingsbesluiten

- **Damse Vaart en tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal met omgevende polders nabij Dudzele, Oostkerke en Hoeke, Fort van Beieren en krekens van Lapscheure** - <https://id.erfgoed.net/besluiten/15145>
Vaststellingsbesluiten

Historische stadskern van Damme

Beknopte karakterisering

Typologies stadsomwallingen, steden

Datering nieuwe tijd, middeleeuwen

Beschrijving

Algemene Beschrijving

Geografisch maakt de historische kern van Damme deel uit van de Noordzeepolders en bevindt zich deels op een opgevlude kreek, uitgeschuurd door het Zwin tot tegen de oudere kreekrug van de Gapaard (ongeveer 1200 m ten zuidwesten van het huidige Damme) en deels op bedijkte en opgeslibde slikken- en schorregronden. Op het gewestplan staat de historische kern voor minder dan de helft ingekleurd als woongebied met culturele, historische en/of esthetische waarde. Het overige deel is natuurgebied. In het zuiden is er een klein deel ingekleurd als woongebied met landelijk karakter. Nagenoeg de volledige archeologische zone is al gevat in de bescherming van de stadsgezichten Damme-Noord en Damme-Zuid (30 maart 1987). Daarnaast is in Damme-Noord rond de Christoffelhoeve een beschermd landschap (29 mei 1964) afgebakend en zijn de Schellemolen (20 juli 1946), de Christoffelhoeve (21 september 1962) en de hoeve Damse Vaart 5 (30 maart 1987) als monument beschermd. In Damme-Zuid zijn onder andere het stadhuis, de Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaartkerk, de Grote Sterre, de sluizen van het Zwin en de Lieve, de kazemat van de Lieve en het Sint-Janshospitaal beschermd.

Archeologische nota

De kleine historische stadskern van Damme is gelegen binnen de restanten van de plaatselijk goed bewaarde 17de-eeuwse stadsomwalling en wordt in twee gedeeld door de Damse Vaart of het kanaal Brugge-Sluis (1810-1824). Het verloop van bastions, ravelijnen en grachten steekt schril af ten opzichte van het omliggende landschap, tekent zich sterk af in het bodemreliëf en percelering en is sterk bepalend voor de ruimtelijke structuur van het huidige stadje. Binnen de wallen zijn schaarse restanten bewaard van waterlopen uit de 13de eeuw als de Lieve en de Maleleie (Pijpeweg) en van de laatmiddeleeuwse stadsgrachten (Callaert e.a. 2006).

Pre-middeleeuwse gegevens over Damme zijn niet bekend, wat niet betekent dat er in de vroegere tijden geen menselijke activiteit mogelijk was. Uit de ruimere omgeving zijn er immers vondsten uit het epi-paleolithicum, het mesolithicum, het neolithicum en de Romeinse periode (Seys 1982).

De stad Damme dankt zijn ontstaan aan een gelukkige samenloop van een reeks historische en geologische feiten. Na een dynamische fase van toenemende kusterosie vanaf de laat-Romeinse tijd, wordt in de periode 550–750 na Chr. opnieuw een evenwicht bereikt. Het landschap kan evolueren naar een gebied van slikken en schorren en raakt opnieuw in exploitatie. Tegen 1000 na Christus is de oostelijke kustvlakte grotendeels verland. De totale verlanding van het gebied wordt in de hand gewerkt door indijking. Nog voor 1134 worden preventieve dijken aangelegd, zoals de Romboutswervedijk en de Branddijk. In 1134 slaat de zee opnieuw met volle kracht het schorregebied tussen de preventieve dijken binnen en schuurt een kreek uit tot tegen de kreekrug van de Gapaard. Hierdoor ontstaat het Zwin, dat het landschap en het economisch leven van de streek voor de komende eeuwen diepgaand zal bepalen (Termote 1985).

De eerste bewoning was vermoedelijk een vissersnederzetting die waarschijnlijk kort na het afsluiten van het Zwin met een dam tot stand kwam. In 1180 – meteen ook de eerste officiële vermelding - kreeg Damme stadsrechten. Na het graven van de Reie als verbinding met de stad Brugge evolueerde Damme vrij vlug tot een bloeiende handelsnederzetting (Termote 1985).

In de groei van de middeleeuwse stad Damme kunnen we twee fasen onderscheiden. Tot het midden van de 13de eeuw greep de uitbreiding achter de dam (huidige Kerkstraat) en de Oude Sluissedijk plaats. In dit stadgedeelte vinden we de oudste monumenten van Damme, namelijk het Sint-Janshospitaal en de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Deze eerste nederzettingkern is te situeren in de oksel van de Kerkstraat en de Kattestraat. Ook de Katarinakerk werd in deze periode aan de landzijde van de Oude Sluissedijk opgericht. De afgelegen ligging laat vermoeden dat hier de verdere stadsuitbreiding gepland was (Termote 1985; Devliegher 1983).

In de tweede helft van de 13de eeuw werden gelijklopend met de opslibbing en de verdere indijking van het Zwin gronden achter de dam ingenomen. Geologisch en archeologisch onderzoek kan de oorspronkelijke dijkfunctie van de Hoogstraat (huidige Jacob Van Maerlantstraat) bevestigen. De tegenhanger is de Noorddijk, die bij de aanleg van de latere kanalen zal verdwijnen. Bij de bedijking kwamen nieuwe bouwarealen vrij die verkaveld werden. In deze periode werd ook de Lieve gegraven, een rechtstreekse verbinding met de stad Gent. Op het einde van de 13de eeuw bereikte Damme zijn grootste uitbreiding, die samenvalt met het hoogtepunt van de economische activiteit –stapel en overslag – in de stad. Een eerste stadsomwalling werd aangelegd in 1297-1298. Deze dubbele omwalling is alleen gekend door kaartenmateriaal en lijkt een eerste haastig opgeworpen verdedigingsgordel te zijn, ten gevolge van een aanval door de Franse koning Filips de Schone (Termote 1985).

Eind 14de-begin 15de eeuw werd een tweede stadsomwalling gerealiseerd, die het bewoningsareaal omsloot zoals het dan tot stand gekomen was. Ze had enkele belangrijke wijzigingen aan de uitgangswegen en de haven tot gevolg. In deze periode grepen ook havenwerkzaamheden plaats die een poging waren om de Damse haven operationeel te houden. Zo werd het 'Nieuw Gedelf' aangelegd in het midden van de 14de eeuw. Deze aanpassingswerken brachten echter niet het verhoopte resultaat op en de vaargeul slibde verder dicht (Termote 1985).

Damme was enerzijds een stad met een havenfunctie, waaraan specifieke accommodatie beantwoorde en anderzijds een handelscentrum, dat de commerciële elite aantrok. Het religieus patrimonium is beperkt. Eigenlijk hoort enkel het Sint-Janshospitaal, dat al vóór 1249 vermeld wordt, in die categorie thuis.

Op het einde van de middeleeuwen had Damme zijn economische betekenis voorgoed verloren, maar won in de daaropvolgende eeuwen aan militaire betekenis. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog werd Damme als vestingstad door Spaanse ingenieur ontworpen. De aanleg vond plaats in 1616-1617 en bestond uit een regelmatige zevenhoek met bastions, verbonden door *courtines* en voorzien van een voorwal. Daarna volgde de aanleg van een *contrescarpe*. In 1703 werd er ook nog een hoornwerk in de richting van Sluis aan toegevoegd. Bij archeologische waarnemingen kon het 17de-eeuwse kunstwerk herhaaldelijk in detail gedocumenteerd worden. De bouw van het post-middeleeuwse Damse verdedigingssysteem heeft nagenoeg alle sporen van de laatmiddeleeuwse versterkingen uitgewist. Tenslotte verdwenen bij het graven van het kanaal Brugge-Sluis in 1810 nog een aantal andere laatmiddeleeuwse resten (Seys 1982; Dewilde 2002). Het stadje Damme heeft een indrukwekkend historisch verleden, maar heeft na de 17de-18de eeuw geen enkele industriële of economische ontwikkeling meer gekend. Hierdoor is het archeologische erfgoed in Damme nog relatief goed bewaard gebleven, wat de onderzoeken van de laatste jaren bewezen hebben.

Evaluatie van de bewaringstoestand en motivatie voor de afbakening

De stedelijke ruimte bewaart sporen van samenlevingen die daar achtereenvolgens aanwezig waren en deze ruimte aan hun noden hebben aangepast. Ze is met andere woorden het resultaat van een complex levenstraject waarbij de invulling veranderlijk was naargelang de sociaal-economische, maatschappelijke en institutionele context. Meer nog dan bij dorpen hebben stadsplattegronden een cumulatief karakter en verschillende fasen. De meeste steden zijn niet als geheel gepland, maar hebben vaak een oude nederzettingkern die teruggaat op een burcht of abdij, een economische infrastructuur of andere. Soms kunnen deze zelfs refereren naar een oudere, vroeg- of pre-middeleeuwse aanwezigheid.

Het gebruik van de 19de-eeuwse kadasterkaart (gereduceerd kadaster) als bron voor het onderzoek naar de historische gelaagdheid van een stad wordt gesuggereerd omdat deze een tijdsbeeld geeft van net voor de industrialisering en omdat dit de eerste nauwkeurige versie van het kadaster is met perceelsaanduiding. De oorspronkelijke perceelsindeling van een stad is een relatief stabiel element in de plattegrond, die vaak een prestedelijke oorsprong kent. Ondanks de processen van herverdeling blijven oude bezitsgrenzen en straatpatronen toch lang zichtbaar in het stedelijke landschap. De historische stedelijke kernen zijn immense archeologische sites en behoren tot de meest uitgebreide en complexe sites ter wereld, zowel in extensie als in stratigrafie. Tegelijkertijd zijn deze sites door permanente verstedelijking en stedelijke ontwikkeling ter plaatse zwaar bedreigd.

Wat betreft de afbakening wordt er traditioneel van uitgegaan dat de aanwezige versterkingen in de eerste plaats louter defensieve structuren waren en als dusdanig infrastructuur met een zware belemmerende invloed op de stadsontwikkeling. Hieruit volgt de constructie om de stadswallen te beschouwen als grenzen aan de stadsgroei en dus als bepaling van stadfasen. De stadswallen vormen een belangrijk onderdeel van de stedelijke identiteit en zijn als zodanig actieve componenten en bepalend voor de conceptuele stedelijke ruimte vóór de industriële periode en dus ook betekenisvol als afbakening van de complexe archeologische sites die steden zijn.

Omwille van al deze redenen wordt de grens van de archeologisch complexe en waardevolle ruimte vastgelegd op de buitenste afbakening van de stadsgracht rond de wallen en muren. De grachten bieden bovendien goede bewaringscondities voor organisch stedelijk afval. In een aantal gevallen werden de laatmiddeleeuwse muren tussen de 16de en de 18de eeuw vervangen door bastions en Vaubanversterkingen. De vergelijking met oudere stadspunten laat echter steeds zien dat deze latere omwallingen ook de volledige laatmiddeleeuwse ruimte omvatten.

Het intekenen van de kernen gebeurde vanuit de ruimste perceelsafbakening en rekening houdend met belangrijke fysieke grenzen. Deze afbakening concentreert zich in de eerste plaats op de begrenzingen die zichtbaar zijn op de kaart, zoals stadsmuren, omwalling,

stadsgrachten. Ook de open ruimten tussen de bebouwde kern en strategische elementen, zoals de rivieroever, worden opgenomen. Op deze manier zijn we honderd procent zeker dat de afbakening van de historische stedelijke kernen in Vlaanderen dekkend is voor de volledige zone met complex stadsarcheologisch erfgoed (Tys e.a. 2010).

Bibliografie

- Gereduceerde Kadasterkaart van België, Dépôt de la Guerre, uitgegeven in 1845-1855, schaal 1:20.000.
- CALLAERT G., HOOFT E., SANTY P. & Snauwaert L. 2006: *Inventaris van het bouwkundig erfgoed. Provincie West-Vlaanderen. Gemeente Damme. Deel I: Stad Damme. Deelgemeenten Hoeke, Lapscheure en Moerkerke*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen WVI17, Brussel.
- DE GRUYSE J. 2009: *Archeologische begeleiding Jacob Van Maerlantstraat (Damme)*, Damme.
- DE MEULEMEESTER J. & TERMOTE J. 1985: Terreinverkennde opgraving op de weide Solvay te Damme, *Archaeologia Belgica* 1.2, 131-132.
- DEROOSE P., TERMOTE J. & VANDENDRIES M. 2011: Herwaarderingsplan Damme Noord. Studie in opdracht van de Provincie West-Vlaanderen, Koksijde.
- DEVLIEGHER L. 1971: Damme, *Archeologie*, 104-105.
- DEVLIEGHER L. 1974: De Sint-Katarinakerk te Damme, *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis gesticht onder de benaming "Société d'Emulation" te Brugge* 111. 1-2, 127.
- DEVLIEGHER L. 1974: Sint-Katarinakerk te Damme, *Archeologie*, 24.
- DEVLIEGHER L. 1983: De Sint-Katarinakerk te Damme, *Handelingen van de Société d'Emulation te Brugge*, 144-148.
- DEWILDE M. 1994: In de put te Damme (W.-VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 17, 52-54.
- DEWILDE M. 1995: Nog altijd in de put te Damme (W.-VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 18, 45-46.
- DEWILDE M. 2002: De vesten van Damme, *Archaeologia Mediaevalis* 25, 53-54.
- DUPREZ PH. D.M.C.R.E.A.G. 1970: *Archeologische vondsten in de middeleeuwse Damse havenkom Les fouilles archéologiques dans le port médiéval de Damme*, Brugge.
- MERTENS J. 1984: Sint-Katerinakerk te Damme, *Archeologie*, 68.
- SEYS A. 1982: Archeologisch onderzoek in de gemeente Damme. Prospectie-analyse-synthese, Onuitgegeven licentiaatsthesis Rijksuniversiteit Gent.
- SEYS A. & VERHAEGHE F. 1981: Middeleeuwse en post-middeleeuwse resten te Damme, *Archeologie* 37.
- TERMOTE J. 1985: Het ontstaan en de stadsontwikkeling van Damme, in WELVAERT F. & DIERICKX-VISSCHERS F.: *2000 jaar Zwinstreek*, Brugge, 102-111.
- TERMOTE J. 1986: Damme (W.-VI.), *Archeologie*, 23.
- TERMOTE J. 1987: Damme : Stadsarcheologisch onderzoek (W.VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 10, 54.
- TERMOTE J. & DE MEULEMEESTER J. 1985: Terreinverkennde opgraving te Damme, *Archaeologia Mediaevalis* 8, 66-67.
- TERMOTE J. & DE MEULEMEESTER J. 1984: Damme (W.-VI.): Terreinverkennde opgraving op de weide Solvay, *Archeologie*, 141.
- TYS D., BUYLE E., VERDURMEN I. & CANTERS F. 2010. *Vectorisering en karakterisering van nederzettingkernen op basis van het zgn. 'gereduceerd kadaster'*, SKAR-Rapport 5, Brussel.
- VANDENBERGHE R. 1956: Damme laatste overblijfsels van de Lieve verdwenen, *Biekorf, Westvlaams Archief voor Geschiedenis, Oudheidkunde en Folklore* 57. 11, 341-344.
- VANDENBERGHE S. 1988: Damme, (W.-VI.): middeleeuws Saintonge-deksel, *Archeologie*, 33.

Omvat

- **Jacob van Maerlantstraat 29 (Damme)** Solitaire gekandelaarde zomerlinde in stadstuin.
- **Dammesteeweg 1 (Damme)** Solitaire taxus bij Sint-Christoffelhoeve
- **Damse Vaart West 5 (Damme)** Naar aanleiding van de verbouwing van de hoefwoning en het stalgebouw, werd een archeologische werkbegeleiding uitgevoerd.
- **Damse Vaart West 6 (Damme)** Tijdens de werkbegeleiding kwam men tot de constatacie dat de terreinen in de omgeving sterk verstoord en opgehoogd waren.
- **Slekstraat 20 (Damme)** Er vond een archeologisch vooronderzoek plaats naar aanleiding van een de sloop van een bestaande, onderkelderde woning met een oppervlakte van ca. 235 m² en de daaropvolgende aanleg van een nieuwe woning.

Is aangeduid als

- **Damme (Damme)** Deze zone omvat de historische stadskern van Damme.

Is gerelateerd aan

- **Kerkstraat 60 (Damme)** Met de proefsleuven zijn archeologische resten geïnventariseerd daterend uit de late middeleeuwen en het begin van de vroegmoderne periode.

Is deel van

- **Damme (Damme)**

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140002>

Lagere meisjesschool

Beknopte karakterisering

Typologies [hagen](#), [kleuterscholen](#), [lagere scholen](#), [omheiningmuren](#), [onderwijzerswoningen](#), [kapellen \(gebouwen en structuren\)](#)

Stijl

Datering [derde kwart 19de eeuw](#), [voor WO I](#)

Beschrijving

Stedelijke Basisschool "'t Dambord", gelegen op deels ommuurd en omhaagd perceel begrensd door de Sleestraat (noord), de Ketelstraat (oost) en de Speystraat (zuid).

Voormalige lagere meisjesschool opgericht in 1861, in 1893 in gebruik genomen door de zusters van de Heilige Vincentius, als bijhuis van het moederklooster in Werken. Gesteund door pastoor Debaecker krijgen de zusters een onderwijstaak in opvolging van de juffrouwen Verplancke, die er tot dan gratis lesgeven. In 1901 uitbreiding aan oostzijde met haakse vleugel strekkend tot aan de Ketelstraat en bijgebouwen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog dienen de schoolgebouwen tot verblijf van de soldaten. Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog, waarbij de zusters naar Frankrijk vluchten, nemen Duitse soldaten hun intrek in de klaslokalen. Na de oorlog wordt de school uitgebreid met een kapel en een kleuterklas. In 1976 wordt het zusterschooltje ten gevolge van fusie overgeheveld naar de gemeenteschool. Tot 2002 blijven de zusters er wonen in ruil voor onderhoud en toezicht van de schoolgebouwen. Thans gebouwen deels in gebruik voor kinderopvang.

Gebouwencomplex toegankelijk zowel via Sleek- als Speystraat; omgeven langs noord- en zuidzijde op zwartgeschilderde plint. Haaks op de straat ingeplant hoofdgebouw met aanpalende lagere vleugel aan oostzijde. Voormalige woning van de onderwijzeres (1861) in neoclassicistische stijl. Dubbelhuis van drie traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (mechanische pannen). Witgeschilderde baksteenbouw op hoge gecementeerde plint. Lijstgevel horizontaal geritmeerd door doorlopende arduinen kordon van vensters in tweede bouwlaag. Licht getoogde muuropeningen gevat onder dito bakstenen druiplijstje, op bovenverdieping met elkaar verbonden. Arduinen onderdorpels. T-ramen, met glas in lood op bovenverdieping. Accoladebogig uitgewerkte houten rolluikkasten. Sierankers in zijgevels. Aansluitend haakse vleugel (1901) onder pannen zadeldak (nok evenwijdig met straat) opengewerkt door grote klasvensters. Nieuwe bijgebouwen in noord- en zuidoostelijke hoek. Aan westzijde speelplaats en recente bijgebouwen.

- Kadasterarchief West-Vlaanderen te Brugge, 207 : Mutatieschetsen, Damme, 1861/66, 1901/3.

Is aangeduid als

- **Slekstraat 3, Speystraat 2 (Damme)** Gelegen op deels ommuurd en omhaagd perceel begrensd door de Slekstraat (noord), de Ketelstraat (oost) en de Speystraat (zuid). Voormalige lagere meisjesschool opgericht in 1861, in 1893 in gebruik genomen door de zusters van de Heilige Vincentius, als bijhuis van het moederklooster in Werken. Gebouwencomplex toegankelijk zowel via Slek- als Speystraat; omgeven langs noord- en zuidzijde op zwartgeschilderde plint. Haaks op de straat ingeplant hoofdgebouw met aanpalende lagere vleugel aan oostzijde. Voormalige woning van de onderwijzeres (1861) in neoclassicistische stijl. Voormalige woning van de onderwijzeres (1861) in neoclassicistische stijl.
- **Slekstraat 3, Speystraat 2 (Damme)** Stedelijke Basisschool "'t Dambord", gelegen op deels ommuurd en omhaagd perceel begrensd door de Slekstraat (noord), de Ketelstraat (oost) en de Speystraat (zuid). Opgenomen in het stadsgezicht, beschermd bij M.B. van 13/10/1986, gewijzigd bij M.B. van 30/03/1987. Voormalige lagere meisjesschool opgericht in 1861, in 1893 in gebruik

Is deel van de aanduiding als

- **Burgstraat, Corneliestraat, Dammesteenweg, Damse Vaart West, Damse Vaart-Zuid, Haringmarkt, Jacob van Maerlantstraat, Kerkstraat, Ketelstraat, Markt, Oude Sluissedijk, Pottenbakkersstraat, Rabattestraat, Romboutswervedijk, Sint-Janstraat, Slekstraat, Speystraat (Damme)** De stadskern van Damme is beschermd als dorpsgezicht op 13-10-1986. De bescherming als dorpsgezicht werd op 30 maart 1987 gewijzigd naar een bescherming als stadsgezicht.
- **Burgstraat, Corneliestraat, Dammesteenweg, Damse Vaart West, Damse Vaart-Zuid, Haringmarkt, Jacob van Maerlantstraat, Kerkstraat, Ketelstraat, Markt, Oude Sluissedijk, Polderstraat, Pottenbakkersstraat, Rabattestraat, Romboutswervedijk, Sint-Janstraat, Slekstraat, Speystraat (Damme)** De stadskern van Damme is beschermd als dorpsgezicht op 13-10-1986. De bescherming als dorpsgezicht werd op 30 maart 1987 gewijzigd naar een bescherming als stadsgezicht.

Is deel van

- **Slekstraat (Damme)**
- **Speystraat (Damme)**

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/78739>

Stadskern Damme

Beknopte karakterisering

Typologies [vestingen](#), [kanalen \(infrastructuur\)](#), [steden](#)

Beschrijving

De stadskern van Damme wordt omsloten door een 17de-eeuwse aarden vesting met bastions, ravelijnen en grachten en bestaat uit een concentrische aanleg, kruisgewijs doorsneden door de historische Kerkstraat en door de vaart van Brugge naar Sluis. De bebouwing concentreert zich in hoofdzaak ten zuiden van deze vaart.

Op de hoofdvas van de Kerkstraat, met behouden kassei-bestrating, bevinden zich de voornaamste gebouwen: [stadhuis](#), [Sint-](#)

Janshospitaal en de [Onze-Lieve-Vrouwekerk](#). Zij beheersen het uitzicht van het stadje en bepalen in hoofdzaak de middeleeuwse sfeer.

De kleinschalige bebouwing van één of twee bouwlagen wisselt zich af met de sterk sprekende open ruimten van de tuinen. Opvallend zijn de zogenaamde muurstraten met een tracé gevormd door bakstenen tuinmuren (Brugstraat, Pottenbakkersstraat, Sint-Janstraat).

Kenmerkend voor het landelijk karakter van Damme, is de aanwezigheid van een aantal hoeven binnen de versterking. Twee hoeven liggen buiten het stadscentrum, maar toch binnen de vesting.

- Onroerend Erfgoed West-Vlaanderen, Beschermingsdossier DW000521, Stadsgezicht met vier monumenten (M. Goossens, 1986).

Omvat

- **Kerkstraat (Damme)** Brug over het Zuidervaartje, gegraven in 1841-1848 om het overtollig water vanuit Sint-Michiels, Sint-Kruis en Assebroek (Brugge) af te voeren, hierbij ter hoogte van het stadscentrum het zuidelijk tracé van de 17de-eeuwse stervormige vesting volgend.
- **Kerkstraat 13-15 (Damme)** Voormalig breedhuis met laatclassicistische inslag vermoedelijk daterend uit circa eerste helft van de 19de eeuw, zie als één volume aangeduid op het primitief kadasterplan (1834); oudere kern zie kelders en weergave van bebouwing (diephuisen) op kaart van A. Sanderus (1641-1644). Thans opgedeeld in twee panden. Oorspronkelijk onderkelderd dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak (nok evenwijdig met straat; respectievelijk mechanische en Vlaamse pannen).
- **Kerkstraat 17 (Damme)** Burgerhuis met laatclassicistische inslag vermoedelijk uit eind 18de-eerste kwart 19de eeuw, mogelijk met oudere kern. Breedhuis van zes traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen). Geschilderde en deels bepleisterde lijstgevel op gecementeerde plint onder aflijnende geschilderde houten kroonlijst op consoles.
- **Kerkstraat 30-32 (Damme)** Woonhuizen, nummer 30 voorheen gekend als "'t Trompetje", vermoedelijk teruggaand op één groot diephuis met dubbele trapgevel en ondiepe zijaanbouw weergegeven op stadsplannen van Marcus Gerards (1562) en J. Blaeu (1649) en als dusdanig aangeduid op het primitief kadasterplan (1834). In de loop van de 19de-20ste eeuw opgedeeld in twee panden.
- **Kerkstraat 6 (Damme)** Gelegen aan hoek met Slekstraat en Speystraat. In oorsprong 19de-eeuwse herberg met smidse, in 1884 uitgebreid langs de Slekstraat.. Vrijstaand breedhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen; later aangebrachte dakkapellen onder schilddakje (daktegels). Bakstenen lijstgevel onder geschilderde houten gootlijst op consoles; arduinen onderdorpels.
- **Kerkstraat 37 (Damme)** Haaks ingeplant éénlaagshuis, licht vooruitspringend ten opzichte van de rooilijn, minimaal opklimmend tot de eerste helft van de 19de eeuw zie huidig volume aangeduid op primitief kadasterplan (1834), mogelijk met oudere kern, zie bebouwing weergegeven op Ferrariskaart. In latere fase vergroot en uitgebreid met evenwijdig doch iets lager bijgebouw aan zuidzijde.
- **Kerkstraat 43 (Damme)** Dorpswoning volgens kadaster opgetrokken in 1905, gelegen aan de splitsing met de Oude Sluissedijk. Breedhuis van vier traveeën en anderhalve bouwaag onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen). Lijstgevel getypeerd door kleurrijk materiaalgebruik.
- **Oude Sluissedijk 6-8 (Damme)** Gerenoveerd woonhuis, voorheen samenstel van twee dorpswoningen in spiegelbeeldschema, zie gedichte deuropening rechts, opgetrokken volgens kadaster circa 1914.
- **Kerkstraat 18A-B (Damme)** Gereconstrueerd hoekpand (2000-2001) met laat-classicistische inslag, oorspronkelijk daterend uit de 17de-18de eeuw met oudere, 14de-eeuwse kern. Vrij getrouwe reconstructie omwille van slechte bouwfysische toestand. Behoud van 18de-eeuwse dakkap (twee schaargebinten waarop nokgebinte en "half", dwars geplaatst gebint), moerbalken en buitenschrijnwerk. De gevels zijn 50 cm verhoogd omwille van wooncomfort. Afgeschuinde hoekbeeldnis met natuurstenen beeld van Sint-Jozef onder baldakijn, op console met wapenschild van Damme.
- **Kerkstraat 2 (Damme)** Herberg vermoedelijk daterend uit de eerste helft van de 19de eeuw, zie bebouwing weergegeven op primitief kadasterplan (1834). Hoekpand met laatclassicistische inslag van zes traveeën en twee bouwlagen onder mank zadeldak (nok evenwijdig met straat; mechanische pannen).
- **Kerkstraat 38 (Damme)** Half vrijstaand breedhuis met neoclassicistische inslag. Eén van de grootste en meest beklante herbergen in Damme circa 1900. Vermoedelijk teruggaand op oudere middeleeuwse bebouwing, zie breedhuis weergegeven op stadsplannen van Marcus Gerards (1562) en J. Blaeu (1649). Huidig groot volume reeds aangeduid op primitief kadasterplan (1834). Verankerde en witgekalkte baksteenbouw met lijstgevel van zes traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak
- **Kerkstraat 1 (Damme)** Hoekpand met Damse Vaart-Zuid, "Estaminet Soetkin", reeds aangeduid op het primitief kadasterplan (1834), doch mogelijk met oudere kern. Hoekpand van respectievelijk twee traveeën (zijde Kerkstraat) + 1 afgeschuinde hoektravee + zes traveeën (zijde Damse Vaart-Zuid) en twee bouwlagen onder zadeldak (nok loodrecht op Kerkstraat; mechanische pannen).
- **Kerkstraat 10 (Damme)** Breedhuis volgens L. Devlieghe daterend uit de 17de eeuw, voorheen gekend als Herberg "(In) de Oude Beurs", thans handelspand met zelfde benaming. Inspringende ligging ten opzichte het huis nummer 8, waardoor beide, samen met nummer 12, als het ware deel uitmaken van de noordoostzijde van de markt gekenmerkt door rooilijn met tandgewijs verloop. Vormt voorheen met het vermoedelijk 16de-eeuws pand nummer 8 één geheel.
- **Kerkstraat 27 (Damme)** Half vrijstaand herenhuis opgetrokken circa eerste helft van de 19de eeuw, zie volume reeds weergegeven op het primitief kadasterplan (1834). Dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak bekroond door houten hoofdstel met ruitmotief onder rondboogfronton.

- **Kerkstraat 8 (Damme)** Hoekpand naar verluidt daterend uit de 16de eeuw. Vooruitspringende ligging ten opzichte van de rooilijn aan de zuidzijde waardoor het huis als het ware de markt aan de noordzijde afsluit. Vormt voorheen met het naast- en inspringend gelegen -vermoedelijk 17de-eeuws- pand één geheel.
- **Kerkstraat 31 (Damme)** Hoekpand minimaal opklimmend tot eind 18de-eerste helft 19de eeuw, mogelijk met oudere kern, zie bebouwing (breedhuis) weergegeven op kaarten van Marcus Gerards (1562) en A. Sanderus (1641-1644); huidig volume aangeduid op primitief kadasterplan (1834). Breedhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok evenwijdig met straat; Vlaamse pannen). Dubbelhuis met geschilderde lijstgevel op gecementeerde plint onder nieuwe gootlijst; ongeschilderde zijgevel.
- **Damse Vaart West 5 (Damme)** Minimaal opklimmend tot de 18de eeuw; hoeve reeds weergegeven op de Atlas der Buurtwegen van 1845. Vrijstaand woonhuis langsheen de straat met stalgebouw aan de noordoostzijde en klein bijgebouwtje aan de zuidwestzijde van het erf. Witgeschilderde en verankerde bakstenen gebouwen op gepekte plint.
- **Damse Vaart West 6 (Damme)** Hoeve, eertijds behorend bij de Sint-Christoffelhoeve, bestaande uit een 20ste-eeuws woonhuis in landelijke stijl en een losstaande schuur met schaapstal uit eind 18de-begin 19de eeuw aan de westzijde van het erf, heropgebouwd in 1970. De hoeve is ommuurd door een lage bakstenen muur, witgeschilderd op gepekte plint met pijlers voorzien van piramidevormige spits; ijzeren toegangshek tot verhard erf.
- **Kerkstraat 48 (Damme)** Historische stadshoeve gekend als "Hoeve met drie lindes", gelegen recht tegenover de kerkwegel, in kern opklimmend tot de 18de eeuw, zie jaartalsteen "1792" in puntgevel van het woonhuis. Uitgebreid in 1830 met stalvleugel langs de straat en in de loop van de 19de-20ste eeuw met losstaande, achterliggende bijgebouwen, onder meer schuur. In het begin van de 20ste eeuw woonhuis langs de straat in gebruik als kostershuis en broodzaak, behorend bij de ertegenover gelegen (thans verdwenen) bakkerij. Hoeve oorspronkelijk in L-vormige opstelling met later bijgebouwde losstaande bestanddelen op deels verhard erf. Ijzeren hek (nieuw) tussen bakstenen pijlers als toegang tot het erf, van de straat afgesloten door hoge bakstenen muur die de verscheidene bouwvolumes met elkaar verbindt. Gekasseide erftegang en drie gekandelaarde lindes langs de straatkant.
- **Kerkstraat 11 (Damme)** Huis zogenaamd Biscaeyen, verwijzend naar de wijnhandel waarvan de stad Damme in de middeleeuwen het stapelrecht bezit. Historisch ensemble opklimmend tot de 14de eeuw. Samenstel van twee diephuizen uit de 17de eeuw met oude kern, en een poortgebouw uit circa 1860, loodrecht op de straat gepositioneerd. Gekasseid erf met bakhuis uit de tweede helft van de 19de eeuw en een schuur van rond 1750, wat uitzonderlijk is in stedelijke context.
- **Romboutswervedijk (Damme)** Kapel gebouwd in 1931 in opdracht van Eugène Braet-Marie Tuytens, na onverwachte genezing van zijn zoon. Gelegen aan de oostzijde van slag die de verbinding maakt met de Damse Vaart-West. Omhaagd perceel geflankeerd door bomen. Bakstenen kapel met trapgevel (vijf treden; natuurstenen afdekplaten).
- **Damse Vaart West 4 (Damme)** Molenaarshuis, opgetrokken volgens kadaster in de jaren 1920 op de plaats van een ouder molenaarshuis; thans gerenoveerd. Vrijstaand woonhuis met nieuw aangelegde voortuin waarrond laag bakstenen tuinmuurtje met ijzeren hek. Aan noordzijde, haaks op het woonhuis, losstaand witgekalkt stalgebouw.
- **Kerkstraat (Damme)** Overgebleven gedeelte van 13de-eeuwse georiënteerde gotische kerk, uitgebreid in de loop van de 13de tot de 16de eeuw en waarvan schip, transept en torenspits afgebroken in 1725-1727. De koorpartij die in de loop van de tweede helft van de dertiende eeuw omgevormd wordt tot hallenkoor is één van de oudste voorbeelden van dit type in Vlaanderen. Gelegen in grotendeels ommuurd terrein ten zuidwesten van het stadscentrum met aanpalend kerkhof met leilindes ten zuiden en kerkplein ten noorden.
- **Oude Sluissedijk 2-4 (Damme)** Samenstel van twee interbellumwoonhuizen in spiegelbeeldschema, opgetrokken volgens kadaster circa 1930, schuin ingeplant ten opzichte van rooilijn.
- **Kerkstraat 23-25 (Damme)** Samenstel van twee enkelhuizen met laatclassicistische inslag in spiegelbeeldschema, vermoedelijk daterend uit eind 18de-eerste kwart 19de eeuw, met oudere kern (kelder) zie bebouwing (diephuizen) weergegeven op kaart van A. Sanderus (1641-1644). Nummer 23, "Café 't Wapen van Damme"; nummer 25 eertijds "In De Paradijsappel"-thans privé-woning.
- **Damse Vaart West 3 (Damme)** De Schellemolen is een stenen beltmolen met doorgang, die in 1867 als koren- en oliemolen werd opgetrokken op de plaats waar in 1865 een houten staakmolen was omgewaaid. Reeds in 1438 was er sprake van een staakmolen op deze plek, voordien van een watermolen, die reeds in 1267 als banmolen wordt vermeld.
- **Burgstraat 2-4, Kerkstraat 33 (Damme)** 13de-eeuws hospitaal opgetrokken in vroeggotische stijl, in de loop van de 15de tot de 20ste eeuw uitgebreid met diverse bijgebouwen. Is één van de zeldzaam bewaarde vroege voorbeelden van burgerlijke architectuur in Vlaanderen.
- **Rabattestraat (Damme)** Sluis van het Zwin, ook gekend als de zogenamade "Sleckeput", één van de materiële getuigen van diverse waterwerken te Damme uit de periode na 1616, hoewel door sommige bronnen ouder gedateerd (zie kazemat, Haringmarkt en sas van de Lieve, Ketelstraat). Poel en restanten van opgaand metselwerk midden in een weiland.
- **Kerkstraat 44-46 (Damme)** Ensemble van twee panden met neoclassicistische inslag, thans eetgelegenheden "Uylenspiegel" (nummer 44) en "'t Hemeltje" (nummer 46). Gaat terug op voormalige smidse en herberg "In de Nieuwe Smisse", aangeduid als één bouwvolume op het primitief kadasterplan (1834), later opgesplitst.
- **Jacob van Maerlantstraat 29 (Damme)** Solitaire gekandelaarde zomerlinde in stadstuin.
- **Dammesteenweg 1 (Damme)** Solitaire taxus bij Sint-Christoffelhoeve
- **Kerkstraat (Damme)** Twee kazematten aan weerszijden van de weg.
- **Kerkstraat 7 (Damme)** Hoekpand minimaal opklimmend tot de 18de eeuw met mogelijk oudere kern. Voormalig sashuis of huis van de speihouder of sluismeester, vanaf de 17de eeuw zogenaamd "Klein Stadhuis".
- **Kerkstraat (Damme)** Waterpomp " 't Zeugskens" daterend uit de 19de eeuw en geplaatst tegen de uiterste rechtse penant van het huis nummer 38. Reeds in de 13de eeuw (1269) wordt, omwille van het brakke grondwater door de aanwezigheid van

zeewater, een loden pijp aangelegd om drinkwater uit de vijvers van het kasteel van Male naar Damme te leiden (zie Vivenkapelle, Pijpeweg).

- **Damse Vaart West 2 (Damme)** Woonhuis met kunstsmederij en kopergieterij in grote tuin, opgetrokken volgens kadaster circa 1947 in opdracht van kunstsmid Frans Wiro van Hinsberg, die in 1959-1960 het 15de-eeuwse torenuurwerk van het stadhuis restaureert.
- **Burgstraat (Damme)**
- **Corneliestraat (Damme)**
- **Dammesteenweg (Damme)**
- **Haringmarkt (Damme)**
- **Jacob van Maerlantstraat (Damme)**
- **Ketelstraat (Damme)**
- **Markt (Damme)**
- **Pottenbakkersstraat (Damme)**
- **Sint-Janstraat (Damme)**
- **Slekstraat (Damme)**
- **Speystraat (Damme)**

Is aangeduid als

- **Burgstraat, Corneliestraat, Dammesteenweg, Damse Vaart West, Damse Vaart-Zuid, Haringmarkt, Jacob van Maerlantstraat, Kerkstraat, Ketelstraat, Markt, Oude Sluissedijk, Polderstraat, Pottenbakkersstraat, Rabattestraat, Romboutswervedijk, Sint-Janstraat, Slekstraat, Speystraat (Damme)** De stadskern van Damme wordt omsloten door een 17de-eeuwse aarden vesting met bastions, ravelijnen en grachten en bestaat uit een concentrische aanleg, kruisgewijs doorsneden door de historische Kerkstraat en door de vaart van Brugge naar Sluis.
- **Burgstraat, Corneliestraat, Dammesteenweg, Damse Vaart West, Damse Vaart-Zuid, Haringmarkt, Jacob van Maerlantstraat, Kerkstraat, Ketelstraat, Markt, Oude Sluissedijk, Pottenbakkersstraat, Rabattestraat, Romboutswervedijk, Sint-Janstraat, Slekstraat, Speystraat (Damme)** De stadskern van Damme is beschermd als dorpsgezicht op 13-10-1986. De bescherming als dorpsgezicht werd op 30 maart 1987 gewijzigd naar een bescherming als stadsgezicht.
- **Burgstraat, Corneliestraat, Dammesteenweg, Damse Vaart West, Damse Vaart-Zuid, Haringmarkt, Jacob van Maerlantstraat, Kerkstraat, Ketelstraat, Markt, Oude Sluissedijk, Polderstraat, Pottenbakkersstraat, Rabattestraat, Romboutswervedijk, Sint-Janstraat, Slekstraat, Speystraat (Damme)** De stadskern van Damme is beschermd als dorpsgezicht op 13-10-1986. De bescherming als dorpsgezicht werd op 30 maart 1987 gewijzigd naar een bescherming als stadsgezicht.

Is gerelateerd aan

- **Kerkstraat 60 (Damme)** Met de proefsleuven zijn archeologische resten geïventariseerd daterend uit de late middeleeuwen en het begin van de vroegmoderne periode.

Is deel van

- **Damme (Damme)**

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/302015>

Damse Vaart en tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal met omgevende polders nabij Dudzele, Oostkerke en Hoeke, Fort van Beieren en krekens van Lapscheure

Beknopte karakterisering

Typologies standbeelden, wielen, struwelige ruigten, knotbomen, opgaande bomen, drijfwegen, zilte graslanden, sites met walgracht, veenwinning, rietlanden, pompgemalen, microreliëfvormen, linies, dode kreken, kerken, kazematten, kastelen (woningen), wateringen, ontwateringsgrachten, grachten (infrastructuur), redoutes, forten, bunkers, hoogstamboomgaarden, batterijen, agrarische landschappen, polders, halfopen landschappen, open landschappen, bomenrijen, kleiwinning, dijken, vestingen van het gebastioneerd stelsel, dorpen, steenbakkerijen, windmolens, sluizen, landhuizen, kanalen (infrastructuur), hoeven, bruggen

Beschrijving

Dit gebied, 4.844 ha groot, bevindt zich in de kustpolders ten noordoosten van Brugge, aan weerszijden van de Damse Vaart. Het omvat het typische landschap van de Oostkustpolders langsheen de voormalige Zwingel en nabij Dudzele, gekenmerkt door vlakke, open tot halfopen agrarische landschappen doorsneden door dijken, zoals de Romboutswervedijk, de Krinkeldijk, de Mostaertdijk (voorheen Greveningedijk), de Oude Sluissedijk, de Zuiddijk, de Branddijk en de Sint-Pietersdijk en kanalen, zoals de Lieve, de Damse Vaart en het Schipdonk- en Leopoldkanaal, die in vele gevallen geaccentueerd worden door opgaande bomenrijen, soms aangevuld met knotbomen en struwelen.

In het gebied komt een hoge concentratie zilte poldergraslanden met microreliëf voor met daarnaast ook talrijke grachtjes en sloten met rietkragen, waarvan enkele gerelateerd zijn aan dode kreekssystemen zoals het Lapscheurse Gat, de Zevengemete en Platte Kreek, het Rietgeleed en de Verloren Kreek, de Stampershoekbeek en de restanten van de voormalige Zwingel. De graslandkernen worden afgewisseld met verspreid gelegen akkerlanden. Diverse, vaak kunstmatige ontwateringsgrachten zoals de Ronselarebeek, de Moerader, de Hoekevaart, het Zuid-over-de-Lieve-Geleed, de Hoge Watering en de Edebeek staan in voor de complexe afwatering van het gebied, beheerd door wateringen.

In de polderdorpen Dudzele, Oostkerke, Hoeke en Lapscheure komt, naast parochiekerken, lokaal nog typische dorpsbebouwing voor, terwijl in het uitgestrekte open ruimtegebied talrijke historische hoeven, sommige met walgracht, worden aangetroffen. Enkele bewoningskernen zijn verdwenen zoals de voormalige Zwinhavens van Monnikerede en Hoeke of zijn verplaatst zoals Lapscheure, terwijl Dudzele naast de huidige parochiekerk een opvallende torenruïne van een voormalige kerk bezit. Ook bewaarde en vervaagde vestingwerken zijn talrijk aanwezig in het gebied, met als meest opvallende structuren de stadskern van Damme en het Fort van Beieren, en daarnaast ook enkele voormalige redoutes en forten langs de Damse Vaart en een deel van de Cantelmolinie met restanten van aarden wallen, grachten, bastions en redans alsook een hoornwerk.

Fysische geografie

De laatste ijstijd eindigde zo'n 11.000 jaar geleden. De laatste fase van deze ijstijd, het Weichseliaan, werd gekenmerkt door een extreem koud klimaat. Doordat de ijskappen een enorme hoeveelheid water ophielden, werd deze periode gekenmerkt door een grote droogte. De zeespiegel was dermate gedaald dat delen van het Kanaal en de Noordzee herschappen waren in een grote zandvlakte. Het einde van

de ijstijd betekende een geleidelijke opwarming van onze streken en luidde een nieuw geologisch tijdperk in dat tot vandaag de dag duurt, het Holoceen. Algemeen deed er zich een zeespiegelstijging voor die belangrijke veranderingen (geleidelijke vernatting) teweeg bracht in de kustgebieden. Onder invloed van die zeespiegelstijging evolueerde de natte en laaggelegen (zandige) kustvlakte tot een dicht moerasbos, dat geleidelijk aan veranderde in een veenmoeras. Dit resulteerde na verloop van tijd in een vaak metersdik veenpakket in de bodem, een opeenstapeling van niet-afgebroken plantenmateriaal. De mariene invloed reikte aanvankelijk nog niet tot de huidige kustpolders, omdat de kustlijn zich nog te ver van de huidige bevond. De zeespiegel bleef echter voortdurend en geleidelijk aan stijgen, waardoor de druk op het binnenland toenam. In de loop van het laatste millennium vóór Christus drong de zee via getijdengeulen binnen in het veenmoeras. Dit veroorzaakte een domino-effect aan gevolgen. Zo kwam de veengroei abrupt ten einde door het plotse binnendringen van zout water en hadden de getijdengeulen een drainerend effect, wat een inklinking van het veenmoeras veroorzaakte. Hierdoor kon de zee nog meer binnendringen in het verlaagde binnenland, met meer en breder vertakte getijdegeulen. Na enkele eeuwen was de kustvlakte veranderd in een instabiel slikken- en schorrenlandschap, waarvan grote delen periodiek onder water kwamen te staan.

Cultuurhistorisch landschap

Toch was het slikken- en schorrenlandschap minder ontoegankelijk dan lange tijd werd aangenomen. In navolging van archeologische waarnemingen in onze buurlanden werden de afgelopen jaren ook in Vlaanderen op verschillende plaatsen sporen aangesneden die dateren uit de ijzertijd en de Romeinse tijd. Hieruit blijkt dat de mens deze kustvlakte bewoonde en economisch exploiteerde (ontginning van veen, zout, graasweide en verbinding met zee) en dat ze toen reeds dijken bouwden om hun woonsten te verdedigen tegen overstroming. In Oostkerke bijvoorbeeld werden bij archeologische prospectie op verschillende plaatsen Romeinse sporen aangetroffen.

In de Laat-Romeinse tijd, 4de-5de eeuw na Christus, leek de mariene invloed dermate te zijn toegenomen dat de kustvlakte zo goed als ontoegankelijk werd voor structurele bewoning. Sommige onderzoekers menen dat er een verband is tussen deze toename van de getijdenwerking en een intensieve Romeinse veenexploitatie, die de verlaging van het landschap in de hand werkte, maar hierover zijn nog weinig data voorhanden. Door de getijdenwerking werd niet alleen periodiek zout water aangevoerd, maar eveneens grote hoeveelheden kleiige en zandige sedimenten. Hierdoor werden de veenlagen en oude bewoningssites bedekt met een afzettingsspakket van enkele meters dik. Dit impliceerde echter ook dat het schorregebied geleidelijk aan voldoende hoog opslibde en toegankelijk werd.

Zo blijkt uit archeologische opgravingen dat grote delen van de kustvlakte reeds vanaf de 8ste eeuw bewoond waren en dat tal van grote getijdengeulen op dat moment reeds zo goed als volledig dichtgeslibd waren. De middeleeuwse ontginning van de kustvlakte ging dan ook aanvankelijk niet gepaard met actieve inpoldering, maar wel met het in gebruik nemen van natuurlijk opgeslibd gebied. Wel werden her en der kleine en veelal defensieve dijkes opgeworpen, die de nederzettingen moesten vrijwaren van watersnood. Bewoningssites werden op lichte verhevenheden opgeworpen.

In het gebied zijn tientallen archeologische sites gekend waar zich vanaf de 10de eeuw bewoning ontwikkelde, veelal onder de vorm van geïsoleerde hoeven of kleine gehuchtjes, die in sommige gevallen uitgroeiden tot dorpskernen, zoals in Oostkerke en de oude kern van Lapscheure nabij de Verloren Kreek. De kustvlakte was in de middeleeuwen echter nog niet volledig afgesloten van de zee. Een aantal geulen bleven tot ver in de middeleeuwen actief en onderhevig aan getijdenwerking, zoals de zogenaamde 'Sincfal', een grote zeeboezem tussen Knokke en Cadzand, met geulen en tussenliggende eilandjes.

Het verdwenen plaatsje 'Michem' of 'Mikkem', tussen Koolkerke en Oostkerke, kan hoogstwaarschijnlijk als een 10de- tot 12de-eeuwse voorhaven geïdentificeerd worden, namelijk op een locatie nabij de oude Zwingel, waar het getij in de kreek aan invloed verloor en daar naar het oosten draaide. Men kan aannemen dat de mens de Zwingel moedwillig in stand hield, in functie van onder meer de afvoer van water en een vaarroute naar zee. Dit bleek evenwel niet steeds even veilig. Zo kende de 'Sincfal' in de 11de en 12de eeuw een reeks serieuze stormvloed, waaronder deze van 1134, die resulteerden in ernstige overstromingen en een grote uitbreiding van de hoofdgeul tot nabij Damme. Deze geul werd later het 'Zwin' genoemd en de landwaartse uitbreiding ervan maakte het ontstaan en de ontwikkeling van andere handelsplaatsen als Damme en Monnikerede mogelijk.

Een bijzondere site in het gebied vormt het [Kasteel van Oostkerke](#), waarvan archeologisch onderzoek uitwees dat de vroegste bebouwing, wellicht met een houten en later bakstenen woontoren, teruggaat tot de 10de-11de eeuw. Deze site was aanvankelijk ontsloten door een rechthoekige weg die verschillende domeingoederen van de heren van Oostkerke ontsloot en vereenzelvigd kan worden met de wegsegmenten van [Spegelweg](#) en [Hulsterlo](#). Deze rechthoekige structuur staat haaks op de jongere polderdijken en zou teruggaan op één van de oudste drijfwegen in het gebied, voor het eerst vermeld in 1268, waarlangs het vee, hoofdzakelijk schapen, vanuit het binnenland naar de kustvlakte werd gedreven. De weg, vertrekkende vanaf de Antwerpse heerweg bij Sijsele en doorlopend tot in Oostkerke zou ook dienst gedaan hebben als eerste ontginningsas voor de ingebruikname van de polders, op initiatief van de Gentse Sint-Pietersabdij.

Damme ontstond in de tweede helft van de 12de eeuw, aan de dam die het Zwin begrensd. Bodemkundig en archivalisch onderzoek tonen aan dat de ligging van de afsluitdijk van het Zwin samenvalt met het tracé van de huidige Kerkstraat. In de dam werd een grote zeesluis of spui gebouwd, de zogenaamde 'Speie', die vanuit het Zwin toegang gaf tot een aanlegkade aan de gekanaliseerde 'Reie', een 11de-eeuwse vaarverbinding tussen Brugge en Damme. Zo ontstond Damme op de samenkomst van de Reie en het Zwin, als voorhaven van Brugge. Damme ontwikkelde zich zeer snel tot de belangrijkste havenstad van het graafschap Vlaanderen.

Om het overstromingsgevaar te beperken werden vanaf de 12de eeuw heel wat dijken opgeworpen. Daarbij worden twee types onderscheiden: defensieve dijken die het land moesten beschermen tegen overstromingen en vermijden dat er nog zout/zilt water binnenstroomde, en offensieve dijken waarbij een gebied dat aanvankelijk nog onder getijdenwerking stond, systematisch werd ingepolderd. Om de noordelijk gelegen gronden tussen Damme, Oostkerke en Hoeke te beschermen tegen de zee werden langs de Zwingel verschillende grote dijken opgeworpen, zoals de [Romboutswervedijk](#) en de [Krinkeldijk](#). De Krinkeldijk vormt met het eindpunt

van de oorspronkelijke, meer noordwaarts gelegen Bloedlozedijk of Brolozedijk een scherpe hoek, wat de plaatsnaam Hoeke verklaart. Ook de polders ten zuiden van Damme dienden beveiligd te worden tegen overstromingsgevaar. De [Branddijk](#) (huidige straatnamen: Bonemstraat - Branddijk – Masschersheule - Damweg) werd vermoedelijk in het laatste kwart van de 12de eeuw aangelegd als defensieve dijk zodat het gebied ten zuiden ervan geen invloed meer ondervond van de getijdenwerking vanuit de Zwingel. Gedurende de 13de eeuw werd dan de [Zuiddijk](#) aangelegd en nog later de [Oude Sluissedijk](#) en de [Sint-Pietersdijk](#), die beschouwd worden als offensieve dijken. Al deze middeleeuwse dijken, vaak met een bochtig patroon (confer ook Krinkeldijk), vormden veelal de grenzen van wateringen (voorlopers van huidige polderbesturen) zoals de 'Watering Romboutswerve', 'Watering van s' Heer Baselis' en de 'Kerkwatering van Oostkerke' en voorts ten noorden van de Zuiddijk de 'Watering Stampershoek', ten zuiden de 'Watering Noord-over-de-Lieve', ten oosten de 'Maldegemse polder' en ten noorden de 'Grote Nieuwe Polder'. Uitzonderlijk komen langs deze structuren ook wielen voor, als relict van vroegere dijkdoorbraken, zoals de [Meerminneput](#) in Oostkerke.

Het gebied van de Branddijk – Zuiddijk - Oude Sluissedijk wordt ook gekenmerkt door een typische langgerekte percelering, dwars op de dijk en parallel met de straat Hulsterlo, en door diverse hoeven die langs de Zuiddijk ingeplant zijn en die teruggaan op oude sites, herkenbaar op oude kaartdocumenten. Het getuigt in ieder geval van een vrij systematische ontginning van het gebied, wellicht ook op initiatief van de Sint-Pietersabdij.

Het kanaal van het 'Oude Zwin' of 'Kanaal van Sint-Donaas' of 'Koolkerkse Vaart' met vertakking naar de 'Sluysse Vaert' en 'Zwinvaart' (buiten het gebied ook bekend als 'Eienbroekvaart' of 'Pereboomvaart'), met oorspronkelijke ligging langsheen de huidige Koolkerksesteenweg, werd in de 12de eeuw gegraven om Brugge met de zee te verbinden. Hierdoor werd Brugge over Koolkerke en Oostkerke verbonden met een sluis nabij Monnikerede. Ter hoogte van het gehucht 'Pereboom' lag een sas. Andere vroeg gegraven watergangen in het gebied zijn de 'Eivoordebeek' of 'Eivoorde Ader' of 'Dudzeelse Watergang' tussen Koolkerke en Dudzele (buiten het gebied ook verbonden met het 'Lisseweegs Vaartje' en de site Ter Doest), de 'Ronselaarse watergang' of 'Ronsaardbeek' of 'Ronsaer Ader' tussen Koolkerke en Oostkerke en de 'Edewatergang' of 'Edebeek' tussen Brugge en Damme en de 'Maleleie' tussen Damme en Male (Sint-Kruis). Ook hier, in het westelijke en zuidelijke deel van het gebied, waren wateringen gelegen zoals deze van 'Groot Reygaertsvliet' en 'Romboutswerve' en 'van den Broek' en 'Moerkerke Zuid-over-de-Lieve'.

Vanaf 1251 startte de stad Gent met de aanleg van de 'Lieve' of zogenaamde 'Ghendtsche Leye', waardoor een betere en efficiëntere verbinding met de zee kon worden gerealiseerd. Gent kende immers een enorme opgang als handels- en nijverheidsstad, maar ontbrak een goede tolvrije verbinding naar zee. Het oorspronkelijke, door gravin Margaretha van Constantinopel goedgekeurde tracé uit 1251, liep vanaf Gent naar Aardenburg en dan in de uitgediepte loop van de 'Ede' naar Sluis. In 1262 - tijdens de aanleg van dit kanaal - werd evenwel beslist om (ook) een verbinding te maken met het Zwin, over Moerkerke. Opvallend zijn de [Lievebermen](#) langs dit kanaal, een gemiddeld 77m brede en verhoogde strook die door de stad Gent via grootschalige onteigening werd verworven om een onafhankelijk peilbeheer te kunnen garanderen. Gedurende de middeleeuwen mondde de Lieve ten noorden van de stad Damme uit in het Zwin via een sluis met twee spuien: de [Sleckeput](#) of 'Noordsche Speye', die uitgaaf op het Zwin zelf, en het [Sas van de Lieve](#) of 'Gentsche Speye', iets stroomopwaarts ervan. Het tussenliggende stukje werd de 'Gentsche Zoute' genoemd. Damme werd dus, naast voorhaven van Brugge, ook een voorhaven van Gent en kreeg, door het kanaal van de Lieve, ook een goede verbinding voor binnenschepen naar de Schelde en de Leie.

De aanleg van de Lieve zorgde wel voor een groot afwateringsprobleem in de polders omdat alle polderwaterlopen dwars doorgesneden werden en de waterafvoer vanuit het binnenland naar zee verhinderd werd. Bovendien was er vastgelegd dat de polderwaterlopen niet aangesloten mochten worden op het kanaal. Het waterpeil in de Lieve moest dus onafhankelijk van het gebiedseigen water kunnen beheerd worden. Pas in de 14de eeuw werd een akkoord bereikt om het oppervlaktewater van de waterlopen ten zuiden van de Lieve onder het scheepvaartkanaal door te leiden. Dit gebeurde met een hevelduiker of sifon of zogenaamde 'conduyt', die onder de Lieve doorliep. Het water werd via de langsracht van de Hoge Watering verzameld in de 'Konduitput', gelegen naast de [boogbrug over het Zuid-over-de-Lieve-Geleed](#). Toen de Lieve omstreeks 1872 opgevuld raakte, werd het hevelsysteem uitbroken. In die optiek vormde de Konduitput dus een zeer belangrijk punt voor de waterbeheersing van de polders tussen Brugge en Damme, waar het water via de Hoge Watering en het Zuid-over-de-Lieve-Geleed naar zee kon afgevoerd worden.

Vanaf het einde van de 12de eeuw tot begin 14de eeuw werd het gebied ten zuiden van de Romboutswervedijk en Krinkeldijk (ten oosten van Damme) gradueel ingepolderd. Vanuit de perifere zones schoof men steeds verder op naar de Zwingel toe, waardoor de Zwingel steeds smaller werd. In tegenstelling tot de meer defensieve, zeeverende functie in de vorige eeuw, werden grote polders ingedijkt met het oog op landwinning, zo onder meer de Robbe Moreelpolder bij Hoeke en de Namenpolder, de Sint-Jobpolder, de Onze-Lieve-Vrouw-Polder en de Spermaliepolder bij Lapscheure. Bij deze ontginningen werden vele, doorgaans omwalde hoeven gebouwd en nieuwe leengoederen gesticht, onder meer de '[Hoeve Groot Steentje](#)', de '[Hoeve Schottenhof](#)', het '[Hoeve Bonem](#)' en de '[Hoeve Hof ter Ede](#)'.

De verzanding van de Zwingel vanaf de 13de eeuw was een serieuze tegenvaller voor de handelsactiviteiten in Damme, gezien de cruciale rol van deze hoofdgeul voor de scheepvaart. Bovendien ontstonden er geleidelijk aan andere Zwinhaventjes zoals [Hoeke](#) (circa 1250) en [Monnikerede](#) (circa 1280) op de linkeroever van de Zwingel. Op huidig Nederlands grondgebied volgden op de linkeroever ook nog Sint-Anna-Ter-Muiden of 'Mude' (circa 1240) en op de rechteroever Sluis (ca. 1260). Als aanlegplaatsen vormden ze een integraal onderdeel van het Brugse havennetwerk en evolueerden van simpele vissersdorpjes naar voorhavens met stedelijke allures.

Vanaf de 14de tot de 16de eeuw kende Damme een sterke achteruitgang en teloorgang als zeehaven. Het stadsplan van Jacob van Deventer, getekend tussen 1550 en 1565, toont een vervallen stad binnen de middeleeuwse omwalling; veel ruimte binnen de vestingen is niet meer bewoond. Het eertijds welvarende Zwinhaventje Monnikerede werd in de loop van de 16de eeuw verlaten en is vandaag niet meer herkenbaar en quasi volledig verdwenen. Enkel archeologische restanten bleven over.

Vanaf het midden van de 16de eeuw hoopte Brugge opnieuw de verzandingproblemen op te lossen met het delven van een nieuw kanaal tussen Damme en Sluis. Daartoe werd tussen 1548 en 1564 de 'Verse Vaart' of 'Zoete Vaart' ten westen van het Zwin gegraven. Wegens de enorme verzanding en de te grote lasten op de voorbijgaande schepen, besloot Brugge reeds in 1564-1566 de nieuwe 'Verse Vaart' af te dammen bij 'Bekaf' (confer Oostkerke, Bekofstraat). Men groef het Oude Zwin weer uit, vanwaar een gekanaliseerd 'Leugenzwin' terug aansluiting gaf op de 'Verse Vaart' te Monnikerede, die richting Damme werd afgesloten en daar benoemd werd als het zogenaamde 'Verloren Einde' of 'Verloren Rek'. Daardoor had Damme voortaan geen rechtstreekse verbinding meer met de zee tenzij men langs Brugge kon omvaren. De verbinding van Brugge met Sluis, via de 'Verse Vaart' en het 'Oude Zwin', is duidelijk af te lezen op de kaart van Pieter Pourbus, vervaardigd tussen 1561 en 1571. Deze kaart toont ook heel wat oude hoeven, windmolens en dijken.

De Tachtigjarige oorlog, die in 1568 uitbrak tussen de Noordelijke Nederlanden en Spanje, heeft een grote invloed gehad op het gebied. De Zwinstreek vormde een grensregio waarin tal van militaire conflicten plaatsvonden. Daarbij werden vaak zones om strategische redenen onder water gezet. De Noord-Nederlandse troepen staken in 1583 bij Sluis enkele dijken door en het instromende zeewater schuurde een diepe kreek uit die nu nog gekend is als het 'Lapscheurse Gat'. De oude dorpskern van Lapscheure, gelokaliseerd nabij de Spermaliepolder, ter hoogte van de oostelijke grens van de Zeedijk, werd bij deze overstromingen volledig van de kaart geveegd. Enkel de (deels opgegraven) resten van de [middeleeuwse kerk](#) zijn op vandaag herkenbaar gebleven. Men veronderstelt dat rond de kerksite ook archeologische resten van het dorp te vinden zijn. Lapscheure werd nadien opnieuw gesticht, ongeveer twee kilometer verder naar het zuidwesten. Een groot gebied, met onder meer de Pannepolder (gelegen binnen de oudere Sint-Jobpolder), werd in de 17de-18de eeuw opnieuw ingepolderd. De [Zeedijk](#) en [Groenendijk](#) zijn eveneens inpolderingsdijken uit deze periode en hebben een zeer rechtlijnig tracé.

De Spanjaarden legden vanaf omstreeks 1604-1605 versterkingen aan vanaf het Fort Sint-Paulus of Sint-Pol (huidige Zoutelaan te Knokke) tot aan het [Oud Fort Sint-Donaas](#), nabij de huidige Damse Vaart. De meeste vestingwerken werden omstreeks 1632 verder verbonden door de [Cantelmolinie](#), een doorlopende liniegracht met wallen, redans en oorspronkelijk ook enkele redoutes, vernoemd naar generaal Andrea de Cantelmo en voortbouwend op een verdedigingslinie tussen 1622-1623 versterkt door graaf Paul-Bernard de Fontaine. In 1616-1620 werd [Damme](#) omgebouwd tot garnizoensstad en omgeven door een stervormige vesting naar ontwerp van vestingbouwkundige Guillaume Flamaen. Damme werd een stevig bolwerk met een permanente bezetting van wisselende nationaliteiten. Het gebouwenbestand van de stad nam in deze periode sterk af en de activiteiten rond de havenkom liepen terug.

Bij de 17de-eeuwse vestingwerken rond Damme werd de Lieve tussen twee hoge muren binnen de stadswallen geleid. In die periode werd ook het kanaal Gent-Brugge gegraven en verloor de Lieve haar economische waarde als scheepvaartverbinding van Gent naar zee. Door de verzanding van het Zwin was deze trouwens ook al op de terugweg. Vanaf 1660 werd de Lieve vervolgens rond de stad geleid, in de buitenste vestinggracht, en werden de hoge muren van de vroegere doorgang gebruikt als grondvest voor een kazemat op de stadswallen, de zogenaamde '[kazemat van de Lieve](#)'.

Ook na het einde van de Tachtigjarige Oorlog (1648) ging de Zwinstreek nog tientallen jaren gebukt onder de last van oorlogen, onder meer tijdens de bezetting door de Hollanders in 1663. De scheepvaart ging bijna helemaal teniet. Tijdens de Spaanse Successieoorlog (1702-1713) werd Damme nog verder versterkt, onder meer op voorstel van de bekende Franse vestingbouwkundige Sébastien Le Prestre de Vauban. De stadswallen werden gedeeltelijk hersteld en uitgebreid met een hoornwerk in de richting van de grens met de Noordelijke Nederlanden (Sluis). Er werden ook enkele vooruitgeschoven forten gebouwd, waaronder de redoute [Verbrande Fort](#) aan de kruising van de Romboutswervedijk met de Versevaardijk, de redoute [Fort van Bekaf](#) aan de Versevaart, de redoute [Fort Sint-Job](#) langs de Zoute Vaart en de redoute [Fort van Damme](#) op de linkeroever van de gekanaliseerde Reie. In dezelfde periode werd ook het [Fort van Beieren](#) of 'Fort de Bavière' aangelegd, vernoemd naar keurvorst Maximiliaan van Beieren, voor de verdediging van de stad Brugge. Andere, reeds bestaande forten, werden hersteld en eventueel nog verder versterkt, zoals het Fort Sint-Donaas, dat omstreeks 1704 werd uitgebreid met extra redoutes en een hoornwerk met zogeheten zwaluwstaart, naar ontwerp van de Hollandse vestingbouwkundige Menno Van Coehoorn. Damme zelf bleef van militaire betekenis tot omstreeks 1760. Uit deze periode bleef langsheen de Roden-Ossenstraat in Westkapelle ook een [Nederlands-Oostenrijkse grenspaal](#) bewaard.

De talrijke geleden en kanalen, soms in aansluiting op krekken, vereisten een specifiek peilbeheer waarvoor meerdere constructies werden gebouwd, waaronder de [Zwarte Sluis](#) op de Hoekevaart, nabij het voormalige Fort Sint-Frederik, gebouwd in 1617 ter vervanging van de oudere zogenaamde 'Hoekesluis' en de [Blauwe Sluis](#) op het Zuid-over-de-Lieve-Geleed, opgetrokken in 1746 ter vervanging van de oudere zogenaamde 'Sint-Jobsluis'.

De kabinetskaart van de graaf de Ferraris toont een beeld van het landschap omstreeks 1771-1778. De toenmalige landschapsstructuren en -patronen vertonen opvallend sterke gelijkenissen met de huidige, zowel voor wat betreft landgebruik, ligging van dijken en waterlopen als nederzettingsspatroon. Vooral inzake het landgebruik zijn de wijzigingen beperkt in vergelijking met vele andere Vlaamse regio's: de ligging van akkers (drogere kreekruigten) en grasland (nattere komgronden) sluit vandaag opvallend sterk aan bij het patroon van eind 18de eeuw. De Oostenrijkse kabinetskaart geeft voorts aan dat er destijds nabij de dorpen wel meer boomgaarden en bomenrijen waren. Het landschap was destijds meer gesloten, ook al waren de grote kanalen met beeldbepalende bomenrijen langs de bermen er nog niet. Perceelsrandbegroeiingen bestonden ten tijde van de Ferraris vermoedelijk wel meer uit lagere beplantingen zoals hagen, houtkanten en knobomenrijen. De forten en redoutes van de Spaanse successieoorlogen zijn op de kabinetskaart van de Ferraris duidelijk weergegeven, hetgeen zeer waardevolle informatie oplevert aangezien deze militaire bouwwerken nadien sterk vervaagden.

Tussen 1810 en 1824 werd een nieuw kanaal gegraven om Duinkerke in Noord-Frankrijk via Brugge te verbinden met Sluis en de Westerschelde. Dit kanaal is bekend onder de naam van de [Damse Vaart](#) of ook wel het 'Napoleonkanaal' of 'Kanaal Brugge-Sluis'. Bij het graven trachtte men zoveel mogelijk bestaande waterwegen te integreren. Tussen Damme en Sluis was dit de oude bedding van het

Zwin. Het kanaal werd dwars door Damme getrokken, waardoor een marktplein en veel huizen verloren gingen.

Haaks op de Damse Vaart werd tussen 1843 en 1854 het [Leopoldkanaal](#) gegraven in functie van de afwatering van de noordelijke Scheldepoldergebieden aansluitend bij Middelburg, Sint-Laureins, Sint-Jan-in-Eremo, Watervliet, Boekhoute en Assenede. Bij de Belgische onafhankelijkheid van 1830 was de bestaande afwatering van een groot deel van deze polders immers in het gedrang gekomen, omdat de Nederlanders de kreken en geleden die naar Zeeuws-Vlaanderen afwaterden, afsloten, waaronder het Zuid-over-de-Lieve-Geleed. In aanvangsfase werd vanaf Heist een segment gegraven tot aan de Damse Vaart nabij de redoute Verbrande Fort. Nadien werd ten noorden van Moerkerke het vervolg gegraven in oostelijke richting tot voorbij Strobrugge richting Zelzate, waarbij onvervuild water uit de Scheldepolders werd afgevoerd (confer 'De Blinker'). Tussen 1841 en 1848 werd ten zuiden van de Damse Vaart ook het Zuidervaartje gegraven, een voortgezet afwateringskanaal richting Leopoldkanaal, deels aangelegd in de oude vestinggracht rond Damme.

Deels parallel aan het Leopoldkanaal werd vervolgens, tussen 1846 en 1860, het [Schipdonkkanaal](#) of Afleidingskanaal van de Leie gegraven, tussen de Leie in Deinze en Heist aan zee, waar het in de Noordzee uitmondt. Dit kanaal moest het vervuilde water van de Leie (confer 'De Stinker') uit Gent wegleiden. Tevens kon men hierdoor het waterniveau van de Leie beter regelen in de strijd tegen overstromingen. Om de scheepvaart op de Damse Vaart niet te hinderen werd het kanaalwater van zowel het Leopoldkanaal als het Schipdonkkanaal door middel van hevelduikers onder de Damse Vaart heen geleid, op de plaats die nog steeds bekend is als [De Sifons](#). Een vroegere [wachterswoning](#) bleef er bewaard. Tussen Heist en Strobrugge bij Maldegem lopen de beide waterwegen als tweelingkanalen naast elkaar. Om de noordwaartse afwatering te verzekeren werd het Zuidervaartje met een hevelduiker onder het Schipdonkkanaal heen geleid. Deze deels bewaarde constructie is nog steeds bekend als de [Sifon van het Zuidervaartje](#).

Met de onafhankelijkheid van België werd de staatsgrens met Nederland tussen 1831 en 1839 vastgelegd, waarvan in het gebied dicht bij Sluis twee originele grenspalen bewaard bleven, onder meer ter hoogte van de Damse Vaart-Oost en het Lapscheurse Gat.

Echt oorlogsgeweld is er tijdens de Eerste Wereldoorlog niet geweest in het gebied, maar de aanwezigheid van de bezettingstroepen was overduidelijk. De zogenaamde [Hollandstelling](#) bestond uit een draadversperring met een netwerk van bunkers. Op en rond het Oud Fort Sint-Donaas komt het [Stützpunkt Dora](#) voor. Ook in de Spermaliepolder en aan de Zeedijk nabij Lapscheure, met het Duitse zogenaamde [Stützpunkt Gustav](#), alsook langs het Leopold- en Schipdonkkanaal tussen Leestjesbrug en Strobrugge komen nog clusters van betonconstructies met bunkers, observatie- en mitrailleurposten en manschappenverblijfplaatsen uit de Eerste Wereldoorlog voor.

Ook in de Tweede Wereldoorlog werden in het gebied nog bunkersites gebouwd, waaronder het Duitse [Weerstandsnest Ludendorf](#) in Dudzele, opgetrokken tussen 1942 en 1943 nabij de Zelzatebrug over het Schipdonk- en Leopoldkanaal, een [Duitse bunker](#) bij de Hoeve Blauwe Zaal en een [Bunkercomplex van de Zweitestellung](#) nabij Strobrugge in Maldegem, beide als onderdeel van de Atlantikwall. In oktober en november 1944 vonden uiteindelijk nog hevige gevechten plaats in het gebied, vooral langs de tweelingkanalen, met een treffen tussen Duitse verdedigingsstroepen en Canadese bevrijdingstroepen. Deze laatste voerden daar de operatie 'Switchback' uit, als onderdeel van de zogenaamde Strijd om de Schelde. Een getuige hiervan is een noodbrug in stalen vakwerk of zogenaamde [Baileybrug](#) bij het Oud Fort Sint-Donaas in Westkapelle.

Tot de Tweede Wereldoorlog was er op de Damse Vaart nog een bootverbinding tussen Brugge en Sluis. Gedurende de achttiendaagse veldtocht in mei 1940 werden de hevelduikers of sifons van de afleidingskanalen onder de Damse Vaart door Franse genietroepen opgeblazen. De Duitse bezetter legde vervolgens twee voorlopige dammen aan op de Damse Vaart, die later een definitief karakter kregen. Vanaf dat moment werd de Damse Vaart via een buizenstelsel onder het Schipdonk- en Leopoldkanaal geleid en werden de beide afleidingskanalen in open bedding aangelegd. Dicht bij hetzelfde knooppunt werd omstreeks 1970 het [Pompgemaal van het Zuidervaartje](#) gebouwd, met regelbare schuif op het Schipdonkkanaal en uitstroomconstructie in het Leopoldkanaal.

De steenbakkerijverheid had vooral in de 20ste eeuw een grote impact op het landschap in het noordoostelijke deel van het gebied. Daarvoor waren evenwel reeds kleinschalige steenbakkerijen actief in het gebied. In 1906 werden grotere ontginningsactiviteiten opgestart, waarbij in eerste instantie kleigroeves ontstonden tussen Hoeke en Lapscheure (steenbakkerij De Fonseca-Maenhout). Latere ontginningen, op het einde van de jaren 1970, volgden nabij het Oud Fort Sint-Donaas. In 1983 werd de kleiwinning stopgezet, waarna de groeves deels verbosten.

In de 20ste eeuw ontwikkelde het pittoreske Damme zich geleidelijk tot een toeristisch centrum. Het kanaal en de aanliggende infrastructuur van dijken, jaagpaden en opgaande beplanting is, mede door de hoge landschapsesthetische kwaliteiten, steeds een publieke aantrekkingspool geweest. Vroege vormen van recreatief gebruik - al of niet collectief georganiseerd - zoals zwemmen en schaatsen, illustreren dit en leven door in meer recente toeristisch-recreatieve gebruiksvormen waaronder het varen, het hengelen en het fietsen. De archetypisch Vlaamse landschapkenmerken van de Damse Vaart, waarin de opgaande populieren tot het collectief geheugen behoren, zijn vastgelegd in talrijke - soms bekende - schrijf-, beeld- en spreektaal (literatuur, aantekeningen, schilderijen, foto's, liedjes,...). Illustratieve aspecten hierbij zijn de Middelnederlandse dichtwerken en encyclopedische bijdragen van Jacob van Maerlant, de Franstalige roman van auteur Charles De Coster over de avonturen van Tijl Uilenspiegel en Lamme Goedzak, gebaseerd op een Duitse sage, die deze hoofdpersonages neerzet in de 16de-eeuwse geuzenstrijd rond Damme. Verder ook het referentiebeeld van laat 19de-eeuwse en vroeg 20ste-eeuwse schilderwerken van onder meer Theo van Rysselberghe en Emmanuel Viérin en tenslotte ook een reisverhaal door Stijn Streuvels en liedwerk van Jacques Brel. In bijna al deze kunstuitingen komen het vlakke polderlandschap met opgaande, door de wind gebogen bomenrijen en zware wolkenhemels aan bod.

Huidig landschapsbeeld

Het gebied wordt globaal gekenmerkt door een open tot halfopen polderlandschap, waarin de kanalen, dijken (veelal in combinatie met wegen), bomenrijen en waterlopen de voornaamste structuurbepalende elementen zijn. Grote delen van de polders vertonen nog een

typisch landgebruik gerelateerd aan de fysische structuur van kreekruiggronden en komgronden. De oorspronkelijke krekenslibden toe met aanvankelijk zand en bovenaan klei, maar door inklinking van het veen in de aansluitende komgronden werden deze vroegere geulen in reliëf gezet en vormen nu ruggen tussen de omliggende komgronden (reliëfinversie). Op de hogere en drogere kreekruiggronden treft men nog (vooral) akkerland aan. Hierop komen ook de verspreide bebouwing en de wegen voor. De komgronden zijn van oudsher ingenomen door – soms zilte – graslanden en vertonen een uitgesproken microreliëf, hetzij natuurlijk ontstaan, hetzij door vroegere vergraving (ontvening, uitbrikking, bedijking,...).

Tussen de percelen zijn talrijke grachtjes gegraven waarin rietkragen staan. De historisch permanente graslanden, vaak met veedrinkpoelen, hebben een grote floristische en faunistische waarde, in het bijzonder als overwinteringsplaats voor ganzen uit het noorden en als broedplaats voor steltlopers in de zomer.

De al dan niet vervaagde vestingwerken dragen een bijzondere variatie aan biotopen, deels grasland, deels struweel en bos en deels open water met overgangen naar rietland met bijzondere verlandingsvegetaties.

De perceelsvormen verschillen nogal: in sommige delen van het gebied hebben de percelen overwegend een onregelmatige en grillige vorm, in andere delen zijn ze zeer rechthoekig en vertonen eenzelfde patroon en oriëntatie ten opzichte van de dijken of waterlopen.

Kreken, geleden, aders, grachten en laantjes

Het uitgebreide middeleeuwse grachtennetwerk is aangelegd in functie van de waterhuishouding van het gebied. Het is een hiërarchisch netwerk van perceelsgrachten over grotere aders en geleden. Vermoedelijk dienden deze in de winter en natte periodes vooral om water af te voeren, in de zomer veeleer om water vast te houden. Rietkragen accentueren deze landschapsstructurende elementen. Op de graslanden worden frequent laantjes aangetroffen. Dit zijn ondiepe, rechte greppels in het perceel die soms wel en soms niet in verbinding staan met de gracht rond het perceel.

De Eivoordebeek, de Ronsaardbeek/Ronselarebeek, de Romboutswerve, de Moerader, de Eienbroekvaart, de Hoekevaart, het Rietgeleed, de Zevengemete en het Zuid-over-de-Lieve-Geleed vormen de belangrijkste waterlopen in het gebied. Deze gegraven watergangen dateren overwegend uit de late middeleeuwen en fungeren als verzamelgrachten. In het noordoostelijke deel van het gebied sluiten de watergangen aan op de kreekrestanten van de voormalige Zwingel en van het Lapscheurse Gat, waaronder de Zevengemete en Platte Kreek, het Rietgeleed, de Verloren Kreek en de Stampershoekbeek.

De percelen zijn duidelijk geënt op de waterlopen of de dijken (veelal haaks erop) en hebben vaak een langgerekte vorm (repelpercelen). In het landgebruik is een opvallende relatie met de hoogteligging van het terrein: een groter aandeel graslandgebruik in de lagere gebieden (centraal in gebied) en groter aandeel akkerland op de hogere gronden (zuidwestelijk deel met de Onze-Lieve-Vrouw-Polder en noordoostelijke zone rond de Zeedijk en Groenendijk). In die laatste gebieden is een trend vast te stellen waarbij lange smalle percelen worden samengevoegd tot grotere en bredere percelen.

Dijken

De dijken getuigen van het gevecht van de mens tegen de zee om het land veilig te stellen tegen overstromingen en om het gebied stapsgewijze in te polderen. De eerste dijken waren defensieve dijken die in de loop van de 11de en 12de eeuw ontstonden. Binnen het gebied gaat het onder meer om de Bloedlozedijk of Brolozedijk die vanuit het noorden tot in Hoeke liep (heden verdwenen) en de Krinkeldijk en Romboutswervedijk die beide nog vóór de stormvloed van 1134 werden aangelegd en de noordelijke begrenzing vormden van de Zwingel. Sommige dijken zijn ondertussen niet meer herkenbaar, zoals de dijk van de Kerkwatering van Oostkerke.

Vanaf het einde van de 12de eeuw startte de systematische inpoldering van het schorregebied. Hiertoe werd in de 12de tot 14de eeuw een stelsel van dijken aangelegd, waarbij men globaal opschoof van zuidoost naar noordwest, met onder meer de Zuiddijk (zuidoostelijke grens) en de Oude Sluissedijk. Begin 17de eeuw werd gestart met het opnieuw indijken van de polders die gedurende de Tachtigjarige Oorlog overstroomd waren vanuit het Lapscheurse Gat. Onder meer de Sint-Pietersdijk, de (Nieuwe) Zeedijk en de Groenendijk dateren uit deze periode. De Versevaardijk daarentegen is geen inpolderingsdijk maar een overblijfsel van de kanaaltaluds langs de Verse Vaart.

De dijken, voor zover niet afgegraven, vormen vandaag een visueel opvallende landschapsstructuur door hun hoogte, door hun beplanting en door de kleinschalige bebouwing erlangs. Op meerdere plaatsen zijn de dijken beplant met één of meerdere opgaande bomenrijen, maar ook knotbomen en struwelen. Vooral de opgaande bomen bakenen de polders visueel duidelijk af. Het merendeel van de bomen zijn populieren, waaronder oude cultuurvariëteiten van Canadapopulier (met typische kromme stammen), zoals de vrouwelijke variëteit 'Marilandica' en de mannelijke variëteit 'Serotina' en de ervan afgeleide 'Blauwe van Exaarde' en de 'Regenerata', die allen karakteristiek zijn voor de 18de- en vooral 19de-eeuwse landschappen van de regio. In de struwelen komen plaatselijk autochtone genenbronnen voor met onder meer soorten als Sleedoorn, Eén- en Tweestijlige meidoorn, Heggenroos, Hondroos en daarnaast ook Heesterpruim en bastaardmeidoorn.

De meeste dijken hebben een gelijkaardige oriëntatie, parallel met de Zwingel. In de Lemspolder en in percelen tussen het Fort Sint-Job en de Sint-Donaashoeve (Lapscheure) komen echter ook restanten van korte dwarsdijken voor. Bij de opbouw van de dijken werd zowel klei als zand gebruikt. In de loop der tijden werden de polderdijken versterkt en verhoogd. Uitzonderlijk komen wielen (onder andere de Meerminneput in Oostkerke) voor als relict van vroegere dijkdoorbraken. Bovenop de dijken lopen vaak wegen. Door de verhoogde ligging van deze wegen is de landschappelijke ervaring meer uitgesproken. De dijkwegen zijn grotendeels verhard (onder andere de Krinkeldijk, de Oude Sluissedijk en de Sint-Pietersdijk), maar er zijn ook nog meerdere half-verharde en zelfs onverharde dijkwegen (onder andere delen van de Romboutswervedijk, de Groenendijk en de Landsdijk). Over een gedeelte van de Zeedijk is er een verharde weg aan de voet van het dijklichaam gelegd en is de weg bovenop de dijk onverhard gebleven. Kasseiwegen zijn er nog in de Oude Westkapellestraat (Hoeke), aan de kerk van Hoeke en in het centrum van Damme.

Kanalen

In het gebied zijn meerdere sporen bewaard van vroegere, middeleeuwse kanalisaties met het oog op een scheepvaartverbindingen tussen Brugge en de zee, al dan niet via Damme. Zo bijvoorbeeld het Kanaal van het Oude Zwin of de Koolkerkse Vaart ter hoogte van de Brugse Steenweg/Koolkerkesteenweg (Koolkerke/Oostkerke) en de Verse Vaart (Oostkerke).

Het in oorsprong 13de-eeuwse kanaal van de Lieve, zonder opgaande bomenrijen, is binnen het gebied grotendeels herleid tot een gracht en plaatselijk vergraven door recenter aangelegde kanalen. Dit relict van een scheepvaartverbinding tussen Gent en de zee, via Damme is met voorsprong het oudst bekende scheepvaartkanaal in Vlaanderen. De vroegste graafwerken ervan worden algemeen gesitueerd in 1251. Aan de langgerekte percelen van de Lievebermen, die een andere oriëntatie hebben dan die in de omgeving, en aan de ligging van de Hoge Watering, een eveneens middeleeuwse parallelle afwateringsgracht, is het tracé van het eertijds bedijkte kanaal nog duidelijk herkenbaar. Deze uitzonderlijk brede reliëfstrook is een unieke getuige van de grootschalige onteigening door de Gentse Oudburg, voor de aanleg van het middeleeuwse kanaal. In het gebied moest deze verbinding immers worden aangelegd in een ander ambtsgebied, namelijk van het Brugse Vrije. Bij dit tracé horen ook nog enkele resterende watergebonden bouwkundige constructies, waaronder een verbouwde kazemat met overwelfde doorgang binnen de stadsversterking van Damme en een overbrugde waterdoorgang of zogenaamde Konduitput tussen Damme en Moerkerke.

Voor de aanwezige 19de-eeuwse kanalen geven een sterk structurerend landschapsbeeld. De Damse Vaart vormt de centrale as in het gebied. De andere twee, Schipdonkkanaal en Leopoldkanaal, staan er loodrecht op. De Damse Vaart is deels gegraven in de vroegere bedding van de gekanaliseerde Reie en in die van de Zwingel. De kanaaltaluds langs de Damse Vaart zijn beplant met opgaande bomen die het kanaal van ver zichtbaar maken in het landschap. Het betreft bijna uitsluitend Canadapopulieren, met een ruime staalkaart aan oude cultuurvariëteiten (met typische kromme stammen). De oude vrouwelijke variëteit 'Marilandica' overheerst, met bomen die hoofdzakelijk van 1922-1923 dateren. Daarnaast komen nog exemplaren van de alleroudste variëteit 'Serotina' voor, evenals de hiervan afgeleide 'Blauwe van Exaarde'. Verspreid tussen de oudere bomen komen rijen voor met recentere 20ste-eeuwse cultuurvariëteiten (met rechte stammen), voornamelijk 'Robusta' en de UNAL-selecties 'Ogy' en 'Ghoy'.

Langs de Damse Vaart staan enkele oorspronkelijke gietijzeren en natuurstenen afstandspalen die de kilometerverdeling van het kanaal aangeven. Nabij Damme (Dammesteenweg) en Hoeke (Oude Westkappellestraat) zijn nog twee brugconstructies bewaard met originele kenmerken zoals ijzeren leuning en begeleidende afsluitingen op natuurstenen kegels, al of niet voorzien van natuurstenen schampalen. In Damme zelf, staat op een steiger aan de oosteroever van het kanaal (Damse Vaart-Zuid), nog een brugwachtershuisje.

Het Schipdonk- en Leopoldkanaal lopen hier in het gebied parallel aan elkaar, met een geringe onderlinge afstand, waardoor ze soms ook de 'tweelingkanalen' worden genoemd. Samen vormen ze een sterke visuele grens door de kanaaltaluds en vooral door de begeleidende bomenrijen met opgaande bomen. Hier betreft het bijna uitsluitend recentere 20ste-eeuwse cultuurvariëteiten van Canadapopulier, namelijk 'Robusta' en overige UNAL-selecties, hoewel recent en plaatselijk ook oudere cultuurvariëteiten zijn heraanplant.

Tenslotte is door het herstellen van een traditionele begrazing de herinnering aan herders met schaapskudde langs de kanaaltaluds van de Damse Vaart terug levendig gemaakt.

Bomenrijen, bossen en boomgaarden

Het open polderlandschap wordt, behalve langs de dijken en kanalen, nog op een aantal andere plaatsen visueel gecompartmenteerd door bomenrijen. Deze zijn vooral gesitueerd langs landelijke polderwegen zoals de Amelinsbrugstraat (Oostkerke), de Pompestraat (Oostkerke), de Zuidbroekstraat (Oostkerke) en de Polderstraat (Damme). Het merendeel van de opgaande bomen zijn opnieuw populieren, die hoge uniforme groenschermen vormen. Recent wordt ook geëxperimenteerd met heraanplant van opgaande steeliepen. Ook knotwilgenrijen zijn talrijk aanwezig. De bomenrijen versterken de bestaande structuren in het landschap en maken het landschap duidelijk leesbaar.

De voormalige steenbakkerijen bij Lapscheure en bij het Oud Fort Sint-Donaas (Hoeke) zijn, samen met het Fort van Beieren, de enige sites in het gebied waar echt bos van enige omvang voorkomt. Ook bepaalde delen van de vestinggrachten rond Damme zijn ingenomen door (moeras)bos, al heeft dit eerder het uitzicht van een wilgenstruweel. In de struwelen komen plaatselijk autochtone genenbronnen voor met onder meer soorten als Grauwe wilg, Schietwilg, Boswilg, Katwilg, Kraakwilg, Zachte berk, Zwarte els en Gewone es en daarnaast ook Rossige wilg en specifieke kruisingen van wilgen.

Vandaag komen er nog slechts enkele boomgaarden voor in het gebied, doorgaans in de onmiddellijke omgeving van hoeven en van beperkte omvang. Een uitzonderlijke hoogstamboomgaard is gelegen langs de Polderstraat, waar enkele typische rassen uit de polderstreek in voorkomen, onder meer de 'Dubbele Bellefleur', de 'Ijzerappel' of 'Marie-Joseph d'Othée' en de 'Stene'. De boomgaard is aan de westzijde beplant met okkernoten als windbeschutting. In enkele zones, zoals ten noorden en ten noordoosten van Lapscheure, zijn er nog concentraties van oude afsluitingshagen met overwegend Eénstijlige meidoorn.

Nederzettingen

De voornaamste nederzetting in het gebied is de stad Damme, waarvan in de wordingsgeschiedenis verschillende fasen kunnen onderscheiden worden. Na het ontstaan als havennederzetting in de tweede helft van de 12de eeuw groeide Damme in de 13de eeuw uit tot een zeer bloeiende havenstad. Van de middeleeuwse fase zijn nog meerdere elementen aanwezig, zoals een deel van het stratenpatroon, de perceelstructuur (diepe percelen met achterliggende stapelplaatsen dwars op de toenmalige dijk, bijvoorbeeld de Jacob Van Maerlantstraat) en de oorsprong van een heel aantal gebouwen, waaronder de Onze-Lieve-Vrouwekerk en het Sint-Janshospitaal en het inmiddels verdwenen Magdalenagasthuis. In Damme is ook de invloedrijke middelnederlandse dichter Jacob van Maerlant begraven, bekend om zijn kennisverbreding via de Vlaamse volkstaal.

In de 16de eeuw werd de middeleeuwse stadsstructuur van Damme grondig gewijzigd, door de aanleg van grachten, wallen, kazematten, ravelijnen enzovoort op basis van de principes en het model van een gebastioneerde vesting. Deze ingreep heeft het topografisch uitzicht van Damme grondig gewijzigd: het noordelijk deel van de stad verdween nagenoeg volledig, de meeste sporen van de laatmiddeleeuwse versterkingen werden uitgewist en het wegen- en waterlopenpatroon werd sterk aangepast. De stervormige stadsverdediging dateert hoofdzakelijk uit de 17de eeuw, maar werd gedeeltelijk hersteld en uitgebreid in de 18de eeuw en bestaat uit een enkele omwalling en een dubbele begrachting die in totaliteit zeer goed bewaard is gebleven.

Een nieuwe belangrijke fase voor Damme was de aanleg van de Damse Vaart tussen 1810 en 1824. Het noordelijk gedeelte van de stad werd van het centrum afgesneden en de Korenmarkt en de vele herenhuizen erlangs verdwenen. De havenkom en de drie waterlopen Zwin, Reie en Lieve, die eeuwenlang in het centrum van de stad stroomden, worden gedempt en eventueel omgeleid. Enkele straten werden ook ingekort, onder meer de Kattestraat en de Burgstraat, of doorgetrokken, onder meer de Hoogstraat (heden Jacob van Maerlantstraat) en de Kerkstraat (noordwaarts tot de Romboutswervedijk, heden deel van de Dammesteeweg). De oude loop van het Zwin werd plaatselijk overbouwd.

Vanaf de bewaarde stadswallen heeft men een vrij uitzicht op de omgevende polders en tevens op de stadskern zelf. Langs deze grachten en wallen staan hier en daar opgaande bomenrijen, hoofdzakelijk cultuurpopulieren, die op deze locatie zeker niet oorspronkelijk zijn. Dergelijke beplantingen stroken ook niet met de uitgangsprincipes van een gebastioneerde vesting. Ze benadrukken evenwel zeer sterk de vestingstructuur en zijn vanuit de wijde omgeving goed zichtbaar in dit vlakke polderlandschap.

Een deel van de oude vestinggrachten zijn nu in beheer als natuureservaat waarbij men opeenvolgende stadia van verlandingsvegetaties tracht te bekomen (onder andere open water, rietkragen, drijftillen, moerasbos). De verhoogde stadswallen zijn grotendeels door grasland ingenomen waardoor vervaagde grachten en depressies goed herkenbaar blijven. Akkerlandgebruik wordt vermeden omdat grondbewerkingen (ploegen, frezen, ...) en erosievorming nefast zijn voor het behoud van de voormalige gebastioneerde vestingstructuren.

Daarnaast zijn er in het gebied vier kleine polderdorpen gelegen, namelijk Dudzele, Oostkerke, Hoeke en Lapscheure. De Sint-Kwintenskerk van Oostkerke en de Onze-Lieve-Vrouw-HemelvaartKerk van Damme hebben beide een afgeknotte toren. Men vermoedt dat dit geen onafgewerkt stadium is maar diende om er vuren aan te leggen als primitieve lichtbakens langs de (gekanaliseerde) vaargeul. Bij de Sint-Pietersbandenkerk van Dudzele is een opvallende ruïne bewaard van de vroegere Sint-Leonarduskerk met traptoren en aanzetten van een portaal, gordelboog en scheimuur.

De drie nederzettingen ten westen van de Damse Vaart (Dudzele, Oostkerke en Hoeke) hebben nog zeer gave bewoningskernen zonder veel storende nieuwbouw. De huidige nederzetting Lapscheure, ten oosten van de Damse Vaart, heeft een aparte ontwikkeling gekend door de verplaatsing van de oorspronkelijke bewoningskern. In de nabijheid van Damme, Hoeke en Oostkerke staat er telkens een windmolen, respectievelijk de 'Schellemolen', de 'Molen van Thooft' en de 'Hoekemolen'. In Oostkerke waren er oorspronkelijk zelfs twee, maar van de 'Oude Molen' of 'Molen Mengé' is enkel de romp bewaard gebleven.

Het ontstaan van nederzetting Dudzele als woonterp, en afgeleid van 'Dudazela', wordt in de 9de eeuw gesitueerd, mogelijk als Frankische stichting met bijhorende schaapsweiden. Sommige auteurs wijzen een driesnederzetting aan met typische driehoekige pleinstructuur rond de Sint-Leonardsstraat en de Amaat Vynckestraat. Het dorp kent in de middeleeuwen een grote bekendheid als bedevaartsoord van Sint-Leonardus die er zeker al circa 1060 wordt vereerd. Koolkerke ontstaat in de 12de eeuw als dochterparochie van Dudzele.

De dorpskom van Dudzele met Sint-Pietersbandenkerk en Romaanse torenruïne van de Sint-Leonarduskerk met omgevend kerkhof en gedenkkapel bestaat uit enkele typische dorpswoningen waaronder, een pastorie, een voormalige meisjesschool, een voormalige herberg, een smidse en een steegbeluik. De invalswegen worden gekenmerkt door aaneengesloten bebouwing bestaande uit burger- en arbeiderswoningen waarvan de oudste opklimmen tot de 17de eeuw.

De dorpskom van Oostkerke ligt op een verhoogde natuurlijke zandafzetting of op een kunstmatig opgeworpen woonterp en is mogelijks reeds in de 8ste eeuw ontstaan. De vroegste vermelding als 'Ostkerka', in een document van 1028, draagt vermoedelijk de betekenis van 'kerk ten oosten van Dudzele'. De kerk, die met haar massieve westtoren de omgeving domineert, ligt centraal in het dorp en vormt de kern waarrond het dorp zich ontwikkeld heeft. De bewoning van Oostkerke bestaat in hoofdzaak uit lage, witgeschilderde huizen die dicht tegen elkaar aangebouwd zijn. De meeste huizen zijn na de zware beschietingen in 1944 grotendeels heropgebouwd in historiserende stijl. De dorpskom heeft zijn landelijke karakter behouden.

Ten zuidwesten van de kerk bevindt zich het Kasteel van Oostkerke. De torens van kerk en kasteel bepalen de omgeving en symboliseren de kerkelijke en burgerlijke geschiedenis van Oostkerke. Het kasteeldomein van Oostkerke kreeg bij de heropbouw na de Tweede Wereldoorlog internationale uitstraling door de tuinontwerpen die de Nederlandse tuinarchitecte Mien Ruys. De architecturale kasteeltuin, met elementen in het ontwerp die verwijzen naar de vroegere opper- en neerhofstructuur, werd omzichtig ingepast in het omliggende polderlandschap.

Hoeke is ontstaan op de plaats waar de Krinkeldijk en de Bloedlozedijk of Brolozedijk samenkomen, en was in oorsprong een gehucht van Oostkerke. De eerste schriftelijke vermelding van Hoeke dateert van 1252. Door zijn ligging vlakbij het Zwin ontwikkelde Hoeke zich gedurende de middeleeuwen tot voorhaven van Brugge.

De huidige dorpskern langs de Oostkerkestraat en Sint-Jacobsstraat is een restant van het westelijke gedeelte van het middeleeuwse havenstadje en is door de eeuwen heen gereduceerd tot de in kern 13de-eeuwse Sint-Jacob-de-Meerdere-Kerk, waarrond zich een kleine woonkern bevindt, met onder meer een pastorie en een gemeenteschool. Van de lage dorpswoningen hebben sommigen een 18de-eeuwse kern. Het huidige uitzicht werd echter bepaald op het eind van de 19de en gedurende de 20ste eeuw.

Hoeke was ook een vertrekplaats voor de pelgrims uit het noorden die een tocht naar Santiago de Compostela maakten. In dit stadje kwamen ze aan per boot en vatten hun tocht aan. Via Lissewege en Brugge namen ze de 'Via Turonensis' als route naar het zuiden.

Lapscheure is een straatdorp dat zich vanaf de 17de eeuw heeft ontwikkeld langs de Hoogstraat en Vredestraat, waar in 1640 een nieuw bedehuis werd gebouwd. De oorspronkelijk dorpskern, reeds in 1019 vermeld als 'Lappescura' en ontstaan als dochterparochie van Oostkerke, is evenwel meer dan een kilometer noordoostwaarts gesitueerd, langs een vroegere kreektrand. Stormvloedten teisterden deze locatie onder meer in 1134, bij de vorming van het Zwin. Militaire inundaties, onder meer in 1583, zorgen opnieuw voor vernielingen, waarna de kerk en vermoedelijk ook het dorp niet volledig worden heropgebouwd. In 1639 wordt vervolgens beslist tot het stichten van een nieuwe nederzetting, in de meer centraal gelegen Sint-Jobpolder. Van de oorspronkelijke kerk nabij de huidige Zeedijk zijn archeologische resten bewaard.

De huidige Heilige Drievuldigheid en Heilige Christianuskerk van Lapscheure wordt gebouwd in 1652 en vormt nog steeds het centrum van de dorpskern. De bebouwing bevindt zich aan de oostkant van de Hoogstraat en bestaat uit 19de- en begin-20ste-eeuwse dorpswoningen, waartussen nieuwbouwwoningen. De voormalige 19de-eeuwse pastorie, de gemeenteschool en het vroegere gemeentehuis zijn in deze straat te vinden. De bebouwing in de Vredestraat sluit aan bij die van de Hoogstraat, maar bevat tevens enkele grote historische hoeven.

Waar het grondgebied van Lapscheure aan het Nederlandse Sluis grenst, zijn twee beschilderde ijzeren grenspalen op achzijdige sokkel bewaard, met inscriptie van het jaartal 1843 tussen wapenschilden met Belgische en Nederlandse leeuw. Het betreffen gelijkaardige, genummerde grenspalen zoals elders langs deze landgrens tussen Knokke en Teuven (Voeren).

Buiten de nederzettingen bepalen alleenstaande grote hoeven, verspreid over het gebied, het landschapsbeeld (zie verder). Kleine groepen woningen zijn geconcentreerd rond oude herbergen, bij bruggen of knooppunten van wegen.

Hoeven

In het polderlandschap liggen verspreide hoeven, voornamelijk met een 18de- of 19de-eeuws uitzicht maar veelal met een oudere kern en soms bewaarde restanten van omwallingen. De meeste hoevesites zijn aangegeven op de 16de-eeuwse kaart van Pieter Pourbus, onder meer de Hoeve Bonem, die teruggaat op een 13de-eeuwse heerlijkheid, de Hoeve Blauwe Zaal, minstens bekend uit de 15de eeuw, of de Hoeve Schottenhof, minstens uit de vroege 17de eeuw.

De hoevebouw wordt gekenmerkt door losstaande, veelal witgekalkte bestanddelen onder pannen zadeldaken met woonstalhuis, soms voorzien van opkamer, al dan niet onder verhoogde nok. Hoeven zijn eerder zeldzaam op de uitgeveende gronden en op de nog steeds natte poelgronden. Een groot aantal belangrijke hoeven, al dan niet omwald, is terug te vinden op historische kaarten. De vruchtbare poldergronden zorgden voor specifieke bouwvormen, met name de grote bergschuren, zoals onder meer bij de Hoeve De Grootte Schuure.

Vanaf de tweede helft van de 20ste eeuw worden talrijke hoeven ingrijpend gerenoveerd en/of omgevormd tot woningen of tweede verblijven, soms met verlies aan authenticiteit.

Vestingwerken

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog tussen Spanje en de Verenigde Provinciën (1568-1648) loopt het front vast ter hoogte van de Zwinmonding en het Lapscheurse Gat. Tussen 1616-1620 wordt in Damme onder de heerschappij van aartshertogen Albrecht en Isabella en door Spaanse ingenieurs een gebastioneerde verdedigingsgordel aangelegd naar ontwerp van vestingbouwkundige Guillaume Flamaen. Dit is nog steeds één van de belangrijkste militaire architecturale verwezenlijkingen in de Zwinstreek en tot op vandaag goed zichtbaar in het landschap. De vesting bestaat uit een stervormige aarden omwalling met zeven, door courtines verbonden bastions, later voorzien van ravelijnen en twee grachten (hoofd- en buitengracht) met daarbinnen soldatenbarakken en magazijnen. Onder andere de forten Sint-Donaas, Sint-Job en Sint-Frederik zijn ooit gebouwd om de Zoute Vaart te beschermen tegen de Noordelijke Nederlanden. Aanvankelijk werd de westelijke oever van het Zwin tussen 1622-1623 als verdedigingslinie versterkt door graaf Paul-Bernard de Fontaine. Meerdere vestingwerken werden omstreeks 1632 verder verbonden door de Cantelmolinie, een doorlopende liniegracht met wallen, redans en oorspronkelijk ook enkele redoutes, vernoemd naar generaal Andrea de Cantelmo, die deze structuur in 1640 reeds herstelde en verzwaaarde. Het Oud Fort Sint-Donaas is tevens een tijdlang als overslaghaven gebruikt, toen de Zwingel was verzand waardoor grotere schepen niet meer tot in Damme, laat staan tot Brugge konden varen. Op en rond de sites van het Fort Bekaf en het Fort Sint-Donaas is later klei ontgonnen in functie van baksteenproductie.

Tijdens de Spaanse Successieoorlog (1702-1713) is Damme nog verder versterkt. De stadswallen zijn toen uitgebreid met een hoornwerk in de richting van de grens met de Noordelijke Nederlanden (Sluis) naar ontwerp van de Franse vestingbouwkundige Sébastien Le Prestre de Vauban. Enkele vooruitgeschoven verdedigingswerken worden gebouwd waaronder de redoute Verbrande Fort aan de kruising van de Romboutswervedijk met de Versevaardijk en het Fort van Damme op de linkeroever van de gekanaliseerde Reie, op 1,3 kilometer vóór de stad. Andere, reeds bestaande forten, werden hersteld en eventueel nog verder versterkt, zoals het Fort Sint-Donaas, dat omstreeks 1704 werd uitgebreid met extra redoutes en een hoornwerk met zogeheten zwaluwstaart, naar ontwerp van de Hollandse vestingbouwkundige Menno Van Coehoorn. Ook het Fort van Beieren is in die periode aangelegd, maar het werd nooit belegerd en heeft dus eigenlijk nooit dienst gedaan. In de omgeving werden nog enkele kleinere fortjes en verdedigingspunten aangelegd, maar de meeste zijn sterk genivelleerd waardoor ze minder herkenbaar zijn in het landschap. In de loop van de 18de eeuw werd het Fort van Beieren deels geïntegreerd de uitgebreide aanleg van het kasteeldomein 'Ter Stappen' of 'van Stappens'; de vestingstructuur zelf bleef grotendeels bewaard en werd toen en ook later nog in de 19de eeuw aangevuld met aanleg van paden, brugjes, bos, parkbomen enzovoort. Het kasteel zelf is in de jaren 1950 afgebroken. Onder meer een toegangshek, een moestuinmuur

en restanten van een ijskelder zijn wel deels bewaard gebleven.

Tenslotte zijn talrijke vestingwerken of delen van fortificaties in de laatste tientallen jaren geheel of gedeeltelijk hersteld, zoals het hoornwerk van het Fort Sint-Donaas, met een deel van de Cantelmolinie, een bastion van het Fort van Beieren en een segment van de stadsvest met bastion rond de Stad Damme.

- Heraldische kaart van het Brugse Vrije door Pieter Pourbus, 1571, gekopieerd door Pieter Claeissens jr. 1601, facsimile-uitgave, Universitaire Pers, Leuven, 60.
- Ferrariskaart 1771-1778: Carte de cabinet des Pays-Bas autrichiens levée à l'initiative du comte de Ferraris, 1771-1778, schaal 1:11.520, originelen in de Koninklijke Bibliotheek, Kaarten en plans, Ms. IV 5.627.
- Grenskaart 1843: Carte de la frontière annexée à la Convention de limites entre les Pays - Bas et la Belgique conclue à Maastricht le 8 aout 1843, schaal 1:10.000, originelen berusten bij het Nationaal Archief Den Haag, Topografische Dienst en Rechtsvoorgangers: Kaartenarchief, nummer toegang 4.TOPO, inventarisnummer 3.2.1 (sectie 1), 3.2.2 (sectie 2), 3.2.3 (sectie 3)
- Gereduceerd kadaster 1845-1855: Gereduceerde kadasterplan gemeente, door het Krijgsdepot, schaal 1:20.000, originelen bij het Nationaal Geografisch Instituut.
- Popp 1842-1879: Atlas cadastral de la Belgique , publié avec l'autorisation de Monsieur le Ministre des Finances, schaal 1:1250, 1:2500, 1:5000, 1:7500, originelen in Koninklijke Bibliotheek, Kaarten en plans, 0381.
- Atlas van de Buurtwegen 1843-1845: Atlas van de Buurtwegen, opgesteld naar aanleiding van de wet op de buurtwegen van 10 april 1841, schaal 1:2.500 (overzichtsplannen schaal 1:10.000), originelen in de resp. provincies of gemeenten.
- Vandermaelen 1846-1854: Carte topographique de la Belgique à l'échelle de 1 à 20.000 en 250 feuilles, dressée sous la direction de Ph. Vander Maelen, fondateur de l'Etablissement géographique de Bruxelles, schaal 1:20.000, originelen in de Koninklijke Bibliotheek van België, Kaarten en Plans, VDM II B.
- Topokaart 1860-1873: Topografische kaart van België, eerste basiskaart, terreinopnames 1860-1873, uitgegeven door het Krijgsdepot tussen 1865-1880, schaal 1:20.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.
- Topokaart 1879-1890: Topografische kaart van België, eerste basiskaart, eerste uitgave: 1ste herziening 1879-1890, schaal 1:20.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.
- Topokaart 1890-1902: Topografische kaart van België, eerste basiskaart, eerste uitgave: 2de herziening 1890-1902, schaal 1:20.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.
- Topokaart 1903-1912: Topografische kaart van België, eerste basiskaart, eerste uitgave: 3de herziening 1903-1912, schaal 1:20.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.
- Topokaart 1928-1950: Topografische kaart van België, eerste basiskaart, tweede uitgave, terreinopnames 1928-1950, schaal 1:20.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.
- Topokaart 1949-1970: Topografische kaart van België, tweede basiskaart, eerste uitgave, terreinopnames 1949-1969, schaal 1:25.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.
- Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw 1950-1970: Topografische kaarten, opname 1950 – 1970, schaal 1:5.000, originelen in Vlaamse overheid, Departement MOW, Algemene Technische Ondersteuning.
- Topokaart 1970-1989: Topografische kaart van België, tweede basiskaart, tweede uitgave, terreinopnames 1970-1989, schaal 1:25.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.
- DTM 2013-2015: Informatie Vlaanderen, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM, raster, 1 m, afgeleid van LiDAR-hoogtegegevens, 2013-2015.
- ANDRIES A. e.a., 2008: *De Lieve: tsoenste juweel dat de stede heeft*, Wondelgem, Tijdelijke Vereniging de Gentsche Lieve, 216.
- ANTROP M., VAN EETVELDE V., JANSSENS J., MARTENS I. & VAN DAMME S. 2002: *Traditionele landschappen van het Vlaamse gewest*, onuitgegeven rapport, Universiteit Gent, Vakgroep Geografie, Gent.
- BOSSU J., 1996: Fortificaties in de Zwinstreek en het Brugse Vrije tussen 1579 en 1839 in de klassieke cartografie: 1. De Tachtigjarige Oorlog van de Unie van Utrecht (1589) tot het Twaalfjarige Bestand (1621), *Vesting: tijdschrift van de Simon Stevin-Stichting*, 1, 9-21.
- BOSSU J., 1996: Fortificaties in de Zwinstreek en het Brugse Vrije tussen 1579 en 1839 in de klassieke cartografie: 2. De Tachtigjarige Oorlog van het Twaalfjarige Bestand (1621 tot aan de Vrede van Munster (1648)), *Vesting: tijdschrift van de Simon Stevin-Stichting*, 2, 2-24.
- BOSSU J., 1996: Fortificaties in de Zwinstreek en het Brugse Vrije tussen 1579 en 1839 in de klassieke cartografie: 3. Van de Vrede van Munster (1648) tot het Verdrag van de Vierentwintig Artikelen (1839), *Vesting: tijdschrift van de Simon Stevin-Stichting*, 3, 3-13.
- CAFMEYER M., S.D.: De Wateringen Zuid- en Noord-over-de-Lieve op het einde van de 15e eeuw, *Huldeboek Jos De Smet*, 97-119.
- DEBONNE V. & DREESEN R. 2015: Stenen immigranten in de Zwinstreek. Natuursteen in de Onze-Lieve-Vrouwhemelvaartkerk in Damme, *Relicta. Archeologie, Monumenten- en Landschapsonderzoek in Vlaanderen*, 12, 149-180.
- DEVENTER W., LAMBRECHTS J., LOOSVELDT K., MENTENS J. 2010: *Ankerplaats 'Damse Vaart met omgevende polders, Fort van Beieren en krekens van Lapscheure'*. *Geactualiseerde Landschapssatlas, A30064-A30018-A3005*, Agentschap Onroerend Erfgoed, Brussel, 35.
- DE KEYSER R. 1975: De Meerminneput te Oostkerke, *Rond de Poldertorens*, 1, 37-40.
- DE KEYSER R. 1995: De sluis op het Zwin of Zoute Vaart, *Rond de Poldertorens*, 4, 119.
- DE KEYSER R. 1997: De Siphons te Oostkerke, *Rond de Poldertorens*, 3, 85-93.
- DE SMET M., 1978: Afwateringsproblemen ten Oosten van Brugge van 1100 tot 1850, *Rond de Poldertorens*, 101-127.
- ERVYNCK A. e.a., 1999: *Human occupation because of a regression, or the cause of a transgression*, Oudenburg.

- GELAUDE F. 2017: Het tracé en de rabotten van de Lieve, *Monumenten & Landschappen*, 36-1, 4-21.
- HILLEWAERT B. 1984: *Archeologische Inventaris Vlaanderen*. Band II: Oostkerke-bij-Brugge, Gent.
- HILLEWAERT B. 1985: Verdwenen bewoning te Michem, *Liber Amicorum René De Keyser*, 109-122.
- HILLEWAERT B. 1986: La petite ville de Monnikerede: analyse du relief et étude microtopographique, *Scholae Archeologicae*, 4, 5-48.
- HILLEWAERT B., HOLLEVOET Y. en RYCKAERT M. 2011: *Op het raakvlak van twee landschappen, de vroegste geschiedenis van Brugge*, Brugge, 176.
- HUTSEBAUT J. en VERMEERSCH T. 2015: *De Damse Vaart*, Provincie West-Vlaanderen, Brugge, 176.
- MOSTAERT F. 2000: Geografische situering en ontwikkeling van de Vlaamse kuststreek, in DE MEULEMEESTER J. (red.), *Met zicht op Zee*, overdruk Vlaanderen, 49-3.
- S.N. 2000: *Kust en polder, landschapseducatie in de Zwinstreek*, werkboek, Provincie West-Vlaanderen.
- OPDEDRINCK J. 1936: De oude kapellen van Damme, *Biekorf*, 42, 241-247.
- SIMONS V. (red.) 2023: *Landschapsbiografie van de Zwinstreek*, MUST Stedebouw in opdracht van Provincie West-Vlaanderen, 158.
- OPSTAELE B. (red.) 2015: *Beheerplan Fort van Beieren*, Bureau Greenspot & Fris in het Landschap, Provincie West-Vlaanderen, 111.
- OPSTAELE B. en EMMERY R. 2016: *Beheerplan Blauwe Sluis en omgeving te Lapscheure (Damme)*, Greenspot vof & Archivolt, Oostkustpolder, 130.
- STROBBE M. 1983: Het landschap van de Zwinstreek, *Monumenten & Landschappen*, 2-3, 8-23.
- TERMOTE J. & ZWAENEPOEL A. 2004: *Forten en verdedigingswerken in het Oost- en West-Vlaamse Krekengebied. Inventarisatie, beschrijving, beheersituatie, visieontwikkeling*, Westtoer, studie in opdracht van de Provincies Oost- en West-Vlaanderen.
- TERRY C. 2014: Als de abundantie vrime wateren afcomen. De doorsnede van de Lievebermen tussen Leestjes en Moerkerkebrug tijdens de overstroming van 1730, *Erfgoedblad Damme*, 13-3, 76
- TERRY C. 2015: De Lievebermen in Damme, getuigen van de grootschalige ontginning voor het Lievekanaal in de 13de eeuw, *Monumenten & Landschappen*, 34-6, 18-29.
- TERRY C. 2016: De Lievebermen in Moerkerke en Damme, unieke getuigen van de brede dijken voor de Gentsche Leye uit 1262, *Rond de Poldertorens*, 4.
- TRACHET J. en DE CLERCQ W. 2014: Het Zwinproject: Middeleeuws Brugge en zijn voorhavens: een landschapsarcheologische bijdrage tot het Zwindebat, *Archaeologica Mediaevalis*, 37, 113-116.
- TRACHET J. (red.) 2015: Turning back the tide: The Zwin debate in perspective. A historio-graphical review of the medieval port system northeast of Bruges, *Revue du Nord*, 97-413, 305-321.
- TRACHET J. (red.) 2016: Het tij gekeerd: Het Zwindebat in perspectief, *De Grote Rede: Nieuws over onze Kust en Zee*, 42, 5-11.
- TRACHET J. 2017: Verlande voorhavens, verdwenen middeleeuwse havensites in de Zwinstreek, *Monumenten & Landschappen*, 36-5, 6-25.
- TYS D. 2001: De verwerping van het zgn. Duinkerke-transgressiemodel en nieuwe inzichten in de vroegste bedijking van de kustvlakte, in HUYE E. & VANDERMAESEN M. (red.), *Polders en wateringen*, Brussel, 17-53.
- VAN HECKE E., ANTROP M., SCHMITZ S., SEVENANT M., VAN EETVELDE V. 2009: *Landschappen, platteland en landbouw, Atlas van België* in opdracht van het Federale Wetenschapsbeleid en van de Commissie voor de Nationale Atlas, Gent.
- VERHULST A. 1995: *Landbouw in Middeleeuws Vlaanderen*, Gemeentekrediet.
- VERMEERSCH V. (red.) 1982: *Brugge en de zee: van Bryggia tot Zeebrugge*, Antwerpen, 335.
- ZWAENEPOEL A. 2002: *Populieren in traditionele landschappen: te mijden exoten of landschappelijk waardevolle bomen? Case-study in het Beverhoutsveld (Oostkamp, Beernem), in de Assebroekse meersen (Assebroek, Oostkamp) en langs de Damse Vaart (Brugge, Damme)*.

Dit gebied bevindt zich in de kustpolders ten noordoosten van Brugge, aan weerszijden van de Damse Vaart en grenst aan de 'Polders van Dudzele'. Het omvat het typische landschap van de Zwinpolders, gekenmerkt door vlakke open tot halfopen agrarische gebieden doorsneden door dijken en kanalen, die in vele gevallen geaccentueerd worden door bomerijen.

Fysische geografie

De laatste ijstijd eindigde zo'n 11.000 jaar geleden. De laatste fase van deze ijstijd, het weichseliaan, werd gekenmerkt door een extreem koud klimaat. Doordat enorme hoeveelheden water in de ijskappen gevangen zaten, werd deze periode gekenmerkt door een grote droogte. De zeespiegel was dermate gedaald dat delen van het Kanaal en de Noordzee herschappen waren in een grote zandvlakte. Het einde van de ijstijd betekende een geleidelijke opwarming van onze streken en luidde een nieuw geologisch tijdperk in dat tot vandaag de dag duurt, het holoceen. Algemeen deed er zich een zeespiegelstijging voor die belangrijke veranderingen (geleidelijke vernatting) teweeg bracht in de kustgebieden. Onder invloed van die zeespiegelstijging evolueerde de natte en laaggelegen (zandige) kustvlakte tot een dicht moerasbos, dat geleidelijk aan veranderde in een veenmoeras. Dit resulteerde na verloop van tijd in een vaak metersdik veenpakket in de bodem, een opeenstapeling van niet-afgebroken plantenmateriaal. De mariene invloed reikte aanvankelijk nog niet tot de huidige kustpolders, omdat de kustlijn zich nog te ver van de huidige bevond. De zeespiegel bleef echter voortdurend en geleidelijk aan stijgen, waardoor de druk op het binnenland toenam. In de loop van het laatste millennium vóór Christus drong de zee via getijdengeulen binnen in het veenmoeras. Dit veroorzaakte een domino-effect aan gevolgen. Zo kwam de veengroei abrupt ten einde door het plotse binnendringen van zout water en hadden de getijdengeulen een drainerend effect, wat een inklinking van het veenmoeras veroorzaakte. Hierdoor kon de zee nog meer binnendringen in het verlaagde binnenland, met meer en breder vertakte getijdegeulen. Na enkele eeuwen was de kustvlakte veranderd in een instabiel slikken- en schorrenlandschap, waarvan grote delen

periodiek onder water kwamen te staan.

Cultuurhistorie

Toch was het slikken- en schorrenlandschap minder ontoegankelijk dan lange tijd werd aangenomen. In navolging van archeologische waarnemingen in onze buurlanden werden de afgelopen jaren ook in Vlaanderen op verschillende plaatsen sporen aangesneden die dateren uit de ijzertijd en de Romeinse tijd. Hieruit blijkt dat de mens deze kustvlakte bewoonde en economisch exploiteerde (ontginning van veen, zout, graasweide en verbinding met zee) en dat ze toen reeds dijken bouwden om hun woonsten te verdedigen tegen overstroming. In Oostkerke bijvoorbeeld werden op verschillende plaatsen Romeinse sporen aangetroffen bij archeologische prospectie. In de Laat-Romeinse tijd (4de-5de eeuw) lijkt de mariene invloed dermate te zijn toegenomen dat de kustvlakte zo goed als ontoegankelijk werd voor structurele bewoning. Sommige vorsers menen dat er een verband is tussen deze toename van de getijdenwerking en een intensieve Romeinse veenexploitatie, die de verlaging van het landschap in de hand werkte, maar hierover zijn nog weinig data voorhanden. Door de getijdenwerking werd niet alleen periodiek zout water aangevoerd, maar eveneens grote hoeveelheden kleiige en zandige sedimenten. Hierdoor werden de veenlagen en oude bewoningssites bedekt met een pakket van enkele meters dik. Dit impliceerde echter ook dat het schorregebied geleidelijk aan voldoende hoog opslibde en toegankelijk werd. Zo blijkt uit archeologische opgravingen dat grote delen van de kustvlakte reeds vanaf de 8ste eeuw bewoond waren en dat tal van grote getijdengeulen op dat moment reeds zo goed als volledig dichtgeslibd waren. De middeleeuwse ontginning van de kustvlakte ging dan ook aanvankelijk niet gepaard met actieve inpoldering, maar wel met het in gebruik nemen van natuurlijk opgeslibd gebied. Wel werden her en der kleine en veelal defensieve dijkes opgeworpen, die de woonst moesten vrijwaren van watersnood. Andere woningen of boerderijen werden op lichte verhevenheden opgeworpen. Zowel in Oostkerke als Lapscheure zijn tientallen archeologische sites gekend waar zich vanaf de 10de eeuw bewoning ontwikkelde, veelal onder de vorm van geïsoleerde boerderijen of kleine gehuchtjes, die in sommige gevallen uitgroeiden tot dorpskernen (Oostkerke, de oude kern van Lapscheure). De kustvlakte was in de middeleeuwen echter nog niet volledig afgesloten van de zee. Een aantal getijdengeulen bleven tot ver in de middeleeuwen actief en onderhevig aan getijdenwerking, zoals de grote zeeboezem tussen Knokke en Cadzand (Sincfal of Zwin) met geulen en tussenliggende eilandjes. Men kan aannemen dat de mens deze geulen moedwillig in stand hield, in functie van onder meer de afvoer van water en vaargeul naar zee. Dit bleek evenwel niet steeds even veilig. Zo kende de Sincfal in de 11de en 12de eeuw een reeks serieuze stormvloed die resulteerden in ernstige overstromingen en een grote uitbreiding van de geul tot nabij Damme, die later 'Zwin' genoemd werd. Deze landwaartse uitbreiding van de geul maakte echter het ontstaan en de ontwikkeling van handelsplaatsen als Damme en Monnikerede mogelijk.

Damme ontstond in de tweede helft van de 12de eeuw, aan de dam die het 'Zwin' begrenste. De geul waarin het 'Zwin' aangelegd werd, is ontstaan door enkele stormvloed uit de 12de eeuw die ook overstromingen in de nabijge polders veroorzaakt hebben. Bodemkundig en archivalisch onderzoek tonen aan dat de ligging van de afsluitdijk van het 'Zwin' samenvalt met het tracé van de huidige Kerkstraat. In de dam werd een grote zeesluis of spui gebouwd, de 'Speie', die vanuit het Zwin toegang geeft tot de Reie (verbinding tussen Damme en Brugge) en de aanlegkade. Zo ontstaat Damme op de samenkomst van de Reie en het Zwin als voorhaven van Brugge. Damme ontwikkelt zich zeer snel tot de belangrijkste havenstad van het graafschap Vlaanderen en als belangrijk centrum van handel en nijverheid.

Om het overstromingsgevaar te beperken werden er vanaf de 12de eeuw heel wat dijken opgeworpen of verstevigd. We onderscheiden twee grote types: defensieve dijken die het land moesten beschermen tegen overstromingen en moesten vermijden dat er nog zout/zilt water binnenstroomde, en offensieve dijken waarbij een deel ingepolderd werd dat tevoren regelmatig onder water kwam in gevolge getijdenwerking in de geulen.

Om de noordelijk gelegen gronden tussen Damme, Oostkerke en Hoeke te beschermen tegen de zee werden langs de Zwingeel verschillende grote dijken opgeworpen, zoals de Krinkeldijk en Romboutswervedijk. De Krinkeldijk vormt met het eindpunt van de Bloedlozedijk een scherpe hoek, wat de plaatsnaam Hoeke verklaart. Ook de polders ten zuiden van Damme dienden beveiligd te worden tegen het overstromingsgevaar. De Branddijk (huidige straatnamen: Bonemstraat - Branddijk - Masschersheule - Damweg) werd vermoedelijk in het laatste kwart van de 12de eeuw aangelegd als defensieve dijk zodat het gebied ten zuiden ervan geen invloed meer ondervond van de getijdenwerking vanuit de Zwingeel en beveiligd werd tegen overstromingen. Gedurende de 13de eeuw werd dan de Zuiddijk aangelegd en nog later de Oude Sluissedijk die beschouwd wordt als een offensieve dijk (actieve inpoldering). De dijken vormden vaak de grenzen van wateringingen (voorlopers van huidige polderbesturen): ten noorden van de Zuiddijk de 'Wateringe Stampershoek', ten zuiden de 'Wateringe Noord-over-de-Lieve'.

De straat 'Hulsterlo' staat haaks op voorgaande dijken en is eigenlijk een oudere landschapsstructuur; hij zou teruggaan op één van de oudst schaapswegen/driftwegen, genaamd van de polders (eerste vermelding 1268) waarlangs het vee vanuit het binnenland (zandstreek) naar de polders gedreven werd en die ook dienst deden als eerste ontginningswegen voor de ingebruikname van de polders, op initiatief van Gentse Sint-Pietersabdij. Ter hoogte van de Antwerpse heerweg (deelgemeente Sijsele, Damme) startte hij en liep door tot in Oostkerke, onder de naam 'Spegelsweg'.

Het gebied van de Branddijk-Zuiddijk-Oude Sluissedijk wordt ook gekenmerkt door typische langgerekte percelering, dwars op de dijk parallel met de straat Hulsterlo, diverse hoeven die langs de Zuiddijk ingeplant zijn en die teruggaan op oude sites die herkenbaar zijn op oude kaartdocumenten (onder andere Pourbuskaart). Het getuigt in ieder geval van een vrij systematische ontginning van het gebied, wellicht ook op initiatief van de Sint-Pietersabdij.

Het kanaal van het Oude Zwin, aan de westelijke grens van het gebied (huidige ligging Koolkerksesteenweg), werd in de 12de eeuw gegraven om Brugge met de zee te verbinden. Hierdoor werd Brugge over Koolkerke en Oostkerke verbonden met de sluis 'ter Monnikerede', gelegen nabij het gelijknamige stadje. Vanaf 1251 start de stad Gent met de aanleg van de zogenaamde 'Ghendtsche

Leye' of de Lieve, waardoor een betere en efficiëntere verbinding met de zee kan worden gerealiseerd. Gent kende immers een enorme opgang als handels- en nijverheidsstad, maar ontbrak een goede verbinding naar zee (zonder veel tolrechten). Het oorspronkelijk goedgekeurde tracé uit 1251 (door gravin Margaretha van Constantinopel) loopt vanaf Gent naar Aardenburg en dan in de uitgediepte loop van de Ede naar Sluis. In 1262 - tijdens de aanleg van de Lieve - werd er beslist om (ook) een verbinding te maken met het Zwin, over Moerkerke. Gedurende de middeleeuwen mondde de Lieve ten noorden van de stad Damme uit in het Zwin via een sluis met twee spuien: de 'Noordsche Speye' (die uitgaaf op het Zwin zelf) en de 'Gentsche Speye' iets stroomopwaarts ervan. Het tussenliggende stukje werd de 'Gentsche Zoute' genoemd. Damme wordt dus, naast voorhaven van Brugge, tevens voorhaven van Gent en kreeg door het Lievekanaal ook een goede verbinding voor binnenschepen naar de Schelde en de Leie.

Pas in de 17de eeuw, wanneer de vestingswallen rond Damme aangelegd worden, wordt de Lieve binnen de stadswallen geleid tussen twee hoge muren. In die periode wordt ook het kanaal Gent-Brugge gegraven en verliest de Lieve haar economische waarde als verbinding van Gent naar zee. Door de verzanding van het Zwin was dit trouwens ook al op zijn terugweg. Vanaf 1660 werd ze rond de stad geleid in de buitenste gracht en werden de hoge muren van de vroegere doorgang gebruikt als grondvesten voor een kazemat op de stadswallen (zogenaamde kazemat van de Lieve).

De aanleg van de Lieve zorgde wel voor een groot probleem voor afwatering van de polders omdat ze alle polderwaterlopen dwars doorsneed en dus de afvoer van water (afkomstig uit polders en binnenland) naar zee verhinderde; bovendien was er vastgelegd dat lozing van die waterlopen in de Lieve niet toegelaten was om het waterpeil te beheersen voor de scheepvaart. Pas in de 14de eeuw werd er een akkoord bereikt om het water van waterlopen ten zuiden van de Lieve via een duiker eronder te leiden. In de Konduitput of 'Conduutput', gelegen naast de brug over het Zuidover-de-Lievegeleed, werd daarom het water verzameld van de polders ten zuiden van de Gentse Lieve en de beken uit het binnenland en vervolgens onder het Lievekanaal geleid. Dit gebeurde met een zuiger die onder de Lieve doorliep. Toen de Lieve omstreeks 1872 opgevuld werd, werd het zuigersysteem uitgebroken. In die optiek vormde de Konduitput dus een zeer belangrijk punt voor de waterbeheersing van de polders tussen Damme en Brugge, waar het water verzameld werd en via het 'Zuid-over-de-Lievegeleed' naar zee kon afgevoerd worden.

Van het einde van de 12de eeuw tot begin 14de eeuw werd het gebied ten zuiden van de Krinkeldijk-Romboutswervedijk (ten oosten van Damme) gradueel ingepolderd ('Nieuwland'). Vanuit de perifere zones schoof men steeds verder op naar de Zwingeel toe, waardoor de Zwingeel steeds smaller werd. In tegenstelling tot de meer defensieve - zeeverende - functie in de vorige eeuw, worden grote polders ingedijkt met het oog op landwinning. Bij verkaveling en ontginning van de gronden worden vele (doorgaans omwalde) hoeven gebouwd en nieuwe leengoederen gesticht, onder meer het 'Hof Bonem'.

De verzanding van de Zwingeel was een serieuze tegenvaller voor de economische activiteit in Damme, gezien de cruciale rol van de Zwingeel voor de scheepvaart. Bovendien ontstonden er geleidelijk andere stadjes stroomafwaarts langs de oevers van het Zwin, onder meer Hoeke (circa 1250), Monnikerede (circa 1280) en Sluis. Vanaf de 14de tot de 16de eeuw kent Damme een sterke achteruitgang en teloorgang als zeehaven. Het stadsplan van Jacob van Deventer (1550-1565) toont een vervallen stad binnen de middeleeuwse omwalling; veel ruimte binnen de vestingen is niet meer bewoond. Het eertijds welvarende stadje Monnikerede wordt in de loop van de 16de eeuw verlaten en is vandaag niet meer herkenbaar en quasi volledig verdwenen; enkel archeologische restanten blijven over.

Vanaf het midden van de 16de eeuw hoopt Brugge opnieuw de verzandingproblemen op te lossen met het delven van een nieuw kanaal tussen Damme en Sluis in de periode 1548-1564, met name de 'Verse Vaart' of 'Soete Vaart' ten westen van het Zwin. Wegens de enorme verzanding en de te grote lasten op de voorbijgaande schepen, besluit Brugge reeds in 1564-1566 de nieuwe Verse Vaart af te dammen bij 'Bekaf' (confer Oostkerke, Bekofstraat). Men graaft het Oude Zwin weer uit, vanwaar een gekanaliseerd Leugenzwin terug aansluiting geeft op de Verse Vaart te Monnikerede, die richting Damme wordt afgesloten (zogenaamde 'Verloren Einde'; zie onder andere kaart de Ferraris). Daardoor heeft Damme geen rechtstreekse verbinding meer met de zee of men moet langs Brugge om varen. De verbinding van Brugge met Sluis, via Verse Vaart en Oude Zwin, is duidelijk af te lezen uit de kaart van Pieter Pourbus (1561-1571). Deze kaart toont ook heel wat oude hoeven, windmolens en dijken.

De Tachtigjarige oorlog, die in 1568 uitbrak tussen de Noordelijke Nederlanden en Spanje, heeft een grote invloed gehad op het Zwinlandschap. De Zwinstreek vormde de grensregio waarin tal van oorlogen/grensconflicten plaatsvonden. Daarbij werden vaak zones om strategische redenen onder water gezet. De Noord-Nederlandse troepen staken in Sluis enkele dijken door en het instromende zeewater schuurde een diepe kreek uit die nu nog gekend is als het Lapscheurse Gat. Oud Lapscheure - dat kan gelokaliseerd worden ter hoogte van de oostelijke grens van de Zeedijk (aan Spermaliepolder) - werd bij deze overstromingen volledig van de kaart geveegd. Enkel de (deels opgegraven) ruïnes van de romaanse kerk zijn op vandaag te herkennen. Men veronderstelt dat de archeologische resten van het dorp rond de kerk te vinden zijn.

Lapscheure werd nadien opnieuw gesticht, ongeveer 2 kilometer verder naar het zuidwesten. Een groot gebied werd in de 17de-18de eeuw opnieuw ingepolderd. De Zeedijk en Groenendijk zijn inpolderingsdijken uit deze periode en hebben een zeer rechtlijnig tracé. De Sint-Pietersdijk daarentegen werd aangelegd in de middeleeuwen en heeft een veel minder rechtlijnig patroon, waarin af en toe bochten en kronkels zitten; hij is in ieder geval herkenbaar op de Pourbuskaart die de toestand toont in de 16de eeuw.

De Spanjaarden legden versterkingen aan vanaf het Fort Sint-Pol (huidige Zoutelaan te Knokke) tot aan het Fort Sint-Donaas (nabij huidige Damse vaart). De verbinding werd gevormd door de Linie van Cantelmo. In 1616-1620 werd Damme omgebouwd tot garnizoensstad en omgeven door een stervormige vesting. Damme wordt een stevig bolwerk met een permanente bezetting van wisselende nationaliteiten. Het gebouwenbestand van de stad neemt sterk af in deze periode en er is geen activiteit meer te zien aan de havenkom. Damme bleef van militaire betekenis tot omstreeks 1760. Ook na het einde van de Tachtigjarige Oorlog (1648) gaat de Zwinstreek nog tientallen jaren gebukt onder de last van oorlogen, onder meer tijdens de bezetting door de Hollanders in 1663. De handel en scheepvaart gaan bijna helemaal teniet. Tijdens de Spaanse Successieoorlog (1702-1713) wordt Damme nog verder

versterkt. De stadswallen worden uitgebreid met een hoornwerk in de richting van de grens met de Noordelijke Nederlanden (Sluis). Enkele vooruitgeschoven forten worden gebouwd, waaronder het 'Verbrande Fort' aan de kruising van de Romboutswervedijk met de Versevaardijk (confer Oostkerke) en het Fort van Damme op de linkeroever van de Reie op 1,3 kilometer vóór de stad. In dezelfde periode wordt ook het Fort van Beieren aangelegd voor de verdediging van de stad Brugge.

De kaart van de Ferraris toont ons een beeld van het landschap omstreeks 1770-1778. De toenmalige landschapsstructuren en -patronen vertonen opvallend sterke gelijkenissen met de huidige, zowel voor wat betreft bodemgebruik, ligging van dijken en waterlopen als nederzettingenpatroon. Vooral inzake het bodemgebruik zijn de wijzigingen beperkt in vergelijking met vele andere Vlaamse regio's: de ligging van akkers (drogere kreekruigten) en grasland (nattere gronden) sluit vandaag opvallend sterk aan bij het patroon van eind 18de eeuw. De Oostenrijkse kabinetskaart geeft voorts aan dat er destijds wel meer boomgaarden (nabij de dorpen) en bomenrijen waren. Het landschap was destijds meer gesloten, ook al waren de grote kanalen met beeldbepalende bomenrijen langs de bermen er nog niet. Perceelsrandbegroeiingen bestonden ten tijde van de Ferraris vermoedelijk wel meer uit lagere beplantingen zoals hagen, houtkanten en knotbomenrijen. De forten en redoutes van de Spaanse successieoorlogen zijn op de kaart van de Ferraris duidelijk weergegeven, hetgeen zeer waardevolle informatie oplevert aangezien deze militaire bouwwerken nadien sterk vervaagden.

Tussen 1810 en 1824 werd een kanaal uitgraven om Noord-Frankrijk via Brugge te verbinden met Sluis en de Westerschelde. Dit kanaal kennen we onder de naam van Napoleonkanaal of Damse vaart. Bij het graven trachtte men zoveel mogelijk bestaande waterwegen te integreren. Tussen Damme en Sluis was dit de oude bedding van het Zwin. Het werd dwars door Damme getrokken, waardoor een marktplein en veel huizen verloren gingen.

Het Leopoldkanaal werd tussen 1843 en 1854 gegraven in functie van de afwatering van poldergebieden. Bij de Belgische onafhankelijkheid kwam de bestaande afwatering van een groot deel van de polders immers in het gedrang, omdat de Nederlanders de beken die naar Zeeuws-Vlaanderen afwaterden, afsloten (bijvoorbeeld: Lievegeleed waarop de Blauwe Sluis staat).

Het Schipdonkkanaal of het afleidingskanaal van de Leie werd gegraven tussen 1846 en 1860, tussen de Leie in Deinze en Heist aan zee, waar het in de Noordzee uitmondt. Het kanaal moest het vervuilde water van de Leie uit Gent wegleiden. Tevens kon men hierdoor het waterniveau van de Leie beter regelen in de strijd tegen overstromingen. Ook de functie als bijkomende waterweg was handig meegenomen.

Om de scheepvaart op de Damse Vaart niet te hinderen wordt het water er onderdoor geleid door middel van hevels of 'sifons'. Oorspronkelijk sifoneerde het Schipdonkkanaal en Leopoldkanaal onder de Damse Vaart. In 1940 worden de sifons te Oostkerke door Franse genietroepen opgeblazen, waarna dit knooppunt zo werd heraangelegd dat de Damse Vaart sifoneert onder de beide andere kanalen. Scheepvaart van Brugge naar Sluis was van toen ook niet meer mogelijk.

Met de onafhankelijkheid van België werd de staatsgrens met Nederland tussen 1831 en 1839 vastgelegd. De grens werd met sierlijke gietijzeren palen gemarkeerd. Na de onafhankelijkheid wilde men het overvloedige polderwater via eigen kanalen naar zee afvoeren. Ten behoeve van de afwatering vanuit Sint-Michiels, Sint-Kruis en Assebroek (Brugge) in 1841-1848 werd het Zuidervaartje in een gracht omheen de stad en de rechterflank van het nog bestaande hoornwerk gegraven.

De steenbakkerijnijverheid had in de 20ste eeuw een grote impact op het landschap ten westen van de N49. In 1906 werden de activiteiten opgestart, waarbij in eerste instantie de putten tussen Hoeke en Lapscheure ontstonden. De uitgravingen nabij het Oud fort Sint-Donaas gebeurden pas later, op het einde van de jaren 1970. In 1983 werd de kleiwinning stopgezet, waarna de kleiputten verder verboden.

Echt oorlogsgeweld is er tijdens de Eerste Wereldoorlog niet geweest in de omgeving van Damme, maar de aanwezigheid van de bezettingstroepen was overduidelijk. De zogenaamde Hollandstelling bestond uit een draadversperring met een netwerk van bunkers. In de Spermaliepolder en aan de Zeedijk vinden we nog clusters van deze bunkers terug.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog verdween de bootverbinding met Sluis en de Damse Vaart werd naderhand aan weerszijden afgedamd. Het neerstorten van een V1-bom veroorzaakte schade in de buurt van de Haringmarkt. Tot de Tweede Wereldoorlog was er een bootverbinding tussen Brugge en Sluis via de Damse Vaart en werd het water van het Leopold- en Schipdonkkanaal onder de Damse Vaart geleid via sifons. Gedurende de achttiendaagse veldtocht in mei 1940 werden de sifons te Oostkerke door Franse genietroepen opgeblazen. De Duitse bezetter legde vervolgens twee voorlopige dammen aan op de Damse Vaart, die later wel een definitief karakter kregen. Vanaf dat moment werd de Damse Vaart via een buizenstelsel onder de beide kanalen geleid met sifons en is de situatie dus helemaal anders dan tevoren. In de 20ste eeuw ontwikkelde het pittoreske Damme zich geleidelijk tot een toeristisch centrum. In de tweede helft van de 20ste eeuw had de schaalvergroting van de landbouw ook gevolgen rond Damme. Markant voorbeeld is het huidige grote akkercomplex tussen het Zuidervaartje en de Oude Sluissedijk ten noordoosten van Damme. Op een luchtfoto van 1944 merken we dat dit gebied nog ingedeeld was in tientallen kleine repelvormige percelen met noordwest-zuidoost oriëntatie, terwijl er vandaag opvallend grote akkerpercelen zijn.

Huidig landschapsbeeld

Het gebied wordt globaal gekenmerkt door een open tot halfopen polderlandschap, waarin de kanalen, dijken (veelal in combinatie met wegen), bomenrijen en waterlopen de voornaamste structuurbepalende elementen zijn. Grote delen van de polders vertonen nog het typisch grondgebruik gerelateerd aan de fysische structuur van kreekruiggronden en komgronden. De oorspronkelijke kreekgronden toe met aanvankelijk zand en bovenaan klei, maar door inklinking van het veen in de aansluitende komgronden werden deze vroegere kreekgeulen in reliëf gezet en vormen nu ruggen tussen de omliggende komgronden (reliëfinversie). Op de hogere en drogere kreekruiggronden treft men nog (vooral) akkerland aan. Hierop komen ook de verspreide bebouwing en de wegen voor. De komgronden zijn van oudsher grasland (historisch permanent grasland) en vertonen microreliëf hetzij natuurlijk, hetzij door vergraving ontstaan

(ontvening, uitbrikking, bedijking, waterhuishouding).

Tussen de percelen zijn talrijke grachtjes gegraven waarin rietkragen staan. Weilanden hebben vaak een veedrinkpoel. De historisch permanente graslanden hebben een grote floristische en faunistische waarde, in het bijzonder als overwinteringsplaats voor ganzen uit het noorden.

De perceelsvorm verschilt nogal volgens deelgebied: in sommige gebieden hebben de percelen overwegend een onregelmatige en grillige vorm, in andere gebieden zijn ze zeer rechthoekig en vertonen eenzelfde patroon en oriëntatie ten opzichte van de dijken of waterlopen.

Kreken, geleden, aders, grachten en laantjes

Er werd - reeds van in de middeleeuwen - een uitgebreid grachtennetwerk aangelegd in functie van de waterhuishouding van het gebied. Het is een hiërarchisch netwerk van laantjes over perceelsgrachten tot grotere aders en geleden. Vermoedelijk dienden ze in de winter en natte periodes vooral om water af te voeren, in de zomer veeleer om water aan te voeren. In de grachten komt veel rietvegetatie voor (rietkragen). De rietkragen en -landen accentueren deze landschapsstructurende elementen. Op de graslanden treffen we frequent laantjes aan. Dit zijn ondiepe, rechte greppels in het perceel die soms wel en soms niet in verbinding staan met de gracht rond het perceel.

De Rietgeule, Zevengemeten en het Zuid-over-de-Lievegeleed vormen de belangrijkste waterlopen voor het deelgebied 'kreken van Lapscheure', grosso modo begrepen tussen de Sint-Pietersdijk, Oude Sluisdijk, Zeedijk en Groenendijk. De percelen zijn duidelijk geënt op de waterlopen of de dijken (veelal haaks erop) en hebben vaak een langgerekte vorm (repelpercelen). In het landgebruik zien we een opvallende relatie met de hoogteligging van het terrein: een groter aandeel graslandgebruik in de lagere gebieden (centraal in gebied) en groter aandeel akkerland op de hogere gronden (zuidwestelijk deel met de Onze-Lieve-Vrouw-Polder en Hoge Hem, en noordoostelijke zone rond Zeedijk en Groenendijk). In die laatste gebieden stellen we een trend vast dat de lange smalle percelen samengevoegd worden tot grotere, bredere percelen.

Het Lievekanaal is grotendeels gedempt en herleid tot een gracht. Aan de langgerekte percelen die een andere oriëntatie hebben dan die in de omgeving is het tracé wel nog duidelijk herkenbaar. De sluis op het Lievegeleed (=Blauwe Sluis) is niet op de kreek zelf aangebracht, maar op een nabijgelegen zandige kreekrug. De Blauwe Sluis dateert van 1746 en werd gebouwd ter vervanging van een oudere zogenaamde 'Sint-Jobsluis'. De Blauwe Sluis is een bakstenen constructie met twee rondboogopeningen van circa 2,10 meter breed over het Geleed. De buitenwanden zijn bekleed met grote blokken arduin. Nabij de Zuidervaart zijn in het weiland nog enkele restanten van een kreek te zien. Op deze Zuidervaart staat een vrij vervallen sluisje, de 'Sluispoort' dat men nauwelijks herkent door de opslag van struiken en bomen errond.

De Hoekevaart heeft nog een zeer natuurlijk oeverprofiel waar oevervegetatie voorkomt die een schommelend waterpeil verdraagt. De Zwarte Sluis zorgde voor de regeling van de waterafvoer en het waterpeil in de Hoekevaart. Tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog, in 1605, wordt op de grens met Westkapelle het Fort Sint-Frederik aangelegd ter verdediging van de strategisch belangrijke Zwarte Sluis.

De kreek waar nu het Zuid-over-de-Lieve-Geleed ligt, was verbonden met het Lapscheurse Gat. Dit geleed zorgde voor de afwatering van het gebied ten zuiden van het Lievekanaal (pas vanaf 17de eeuw). Door de Lieve was de waterhuishouding van het gebied immers verstoord en moest er meer water worden afgevoerd vanuit Brugge en omstreken. De zogenaamde aders, zoals 'Romboutswerveader' en 'Moerader' zijn gegraven watergangen die overwegend uit de late middeleeuwen dateren en fungeren als verzamelgrachten. De Eierbroekvaart ligt op de plaats van het Oude Zwin.

Dijken

De dijken getuigen van het gevecht van de mens met de zee om land veilig te stellen tegen overstromingen en van de stapsgewijze inpoldering van het gebied. De eerste dijken waren defensieve dijken die in de loop van de 11de en 12de eeuw ontstonden. Binnen het gebied gaat het om de Bloedlozendijk die vanuit het noorden tot in Hoeke liep (heden verdwenen). De Krinkeldijk en Romboutswervedijk werden nog vóór de stormvloed van 1134 aangelegd en werden de noordelijke grens van de Zwingeel.

Vanaf het einde van de 12de eeuw startte de systematische inpoldering van het schorregebied. Hiertoe werd in de 12de tot 14de eeuw een stelsel van dijken aangelegd, waarbij men globaal opschoof van zuidoost naar noordwest, met onder andere Hondsdam (te Damme), Zuidijk (zuidoostelijke grens), Sluisdijk (meerdere delen), Dijk aan Lemspolder-Oude Moeye, Landsdijk en Schaapsdijk.

Begin 17de eeuw werd gestart met het opnieuw indijken van de polders die gedurende de Tachtigjarige Oorlog overstroomd waren vanuit het Lapscheurse Gat. De Sint-Pietersdijk, (Nieuwe) Zeedijk en Groenendijk dateren uit deze periode. De Versevaardijk daarentegen is geen inpolderingsdijk maar een overblijfsel van de bedijking langs de Verse Vaart.

De dijken vormen vandaag een visueel opvallende landschapsstructuur door hun hoogte, door hun beplanting (vooral populierenrijen, maar ook knotbomen, struweel) en door de bebouwing erlangs. Op meerdere plaatsen zijn de dijken beplant met één of meerdere opgaande bomenrijen. Deze bomen bakenen de polders zowel visueel als in historisch oogpunt goed af. Het merendeel van de bomen zijn populieren, waaronder oude cultuurvariëteiten van Canadapopulier, zoals 'Marilandica', 'Serotina' en 'Blauwe van Exaarde'.

Op plaatsen waar de dijk doorbreekt wordt vaak een laagte uitgespoeld, ook een 'wiel' genoemd. De weggespoelde en verder afgezette gronden - meestal zandig - worden 'overslaggronden' genoemd. Aan de Krinkeldijk te Oostkerke en aan de Romboutswervedijk hebben zich hoogstwaarschijnlijk dergelijke dijkdoorbraken voorgedaan. Ten noordoosten van Lapscheure zijn er op meerdere plaatsen overslaggronden, als resultanten van de dijkdoorbraken van het Lapscheurse Gat tijdens de Tachtigjarige Oorlog.

De meeste dijken hebben een gelijkaardige oriëntatie, parallel met de Zwingeel. In de Lemspolder en in percelen tussen fort Sint-Job en

hoeve Sint-Donaas komen echter ook restanten van korte dwarsdijken voor. Bij de opbouw van de dijken werd klei en zand gebruikt, hoogstwaarschijnlijk van de (toenmalige) nabijgelegen schorren. In de loop der tijden werden de polderdijken hoger en zwaarder. Op de dijken lopen vaak wegen. Door de verhoogde ligging van deze wegen is de landschappelijke ervaring meer uitgesproken. De dijkwegen zijn grotendeels verhard (onder andere Sint-Pietersdijk, Krinkeldijk, Oude Slusedijk), maar er zijn ook nog meerdere half-verhard en onverharde dijkwegen (Groenendijk, Landsdijk). Over een gedeelte van de Zeedijk is er een verharde weg aan de voet van de dijk gelegd en is de weg op de dijk onverhard gebleven. Kasseiwegen zijn er nog in de Oude Westkapellestraat (Hoeke), aan de kerk van Hoeke en in het centrum van Damme.

Kanalen

De aanwezige kanalen hebben een sterke landschapsstructureerende rol. De Damse Vaart vormt de centrale as van het gebied. De andere twee - Schipdonkkanaal en Leopoldkanaal - staan er loodrecht op. De Damse Vaart is gegraven in de vroegere bedding van de Zwingel en maakte het transport per schip naar Brugge mogelijk. Dit bestendigde de historische waterverbinding van Brugge met zee.

De dijken langs de Damse Vaart zijn beplant met opgaande bomen die het kanaal van ver zichtbaar maken in het landschap. Het betreft bijna uitsluitend Canadapopulieren, met een ruime staalkaart aan oude en nieuwe variëteiten. De oude vrouwelijke variëteit 'Marilandica' overheerst, met bomen die hoofdzakelijk van 1922-1923 dateren. Daarnaast komen nog exemplaren van de alleroudeste variëteit 'Serotina' voor, evenals de hiervan afgeleide 'Blauwe van Exaarde'. Verspreid tussen de oudere bomen komen recentere rijen voor van voornamelijk 'Robusta' en de UNAL-auramericana's 'Ogy' en 'Ghoy'. Het Leopoldkanaal en het Schipdonkkanaal (ook 'Aflidingskanaal van de Leie') lopen parallel, met een onderlinge afstand variërend van enkele tot een tiental meters en worden daarom soms ook de 'tweelingkanalen' genoemd. Samen vormen ze een sterke visuele grens door de kanaalbermen en vooral door begeleidende bomenrijen.

Bomenrijen, bossen en boomgaarden

Het open polderlandschap wordt op tal van plaatsen visueel gecompartmenteerd door bomenrijen. Deze zijn vooral gelegen op de kanaaltaluds (de drie kanalen), op de dijken (bijvoorbeeld Romboutswervedijk, Krinkeldijk, Groenendijk, Zeedijk) en langs andere wegen. Ook de stervormige verdedigingsstructuur van Damme wordt geaccentueerd door bomenrijen. Meestal gaat het om meerdere bomenrijen, in dreefverband of parallelle rijen op de kanaaltaluds. Het merendeel van de bomen zijn populieren, die hoge uniforme groenschermen vormen. Onder andere langs de Damse Vaart en de Krinkeldijk gaat het om oude cultuurvariëteiten van Canadapopulier. De mannelijke variëteit 'Serotina' en de ervan afgeleide 'Blauwe van Exaarde' zijn, net als de 'Marilandica' en de 'Regenerata' (met typische kromme stammen) karakteristiek voor de 18de en vooral 19de-eeuwse landschappen van de regio. Ook knotwilgenrijen zijn talrijk aanwezig. De bomenrijen versterken de bestaande structuren in het landschap en maken het landschap hierdoor beter leesbaar.

De voormalige steenbakkerij van het Fort van Beieren en Fort Sint-Donaas zijn de enige sites met bos (vermoedelijk natuurlijke opslag) van enige omvang. Vandaag komen er nog slechts enkele boomgaarden voor in het gebied, doorgaans in de onmiddellijke omgeving van hoeven en van beperkte omvang. De historische kaarten leren ons dat er in de 18de en 19de eeuw meer boomgaarden waren, vooral nabij de dorpen Oostkerke, Hoeke en Lapscheure.

In enkele zones, zoals ten noorden en ten noordoosten van Lapscheure, zijn er nog concentraties van oude doornhagen. Tussen Hoeke en Oostkerke zijn er enkele vlakvormige zones (vijftal nabijgelegen perceeltjes) die recent verstruweelden.

Nederzettingen

In de wordingsgeschiedenis van de stad Damme kunnen verschillende fasen onderscheiden worden. Na het ontstaan als havennederzetting in de tweede helft van de 12de eeuw groeit Damme in de 13de eeuw uit tot een zeer bloeiende havenstad. Van de middeleeuwse fase zijn nog meerdere elementen aanwezig, zoals een deel van het stratenpatroon, de perceelstructuur (diepe percelen met achterliggende stapelplaatsen dwars op de toenmalige dijk, bijvoorbeeld Jacob Van Maerlantstraat) en de oorsprong van een heel aantal gebouwen, waaronder de Onze-Lieve-Vrouwekerk, Sint-Janshospitaal en het Magdalenagasthuis.

In de 16de eeuw werd de middeleeuwse stadsstructuur van Damme grondig gewijzigd, door de aanleg van grachten, wallen, bastions, kazematten, ravelijnen enzovoort op basis van de principes en het model van de Vauban-vesting. Deze ingreep heeft het topografisch uitzicht van Damme grondig gewijzigd: het noordelijk deel van de stad verdwijnt nagenoeg volledig, nagenoeg elk spoor van de laatmiddeleeuwse versterkingen wordt uitgewist en het wegenpatroon en waterlopen worden sterk aangepast. De stervormige stadsverdediging dateert uit de Tachtigjarige Oorlog tussen de Noordelijke Nederlanden en Spanje en bestaat uit een enkele omwalling en een dubbele begraving die in totaliteit zeer goed bewaard gebleven is en daarvoor ook zeer bekend is.

Van op de wallen heeft men een vergezicht op de omgevende polders en tevens een zicht op de stadskern zelf. Langs deze grachten en de wal staan hier en daar opgaande bomenrijen die in de 17de eeuw zeker niet aanwezig waren, omdat dit niet strookt met de uitgangsprincipes van een Vauban-vesting. Ze benadrukken evenwel zeer sterk de vestingstructuur en zijn vanuit de wijde omgeving zichtbaar zijn in dit vlakke polderlandschap.

Een deel van de oude omwalling is nu natuurreservaat waar men in de grachten de opeenvolgende stadia van verlandingsvegetatie tracht te bekomen (onder andere rietkragen, moerasbos). De stadswallen zijn grotendeels als grasland aangewend waarbij de vervaagde grachten en depressies goed herkenbaar blijven. Akkerland is nefast voor het behoud van de structuren van voormalige Vauban-vesting, door de landbouwbewerkingen (ploegen, frezen, ...) en door de grotere erosiewerking op akkers.

Een nieuwe belangrijke fase voor Damme was de aanleg van de Damse Vaart tussen 1810 en 1824. Het noordelijk gedeelte van de stad wordt van het centrum afgesneden en de Korenmarkt en de vele herenhuisen erlangs verdwijnen. De havenkom en de drie waterlopen Lieve, Reie en Zwin, die eeuwenlang in het centrum van de stad stromen, worden gedempt met het zand van de Damse Vaart. Enkele straten worden ingekort, onder meer de Katte- en de Burgstraat, of doorgetrokken, onder meer de Hoog- (heden Jacob van

Maerlantstraat) en de Kerkstraat (noordwaarts tot de Romboutswervedijk, heden deel van de Dammesteenweg). De oude loop van het Zwin wordt bebouwd.

Daarnaast zijn er drie kleine polderdorpen in het gebied gelegen, namelijk Lapscheure, Hoeke, en Oostkerke. De kleine polderwoningen zijn zeer kenmerkend. De kerktorens van Damme en Oostkerke hebben een platte kerktoren. Men vermoedt dat dit geen onafgewerkt stadium is maar diende om er vuur aan te leggen als primitieve bakens langs het kanaal.

De twee nederzettingen ten westen van de Damse Vaart (Oostkerke en Hoeke) hebben nog een zeer gave bewoningskern zonder veel storende nieuwbouw. Lapscheure is qua nederzetting minder waardevol door de vele nieuwe lintbebouwing errond. Het kleinschalige van dit dorp dreigt verloren te gaan. In de nabijheid van Damme, Hoeke en Oostkerke staat er telkens een windmolen. In Oostkerke waren er zelfs twee, maar van de Molen Mengé is enkel de romp bewaard gebleven.

Hoeke is ontstaan op de plaats waar de Krinkeldijk en de Bloedlozendijk samenkomen, en was in oorsprong een gehucht van Oostkerke. De eerste schriftelijke vermelding van Hoeke dateert van 1252. Door zijn ligging vlakbij het Zwin ontwikkelde Hoeke zich gedurende de middeleeuwen tot een 'voorstad' van de wereldhaven Brugge.

De huidige dorpskern langs de Oostkerke- en Sint-Jacobsstraat is een restant van het westelijke gedeelte van het middeleeuwse havenstadje en is door de eeuwen heen gereduceerd tot de in kern 13de-eeuwse kerk Sint-Jacob-de-Meerdere, waarrond een kleine woonkern. Van de lage dorpswoningen hebben sommigen een 18de-eeuwse kern; het huidige uitzicht werd echter op het eind van de 19de en gedurende de 20ste eeuw bepaald. Bij nieuwe woningen is het kleinschalige karakter van belang, evenals de inpassing in het algemene beeld van dit polderdorp.

Hoeke was ook een vertrekplaats voor de pelgrims uit het noorden die een tocht naar Santiago de Compostela deden. In dit stadje kwamen ze aan met de boot het en vatten hun tocht aan. Via Lissewege en Brugge namen ze de 'Via Turonensis' als route naar Santiago de Compostella.

De dorpskom van Oostkerke ligt op een verhoogde natuurlijke zandafzetting of op een kunstmatig opgeworpen vluchtheuvel en is mogelijks reeds in de 8ste eeuw ontstaan. Eerste vermelding als 'Ostkerka' in een document van 1028, vermoedelijk in de betekenis van 'kerk ten oosten van Dudzele'. De kerk, die met haar massieve westtoren de omgeving domineert, ligt centraal in het dorp en vormt de kern waarrond het dorp zich ontwikkeld heeft. De bewoning van Oostkerke bestaat in hoofdzaak uit lage, witgeschilde huizen die dicht tegen elkaar aangebouwd zijn. De meeste huizen zijn na de zware beschietingen in 1944 grotendeels heropgebouwd in historiserende stijl. De dorpskom heeft zijn landelijke karakter behouden en is ook zeer rustig, omdat het doorgaand verkeer niet door de dorpskom moet en langs de wegen buiten de dorpskern geleid wordt.

Ten zuidwesten van de kerk bevindt zich het Kasteel van Oostkerke. De torens van kerk en kasteel bepalen de omgeving en symboliseren de kerkelijke en burgerlijke geschiedenis van Oostkerke. Het Kasteel van Oostkerke kreeg bij de heropbouw na de Tweede Wereldoorlog internationale uitstraling door de ontwerpen die de Nederlandse tuinarchitecte Mien Ruys (1904-1999) maakte voor het kasteeldomein. De landschappelijke inpassing is geslaagd, met aansluiting bij omliggend polderlandschap, met weilanden, bomenrijen en een Marilandica-dreef die uitgaat op de romp van de Molen Mengé.

Lapscheure is een straatdorp dat zich vanaf de 17de eeuw ontwikkelt langs de Hoogstraat-Vredestraat, waar in 1640 het nieuwe houten bedehuis wordt gebouwd. De huidige stenen kerk is gebouwd in 1652 en vormt nog steeds het centrum van de dorpskern. De bebouwing bevindt zich aan de oostkant van de Hoogstraat en bestaat uit 19de- en begin-20ste-eeuwse dorpswoningen, waartussen nieuwbouwwoningen. De voormalige 19de-eeuwse pastorie, de gemeenteschool en het vroegere gemeentehuis zijn in deze straat te vinden. De bebouwing in de Vredestraat sluit aan bij die van de Hoogstraat, maar bevat tevens enkele grote historische hoeven.

Buiten het dorpscentrum bepalen de alleenstaande grote hoeven, verspreid over het landschap, het beeld. Kleine groepen woningen zijn geconcentreerd rond oude herbergen, bij bruggen of knooppunten van wegen.

Hoeven

In het polderlandschap liggen verspreide hoeven, voornamelijk met een 18de- of 19de-eeuws uitzicht maar veelal met een oudere kern en soms bewaarde restanten van omwallingen. De meeste hoevesites zijn aangegeven op de kaart van Pieter Pourbus (1561-1571), confer onder meer de hoeve 'Bonem', die teruggaat op een 13de-eeuwse heerlijkheid of de hoeve 'Blauwe Zaal', minstens bekend uit de 15de eeuw.

De hoevebouw wordt gekenmerkt door losstaande, veelal witgekalkte bestanddelen onder pannen zadeldaken met woonstalhuis, soms voorzien van opkamer, al dan niet onder verhoogde nok. Boerderijen zijn eerder zeldzaam op de uitgeveende gronden en op de nog steeds natte poelgronden. Een groot aantal belangrijke boerderijen vinden we terug op de vroegste kaarten, voorzien van een vierkante omwalling. De vruchtbare poldergronden zorgden voor specifieke bouwvormen, met name de grote bergschuren, zoals onder meer bij de hoeve 'Grote Schuure'.

Vanaf de tweede helft van de 20ste eeuw worden talrijke hoeven ingrijpend gerenoveerd en/of omgevormd tot woningen of tweede verblijven, met een verlies aan authenticiteit

Forten

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog tussen Spanje en de Verenigde Provinciën (1568-1648) loopt het front vast ter hoogte van de Zwinmonding en het Lapscheurse Gat. Tussen 1616-1620 wordt te Damme onder de heerschappij van aartshertogen Albrecht en Isabella door Spaanse ingenieurs een gebastioneerde verdedigingsgordel aangelegd naar ontwerp van ingenieur Guillaume Flamaen. Dit is nog steeds één van de belangrijkste militaire architecturale verwezenlijkingen in de Zwinstreek en tot op vandaag zichtbaar in het

landschap. De vesting bestaat uit een stervormige aarden omwalling met zeven door courtines verbonden bastions, later voorzien van ravelijnen en twee grachten (hoofd- en buitengracht) met daarbinnen soldatenbarakken en magazijnen. Onder andere de forten Sint-Donaas, Sint-Job en Frederik waren gebouwd om de Damse Vaart te beschermen tegen de Noordelijke Nederlanden. Fort Sint-Donaas werd tevens als overslaghaven gebruikt want de Zwingel was reeds te verzand om nog met grote schepen tot in Damme (laat staan Brugge) te varen. Van het Fort Sint-Donaas rest bijna niets meer. De andere forten zijn wel nog te herkennen. Op de site van Fort Sint-Donaas werd later klei uitgegraven.

Tijdens de Spaanse Successieoorlog (1702-1713) wordt Damme nog verder versterkt. De stadswallen worden uitgebreid met een hoornwerk in de richting van de grens met de Noordelijke Nederlanden (Sluis) Enkele vooruitgeschoven forten worden gebouwd waaronder het 'Verbrande Fort' aan de kruising van de Romboutswervedijk met de Versevaardijk (confer Oostkerke) en het 'Fort van Damme' op de linkeroever van de Reie op 1,3 kilometer vóór de stad. Ook het Fort van Beieren wordt in die periode aangelegd, maar het werd nooit belegerd en heeft dus eigenlijk nooit dienst gedaan. In de omgeving werden nog enkele kleinere fortjes en verdedigingspunten aangelegd, maar de meeste zijn minder goed bewaard of al sterk genivelleerd waardoor ze minder herkenbaar zijn op het terrein. In de loop van de 18de eeuw werd het dan bij het kasteeldomein 'Fort de Bavière' gevoegd; de vestingstructuur zelf bleef grotendeels bewaard en werd aangevuld met parkontwerp die resulteerde in bebossing, aanleg van brugjes, paden, inbreng typische parkbomen, enzovoort. Het kasteel zelf is in de jaren 1950 afgebroken. Moestuיןmuur en ijskelder zijn wel bewaard gebleven.

- Heraldische kaart van het Brugse Vrije door Pieter Pourbus, 1571, gekopieerd door Pieter Claeissens jr. 1601, facsimile-uitgave, Universitaire Pers, Leuven, 60.
- Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden voor Zijn Koninklijke Hoogheid de Hertog Karel Alexander van Lotharingen, Jozef Jean François de Ferraris, Koninklijke Bibliotheek van België, uitgegeven in 1770-1778, schaal 1:11.520 herleid naar 1:25.000.
- Gereduceerde Kadasterkaart van België, Dépôt de la Guerre, uitgegeven in 1845-1855, schaal 1:20.000.
- Atlas Cadastral parcellaire de la Belgique, Philippe-Christian Popp, uitgegeven in 1842-1879, schaal 1:5000.
- Topografische kaart van België, Philippe Vandermaelen, uitgegeven in 1846-1854, schaal 1:20.000.
- Topografische kaarten van België, Eerste editie, Krijgsdepot, uitgegeven in 1865-1880, schaal 1:20.000.
- Topografische kaarten van België, Tweede editie, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1880-1884, schaal 1:20.000.
- Topografische kaarten van België, Derde editie, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1889-1900, schaal 1:20.000.
- Topografische kaarten van België, Herziening derde editie, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1900-1930, schaal 1:20.000.
- Kaart van België, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1928-1950, schaal 1:20.000.
- Kaart van België, Militair Geografisch Instituut, uitgegeven in 1949-1970, schaal 1:25.000.
- ANDRIES A. e.a., 2008: *De Lieve: tsoenste juweel dat de stede heeft*, Wondelgem, Tijdelijke Vereniging de Gentsche Lieve, 216.
- ERVYNCK A. e.a., 1999: *Human occupation because of a regression, or the cause of a transgression*, Oudenburg.
- HILLEWAERT B. 1984: *Archeologische Inventaris Vlaanderen*. Band II: Oostkerke-bij-Brugge, Gent.
- MOSTAERT F. 2000: Geografische situering en ontwikkeling van de Vlaamse kuststreek, in DE MEULEMEESTER J. (red.), *Met zicht op Zee*, overdruk Vlaanderen, 49-3.
- S.N. 2000: *Kust en polder, landschapseducatie in de Zwinstreek*, werkboek, Provincie West-Vlaanderen.
- STROBBE M. 1983: Het landschap van de Zwinstreek, *Monumenten & Landschappen*, 2-3, 8-23.
- TERMOTE J. & ZWAENEPOEL A. 2004: *Forten en verdedigingswerken in het Oost- en West-Vlaamse Krekengebied*. Inventarisatie, beschrijving, beheersituatie, visieontwikkeling, Westtoer, studie in opdracht van de Provincies Oost- en West-Vlaanderen.
- TYS D. 2001: De verwerping van het zgn. Duinkerke-transgressiemodel en nieuwe inzichten in de vroegste bedijking van de kustvlakte, in HUYS E. & VANDERMAESEN M. (red.), *Polders en wateringen*, Brussel, 17-53.
- VERHULST A. 1995: *Landbouw in Middeleeuws Vlaanderen*, Gemeentekrediet.
- ZWAENEPOEL A. 2002: *Populieren in traditionele landschappen: te mijden exoten of landschappelijk waardevolle bomen?* Case-study in het Beverhoutsveld (Oostkamp, Beernem), in de Assebroekse meersen (Assebroek, Oostkamp) en langs de Damse Vaart (Brugge, Damme).
- ONROEREND ERFGOED, s.d.: Centrale Archeologische Inventaris [online], <http://cai.erfgoed.net/cai/index.php> (geraadpleegd 2009-2010).
- ONROEREND ERFGOED, s.d.: Databank Inventaris Bouwkundig Erfgoed [online], <http://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe> (geraadpleegd 2009-2010).

Omvat

- **Lapscheure (Damme)** Belgisch-Nederlandse grenspaal 356 geplaatst in een bosrand langs de Rondweg bij Sluis.
- **Lapscheure (Damme)** Belgisch-Nederlandse grenspaal 357 geplaatst in een akker langs de Rondweg bij Sluis.
- **Damse Vaart-Oost (Damme)** Belgisch-Nederlandse grenspaal 358 geplaatst op de kanaalbermen van de Damse Vaart-Oost
- **Damse Vaart-Oost (Damme)** Wiel, zogenaamd de Meerminneput, gelegen langs de voormalige, thans vervaagde polderdijk van de Kerkwatering.
- **Schipdonkvaart-Zuid (Damme)** Pompgemaal van het Zuidervaartje met regelbare schuif op het Schipdonkkanaal en uitstroomconstructie in het Leopoldkanaal.
- **Leopoldsvaart-Oost, Schipdonkvaart-Zuid (Damme)** Sifon van het Zuidervaartje onder het Schipdonkkanaal
- **Damse Vaart-Oost (Damme)** Restanten van de zogenaamde sifons, de hevelduikers waarmee het Schipdonk- en Leopoldkanaal

onder de Damse Vaart werden geleid. Bij uitbreiding ging deze naam gelden voor de omgeving rond deze constructie, gekenmerkt door grote bedrijvigheid in steenbakkerijen en aanlegplaatsen langs de Damse Vaart en de bijhorende herbergen.

- **Jacob van Maerlantstraat 29 (Damme)** Solitaire gekandelaarde zomerlinde in stadstuin.
- **Dammesteenweg 1 (Damme)** Solitaire taxus bij Sint-Christoffelhoeve
- **Damse Vaart-Noord, Krinkeldijk, Natiënlaan, Oostkerkestraat, Oude Westkapellestraat (Damme)** Hoeke maakt deel uit van het verdwenen middeleeuws havennetwerk van Brugge.
- **Bekofstraat, Bloedputstraat, Damse Vaart-Oost, Krinkeldijk, Monnikeredestraat (Damme)** Monnikerede maakt deel uit van het verdwenen middeleeuws havennetwerk van Brugge.
- **Sifon 2 (Damme)** Wachterswoning, opgetrokken voor het dienstpersoneel dat de oorspronkelijke schuiven van de sifons van het Leopoldkanaal en Schipdonkkanaal (respectievelijk gegraven in 1843-1854 en 1846-1860) onder de Damse Vaart bediende. Alleenstaande wachterswoning met dubbelhuisopstand van drie traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak, gelegen in deels omhaagde tuin.
- **Gemeneweidestraat (Brugge)** In opzet was het Fort van Beieren een vierkant gebastioneerd aarden fort met aan de oostelijke zijde een toegang. De basiselementen van het fort, de binnenwal, de binnengracht, het glacis en de buitengracht zijn nog steeds herkenbaar aanwezig.
- **Roden-Ossenstraat (Knokke-Heist)** Van het Fort Sint-Donaas is nog enkel een hoornwerk in de vorm van een zwaluwstaart bewaard. Het archeologisch onderzoek kon de juiste locatie van de dwarsgracht van de zwaluwstaart aantonen, die door het gebruik als stortplaats voor afval niet meer herkenbaar was. Daarnaast werd ook informatie ingezameld met betrekking tot de opvulling en het profiel van de grachten.
- **Romboutswervedijk (Damme)** De redoute van het Verbrand Fort vertoont een klassiek vierkante vorm en was oorspronkelijk voorzien van een gracht en een verdedigingswal. Vandaag is het fort te herkennen aan de depressies in het terrein die de contouren van de grachten volgen en een lichte ophoging van het middenplein.

Is aangeduid als

- **Koolkerke, Sint-Kruis (Brugge), Damme, Hoeke, Lapscheure, Oostkerke (Damme), Westkapelle (Knokke-Heist), Maldegem (Maldegem)** Dit gebied omvat het typische vlakke landschap van een deel van de Oostkustpolders ten noordoosten van Brugge met de vestingstad Damme en de kleinschalige dorpen Dudzele, Oostkerke, Hoeke en Lapscheure, doorsneden door de Damse Vaart en de tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal, die in vele gevallen geaccentueerd worden door bomenrijen. In dit grotendeels bedijkte polderlandschap liggen ook meerdere kreekrestanten van de voormalige Zwingel en van het Lapscheurse Gat. Bewaarde en vervaagde vestingwerken, zoals rond de stadskern van Damme en bij het Fort van Beieren zijn talrijk aanwezig.

Omvat de aanduiding als

- **Noorweegse Kaai (Brugge), Damse Vaart West, Damse Vaart-Noord, Damse Vaart-Oost, Damse Vaart-Zuid (Damme), Polderstraat (Knokke-Heist)** Deze bescherming betreft de Damse Vaart met inbegrip van de kanaalbeplanting erlangs.
- **Noorweegse Kaai (Brugge), Damse Vaart West, Damse Vaart-Noord, Damse Vaart-Oost, Damse Vaart-Zuid (Damme), Polderstraat (Knokke-Heist)** Deze bescherming betreft de Damse Vaart met inbegrip van de kanaalbeplanting erlangs.
- **Gemeneweidestraat (Brugge)** De bescherming omvat het Fort van Beieren.
- **Groenendijk, Kwabettestraat, Lapscheurestraat, Pannepolderstraat, Sint-Pietersdijk, Vlienderhaag (Damme)** Het kreekengebied te Lapscheure is beschermd als landschap.
- **Dammesteenweg, Damse Vaart West (Damme)** De Sint-Christoffelhoeve met omgeving te Damme, is beschermd als landschap.
- **Zeedijk (Damme)** De onmiddellijke omgeving en de kreek bij de Blauwe Sluis te Lapscheure zijn beschermd als landschap.

Is gerelateerd aan

- **Kerkstraat 60 (Damme)** Met de proefsleuven zijn archeologische resten geïnterpreteerd daterend uit de late middeleeuwen en het begin van de vroegmoderne periode.

Is deel van

- **Damme (Damme)**
- **Dudzele (Brugge)**
- **Hoeke (Damme)**
- **Brugge, Koolkerke (Brugge)**
- **Lapscheure (Damme)**
- **Oostkerke (Damme)**
- **Sint-Kruis (Brugge)**
- **Westkapelle (Knokke-Heist)**

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/300500>